

Kálvin János

Magyarázat Pál apostol galáciabelieknek írott leveléhez

Tartalomjegyzék

A legkiválóbb hercegnek, Kristófnak, Württemberg hercegének, Montebelliard grófjának, etc.	3
Pál apostol galáciabelieknek írott levelének rövid összefoglalója	4
Magyarázat Pál apostol galáciabeliekhez írott leveléhez	8
1. fejezet	8
Gal1:1-5	8
Gal1:6-9	12
Gal1:10-14	15
Gal1:15-24	18
2. fejezet	23
Gal2:1-5	23
Gal2:6-10	26
Gal2:11-16	31
Gal2:17-21	36
3. fejezet	42
Gal3:1-5	42
Gal3:6-9	45
Gal3:10-14	47
Gal3:15-18	50
Gal3:19-22	53
Gal3:23-29	57
4. fejezet	62
Gal4:1-5	62
Gal4:6-11	65
Gal4:12-20	69
Gal4:21-26	73
Gal4:27-31	78
5. fejezet	81
Gal5:1-6	81
Gal5:7-12	85
Gal5:13-18	88
Gal5:19-21	91
Gal5:22-26	93
6. fejezet	96
Gal6:1-5	96
Gal6:6-10	99
Gal6:11-13	102
Gal6:14-18	104

A legkiválóbb hercegnek, Kristófnak, Württemberg hercegének, Montebelliard grófjának, etc.

Jóllehet legkiválóbb hercegséged személyesen nem ismer engem, és mégis vonakodás nélkül¹ merem önnek ajánlani egyik alkotásomat. Ezt a bátor lépést egyesek vélhetően elhamarkodottságnak fogják ítélni, ami bocsánatkérést követel meg. De mi sem könnyebb ennél. Néhány szó elegendő lesz. Főleg két okból fordulok önhöz.

Ön eddig valóban a helyes utat járta hatalmas lélekkel és energiával. Én mégis úgy gondoltam, talán nem teljesen szükségtelen közvetlenül önhöz fordulva arra buzdítani önt, hogy olvassa újra azt a munkát, mely nem csekély mértékben alkalmas az elhatározásának megerősítéséhez. Isten kegyes gondviselése folytán napjaink legtöbb hercegével ellentétben ön rendelkezik egy előnnyel. Miután már korán és bőségesen oktatták önnek a latin nyelvet, így lehetősége nyílt a szabadidejében hasznos és vallásos tárgyú könyvek olvasására. Ha volt valaha kor, amikor a vallásos tanításokból merített vigasztalásra nagy szükség támadt, mi más forrás maradt a leghősiesebb elmék számára az egyház jelenlegi, nyomorúságos állapotában, mikor szemlátomást még nagyobb és súlyosabb megpróbáltatások közelednek? Bárki akar tehát mindvégig rendíthetetlen maradni, támaszkodjon teljes mértékben erre a segítségre, és bárki szeretne magának biztos menedéket, tanuljon meg ehhez a mentséghez folyamodni. Emellett ebben a négy levélben,² melyek magyarázatát most az ön figyelmébe ajánlom, ön, nemes herceg, nagyon sok vigasztaló dolgot fog találni, melyek rendkívül illenek a mostani időkhöz, de amelyekről most nem mondok többet, mert sokkal nagyobb hatással lesznek önre a maguk helyén.

Most rátérnék a második okra, amiért önnek ajánlom ezt a munkámat. A dolgok mostani zűrzavarában, amikor néhányan megrendülnek, mások pedig teljesen összeroskadnak, ön megőrizte a bámulatos összeszedettségét és mértékletességét, amely mellé figyelemre méltó szilárdság társult az összes feltámadt viharban. Úgy vélem tehát, hogy az egész egyház számára nagyon előnyös, ha mintegy ragyogó tükörben, önről vesz olyan példát, ami valamennyiünk számára követendő. Miközben ugyanis Isten Fia kivétel nélkül minden követőjének megparancsolja, hogy inkább az Ő keresztjének zászlaja alatt harcoljanak, mintsem a világgal tartsanak diadalmenetet, mégis nagyon kevesen készek efféle harcba bocsátkozni. Annál inkább szükséges, hogy mindenki, az elpuhultságuk helyesbítése végett ösztönzést merítsen és tanuljon az olyan rendkívüli példából, amilyen az öné is.

A magyarázataimról csak annyit mondanék, hogy talán többet tartalmaznak, mint amennyit nekem illik róluk mondani. Ebben a dologban azonban szeretném, ha ön mondana ítéletet, miután elolvasta ezeket. S most búcsúzom, legkiválóbb herceg. Őrizze meg önt az Úr Jézus hosszú ideig önmagának és az egyháznak, és vezesse önt az Ő lelkével!

Genf, 1548. február 1.

¹ “Sans En Faire Difficulte.” “Minden habozás nélkül.”

² A kötet, melyhez Kálvin ezt az ajánlást írta, a galáciabelieknek, az efézusbelieknek, a filippibelieknek és a kolossébelieknek írott levelek magyarázatait tartalmazta. – *a szerk.*

Pál apostol galáciabelieknek írott levelének rövid összefoglalója

Közismert, hogy a galáciabeliek Ázsia melyik részén laktak, és mik voltak a határai az országuknak, de az eredetüket³ illetően nincs egyetértés a történészek között. Egyetemesen elfogadott, hogy gallok voltak, s ezen az alapon nevezték őket gall-görögöknek. De hogy Gallia melyik részéről származtak, azt nehezebb meghatározni. Strabo úgy gondolta, hogy a tectosagesek⁴ Gallia Narbonensisből jöttek, a maradék pedig kelta volt,⁵ s az ő véleményét általánosan elfogadják. Miután azonban Plinius az ambianiakat⁶ a tectosagiak közé sorolja, s mivel egyetemesen elfogadott, hogy ezek szövetségben éltek a tolistobogikkal, akik a Rajna partján laktak, én valószínűbbnek tartom, hogy belgák voltak, akiknek a területe a Rajna nagyon távoli részeitől egészen a La Manche csatornáig terjedt. A tolistobogiak azt a részt lakták, ami a mostani lakosairól a Cleves és Brabant neveket kapta. A tévedés, azt hiszem, az alábbi módon keletkezett. A tectosagesek egy csapata, akik betörték Gallia Narbonensisbe, megtartották eredeti nevüket, s annak az országnak is ezt a nevet adták, amelyet legyőztek. Erre céloz Ausonius,⁷ aki ezt mondja: „Ami a teutosageseket illeti, akik eredeti neve a belgák volt”,⁸ mert belgáknak nevezi őket, és azt mondja, hogy először teutosageseknek, majd tectosageseknek nevezték őket. Caesar⁹ a tectosageseket valóban a hercini erdőbe¹⁰ helyezi, de én úgy vélem, ez a vándorlásuk következménye volt, ami valóban kiderül a hivatkozott szövegrészből.

De több, mint eleget mondtunk a nemzet eredetéről, ami a jelen igeszakaszt illeti. Plinius arról tájékoztat minket, hogy a galaták, akik Ázsiának azt a részét lakták, mely róluk kapta a nevét, három fő nemzetre oszlottak: a tectosagiakra, a tolistobogikra és a trochmiakra, s ennek megfelelően három fővárosuk volt. Akkora hatalommal uralkodtak egy időben a nem harcias szomszédaik felett, hogy Kis-Ázsia nagyobb részétől ők szedték a sarcot. Végül elveszítették ókori bátorságukat, s átadták magukat a gyönyöröknek és a fényűzésnek, elveszítették a háborút, így aztán a római konzul, Cneius Manlius viszonylag könnyen legyőzte őket.

Pál apostol idejében római fennhatóság alatt álltak. Ő tisztán és hűségesen tanította őket az evangéliumra, de a távollétében jöttek hamis apostolok is, akik hamis és téves tanításokkal megrontották az igazi magot. Azt tanították, hogy még mindig be kell tartani a ceremóniákat. Ez lényegtelen apróságnak tűnhet, de Pál nagyon helyesen úgy küzd ellene,

³ “Mais quant a leur origine, et le lieu dont ils sont premierement partis, les anciens auteurs ne se trouvent d'accord.” “De ami a leszármazásukat, valamint azt a helyet illeti, ahonnan eredetileg jöttek, az ókori szerzők között nincs egyetértés.”

⁴ Ουολκαι, hatalmas kelta nép Gallia Narbonensisben, mely a Pireneusoktól és Aquitania határától a part hosszán a Rhodanusig terjedt. Két részre oszlottak: 1) *Tectosages* vagy *Tectosagi* a Pireneusoktól Narbóig és ezen túl az Orbis folyóig; ezeknek egy része Kis Ázsiába vándorolt és a galaták egy részét képezte; 2) *Arecomici*, a Tectosagestól Keletre; városuk volt *Nemuassus* (ma Nîmes) és *Narbo* (Narbonne).

⁵ “Strabo geographe pense que ceux d'entre eux qui avoyent le nom de Tectosagois estoient venus du pays de Provence, et les autres de la Gaule Celtique.” “Strabo, a földrajztudós úgy véli, hogy akik közöttük a tectosages nevet viselték, Provenceből származtak, a többiek pedig a kelta Galliából.”

⁶ “Ceux d'Amiens.” “Az amiensieket.”

⁷ “Ausone poete Bordelois, qui a escrit en Latin.” “Ausonius, a bourdeauxi születésű költő, aki latinul írt.”

⁸ “Usque in Teutosagos primaevio nomine Belgas.”

⁹ Bell. Gall. 50 6 100 24.

¹⁰ Erdő Németországban, melyen Caesar leírása szerint kilenc napig tart átutazni szelvényben, és legalább hatvan napig hosszában. De hogy mennyivel többel, nem tudta megmondani, mert soha nem találkozott senkivel, aki messzebbre eljutott volna, így megmondhatná, hol ér véget az erdő. Sajnálkozik ezeknek a homályos kifejezéseknek a használatáért, mert csekély megbízhatóságot tulajdonít az informátorai képességeinek, vagy pontosságának. Megemlíti, hogy Eratosthenes és más görög szerzők az *Orcynia* néven említik. – a szerk.

mintha mondhatni a keresztyén hit alapvető hittétele volna. Nem csekély gonoszság kioltani az evangélium világosságát, csapdát állítani a lelkiismeretnek, és eltörölni a különbséget az Ó- és az Újszövetség között. Pál észrevette, hogy ezek a tévelygések kapcsolódnak az azzal összefüggő gonosz és veszélyes vélekedéshez, hogy mi módon szereshető meg az üdvösség. Emiatt harcol oly komolyan és hevesen. Megtanulván tőle ennek az ellentmondásnak a fontos és komoly természetét, a mi dolgunk is az, hogy nagyobb figyelemmel olvassuk a levelét.

Aki a témával kapcsolatos nézeteit Origenész és Jeromos magyarázataira alapozza, azt meglepi, hogy Pál ennyire mély érdeklődést tanúsít a külsődleges rítusok iránt, de bárki megy vissza a forrásig, el fogja ismerni, hogy bőséges oka volt erre az éles feddésre. A galaták hagyták, hogy félrevonják őket a helyes útról a szélsőséges hiszékenység, vagy inkább a könnyedség és az ostobaság folytán. Ezért feddi szigorúbban őket. Én ugyanis nem értek egyet azokkal, akik a nyelvezete nyersségét a felfogóképességük lassúságának tudják be. Az efézusiak és a kolossébeliek is ki voltak téve ugyanezeknek a kísértéseknek. Ha pedig odahajtották volna a füleiket a csalók meséire, akkor vajon azt képzeljük, hogy Pál kedvesebben bánt volna velük? A feddés eme elszántságát nem a nép beállítottsága okozta, hanem a viselkedésük alantassága.

Megállapítván, mi volt a levél megírásának célja, most vizsgáljuk meg a sorrendet, melyben íródott. Az első és a második fejezetben az apostolságának hitelességéről beszél, kivéve hogy a második fejezet vége felé futólag érinti a fő témáját, az ember megigazulását, amit azonban nyíltan és közvetlenül a harmadik fejezetben tárgyal. Bár az első két fejezetben látszólag sok témája van, az egyedüli célja mégis annak bizonyítása, hogy ő egyenlő a legfőbb apostolokkal, s nincs rá ok, amiért ne kellene rá úgy tekinteni, mint egyenrangúra közülük bármelyikkel.

Fontos azonban tudnunk, miért munkálkodik oly keményen a saját állításának megalapozása végett. Ha ugyanis Krisztus uralkodik, s a tanítás tisztasága érintetlen maradt, akkor mit számít, hogy ő Péter alatt, vagy felette áll, illetve ha mindenben egyenlő vele? Ha mindenkinek „alább kell szállnia”, hogy egyedül Krisztus „növekedhessen” (Jn3:30), akkor felesleges az emberi rangokról vitatkozni. Emellett azt is meg lehet kérdezni, hogy miért hasonlítja össze önmagát a többi apostollal? Miféle vitája volt Péterrel, Jakabbal, vagy Jánossal? Mi haszna volt összeütközésbe hozni azokat, akik egy nézetben és a legszorosabb barátságban voltak?

Erre azt válaszolom: a hamis apostolok, akik megtévesztették a galatákat, azzal próbálták a kegyeikbe férkőzni, hogy az apostoloktól kapták a megbízatásukat. Főleg azzal tettek szert befolyásra, hogy arra célozgatnak: az apostolokat képviselik és az ő üzenetüket közvetítik. Pált illetően azonban megtagadták tőle az apostoli nevet és tekintélyt. Azt vetették ellenébe, hogy ő nem lett a tizenkettő egyikeként kiválasztva, az apostolok társasága soha nem fogadta őt be ekképpen, s nem Krisztustól, vagy akár csak az apostoloktól vette át a tanítását. Mindezzel nemcsak Pál tekintélyét akarták csorbítani, de közönséges egyháztaggá akarták őt alacsonyítani, azaz messze azok alatt állóvá, akik ezeket a célozgatásokat tették.

Ha ez pusztán személyes dolog lett volna, nem okozott volna Pálnak nehézséget, ha közönséges tanítványnak számítják. Mikor azonban látta, hogy a tanítása elkezd elveszíteni a súlyát és a tekintélyét, akkor nem maradhatott tovább csendben. A kötelességévé vált bátran ellenállni. Mikor a Sátán nem meri nyíltan támadni a tanítást, a következő hadicsele az, hogy annak befolyását kisebbíti a közvetett támadásokkal. Emlékezzünk tehát arra, hogy Pál személyében az evangélium igazságát érte támadás. Ha ugyanis engedte volna, hogy megfosszák az apostoli tisztességtől, akkor abból az következett volna: eddig olyasmit állított, amire nem volt joga, s ez a hamis dicsekvés minden más dolgot illetően is gyanút ébresztett volna iránta. A megbecsülés, melyben a tanítását részesítették, attól a kérdéstől függött, hogy az vajon – amint egyesek vélekedni kezdtek – egy közönséges tanítványtól származik, vagy Krisztus apostolától?

Másrészt elborította őt a nagy nevek csillogása. Azok, akik dicsekvő módon hivatkoztak Péterre, Jakabra, és Jánosra, apostoli tekintélyre igyekeztek szert tenni. Ha Pál nem állt volna ellen férfiasan ennek a dicsekedésnek, akkor utat adott volna a hamisságnak, s engedte volna, hogy Isten igazsága¹¹ ismét csorbát szenvedjen az ő személyében. Ezért tehát mindkét dologért komolyan harcol: őt az Úr apostolnak jelölte, és semmilyen vonatkozásban nem volt a többinél alábbvaló, hanem ugyanazt a titulust élvezte és egyenlő volt velük tekintélyben és rangban. Valóban tagadhatta volna, hogy azokat az embereket Péter és társai küldték, vagy, hogy bármiféle megbízást kaptak volna tőlük. De sokkal magasabb alapokra áll és elmondja: semmivel sem kevesebb maguknál az apostoloknál. Ha ezt nem teszi, úgy vélték volna, hogy nem áll ki a saját ügye mellett.

Jeruzsálem volt abban az időben az összes gyülekezet anyja, mert az evangélium onnan terjedt el az egész világra, s mondhatni, ez volt Krisztus királyságának fő trónja. Bárkit, aki onnan jött a gyülekezetekhez, a kellő tisztelettel fogadtak. Sokakat azonban ostoba büszkeség töltött el attól a gondolattól, hogy az apostolok barátságát élvezték, vagy legalábbis az ő iskolájukban tanultak, s ezért semmi más nem tetszett nekik, csak amit Jeruzsálemben láttak. Minden szokást, amit ott nem gyakoroltak, nemcsak nem szerették, de kíméletlenül el is ítélték. Ez a zsémbes viselkedés akkor vált nagyon ártalmassá, mikor valamelyik gyülekezet szokását igyekeztek egyetemes törvényként elfogadtatni. Néha annyira ragaszkodunk egy tanítóhoz, vagy egy helyhez, hogy bármiféle saját megítélés nélkül tesszük egyetlen ember vélekedését mércévé mindenki számára, illetve egy hely szokásait mércévé az összes többi hely számára. Az efféle ragaszkodás nevetséges, ha ugyan nem keveredik bele mindig becsvágy is, vagy inkább azt kell mondanunk, hogy a szélsőséges zsémbesség mindig is becsvágyó.

Visszatérve a hamis apostolokra, ha ők a gonosz versengéssel mindenütt csak azoknak a ceremóniáknak a használatát próbálták volna bevezettetni, amelyeket Jeruzsálemben láttak, hogy betartanak, az sem kicsiny sérelem lett volna, mert mikor egy szokást törvénné tettek, azzal igazságtalanságot követtek el. Súlyosabb gonoszság is rejlett azonban a gonosz és veszélyes tanításban, ami vallásos előírásokkal kötötte hozzájuk az emberek lelkiismeretét, s ami a megigazulást ezek betartásától tette függővé. Ezen okok miatt védte Pál az apostolságát annyira buzgón, és ezért hasonlította magát a többi apostolhoz.

Ezt a témát folytatja a második fejezet végéig, ahol továbblép arra a tanításra, mely szerint Isten szemében az ingyenes kegyelem, és nem a törvény cselekedetei által igazulunk meg. Az érve ez: ha a ceremóniáknak nem volt meg az erejük ahhoz, hogy megigazítsanak, akkor a betartásuk emiatt szükségtelen. Meg kell azonban jegyezni, hogy nem korlátozza magát teljes mértékben a ceremóniákra, hanem általánosságban beszél a cselekedetéről, különben az egész érdeklődés csak fecsegés maradna. Ha bárki úgy véli, hogy túlerőltetjük a dolgot, vegye figyelembe a következő két okot. Először is, a kérdés nem rendezhető le a nélkül az általános alapelv elfogadása nélkül, miszerint Isten ingyenes kegyeméből igazulunk meg, s ez az alapelv nemcsak a ceremóniákat állítja félre, hanem mindenféle más cselekedetet is. Másodszor, Pál nem annyira a ceremóniák fontosságát, mint inkább az üdvösségnek a cselekedetek által történő megszerzése gonosz tanítását támadta. Jegyezzük meg tehát, hogy el kellett mennie a forrásig, és figyelmeztetni kellett az olvasóit arra, hogy az itt taglalt ellentmondás nem holmi csip-csup valami, hanem minden dolog közül a legfontosabb – az üdvösség megszerzésének módja.

Hiba tehát azt feltételezni, hogy az apostol csak a ceremóniák speciális kérdésével foglalkozik, olyan témával, ami nem oldódik meg önmagától. Hasonló dolog előfordul a történelemben (Csel15:2). Küzdelem és vita támadt abból a kérdésből, hogy vajon be kell-e tartani a ceremóniákat, vagy sem. A vita menetében az apostolok sokat időztek a törvény

¹¹ “La verite de Dieu.”

elhordozhatatlan igája, valamint az ingyenes kegyelemből történő bűnbocsánat mellett. Mi volt ennek a célja? Ostoba eltávolodásnak tűnhet a szóban forgó témától, de ennek az ellenkezője az igaz, mert a konkrét hiba nem cáfolható meg kielégítően egyetlen alapelv elfogadása nélkül. Mint mikor például engem arra szólítanak fel, hogy vitatkozzak a húsevés megtiltásáról, akkor nem pusztán a különböző élelmiszerekről fogok beszélni, hanem felfegyverzem magam az általános tanítással: miféle tekintélye van az emberi hagyományoknak a lelkiismeretem megköttetésére? Idézni fogom majd a kijelentést, miszerint: „Egy a törvényhozó, a ki hatalmas megtartani és elveszíteni” (Jak4:12). Röviden, itt Pál tagadólag érvel az egyetemestől a konkrét tételek felé, ami a szokásos és legtermészetesebb módja az érvelésnek. Azt pedig, hogy milyen bizonyítékokkal és érvekkel támasztja alá azt az alapelvet, mely szerint egyedül Isten kegyelméből igazulunk meg, meglátjuk majd, mikor rátérünk az igazságra. Ezt a témát folytatja egészen a harmadik fejezet végéig.

A negyedik fejezet elején megvizsgálja a ceremóniák helyes használatát, s az elrendelésük okát, egyidejűleg azt is megmutatván, hogy most ezek eltöröltettek. Szükséges volt megválaszolni az egyesek elméjében megfogalmazódó ostoba ellenvetést: Mi haszna volt hát a ceremóniáknak? Haszontalanok voltak? Vajon az atyák feleslegesen tartották meg ezeket? Röviden két kijelentést szemléltet, melyek szerint a maguk idejében nem voltak feleslegesek, és azért töröltettek el Krisztus eljövételével, mert ő ezeknek az igazsága és a vége. Ezzel pedig azt mutatja meg, hogy nekünk Átala kell élnünk. S vetvén egy pillantást a mi állapotunk, valamint az atyák állapota közti különbségekre, utal rá, hogy a hamis apostolok tanítása azért gonosz és veszélyes, mert ókori árnyékokkal sötétíti el az evangélium világosságát. S az apostol tanítása itt keveredik néhány megrendítő buzdítással. A fejezet vége felé gyönyörű hasonlattal eleveníti meg az érvelését.

Az ötödik fejezetben arra buzdítja őket, hogy szorosan ragaszkodjanak ahhoz a szabadsághoz, amit Krisztus vére szerzett meg a számukra, s ne engedjék, hogy a lelkiismeretüket az emberek vélekedései ejtsék csapdába. Egyidejűleg azonban emlékezteti őket, mi módon lehet törvényesen élni a szabadsággal.¹² Alkalmat vesz rá, hogy rámutasson a keresztyének helyes elfoglaltságaira, nehogy haszontalanul töltsék az idejüket a ceremóniákkal, és elhanyagolják a valóban fontos dolgokat.

¹² “En quoy consiste ceste liberte, et quel en est le vray et droit usage.” “Miben áll a szabadság, és mi annak az igazi és törvényes használata.”

Magyarázat Pál apostol galáciabeliekhez írott leveléhez

1. fejezet

Gal1:1-5

1. Pál, apostol (nem emberektől, sem nem ember által, hanem Jézus Krisztus által és az Atya Isten által, a ki feltámasztotta őt a halálból);

2. És a velem levő összes atyafiak, Galátzia gyülekezeteinek;

3. Kegyelem néktek és békesség az Atya Istentől, és a mi Urunk Jézus Krisztustól,

4. A ki adta önmagát a mi bűneinkért hogy kiszabadítson minket e jelenvaló gonosz világból, az Istennek és a mi Atyánknak akarata szerint.

5. A kinek dicsőség örökkön örökké! Ámen.

Paulus apostolus, non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum, et Deum Patrem, qui suscitavit illum ex mortuis,

Et qui mecum sunt fratres omnes, ecclesiis Galatiae:

Gratia vobis et pax a Deo Patre, et Domino nostro Iesu Christo,

Qui dedit se ipsum pro peccatis nostris, ut nos eriperet a praesenti saeculo maligno, secundum voluntatem Dei et Patris nostri,

Cui gloria in saecula saeculorum. Amen.

1. *Pál, apostol.* Az üdvözlésekben, melyekkel a leveleit kezdi, Pál „apostolnak” szokta magát nevezni. Ezzel a célja, mint korábban már többször említettük, az volt, hogy tekintélyt kölcsönözzön a hivatalának, s ezzel erősítse meg a tanítását. Ez a tekintély nem az emberek megítélésétől függ, hanem kizárólagosan Isten elhívásától, ezért annak alapján követel meghallgatást, hogy ő „apostol”. Tartsuk mindig észben, hogy az egyháznak egyedül Istenre, és Jézus Krisztusra kell hallgatnia, akit Ő tanítónknak jelölt ki. Bárki formáljon is jogot a tanításunkra, annak Isten vagy Krisztus nevében kell szólni.

Miután azonban Pál elhívását hevesebben vitatták a galaták között, ezért az ennek a gyülekezetnek szóló levelében erőteljesebben hangsúlyozza is ki, mint a többieknek írtakban, mert nemcsak azt állítja, hogy őt Isten hívta el, de határozottan azt is kimondja: *nem emberektől, sem nem ember által*. Jegyezzük meg: ez a kijelentés nem a többi pásztorra együtt viselt hivatalára vonatkozik, hanem az apostolságra. A rágalmozók, akikre tekintettel ezt mondja, nem merték teljességgel megfosztani őt a keresztyén szolgálat tisztességétől. Ők csak az apostol nevet és rangot tagadták meg tőle.

Most a szó legszorosabb értelmében vett apostolságról beszélünk, mert a szó kétféle módon használatos. Néha az evangélium prédikálóját jelenti, bármely osztályhoz tartoznak is, itt azonban konkrét utalás a legmagasabb rangra az egyházban, ezért Pál egyenrangú Péterrel és a másik tizenkettővel.

Az első mondatot, miszerint *nem emberektől* kapta az elhívását, elmondhatta Krisztus minden igaz szolgálója. Miután pedig „senki sem veszi magának e tisztességet” (Zsid5:4), ezért nem is áll az emberek hatalmába arra ruházni, aki nekik tetszik. Egyedül Istenre tartozik az egyháza kormányzása, így egyetlen elhívás sem lehet törvényes, ha nem Tőle származik. Ami pedig az egyházat illeti, aki nem a jó lelkiismeret, hanem istentelen indítókok által vált szolgálóvá, tűnhet szabályosan elhívottnak. Pál azonban itt az oly tökéletes módon megerősített elhívásról beszél, amely mellett már nincs szükség semmi másra.

Talán most valaki ezt veti ellenébe: Vajon a hamis apostolok gyakran nem ugyanígy dicsekednek? De igen, elismerem, sőt gögősebb és megvetőbb módon, mint ahogyan az Úr

szolgái merik tenni, de ők híjával vannak annak a tényleges mennyei elhívásnak, amit Pál joggal tartott a magáénak.

A második mondat, miszerint *sem nem ember által*, sajátos módon vonatkozott az apostolokra, mert egy közönséges pásztorban ez semmi rosszra nem utal. Pál maga is, mikor különböző városokat keres fel Barnabás társágában „választott véneket minden gyülekezetben” a nép szavazatai által (Csel14:23), majd megparancsolja Titusnak és Timótheusnak, hogy ugyanezt a munkát folytassák (1Tim5:17, Tit1:5). Ez a pásztorválasztás megszokott módja, mert nem vagyunk feljogosítva a várakozásra mindaddig, amíg Isten kinyilatkoztatja a mennyből az általa választott személyek neveit.

Ha azonban az emberi közreműködés nem volt helytelen, sőt egyenesen dicséretes volt, miért utasítja vissza Pál önmaga vonatkozásában? Már említettem, hogy némileg többet kellett bizonyítani, mint Pál pásztori mivoltát, vagy azt, hogy az evangélium szolgálóinak sorába tartozott, mert a vitatott dolog az apostolság volt. Szükséges volt, hogy az apostolokat ne ugyanazon a módon válasszák, mint a többi pásztor, hanem az Úr közvetlen közreműködésével. Így Maga Krisztus hívta el a tizenkettőt (Mt10:1), s mikor utódot jelöltek Júdás helyére, az egyház nem merészelt a szavazáshoz folyamodni, hanem sorsot vetettek (Csel1:26). Biztosak vagyunk abban, hogy sorsvetéssel nem választottak pásztorokat. Miért folyamodtak mégis ehhez Mátyás esetében? Azért, hogy jelezzék Isten közvetlen közreműködését, mert helyes volt megkülönböztetni az apostolokat a többi szolgálótól. S így Pál annak kimutatása végett, hogy nem tartozik a szolgálók közönséges rendjéhez, azt állítja: az elhívását közvetlenül Istentől kapta.¹³

De miképpen állítja Pál, hogy *nem emberek által* kapta az elhívását, mikor Lukács feljegyzi: Pált és Barnabást az antiókhiai gyülekezet hívta el? Egyesek azt mondják, hogy korábban már ellátta az apostoli kötelességeket, így az apostolsága nem ennek a gyülekezetnek a kijelölésén alapult. Itt azonban ismét ellene vehető ennek: ez volt az első kijelölése arra, hogy a pogányok apostola legyen, akikhez a galaták is tartoztak. A helyesebb és nyilvánvaló válasz az, hogy ő itt nem akarta teljes mértékben félretenni annak a gyülekezetnek az elhívását, hanem pusztán csak meg akarta mutatni: apostolsága magasabb rendű jogcímen alapszik. Ez igaz, mert még akik a kezüket Pálra tették Antiókhiaiban, azok sem maguktól, hanem a konkrét kijelentésnek engedelmeskedve tették: „Mikor azért azok szolgálának az Úrnak és bőjtölének, monda a Szent Lélek: Válaszszátok el nékem Barnabást és Saulust a munkára, a melyre én őket elhívtam. Akkor, miután bőjtöltek és imádkoztak, és kezeiket reájok vetették, elbocsáták őket.” (Csel13:2-3) Miután tehát isteni kijelentés által kapott elhívást, és a Szent Lélek jelentette őt ki a pogányok apostolának, ebből következően *nem emberek által* választották ki, jóllehet a felszentelés szokásos rítusát utóbb elvégezték.¹⁴

Talán gondolható: mindebben egy közvetett ellentét rejlik Pál és a hamis apostolok között. Én nem ellenzem ezt a nézetet, mert amazok az emberek nevében szoktak dicsekedni. Akkor a szavainak jelentése az alábbi: „Bármik is legyenek azok, akikkel mások dicsekednek, hogy azok küldték őket, én felettük álló leszek, mert én a megbízásomat Istentől és Krisztustól kaptam”.

Hanem Jézus Krisztus által és az Atya Isten által. Azt mondja: Isten, az Atya és Krisztus ruházták rá az apostolságát. Először Krisztust nevezi meg, mivel az Ő előjoga elküldeni, s mivel mi az Ő követői vagyunk. De hogy még teljesebbé tegye a kijelentését, az Atyát is megemlíti, mintha ezt mondta volna: „Ha van valaki, akinek Krisztus neve nem elégséges ahhoz, hogy eltöltse tisztelettel, tudja meg: a hivatalom az Atya Istentől is kaptam.”

A ki feltámasztotta őt a halálból. Krisztus feltámadása az Ő uralkodásának kezdete, ezért szorosan kapcsolódik a mostani témánkhoz. Pál ellenfelei azt a vádat hozták fel ellene,

¹³ “C’est a dire, sans aucun moyen des hommes.” “Azaz, az emberek mindennemű közreműködése nélkül.”

¹⁴ “Quoy que depuis on ait observe la ceremonie accoustumee en l’ordination des ministeres.” “Jóllehet a ceremóniát, melyet a szolgálók felszenteléskor végeztek, utóbb hozzátették.”

hogy ő nem tartott kapcsolatot Krisztussal, amíg még Ő itt járt a Földön. Pál viszont azt állítja, hogy miután Krisztus megdicsőült a feltámadása által, így ténylegesen gyakorolta is a hatalmát az egyházának kormányzásában. Pál elhívása tehát látványosabb, mint akkor lenne, ha Krisztus még mindig földi halandóként rendelte volna őt a hivatalára. S ez a körülmény figyelemre méltó, mert Pál arra céloz: a kísérlet az ő tekintélyének félreállítására magában foglalt egy rosszindulatú szembeszegülést Isten megdöbbenő hatalmával is, mely Krisztus feltámadásában mutatkozott meg, mert ugyanaz a mennyei Atya parancsolta meg Pálnak, hogy hirdesse a hatalmának gyakorlását, Aki feltámasztotta Krisztust a halálból.

2. *És a velem levő összes atyafiak.* Rendszerint látszólag sokak nevében írt, mert úgy vélhette: ha azok, akiknek ír, kevesebb súlyt tulajdonítanak egyvalakinek, talán jobban odafigyelnek többekre, s nem nézik le az egész gyülekezetet. Általános gyakorlata tehát, hogy a leveleinek végébe belefoglalja a testvérek üdvözléseit, ahelyett, hogy az elején említene őket a levél társszerzőiként. Ott ugyanis soha nem említ kettőnél több nevet, s csakis nagyon ismerteket. Itt azonban az összes testvér belefoglalja, s így nem minden jó ok nélkül az ellenkező módszert választja. Ennyi istenfélő ember együttműködésének bizonyos mértékű lágyító hatást kellett gyakorolni a galaták elméire, s fel kellett azokat készíteni a tanítás befogadására.

Galátzia gyülekezeteinek. Kiterjedt ország volt ez, ezért sok gyülekezet jött benne szétszórta létre. De vajon nem csodálatos, hogy a „gyülekezet” kifejezést – ami mindig magában foglalja a hit egységét – alkalmazza a galatákra, akik majdnem teljesen elszakadtak Krisztustól? Erre azt mondom: amíg a keresztyénséget gyakorolták, egyetlen Istent imádtak, betartották a sákramentumokat, és kedvüket lelték az evangélium valamiféle szolgálatában, addig megtartották az egyház külső jegyeit. Nem mindig találjuk meg a tisztaság megkívánható mértékét a gyülekezetekben. A legtisztábbaknak is megvannak a pecsétjeik, egyeseket pedig nem néhány folt, hanem általános eltorzulás jellemez. Jóllehet valamely egyesület tanításai és gyakorlatai esetleg nem minden vonatkozásban esnek egybe a kívánalmainkkal, nekünk mégsem szabad a hibáit azonnal kipellengérezve, azokat elegendő oknak tartani arra, hogy megtagadjuk tőlük a gyülekezet megnevezést. Pál itt olyan szelíd hajlandóságot mutat be, mely a végletekig ellentétes az efféle eljárással. Ha azonban elismerünk egyesületeket Krisztus gyülekezeteinek, akkor azt követnie kell mindazon dolgok konkrét elítélésének, melyek helytelenek, vagy hibásak. Nem szabad ugyanis azt képzelnünk, hogy ha van valahol egy gyülekezet, abban mindennek, ami csak megkívánható egy gyülekezetben, tökéletesnek kell lennie.

Ezt a megjegyzést azért teszem, mert a pápisták az egyetlen *egyház*¹⁵ szóba belekapaszkodva azt hiszik, hogy bármit is kényszerítenek ránk, az mind szentesített dolog, pedig a római egyház állapota és külső megjelenése nagymértékben különbözik attól, ami ebben az időszakban Galáciában fennállt. Ha Pál ma élne, felismerné az egyház nyomorúságos és félelmetesen szétszórta maradványait, de nem látna épületet. Röviden a gyülekezet szó gyakran az egyház valamely részére olyan szóképként használatos, melyben a rész szerepel az egész helyett, még ha nem is felel meg teljesen a megnevezésnek.

3. *Kegyelem néktek és békesség.* Ez az üdvözlésforma, mely más levelekben is megtalálható, olyan magyarázatot kapott, melyhez itt is ragaszkodom. Pál az Istennel való barátság állapotát kívánja a galatáknak, s ezzel együtt minden jó dolgot, mert Isten kegyessége a forrás, ahonnan mindenféle bővelkedésünk származik. Mindkét könyörgést az Atyán kívül Krisztushoz is intézi, mert Krisztus nélkül sem a kegyelemben, sem semmiféle valóságos bővelkedésben nem lehet részünk.

4. *A ki adta önmagát a mi bűneinkért.* Elkezdte Krisztus kegyelmét dicsérni, hogy felhívja Rá és rögzítse a galaták figyelmét Őrajta. Ha ugyanis a kellő módon becsülték volna

¹⁵ Az angolban az *egyház* és a *gyülekezet* egyetlen szó, a „church”, s a szövegkörnyezet inkább a *gyülekezet* szót követeli meg, de ebbe a mondatba talán jobban illik az *egyház* megnevezés. – *a ford.*

fel a megváltás eme jótéteményét, akkor soha nem estek volna bele a vallással kapcsolatos ellentétes nézetekbe. Aki a helyes módon ismeri Krisztust, az komolyan figyeli Őt, a legmelegebb vonzalommal öleli Őt magához, felolvad a szemlélésében, és nincs is más célja. A legjobb orvosság elménk megtisztítására mindenféle tévelygéstől, vagy babonától, ha emlékezetben tartjuk a Krisztussal fennálló viszonyunkat és a jótéteményeket, melyeket Tőle kaptunk.

Az a ki adta önmagát a mi bűneinkért szavak rendkívül fontos tanítást igyekeztek közvetíteni a galatáknak, mely szerint semmi más elégtételt nem lehet törvényes módon összehasonlítani azzal, amikor Krisztus Önmagát áldozta fel az Atyának, s ezért egyedül Őbenne, Krisztusban keresendő a bűnért való engesztelés és a tökéletes igazságosság. A módnak pedig, ahogyan megváltott minket, a legnagyobb bámulatunkat kellene kiváltania. Amit itt Pál Krisztusnak tulajdonít, az a Szentírás más részeiben ugyanolyan helyességgel az Atyának van tulajdonítva, mert egyrészt az Atya rendelte el örök céllal ezt az engesztelést és adta bizonyítékát irántunk érzett szeretetének azzal, hogy „az ő tulajdon Fiának nem kedvezett, hanem őt mindnyájunkért odaadta” (Rm8:32), másrészt Krisztus ajánlotta fel áldozatul Magát, hogy kibékítse velünk Istent. Ebből következik, hogy az Ő halála az engesztelés a bűnért.¹⁶

Hogy kiszabadítson minket. Hasonlóképpen azt is kijelenti: a megváltásunk célja az volt, hogy Krisztus, az Ő halálával a saját tulajdonává vásárolhasson minket. Ez akkor következik be, mikor elszakasztatunk a világtól, mert amíg a világból valók vagyunk, addig nem vagyunk Krisztuséi. Az *aion, kor* szót itt a világban levő romlásra érti. Ugyanúgy, mint ahogyan János apostol első levelében szerepel (1Jn5:19), ahol azt olvassuk, hogy „az egész világ a gonoszságban vesztegel”, illetve János evangéliumában (Jn17:15), ahol a Megváltó ezt mondja: „Nem azt kérem, hogy vedd ki őket e világból, hanem hogy őrizd meg őket a gonosztól”, mert oly a jelen való életet jelenti.

Mit jelent hát a „világ” ebben az igeszakaszban? Az emberek elszakadtak Isten országától és Krisztus kegyelmétől. Amíg az ember önmagában él, mindenestől kárhozattal él. A világot tehát az újjászületéssel állítja szembe úgy, ahogyan a természetet a kegyelemmel, vagy a testet a lélekkel. Akik a világtól születtek, azokban nincs más, csak bűn és romlottság – nem a természet, hanem a megromlás folytán.¹⁷ Krisztus tehát azért halt meg a bűneinkért, hogy megváltson, vagy elválasszon minket a világtól.

A jelenvaló gonosz korszaktól. A „gonosz” jelző hozzáadásával azt akarta megmutatni, hogy a bűn miatti, és nem az Isten teremtményeitől, vagy a testi életből származó megromlásról, vagy romlottságról beszél. S ezzel az egy szóval, mint mondhatni villámmal a földre sújt minden emberi gögőt, mert kijelenti: a természetnek a Krisztus kegyelméből származó megújulásától eltekintve nincs más bennünk, csak elegyítetlen gonoszság. Mi a világból valók vagyunk, s amíg Krisztus ki nem vesz minket belőle, addig a világ uralkodik bennünk, s élünk a világnak. Bármilyen örömet is találnak az emberek az elképzelt kiválóságukban, az mind méltatlan és romlott: valóban nem a saját vélekedésük, hanem Urunk megítélése szerint, amit itt Pál szájával hirdet ki, és aminek ki kell elégítenie az elméinket.

(Az Istennek és a mi Atyánknak) akarata szerint. Rámutat a kegyelem eredeti forrására, nevezetesen Isten céljára: „Mert úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta” (Jn3:16). Figyelmet érdemel azonban, hogy Pál úgy szokta megemlíteni Isten rendelését, mint ami félreállít minden érdemet az emberek részéről, így itt az *akarata* azt jelenti, amit

¹⁶ “Pour nos pechez.” “A bűneinkért.”

¹⁷ “Non pas que cela vienne de la creation, mais de leur corruption.” “Nem a teremtésből származik ez, hanem a megromlásukból.”

rendszerint „jótetszésnek” nevezünk.¹⁸ Ez azt jelenti, hogy Krisztus nem azért szenvedett értünk, mert méltók voltunk arra, vagy, mert bármi, amit tettünk, erre indította Őt, hanem mert ez volt Isten akarata. *Az Istennek és a mi Atyánknak* a jelentése ugyanaz, mintha ezt mondta volna „az Istennek, Aki a mi Atyánk”.¹⁹

5. *A kinek dicsőség.* A hálaadásnak ezzel a hirtelen felkiáltásával kívánja hathatósan serkenteni az olvasóit annak a felbecsülhetetlen értékű ajándéknak a szemlélésére, amit Istentől kaptak, s ezen a módon igyekszik jobban előkészíteni az elméiket a tanítás befogadására. Egyidejűleg általános buzdításnak is kell tekintenünk. Minden esetet, amely Isten könyörületét idézi az emlékezetünkbe, úgy kell felfognunk, mint alkalmat Isten dicsőítésére.

Gal1:6-9

6. Csodálkozom, hogy Attól, a ki titeket Krisztus kegyelme által elhívott, ily hamar más evangéliomra hajlotok.

7. Holott nincs más; de némelyek zavarnak titeket, és el akarják ferdíteni a Krisztus evangéliomát.

8. De ha szinte mi, avagy mennyből való angyal hirdetne is néktek valamit azon kívül, a mit néktek hirdettünk, legyen átok.

9. A mint előbb mondtuk, most is ismét mondom: Ha valaki néktek hirdet valamit azon kívül, a mit elfogadtatok, átok legyen.

Miror quod ita cito transferimini a Christo, qui vos vocavit in gratia, ad aliud evangehum;

Quod non est aliud, nisi quod sunt quidant, qui vos turbant, ac volunt evertere evangelium Christi.

Verum etiamsi nos, aut Angelus e coelo evangelizet vobis praeter id quod evangelizavimus vobis, anathema sit.

Quemadmodum praediximus, nunc quoque iterum dico; si quis vobis evangelizaverit praeterquam quod accepistis, anathema sit.

6. *Csodálkozom.* Egy feddéssel kezd, mely némileg enyhébb, mint amire rászolgáltak, de a nyelvezetének legnagyobb szigorúsága, mint azt majd látjuk, a hamis apostolok ellen irányul. Azzal vádolja őket, hogy nemcsak az evangéliumtól, de Krisztustól is elfordultak, mert lehetetlenség volt fenntartani a Krisztus iránti ragaszkodásukat anélkül, hogy elismernék: Ő szabadította meg őket kegyesen törvény rabszolgaságától. Ez a hit azonban nem egyeztethető össze az ceremóniák megtartásával kapcsolatos elképzelésekkel, amiket a hamis apostolok erőltettek. Ők *elhajlottak* Krisztustól: nem azt jelenti ez, hogy teljes mértékben elvetették a keresztyénséget, de a tanításaik romlottsága akkora volt, ami nem hagyott más nekik, csak egy elképzelt Krisztust.

Napjainkban a pápisták is „elhajlottak Krisztustól”, egy megosztott és szétroncsolt Krisztust választván maguknak. Tele vannak babonaszóval, melyek közvetlen ellentétben állnak Krisztus természetével. Figyeljük meg alaposan: *elhajlunk Krisztustól*, mikor olyan

¹⁸ Ουκ ειπε κατ επιταγην του Πατρος αλλα κατα το θελημα τουτεστι την ευδοκιαν. “Nem azt mondta: parancs szerint, hanem az akarat, azaz az Atya jótetszése szerint.” — *Theofilaktosz.*

¹⁹ „Az olvasó azonnal arra a következtetésre juthatna, hogy *az Isten és a mi Atyánk* két különböző személy. Az eredeti szöveg azonban semmi efféle elképzelést nem közvetít. A jelentése: *Istenünk és Atyánk.* A *καί, és* kötőszó szövegmagyarázó. Ahogy Crellius mondja, megfelel az *ami*, vagy *aki* névmásnak, vagy inkább nem különböző személyeket kapcsol össze, hanem ugyanannak a személynek a különböző megnevezéseit: 1Kor 2:2, Ef1:3, Ef4:6, 1Thessz1:3, 1Thessz3:11, 1Pt1:2. A Ημων egyformán tartozik mindkét (α Θεου és α Πατρος) főnévhez. — *Brown.*

nézeteket kezdünk vallani, melyek összeegyeztethetetlenek az Ő közbenjárói hivatalával, mert a világosságnak nem lehet közössége a sötétséggel.

Ugyanezen az alapon nevezi *más evangéliumnak*, azaz, a valóditól eltérő evangéliumnak. A hamis apostolok mégis azt vallották, hogy ők Krisztus evangéliumát hirdették. Kevervén azonban a saját koholmányaikkal,²⁰ mellyel az alapvető hatékonyságát semmisítették meg, hamis, rossz, hamisított evangéliumot hirdettek. A jelen időt használva („hajlotok”) látszólag azt mondja, hogy éppen akkor volt folyamatban velük az elhajlás. Mintha azt mondta volna: Nem azt mondom, hogy már elhajlottatok, mert úgy nehezebb lenne visszatérni a helyes útra. Most azonban, a kritikus pillanatban, de tegyetek egy lépést sem előre, hanem inkább vonuljatok vissza.”

Krisztustól, Aki kegyelem által hívott el benneteket. Mások így olvassák: „attól, Aki elhívott benneteket Krisztus kegyelme által”, az Atyára értve ezeket a szavakat, de az általunk követett olvasat egyszerűbb. Mikor azt mondja, hogy Krisztus által kapták az elhívást kegyelemből, ezzel a hálátlanságuk vétkét fokozza. Elszakadni Isten Fiától bármilyen körülmények között is méltatlan és szégyenletes volt, de azt követően elszakadni, hogy valaki meghívást kapott a kegyelem általi üdvösségre még sokkal aljasabb. Az Ő jósága irántunk még félelmetesebben szörnyűséggé teszi a hálátlanságunkat.

Ily hamar. Ha megfontoljuk, milyen *hamar* fedezték fel az állhatatosság hiányát, a vétkük még tovább fokozódik. Alkalmas idő a Krisztustól való elszakadásra valóban nem képzelhető el. De a tény, hogy a galaták Pál távozását követően azonnal letértek az igazság útjáról, még nagyobb szégyent hozott rájuk. Ahogyan pedig a kegyelem számításba vétele, melyre elhívást kaptak, fokozta a hálátlanságukat, úgy fokozta a léhaságukat az idő rövidegének számításba vétele, mely alatt elhajlottak.

7. *Ami nem más dolog.*²¹ Mások így magyarázzák: „pedig nincs más evangélium”, mintha ez egyfajta helyesbítés lenne az apostol nyelvezetében, mely az ellen a feltételezés ellen óv, mely szerint több evangélium is van. Ennyit a szavak magyarázatáról. Én az egyszerűbb nézetet fogadom el, mert Pál megvetően beszél a hamis apostolok tanításáról, mint ami nem más, mint zűrzavar és megsemmisülés. Mintha ezt mondta volna: „Mit állítanak ezek az emberek? Csak összezavarnak benneteket és kiforgatják az evangéliumot. Nem tesznek többet.” Ez azonban ugyanazt jelenti, mert ez is annak a nyelvezetnek a helyesbítése, amit a *más evangéliumról* mondott. Kijelenti, hogy ez nem evangélium, hanem csak zűrzavar. Csak annyit akartam mondani, hogy véleményem szerint a *más* itt *más dolgot* jelent. Erőteljesen hasonlít ahhoz a közismert szóláshoz, miszerint „ez *semmi, csak* te akarsz becsapni”.

És el akarják ferdíteni. Újabb vétekkel vádolja őket: Krisztust sértik meg, mikor megpróbálják elferdíteni az evangéliumát. Az elferdítés súlyos bűn, rosszabb, mint a romlás. S jó okkal fogalmazza meg ezt a vádat velük szemben. Mikor a megigazulás ragyogását másnak tulajdonítják, és csapdát állítanak az emberek lelkiismeretének, akkor a Megváltó többé már nem foglalja el a maga helyét, s az evangélium tanítását is teljesen lerombolják.

Krisztus evangéliomát. Állandó fontosságú dolog ismerni az evangélium fő pontjait. Mikor ezeket támadják, az evangélium megsemmisül. Mikor Pál a *Krisztusé* szót teszi hozzá, ezt kétféleképpen lehet magarázni: vagy úgy, hogy Krisztustól, mint Szerzőtől származott, vagy úgy, hogy tisztán mutatja be Krisztust. Az ok, amiért az apostol ezt a kifejezést használja, kétségtelenül az igazi és tiszta evangélium megjelölése, mely egyes-egyedül méltó erre a megnevezésre.

²⁰ „Leurs songes et inventions.” „Álmaikkal és koholmányaikkal.”

²¹ „Ο ουκ εστιν αλλο. Egyesek megkérdőjelezték az αλλο szó eredetiségét úgy vélekedvén, hogy valaki először az αλλο szót szerepeltette a széljegyzetben az ει μη magyarázatoként, majd másvalaki változtatta meg a szót αλλο-vá per incuriam, majd beírta a szövegbe. Ez elmés, de mint az Újszövetség minden feltételezésen alapuló kritikája, értéktelen.” – Brown.

8. *De ha szinte mi.* Miután a tanítása tekintélyének megvédésével folytatja, fokozódik a magabiztossága. Először is kijelenti: a tanítás, melyet prédikált, az egyetlen evangélium, s a félreállítására tett minden kísérlet súlyos véték. De tudatában volt annak is, hogy a hamis apostolok tiltakozhatnak: „Nem engedünk neked az evangélium fenntartására irányuló kívánságunk dolgában, vagy az iránta való tisztelet érzéseiben, amiket táplálni szoktunk”. Pont amiképpen manapság a pápisták, akik a legerőteljesebb kifejezésekkel írják le azt a szentséget, amellyel az evangéliumra vigyáznak, csókolják magát a nevet a legmélyebb tisztelettel, mégis, mikor próbára tételnek, akkor kiderül, hogy hevesen üldözik az evangélium tiszta és egyszerű tanítását. Pál emiatt nem elégszik meg ezzel az általános kinyilatkoztatással, hanem továbblépve meghatározza, mi az evangélium, és mit tartalmaz, továbbá bátran kijelenti: az ő tanítása az igazi evangélium, s ezzel ellenáll minden további kérdezősködésnek.

Mi haszna volt tiszteletet vallani az evangélium iránt, de nem tudni, mit jelent az? A pápisták számára, akik kötelességüknek érzik a *fenntartás nélküli hit* megadását, ez tökéletesen elégséges lehet, de a keresztyének számára ahol nincs ismeret, ott hit sincsen. S hogy az egyébként az evangélium iránti engedelmességre hajlamos galaták ne tévelyegjenek ide-oda, és nehogy „ne találjanak a lábaiknak nyugóhelyet” (1Móz8:9), Pál megparancsolja nekik, hogy álljanak meg szilárdan az ő tanításában. Olyan vonakodás nélküli hitet követel a prédikálásának, hogy átkot mond mindenkire, aki annak ellentmondani merészel.

S nem csekély figyelmet érdemel itt, hogy önmagával kezdi, mert így megy elébe a rágalomnak, amit az ellenségei zúdítanak a fejére. „Te azt akarod, hogy vonakodás nélkül fogadjunk el minden tőled származót, csak mert az tőled van.” Azonnal lemond arról a jogról, hogy bármivel is előhozakodjon a saját tanítása kiegészítéseképpen, s ezzel megmutatja: az efféle kijelentéseknek nincs alapja. Nem követel ebben a vonatkozásban felsőbbrendűséget a többi emberrel szemben, de joggal követeli mindenkitől, önmagát is beleértve a behódolást Isten Ígéjének.

Avagy mennyből való angyal. S hogy még teljesebben megsemmisítse a hamis apostolok kifogásait, oly magasra emelkedik, hogy egyenesen az angyalokról beszél, s azzal a feltételezéssel, hogy ők más tanítottak, nem elégszik meg pusztán annak kimondásával, hogy nem voltak jogosultak a meghallgatásra, de kijelenti: átkozottaknak kell őket tartani. Egyesek abszurdnak vélhetik vitába bocsátkozni az angyalokkal a tanításról, de az egész dolog helyes nézetéből kiindulva bárki észreveheti, hogy az apostol ezen eljárása helyénvaló és szükséges volt. Kétségtelenül lehetetlenség, hogy egy mennyei angyal bármi más tanítson, mint Isten szilárd igazságát. Mikor azonban az Isten által az emberek üdvösségéről kijelentett tanításnak kijáró hitelesség lett a vita tárgya, Pál nem tartotta elégségesnek visszautasítani az emberek megítélését anélkül, hogy egyidejűleg ne utasította volna vissza az angyalok tekintélyét is.

Így mikor átkot mond a bármi más tanító²² angyalokra – jóllehet az érvét a lehetetlenség területéről veszi – az nem felesleges. Ennek a túlzó nyelvezetnek nagymértékben meg kellett erősítenie a Pál tanításába vetett bizalmat. Ellenfelei a gögös emberi titulusok használatával igyekeztek nagy nyomás alá helyezni őt és a tanítását. Ő azzal a bátor kijelentéssel száll szembe velük, hogy még az angyalok sem képesek megingatni az ő tekintélyét. Ez nem az angyalok leszólása. Az ő teremtésük célja az volt, hogy minden lehetséges módon mozdítsák elő Isten dicsőségét. Az, aki kegyes módon igyekszik elérni ezt a célt a nevük látszólag tiszteletlen említésével, semmit sem vesz el a magas rangjukból. Ez a nyelvezet nemcsak lenyűgöző módon tárja elénk Isten Ígéjének fenségét, de erőteljes megerősítést is jelent a hitünk számára, miközben erre az Ígére támaszkodva szabadnak érezzük magunkat még az angyalokkal is gúnnyal és megvetéssel bánjunk. Mikor azt mondja,

²² “Quand il denonce les anges pour excommuniez et pour abominables, s'ils enseignent autre chose.” “Mikor kiközösített és megvetendő személyeknek nyilvánítja az angyalokat, ha bármi más tanítanak.”

„legyen átok”, annak a jelentése „tartsátok átkozottnak”. Az 1Kor12:3 magyarázata során volt alkalmunk az *αναθεμα* szó magyarázatára.²³ Itt átkot jelent, és megfelel a héber *קללה* szónak.

9. *A mint előbb mondtuk.* Kihagyván ebben az esetben önmaga és az angyalok említését, megismétli a korábbi kijelentést, miszerint törvénytelen bárkinek bármi ellentéteset tanítani azzal, amit tanítottak.²⁴ Figyeljük meg a kifejezést: *a mit elfogadtatok*, mert egyetemesen ragaszkodik ahhoz, hogy nem szabad az evangéliumot valami ismeretlen dolognak tartaniuk, ami légből kapott, vagy csak a képzeletükben létezik. Arra buzdítja őket, hogy szilárd és komoly meggyőződést tápláljanak: a tanítás, amit kaptak, és amit elfogadtak, Krisztus valódi evangéliuma. Semmi sem lehet összeegyeztethetlenebb a hittel, mint a gyengécske, ingadozó egyetértés. Milyen következménye lesz tehát, ha az evangélium természetével és jellemével kapcsolatos tudatlanság vonakodáshoz vezet? Ennek megfelelően parancsolja meg nekik, hogy tekintsék ördögöknek azokat, ettől eltérő evangéliummal jönnek – ezt érti a *más evangélium* alatt, olyat, amihez más emberek koholmányai vannak hozzátevé.²⁵ A hamis apostolok tanítása ugyanis nem volt teljességgel ellentétes, vagy akár csak különböző Pál tanításától, de megrontották a hamis kiegészítések.

Micsoda nyomorult kibúvókhoz folyamodnak a pápisták az apostol kijelentésének kikerülése végett! Először azt mondják nekünk, hogy nincs a birtokunkban Pál teljes tanítása, ezért nem tudjuk, mi foglaltatott abban mindaddig, amíg a galaták, akik hallották, fel nem támadnak a halálból, hogy bizonyosságot tegyenek róla. Utána kijelentik: nem minden kiegészítés tilos, hanem csak a *más evangélium* elítélendő. Az, hogy mi volt Pál tanítása, ami minket illet, kellő világossággal megtudható az írásaiból. Ebből az evangéliumból pedig világos, hogy a pápaság egésze félelmetes romlottság. S az eset természeténél fogva zárásképpen megjegyezzük: bármiféle tanítás hamisított, mely eltér Pál prédikálásától, így ezek a gáncoskodások semmi hasznukra nincsenek.

Gal1:10-14

10. Mert most embereknek engedek-é, avagy az Istennek? Vagy embereknek igyekezem-é tetszeni? Bizonyára, ha még embereknek igyekezném tetszeni, Krisztus szolgája nem volnék.

11. Tudtotokra adom pedig atyámfiai, hogy az az evangélium, melyet én hirdettem, nem ember szerint való;

12. Mert én sem embertől vettem azt, sem nem tanítottak arra, hanem a Jézus Krisztus kijelentése által.

13. Mert hallottátok, mint forgolódtam én egykor a zsidóságban, hogy én felette igen háborgattam az Isten anyaszentegyházát, és pusztítottam azt.

14. És felülmultam a zsidóságban nemzetembeli sok kortársamat, szerfelett rajongván atyai hagyományaimért.

Nunc enim suadeone secundum homines, an secundum Deum? Vel quaero hominibus placere? si enim adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.

²³ *Αναθεμα*. Ez a szó, amit átkozottnak fordítunk, nem azt jelenti, hogy „Isten által elátkozott, vagy másvilági kárhozatra ítélt”. Azaz, az apostol nem a legrosszabbat akarta az embereknek. Az igeszakasz jelentése: „Legyen kiközösített, vagy a zsinagógából, illetve gyülekezetből teljesen kizárt személy, akivel törvénytelen dolog üzletelni, vagy kapcsolatot tartani”. Ez tehát tulajdonképpen nem az apostol kívánsága, hanem utasítás a galatáknak, hogy miképpen viselkedjenek. Legyen *αναθεμα*. „Tekintsétek és kezeljétek kiközösített és átkozott személyeknek”. – *Chandler*.

²⁴ “D’enseigner autre doctrine que celle qu’il avoit enseignée aux Galatiens.” “Tanítani bármi mást tanítást, mint amit ő tanított a galatáknak..”

²⁵ “Quand on y mesle des inventions humaines, et des choses qui ne sont point de mesme.” “Mikor emberi koholmányokkal és olyan dolgokkal keveredik, melyek vele ellentétesek.”

Notum autem vobis faeio, fratres, Deuteronomy Evangelio, quod evangelizatum est a me, quod non est secundum hominem;

Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici; sed per revelationem Iesu Christi.

Audistis enim conversationem meam, quae aliquando fuit in Iudaismo; quod supra modum persequerem ecclesiam Dei, et vastabam illam,

Et proficiebam in Iudaismo supra multos aequales meos in genere meo, quum vehementius studiosus essem patrum traditionum.

Ennyire magabiztosan feldicsérve a saját prédikálását, most megmutatja, hogy ez nem volt üres dicsekedés. Állítását két érveléssel támasztja alá. Az első: őt nem sarkallta arra a becsvágy, a dicsekedés, vagy más hasonló szeszély, hogy igazodjon az emberek nézeteihez. A második, sokkal erősebb érvelés: nem ő volt az evangélium szerzője, hanem azt közvetítette hűségesen, amit Istentől vett át.

10. *Mert most embereknek engedek-é, avagy az Istennek?* A görög szerkezet homályossága ebben az igeszakaszban változatos magyarázatok létrejöttét segítette elő. Egyesek így fordítják: *Most embereknek, vagy az Istennek hiszek?*²⁶ Mások az „Isten” és az „ember” szavakat az isteni és az emberi törődésre vonatkoztatják. Ez az értelmezés nagyon jól illenék a szövegkörnyezetbe, ha nem jelentene túlságosan nagy eltávolodást a szavaktól. Az általam jobbnak tartott nézet természetesebb, mert semmi sem megszokottabb a görögöknél, mint hagyni a *κατα*, *annak megfelelően* kötőszót beleírni a mondatba. Pál tehát nem a prédikálásának a tárgyáról, hanem a saját elméjének céljáról beszél, amit nem tudott tulajdonképpen úgy az emberekre vonatkoztatni, mint Istenre. El kell ismerni, a beszélő beállítottsága gyakorolhat befolyást a tanítására. Miután a tanítás megromlása a becsvágyból, a kapzsiságból és más bűnös szeszélyekből fakad, ezért az igazságot a maga tisztaságában a becsületes lelkiismeret tartja fenn. S ezért elégszik meg annyival, hogy a tanítása szilárd, mert nem módosította az emberek kívánalmainak megfelelően.

Vagy embereknek igyekezem-é tetszeni? Ez a második mondat nem sokban különbözik az előzőtől, de mégis eltér kissé attól, mert a kedvező fogadtatás utáni vágy az egyik indíték, amiért valaki „az embereknek tetsző módon” beszél. Mikor efféle becsvágy uralkodik a szívünkben, s úgy igyekszünk irányítani az értekezésünket, hogy az tetszésre leljen az embereknél, akkor a tanításunk nem lehet őszinte. Pál tehát kijelenti, hogy semmilyen mértékben sem vádolható ezzel a bűnnel, s hogy még bátrabban visszaverje a rágalmozó célozgatást, kérdezősködő beszéd módban szólal meg. A kérdezősködésnek ugyanis nagyobb a súlya, mikor az ellenfeleinknek lehetőségük nyílik a válaszadásra, amennyiben van bármi mondanivalójuk. Ez kifejezi azt a nagy bátorságot, amit Pál a jó lelkiismeret bizonyosságából merített, mert tudja: oly módon látta el a kötelességét, hogy semmi efféle feddés nem illethető (Csel23:1, 2Kor1:12).

Bizonyára, ha még embereknek igyekezném tetszeni. Figyelemre méltó mondat ez, mert kimondja, hogy a becsvágyó emberek, akik az emberek tapsára vadásznak, nem

²⁶ „Πειθω. Ez a szó, amit az angol változat a *hiszek* szóval fordít, gyakorta hordozza a *szerződéssel megszerezni*, vagy a *bárki barátságát, és jóakarátát próbára tenni* jelentéseket. Így mondják a Mt28:14-ben a főpapok a katonáknak, akiket korrumpáltak, hogy tegyenek hamis jelentést: *Ha ez a helytartó fülébe jut, mi majd elhíttjük őt, és kimentünk benneteket a bajból, azaz elérjük, hogy kegyes legyen veletek, s mentesítünk a büntetéstől.* A Csel12:20-ban pedig a *πεισαντες Βλαστον* kifejezést a *Blástust, a király kamarását megnyervén* kifejezéssel fordítjuk. A Makkabeusok apokrif könyvében (2Makk4:45), mikor Menelausz vétkeket talált magán, nagy összeget ígért Ptoleimauszhoz, *πεισαι τον βασιλεια, a királyt megbékítendő*, azaz hogy elejét vegye a nemtetszésének, és bebiztosítsa a kegyeit. Így az *Istennek hinni (engedni)* az előttünk levő helyen azt jelenti: megpróbálni bebiztosítani a jóváhagyását, ami, biztosítja az apostol a galatákat, a nagy és egyetlen célja volt, valamint a hatalmas támogatását az emberek feddése és nemtetszése dacára, az evangélium tiszta és romlatlan tanításainak prédikálása végett.” – Chandler.

szolgálhatják Krisztust. Ő magáról állítja: szabadon megtagadta az emberek megbecsülését, hogy teljes mértékben Krisztus szolgálatának szentelhesse magát, s ebben a vonatkozásban állítja szembe a mostani helyzetét az életben korábban fennálló helyzetével. A legnagyobb megbecsülésnek örvendett, mindenfelől hangos tapsal fogadták, ezért ha az emberek tetszését választotta volna, nem találta volna szükségesnek megváltoztatni az álláspontját. Ebből azonban az általam már említett egyetemes tanítást származtathatjuk: azoknak, akik elhatározzák, hogy hűségesen szolgálják Krisztust, meg kell lenni a bátorságuknak az emberek tetszésének elvetéséhez.

Az *emberek* szót itt korlátozott értelemben használja, mert Krisztus szolgálóinak nem szabad az emberek nemtetszése kiváltásának konkrét céljával munkálkodniuk. Azok, akiknek Krisztus „becses” (1Pt2.6), olyan emberek, akiknek meg kell próbálniuk Krisztusban örömet szerezni. Azok viszont, akik úgy döntenek, hogy az igazi tanításnak utat kell adnia a saját szeszélyeiknek, olyan emberek, akiket nem szabad bátorítanunk. S az istenfélő, becsületes pásztorok mindig szükségesnek tartják majd küzdeni azok sértéseivel, akik mindenben a maguk kívánságait akarják kielégíteni. Az egyházban ugyanis mindig lesznek képmutatók és gonosz emberek, akik a saját vágyaikat többre tartják Isten Ígétéénél. S még a jó embereket is, vagy tudatlanságból, vagy gyenge előítéletek folytán néha megkísérti az ördög, hogy legyenek elégedetlenek a pásztoruk hitelt érdemlő figyelmeztetéseivel. A mi kötelességünk tehát az, hogy ne ijedjünk meg semmiféle sértéstől, amennyiben egyidejűleg nem alkotunk előítéleteket az elménk gyengeségében Maga Krisztus ellenében.

Sokan másféleképpen értelmezik ezt az igeszakaszt, mintegy beismerésként az alábbi értelemben: „Ha az embereknek tetszettem, *akkor nem lehetek Krisztus szolgálója*. Ezt elismerem, de ki vádol engem ilyesmivel közületek? Ki nem látja, hogy én nem keresem az emberek tetszését?” Én azonban az előző nézetet tartom jobbnak, miszerint Pál elmondja, hogy az emberek megbecsülésének mekkora mértékét hagyta maga mögött azért, hogy Krisztus szolgálatának szentelhesse magát.

11. *Tudtotokra adom pedig*. Ez a legerőteljesebb érv, a kérdés fő sarkalatos pontja, miszerint nem emberektől kapta az evangéliumot, hanem Isten által jelentetett az ki neki. Miután pedig ez tagadható, bizonyítékkal is alátámasztja, amit a tények elmondásából merít. S nagyobb súlyt kölcsönözendő a kijelentésnek, a helyzettel mutatja be, hogy a dolog nem kétséges,²⁷ hanem azt ő kész bizonyítani, ezzel a komoly tárgyhoz jól értőnek mutatkozik. Megerősíti: *nem ember szerint való*, azaz semmi emberi sem érződik rajta, vagy nem emberi találmány. Ennek bizonyítása végett utóbb hozzáteszi: nem földi tanító tanította őt arra.²⁸

12. *Mert én sem embertől vettem azt*. Mi lesz tehát? Vajon az Íge tekintélyét kisebbiteni kell, mert aki emberek közreműködésével tanult, utóbb maga is tanító lesz? Számításba kell vennünk valamennyi fegyvert, melyekkel a hamis apostolok támadták őt, arra célozgatván, hogy az evangéliuma hibás és hamis volt, s a tökéletlen taníttatása meggondolatlan kijelentésekre ragadta őt. Másrészt azzal dicsekedtek, hogy ők a legnagyobb apostoloktól tanultak, akiknek a nézeteit a legközvetlenebbül ismerték. Szükséges volt tehát, hogy Pál az egész világ ellenében nyilatkoztassa ki a tanítását, s arra az alapra helyezze, hogy nem valamely ember iskolájában ismerkedett meg azzal, hanem Isten kijelentése által. Semmi más módon nem tudta volna félreállítani a hamis apostolok becsmérléseit.

Az ellenvetés, miszerint Ananiás volt a tanítója (Csel9:10), könnyen megválaszolható. A közvetlen ihlet által vele közölt isteni tanítás nem tette azt helytelené, hogy ember is tanítsa őt, hanem csak súlyt adott a nyilvános szolgálatának. Hasonlóképpen azt is megmutattuk már, hogy közvetlen elhívást kapott Isten kijelentéséből, s az emberek

²⁷ “Qu’il ne parle point d’une chose incertaine ou incogne.” “Hogy nem bizonytalan, vagy ismeretlen dologról beszél.”

²⁸ „A kifejezésmód, melyben az ott szó felcserélése gyakori, Scott szerint itt arra használatos, hogy a nagyon fontos témát a legfeltűnőbb nézőpontba helyezze.” – *Bloomfield*.

szavazatai és ünnepélyes jóváhagyása szentelte őt fel. Ezek a kijelentések egymással nem összeegyeztethetetlenek.

13. *Mert hallottátok, mint forgolódtam én egykor.* Az egész történetét az érvelése részeként tette hozzá. Elmeséli: egész életében akkora utálatot táplált az evangélium iránt, hogy annak halálos ellensége volt, valamint a keresztyénség nevének megsemmisítője. Ebből következtetünk arra, hogy a megtérése Istentől származott. S valóban egyáltalában nem kétséges dologban szólítja meg tanúkként az embereket, hogy minden vitán felül állóvá tegye azt, amit mondani készül.

A *kortársai* a hozzá hasonló korúakat jelenti, mert az idősebbekkel való összehasonlítás alkalmatlan volna. Mikor az *atyai hagyományokról* beszél, akkor nem azokra a kiegészítésekre gondol, melyekkel megrontották Isten törvényét, hanem magára Isten törvényére, melyre gyermekkorra óta tanították, s amit a szülei és ősei kezéből kapott. Miután szorosán ragaszkodott atyái szokásaihoz, nem lett volna könnyű dolog elszakítani őt azoktól, ha nem az Úr vonzotta volna őt csodálatos módon.

Gal1:15-24

15. De mikor az Istennek tetszett, ki elválasztott engem az én anyám méhétől fogva és elhívott az ő kegyelme által,

16. Hogy kijelentse az ő Fiát én bennem, hogy hirdessem őt a pogányok között: azonnal nem tanácskoztam testtel és vérrel,

17. Sem nem mentem Jeruzsálembe az előttem való apostolokhoz, hanem elmentem Arábiába, és ismét visszatértem Damaskusba.

18. Azután három esztendő mulva fölmentem Jeruzsálembe, hogy Pétert meglátogassam, és nála maradtam tizenöt napig.

19. Az apostolok közül pedig mást nem láttam, hanem csak Jakabot, az Úr atyjafiát.

20. A miket pedig néktek írok, ímé Isten előtt mondom, hogy nem hazudom.

21. Azután mentem Siriának és Ciliciának tartományaiba.

22. Ismeretlen valék pedig személyesen a Júdeában levő keresztyén gyülekezetek előtt;

23. Hanem csak hallották, hogy: A ki minket üldözött egykor, most hirdeti azt a hitet, a melyet egykor pusztított.

24. És dicsőíték bennem az Istent.

At postquam placuit Deo, qui me segregaverat ab utero matris meae, et vocavit per gratiam suam,

Revelare Filium suum mihi, ut praedicarem ipsnm inter Gentes, continuo non contuli cum carne et sanguine;

Neque redii Hierosolymam, ad eos qui ante me fuerunt Apestoli; sed abii in Arabiam, ac denuo reversus sum Damascum.

Deinde post annos tres redii Hierosolymam, ut viderein Petrum; et mansi apud illum dies quindecim.

Alium antem ex Apostolis non vidi quenquam, nisi Iacobum fratrem Domini.

Porro quae scribo vobis, ecce coram Deo, non mentier.

Deinde vent in regiones Syriae ac Ciliciae.

Eram autem facie ignotus Ecclesiis Iudaeae, quae erant in Christo.

Sed tantum hic rumor apud illos erat; Qui persequebatur nos aliquando, nunc praedicat fidem quam quondam expugnabat.

Et glorificabant in me Deum.

15. *De mikor az Istennek tetszett.* Ez a történet második része, amelyben elmeséli csodálatos megtérését. Először arról beszél, hogy Isten kegyelme hívta őt el Krisztus prédikálására a pogányok között. Utána pedig, amint megkapta az elhívást, az apostolokkal sem tanácskozási vonakodás nélkül nekilátott a munkának, melyről meg volt győződve: Isten elrendelése parancsolta meg neki. A szavak szerkezetét illetően Erasmus eltér a Vulgatától. Ő a következőképpen kapcsolja ezeket össze: „Mikor tetszett Istennek, hogy Krisztust prédikáljam a pogányok között, Aki abból a célból hívott el engem, hogy én jelentsem ki Őt”. Én azonban jobbnak látom a régi fordítást, mert Krisztus már azt megelőzően kijelentette Pálnak, hogy parancsot kapott volna az Ő hirdetésére. Ha elfogadjuk, hogy Erasmus jól fordította az *εν εμοι, általam* kifejezést, a *hogy hirdessem őt* mondatot akkor is magyarázatképpen teszi hozzá a kijelentés fajtájának megjelölése végett. Pál érvelése első ránézésre nem tűnik erősnek, mert jóllehet a megtérése után azonnal, az apostolokkal történő tanácskozás nélkül felvállalta az evangélium prédikálásának hivatalát, de ebből nem következik, hogy arra a hivatalra Krisztus kijelentése által lett kijelölve, Az általa használt érvek azonban különfélék, s mikor ezeket összeszedjük, elegendően erősnek találjuk majd az ő végkövetkeztetésének alátámasztására. Először is azt állítja, hogy Isten kegyelme hívta őt el, majd azt, hogy az apostolságát a többi apostol is elfogadta, majd további érveket sorakoztat fel. Az olvasó tehát olvassa végig az egész történetet, s ne annak csak valamely részéből, hanem az egészéből vonjon le következtetéseket.

Ki elválasztott engem. Ez az elválasztás Isten célja volt, mellyel Pált már akkor az apostoli hivatalra jelölte ki, amikor még meg sem született. Utána következett az elhívás a megfelelő időben, mikor az Úr tudatta a vele kapcsolatos akaratát, s megparancsolta neki, hogy kezdje meg a munkát. Isten kétségtelenül már a világ teremtése előtt elrendelte, hogy mit fog cselekedni közülünk mindenkivel, s mindegyikünknek kijelölte a megfelelő helyet az Ő titkos tanácsvégzésével. A szent írók azonban gyakran mutatják be ezt a három lépést: Isten predestinációját az örökkévalóságban, az elválasztást az anyaméhtől fogva, és az elhívást, ami mindkettőnek a hatása és végeredménye.

Az Úr Ígéje, ami eljutott Jeremiáshoz, bár kissé eltérő módon van kifejezve, mégis pontosan ugyanezt jelenti: „Mielőtt az anyaméhben megalkottalak, már ismertelek, és mielőtt az anyaméhből kijövéél, megszenteltelek; prófétának rendeltelek a népek közé.” (Jer1:5) Még mielőtt léteztek volna, Jeremiás el lett választva a prófétai, Pál pedig az apostoli hivatalra. Azonban azt olvassuk, hogy Isten az anyaméhtől fogva választ el minket, hogy a világba küldésünk célját megvalósítsa bennünk, amit egyébként Ő rendelt el. Az elhívást késlelteti, míg el nem jön a megfelelő idő, amit Isten készített el a számunkra ahhoz a hivatalhoz, amit Ő parancsolt meg, hogy felvállaljuk.

Pál szavait tehát olvashatjuk így: „Mikor tetszett annak az Istennek kinyilatkoztatni az Ő Fiát általam, Aki elhívott engem, ahogyan korábban el is választott”. Azt akarta ezzel mondani, hogy az elhívása Isten titkos kiválasztásától függ, s ő nem azért rendeltetett apostolnak, mert a saját munkálkodásával alkalmassá tette önmagát erre a magas szentes hivatalra, vagy, mert Isten tartotta őt méltónak arra, hogy rá ruházza ezt a hivatalt, hanem mert még mielőtt megszületett volna, Isten a titkos céljának megfelelően elválasztotta őt. Így a tőle megszokott módon Isten jótetszésére vezeti vissza az elhívását. Ez méltó az alapos figyelmünkre, mert megmutatja: nemcsak azt köszönhetjük Isten jóságának, hogy kiválasztott minket és befogadott az örök életbe, de még a szolgálatainkat is kegyeskedett igénybe venni, melyek egyébként teljességgel haszontalanok lennének, továbbá törvényes elhívást ad nekünk, melynek alapján felfogadhat. Mivel rendelkezett Pál a születése előtt, ami feljogosította őt erre a hatalmas tisztességre? Hasonlóképpen abban is hinnünk kell, hogy teljes mértékben Isten ajándéka, s nem a saját munkálkodásunkkal szereztük meg, ha elhívást kaptunk az egyház kormányzására.

Az elmés megkülönböztetések, melyekbe egyes igemagyarázók bocsátkoztak az *elválasztott* szót illetően, teljesen idegenek a témától. Nem azért mondjuk, hogy Isten *elkülönít* minket, mert ránk ruház bármiféle különleges elmebeli beállítottságot, amitől különbözővé válunk másoktól, hanem mert kijelöl minket a saját céljára.²⁹ Jóllehet az apostol az elhívását a leghatározottabban Isten ingyenes kegyelmének tulajdonította, mikor kijelentette, hogy az elválasztás anyaméhtől kezdve ennek eredete, mégis megismétli a közvetlen kijelentést, hogy egyrészt az isteni kegyelem dicséretével elvegyen minden alapot a dicsekvéstől, másrészt bizonyosságot tegyen a saját, Isten iránti hálájáról. Erről a dologról hosszabban is szokott értekezni még akkor is, mikor nem a hamis apostolokkal vitatkozik.

16. *Hogy kijelentse az ő Fiát nekem.* Ha a „kijelentse általam” kifejezéssel olvassuk, ez az apostolság célját írja le, ami nem más, mint Krisztus ismertté tétele. S miképpen lehet ezt elérni? Azzal, ha prédikálja Őt a pogányok között, amit a hamis apostolok bűncselekménynek tekintettek. Én azonban a görög *εν εμοι*³⁰ kifejezést a héber népnyelvi *nekem* szónak felel meg, mert a héber *א* előjárószo gyakorta felesleges, amint az a nyelvet ismerők közében közismert. Az igeszakasz jelentése tehát ez: Krisztus nem azért jelentetett ki *Pálnak*, hogy egyedül élvezze és csendben megtartsa a szívében Krisztus ismeretét, hanem hogy prédikálja a pogányok között a Megváltót, Akit megismert.

Rögtön nem tanácskoztam. Tanácskozni testtel és vérrel annyi, mint eszmecsere folytatni. Ennyit a szavak jelentéséről: az volt a szándéka, hogy semmi dolga se legyen emberek bölcsességével. Az általános kifejezés, amint az kiderül majd a szövegkörnyezetből, kiterjed minden emberre, s minden elmésségre, vagy bölcsességre, amivel csak rendelkezhetnek.³¹ Még az apostolokra is közvetlenül utal azzal a konkrét céllal, hogy erőteljesebb fénybe mutassa be Isten azonnali elhívását. Egyedül Isten tekintélyére támaszkodva, s többet nem is kérve folytatta az evangélium prédikálása kötelességének ellátását.

17. *Sem nem mentem Jeruzsálembe.* Amit az imént írt, azt most megmagyarázza, és teljesebben kijelenti, mintha azt mondta volna: „Én nem kerestem senki emberfia felhatalmazását”, még magukét az apostolokét sem. Hiba azt feltételezni, hogy miután itt külön említi az apostolokat, ezért rájuk nem terjed ki a *test és vér* kifejezés. Semmi újat, vagy mást nem tesz itt hozzá, csak az eddig elmondottak világosabb magyarázatát. S ebben a kifejezésben nem foglaltatik benne az apostolok iránti tiszteletlenség, mivel az erkölcstelen emberek dicsekvése tette szükségessé a számára maguk az apostolok tekintélyének a szembeállítását Isten tekintélyével abból a célból, hogy megmutassa: nem embernek köszönheti a megbízatását. Mikor egy teremtményt hasonlítanak Istenhez, bármilyen megvető, vagy megalázó is az alkalmazott nyelvezet, a teremtménynek nincs oka panaszkodni.

Hanem elmentem Arábiába. Az apostolok cselekedeteinek könyvéből Lukács kihagyta ezt a három évet. Hasonlóképpen vannak a történelemnek más szakaszai is, melyeket ő nem említ. Ezért azok rágalmi, akik a történetekben rejlő következetlenségekre alapozzák a

²⁹ “Quand par son conseil il nous destine a quelque chose.” “Mikor bármire kijelöl minket a saját céljának megfelelően.”

³⁰ „*Εν εμοι*, azaz *nekem*, de mégis, látszólag többet is jelent.” – *Béza*. „Az ókori igemagyarázók, de a modernek is, például Winer, Schott, és Scott látszólag joggal tekintik ezt a *szívemben és az elmém*ben jelentésű erőteljes kifejezésnek.” – *Bloomfield*.

³¹ „A *test és vér* kifejezés az emberek megjelölésére használatos. Így mikor Péter megvallotta a mi Urunknak: *Te vagy a Krisztus az élő Istennek Fia*, Jézus így válaszolt: *nem test és vér jelentette ezt meg néked* (Mt16:17). Azaz, nem ember tette ezt a felfedezést, így ennek is ugyanaz a jelentése, mint a most vizsgált igeszakaszak. Mivel azonban az apostol a kortársairól és a vele egykorúakról beszél a korábbi versekben, én úgy látom, hogy konkrétan rájuk gondol, és arról akarja biztosítani a galatákat, hogy a törvény és a zsidók hagyományai iránti korábbi buzgalma ellenére, a rendkívüli megtérését követően többé már nem függ tőlük, és nem keresi a közöttük legbölcsebbtől a legcsekélyebb irányítást sem.” – *Chandler*.

vádjaikat, nevetséges. Az istenfélő olvasók vegyék fontolóra azt a komoly kísértést, amellyel Pálnak az útja elején meg kellett küzdenie. Ő, aki csak tegnap még fényes kísérettel utazott Damaszkuszba a saját dicsőségét fokozandó, most kénytelen volt száműzöttként vándorolni idegen földön, de mégsem veszíti el a bátorságát.

18. *Azután három esztendő múlva.* Az apostoli hivatal ellátásának megkezdése után nem kevesebb, mint három évvel *ment fel Jeruzsálembe.* Azaz, nem a kezdetektől fogva fogadta el az emberek meghívását. Ám nehogy azt feltételezzék, hogy mások az érdekei, mint az övéik, s a társaságuk elkerülésére vágyik, elmondja: *Péter meglátogatásának*³² konkrét céljával ment oda.³³ Noha nem várta meg a jóváhagyásukat a hivatala ellátásának megkezdéséhez, mégsem volt ellentétes az akaratukkal, hanem a teljes beleegyezésükkel és jóváhagyásukkal viselte az apostoli rangot. Igyekszik megmutatni, hogy soha, egyetlen időszakban sem volt nézeteltérése az apostolokkal, s most is teljes egyetértéssel viseltetik minden nézetükkel. Az ott töltött rövid idő említésével arra mutat rá, hogy nem a tanulás céljából jött oda, hanem csak kölcsönös kapcsolattartás végett.

19. *Az apostolok közül pedig mást nem láttam.* Ezt annak bizonyítása végett teszi hozzá, hogy utazásának csak egyetlen célja volt, és nem foglalkozott mással.

Csak Jakabot. Megérdemli a vizsgálatot, hogy ki volt ez a Jakab. Majdnem minden ókori szerző egyetért azzal, hogy egyike a tanítványoknak, akinek a mellékneve Ωβλιας és Igazságos, s aki a jeruzsálemi gyülekezet vezetője volt.³⁴ Mások úgy vélik, József fia volt másik feleségtől, megint mások pedig (s ez a valószínűbb), hogy anyai ágról volt Krisztus unokatestvére.³⁵ Miután azonban itt az apostolok között említik, én nem csatlakozom ehhez a véleményhez. S abban a magyarázatban sincs semmi erő, amit Jeromos kínál, mely szerint az apostol megnevezést néha a tizenkettő mellett másokra is alkalmazták, mert a szóban forgó téma az apostolság legmagasabb rangja, s hamarosan meglátjuk, hogy őt tartották az egyik fő pillérnek (Gal2:9). Nekem tehát sokkal valószínűbbnek tűnik, hogy az illető, akiről beszél, az Alfeus fia.³⁶

A többi apostolról okunk van azt hinni, hogy különböző országokba szóródtak szét, mert nem maradtak tétlenül egyetlen helyen. Lukács elmeséli, hogy Pált Barnabás vitte az apostolokhoz. Ezt nem a tizenkettőre, hanem arra a kettőre kell érteni, akik abban az időben Jeruzsálemben tartózkodtak.

20. *A miket pedig néktek írok.* Ez a kijelentés kiterjed az egész történetre. Pál nagy komolyságáról a témában az tanúskodik, hogy eskükhöz folyamodik, mit törvényesen csak a nagy és jelentős súlyú dolgokban lehetett megtenni. Nem csoda, ha ekkora komolysággal ragaszkodik ehhez a dologhoz, mert már láttuk, hogy a csalók milyen eszközökhöz folyamodtak, hogy megfosszák őt az apostol megnevezésétől és hitelétől. S a jó emberek által használt eskük módjai is megérdemlik a figyelmünket, mert belőlük megtanuljuk, hogy az esküt egyszerűen csak az Isten ítélőszékéhez történő folyamodásnak kell tekinteni a szavaink és tetteink becsületessége és igazságossága alátámasztása végett, s ezt az eljárást a vallásnak és az istenfélelemnek kell irányítania.

³² „Az ἰστορειν szó azt jelenti: meggyőződni bármiről kérdezősködéssel, vagy személyes vizsgálattal. Néha azonban, mint itt, azt is jelenti: megismerkedni valakivel személyes látogatás útján. Így írja Josephus, *Bell6:1-8*, ov (scil. Julianum): ἰστορησα, *akihez azért mentem, hogy megismerjem, és vele legyek.* Lásd *Csel9:26-27.*” – *Bloomfield.*

³³ „A megkülönböztetett sereg megkülönböztetett vendége.” – *Grotius.*

³⁴ “Qui estoit pasteur en l’église de Jerusalem.” “Aki pásztor volt a jeruzsálemi gyülekezetben.”

³⁵ “Qu’il estoit cousin-germain de Jesus Christ, fils de la soeur de sa mere.” “Hogy első unokatestvére volt Jézus Krisztusnak, az Ő anyja nővérének a fia.”

³⁶ Ez teljesen összeegyeztethető azzal az általánosan elfogadott véleménnyel, miszerint Alfeus, vagy Kleofás Máriának a mi Urunk anyja testvére volt a férje, következésképpen Jakab, Alfeus fia Urunk első unokatestvére volt. – *a szerk.*

22. *Ismeretlen valék pedig személyesen.* Ezt látszólag annak érdekében tette hozzá, hogy erőteljesebben rámutasson a rágalmazói gonoszságára és rosszindulatára. Ha Júdea gyülekezetei, *amelyek csak hallottak* róla, dicsőséget adtak Istennek azért a bámulatos változásért, amit Pálban munkált ki, mennyire gyalázatos volt, ha azok, aki szemlélték az ő lenyűgöző munkálkodásának gyümölcseit, nem jártak el hasonlóképpen! Ha a puszta beszámoló elegendő volt az előzőknek, akkor a szemük elé táruló látvány, miért nem elégitette emezeket ki?

23. *A melyet egykor pusztított.* Ez nem azt jelenti, hogy a hit³⁷ semmisíthető meg ténylegesen, hanem hogy gyengítette annak a gyenge emberek elméire gyakorolt hatását. Emellett itt inkább az akaratról, semmint a cselekedetről van szó.

24. *És dicsőítették bennem az Istent.*³⁸ Ez világos bizonyítéka volt annak, hogy a szolgálatát Júdea összes gyülekezete elfogadta, mégpedig oly módon, hogy Isten csodálatos erejének bámulatában és dicséretében törtek ki. Ezzel közvetve feddi meg a rosszindulatukat, megmutatván, hogy a mérgüknek és a rágalmaiknak nincs más hatása, mint Isten dicsőségének az eltakarása, ami, ahogyan azt az apostolok is elismerték és nyíltan elfogadták, fényesen ragyogott Pál apostolságában.

Ez emlékeztet minket arra a fényre, melyben az Úr szentjeit tisztelnünk kell. Mikor az Isten ajándékaival felruházott embereket szemlélünk, a romlottságunk, vagy hálátlanságunk, vagy a hajlamosságunk a babonára folytán isteneként imádjuk őket, s megfélelkezünk arról, Aki az ajándékokat adta. Ezek a szavak egyrészt arra emlékeztetnek minket, hogy emeljük fel szemeinket a nagy Szerzőre, s tulajdonítsuk Neki mindazt, ami Őt illeti, másrészt pedig arról tájékoztatnak, hogy a Pálban végbement változás, melynek során Krisztus ellenségéből az Ő szolgálójává vált, alkalmat adott az Isten dicséretére.

³⁷ „A πιστις szó nemcsak a hit cselekedetét jelenti, hanem azt is, amiben hisznek.” – Béza.

³⁸ „Nem azt mondja, hogy *Dicsérték, vagy dicsőítettek engem*, hanem *Dicsőítették Istent*. Azt mondja: *Dicsőítették bennem az Istent*, mert minden, ami az enyém, Isten kegyelméből származik.” – Oecumenius.

2. fejezet

Gal2:1-5

1. Azután tizennégy esztendő mulva ismét fölmentem Jeruzsálembe Barnabással együtt, elvivén Titust is.

2. Fölmentem pedig kijelentés következtében és eljök adtam az evangéliomot, melyet hirdetek a pogányok között, de külön a tekintélyeseknek, hogy valami módon hiába ne fussak, avagy ne futottam légyen.

3. De még a velem levő Titus sem kényszerítettett a körülmetélkedésre, noha görög vala,

4. Tudniillik a belopózkodott hamis atyafiakért, a kik alattomban közénk jöttek, hogy kikémléjék a mi szabadságunkat, melylyel bírunk a Krisztus Jézusban, hogy minket szolgálkká tegyenek:

5. Kiknek egy pillanatra sem adtuk meg magunkat, hogy az evangéliom igazsága megmaradjon számotokra.

Deinde post annos quatuordecim ascendi rursus Hierosolymam una cum Barnaba, assumpto simul et Tito.

Ascendi autem secundum revelationera, et contuli cum illis evangelium, quod praedico inter Gentes; privatim vero cum iis qui in pretio erant, ne quo modo in vahum currem, aut cucurrsem,

Sed neque Titus, qui mecum erat, quum esset Graecus, compulsus fuit circumcidi;

Propter subingresses falsos fratres, qui subintroierant ad explorandum libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu; quo nos in servitutem adigerent;

Quibus ne ad heram quidem cessimus per subjectionem, ut veri tas evangelii maneret apud vos.

1. *Azután tizennégy esztendő mulva.* Biztonsággal nem állítható, hogy ez ugyanaz az utazás, amit Lukács is említ (Csel15:2). A történet menetéből inkább az ellenkezőjére következtetünk. Tudjuk, hogy Pál négyszer utazott Jeruzsálembe. Az elsőről már beszéltünk. A második akkor történt, maikor Barnabás társaságában elvitte a görög és az ázsiai gyülekezetek jótékonyági adományait oda (Csel15:25). Hiszem, mégpedig több alapról is kiindulva hogy ebben az igeszakaszban erről a második utazásról van szó. Bármí mást feltételezve ugyanis Pál és Lukács kijelentései nem egyeztethetők össze. Emellett van alapunk azt gondolni, hogy Pétert akkor fedtte meg Pál Antiókhában, amikor ott volt. Ez tehát azt megelőzően történt, hogy a gyülekezetek Jeruzsálembe küldték őt a ceremóniális szabályok betartásával kapcsolatos vita elrendezésére (Csel15:2). Nem ésszerű azt feltételezni, hogy Péter így alakoskodott volna, ha ezt az ellentmondást már elrendezték, és az apostolok rendeletét kihirdették volna. Pál azonban azt írja, hogy Jeruzsálembe ment, majd utána teszi hozzá, hogy megfedtte Pétert az alakoskodásért, amit Péter természetesen nem tett volna másban, mint kétséges dolgokban.³⁹

Emellett aligha utalt volna valaha is arra, hogy erre az utazásra⁴⁰ az összes hívő beleegyezésével adta a fejét anélkül, hogy az okot, valamint az elfogadott emlékezetes döntést is meg nem említéné. Még az sem bizonyos, hogy mikor írta a levelet, bár a görögök feltételezése szerint Rómából, a latinok szerint pedig Efézből küldte. A magam részéről úgy

³⁹ “Sinon les choses estant douteuses et non resolues encore.” “Csak kétséges, és még el nem rendezett dolgokban.”

⁴⁰ “Ce voyage-la qui est escrit au quinzieme chapitre.” “Azt az utazást, ami (az Apostolok cselekedeteiről szóló könyv) tizenötödik fejezetében van feljegyezve.”

vélem, hogy nemcsak azt megelőzően írta, mielőtt Rómát meglátta, de még mielőtt megtartották volna a tanácskozást és meghozták volna az apostoli döntést a ceremoniális szabályokról. Mikor ellenfelei hamisan viselték az apostol megnevezést, s buzgón igyekeztek lerombolni Pál hírnevét, mekkora gondatlanság lett volna a részéről meg sem említeni azt a rendeletet, mely egyetemesen keringett közöttük, és pontosan ezeket az embereket sújtotta!⁴¹ Kétségtelen, hogy ez a néhány mondat befogta volna a szájukat: „Ti az apostoli tekintéllyel hozakodtok elő ellenemben, de nem ismeritek a rendelésüket? Ezért vádollok én benneteket arcátlan hamissággal. Az ő nevükben parancsoljátok meg a pogányoknak a törvény betartását, én viszont az ő írásukra hivatkozom, ami minden ember lelkiismeretét felszabadítja.”

Hasonlóképpen azt is észrevehetjük, hogy a levél elején azért fedtte meg a galatákat, amiért oly gyorsan eltávolodtak a hozzájuk eljuttatott evangéliumtól. De azonnal arra a következtetésre is juthatunk, hogy valamennyi időnek el kellett telnie attól kezdve, hogy eljutott hozzájuk az evangélium addig, amíg a ceremoniális törvényekkel kapcsolatos vita felütötte a fejét. Én tehát úgy vélem, hogy a tizenégy évet nem az egyik utazástól a másikig kell számítani, hanem Pál megtérésétől kezdve. Így a két utazás között tizenegy év telt el.

2. *Fölmentem pedig kijelentés következtében.*⁴² Most azzal folytatja, hogy az apostolságát és a tanítását nemcsak a cselekedeteivel, de az isteni kijelentéssel is bizonyítja. Mivel Isten rendelte el ezt az utazást, melynek célja a tanításának megerősítése volt, így a tanítást nemcsak az emberek egyetértése, hanem Isten tekintélye is alátámasztotta. Ennek több, mint elégségesnek kellett volna lennie azok makacosságának legyűrésére, akik Pált azzal vádolták, hogy az apostol nevet bitorolja. Mert ha egészen mostanáig volt is némi helye a vitának, Isten gondolatainak közlése azonnal pontot tesz minden vitatkozás végére.

És eljök adtam. Az *eljök adtam* kifejezés magára vonja a figyelmünket, mert az apostolok nem írták neki elő, amit tanítania kell, hanem miután meghallgatták a saját beszámolóját a tanításáról, kifejezték egyetértésüket és jóváhagyásukat. Miután azonban az ellenfelei feltételezhették volna, hogy sok mindenben ravaszkodással szerezte meg az apostolok jóindulatát, konkrétan kijelenti, hogy azt a tanítást adta eljökük, amit a pogányok között hirdet. Ez pedig eltörli a képmutatás, vagy csalás minden gyanúját. Majd meglátjuk, mi következett: az apostolok nem vették zokon, hogy nem várta meg az ő jóváhagyásuk megszerzését. Épp ellenkezőleg: vita, vagy kifogás nélkül fogadták el a munkálkodását, s tették ezt ugyanannak a Léleknek az indíttatására, Akinek vezetése alatt jött Pál Jeruzsálembe. Azaz, nem ők tették őt apostollá, hanem csak elismerték őt apostolnak. Ezt azonban majd bővebben is tárgyaljuk a későbbiekben.

Hogy valami módon hiába ne fussak. Vajon Isten Ígéje elbukik, ha az emberek azt nem támogatják? Még ha az egész világ hitetlenné válik, Isten Ígéje akkor is megmarad szilárdnak és rendíthetetlennek. Azok pedig, akik Isten parancsára hirdetik az evangéliumot, akkor sem munkálkodnak haszontalanul, ha nincs gyümölcse a munkájuknak. Pál szavainak jelentése nem ez. Mivel azonban az emberek lelkiismerete – amíg kételkednek és vonakodnak – nem jut semmi előnyhöz az Íge szolgálatából, ezért mondják, hogy az igehirdető *hiába fut*, mikor a munkája hatástalan, és nem társul mellé a megfelelő épülés.

Félelmetes fegyver volt tehát a gyenge lelkiismeretek megingatására, mikor a Pál által hirdetett tanítást a csalók hamisan az apostolok tanításával ellentétesnek állították be. Ezen a módon tömegek buktak el. A bizonyossága valóban nem függ az emberi vélekedések egyezésétől, de épp ellenkezőleg, a mi kötelességünk megnyugodni Isten meztelen igazságában, hogy sem az emberek sem az összes angyal se legyenek képesek megrendíteni a hitünket. A tudatlanok azonban, akik nem értették meg jól és soha nem ölelték magukhoz teljes szívből a szilárd tanítást, majdnem ellenállhatatlan kísértésnek érzik, mikor az

⁴¹ “De la quelle il eust au assez pour les vaincre du tout.” “Ami elegendő lett volna ahhoz, hogy teljes győzelmet arasson felettük.”

⁴² “Et y montai par revelation.” “S kijelentés által mentem oda.”

elismerten kiváló tanítókról kiderül, hogy ellentétes nézeteket vallanak. Sőt, néha még az erős hívőket is jelentősen befolyásolja a Sátán ama hadicsele, mikor a szemük elé tárja azok „versengését és visszavonását” (1Kor3:3), akiknek „teljesen egyiknek kellene lenniük ugyanazon értelemben és ugyanazon véleményben” (1Kor1:10).

Nehéz megmondani, hány embert tántorított el az evangéliumtól, és hány embernek rendült meg a hite a Krisztusnak az úrvacsorában való testi jelenlétével kapcsolatos vita kapcsán, mivel ebben az egyik legfontosabb kérdésben a nagyon kiváló emberek különböző álláspontokra helyezkedtek.

Másrésről mindazok egyetértése, akik tanítanak az egyházban, Mivel tehát a Sátán annyira alattomosan munkálkodott az evangélium előre jutásának megakasztásán, Pál elhatározta, hogy szembeszáll vele. Miután sikerrel megmutatta, hogy az apostolokkal azonos nézeteket vall, minden akadály elhárult előle. A gyenge tanítványokat többé nem zavarta a kérdezősködés, hogy vajon kit kell követniük. Pál szavainak jelentését tehát így foglalhatjuk össze: „S hogy a korábbi munkálkodásomat ne vessék el, és ne tegyék haszontalanná, végül feltettem a kérdést, mely szerint vajon én, vagy Péter méltók vagyunk-e a bizalmatokra, mert tökéletesen ugyanazt tanítottuk.” Ha napjaink sok tanítója ugyanúgy szívből vágyakozna az egyház tanítására, mint Pál tette, többet fáradoznának azon, hogy egymás között egyetértésre jussanak.

3. *De még a velem levő Titus sem.* Ez egy további érv amellet, hogy az apostolok azonos nézeteket vallottak vele, mert körülméletlen embert vitt hozzájuk, akit azonban mégsem vonakodtak testvérnek elfogadni. S megjelöli az okát is, amiért nem volt körülméltelve. A körülméltetés ugyanis, mint lényegtelen dolog, egyaránt elhanyagolható, vagy gyakorolható, mivel az épülés követelteti meg. A cselekedeteink sérthetetlen szabálya az, hogy „ha mindent szabad (1Kor10:23), akkor mi a hasznos? Timótheust azért metéli körül (Csel16:3), hogy elvegye a sértés alapját az erőtlen elmék elől. Abban az időben ugyanis erőtlen elmékkel foglalkozott, s ezt gyengéden kellett tennie. S örömmel megtenné ezt Titusszal is, mert „fáradhatatlanul gondját viselte az erőtlenségnek” (Csel20:35), a helyzet azonban más volt. Egyes hamis atyafiak ugyanis lesték az alkalmat a tanításának rágalmozására, s azonnal elkezdtek volna terjeszteni róla: „Nézzétek, hogy a szabadság bátor harcosa, amint az apostolok jelenlétébe lép, rögvést félreteszi a vakmerő és heves viselkedésmódot, ami a tudatlanok között jellemzi őt!” Miután pedig a mi feladatunk „az erőtlenség erőtlenségeinek hordozása” (Rm15:1), így a leplezett ellenségeknek, akik céllal figyelik a szabadságunkat, erőteljesen ellen kell állnunk. A felebarátink iránti szeretetből fakadó kötelességek ellátásának soha nem szabad sérelmesnek bizonyulniuk a hitre nézve, így a jelentéktelen dolgokban a felebarátaink szeretete lesz a legjobb vezető, persze ha a hitet mindig is az elsődleges figyelemben részesítjük.

4. *Tudniillik a belopózkodott hamis atyafiakért.* Ez jelentheti vagy azt, hogy a hamis atyafiak a gonosz vádaskodás tárgyává tették, és megpróbálták őt legyőzni, vagy azt, hogy Pál szándékosan nem metelte őt körül, mert látta, hogy az azonnali vádaskodásnak szolgáltató alapot. A hamis atyafiak azzal a reménységgel hízelegették be magukat Pál társaságába, hogy elérik egy, vagy két céljukat: Pál vagy nyíltan gúnyolni fogja a ceremóniális törvényt, s akkor felszítják ellene a zsidók sértődöttségét, vagy teljességgel tartózkodni fog a szabadságának gyakorlásától, s akkor majd diadalmenetet ülnek felette a pogányok között, mint olyasvalaki felett, aki a szégyentől elborítatván visszavonta a tanítását.

Én a második magyarázatot tartom jobbnak, miszerint Pál, látván a neki felállított csapdát, úgy döntött, hogy nem metéli körül Tituszt. Mikor azt mondja, hogy „nem kényszerült”, az olvasó megérti: nem önmagában a körülméltetést, mint rossz dolgot ítélte el, hanem a betartásának kötelezettsége képezte a vita tárgyát. Mintha azt mondta volna: „Kész lettem volna körülméltetni Tituszt, ha nem lettek volna fontosabb dolgok is ennél”. Az volt a szándékuk, hogy megdöntsék a törvényt, de ő nem engedett az efféle kényszernek.

5. *Kiknek egy pillanatra sem adtuk meg magunkat.* Ez az állhatatosság volt Pál tanításának a pecsétje. Mikor ugyanis a hamis atyafiak, akik nem akartak mást, mint alapot a vádaskodáshoz ellene, a végsőkig igyekeztek, ő viszont szilárdan megállt, akkor nem marad semmi helye a kételynek. Most már nem lehet arra célozgatni, hogy megtévesztette az apostolokat. Kijelenti: egy pillanatra sem adták meg magukat, azaz nem engedtek oly módon, mely azt sugallhatta volna, hogy a szabadságuk összeomlott. Minden más vonatkozásban készen állt rá, hogy élete végéig gyengédséget és türelmet gyakoroljon az emberekkel szemben.

Hogy az evangéliom igazsága. Annak veszélye ugyan nem merült fel, hogy Pál elveszíti a szabadságát akár még ha enged is nekik, de a példája ártott volna másoknak, így bölcsen megfontolta, hogy mi a hasznosabb. Ez megmutatja nekünk, mennyire kell elkerülni a sértéseket, és rámutat az épülésre, mint célra, melyet minden lényegtelen dologban a szemünk előtt kell tartani. Az egész jelentése ez: „A testvéreik szolgálói vagyunk, de mégis szem előtt tarjuk, hogy az Urat szolgáljuk, s hogy a lelkiismeretünk szabadsága ép maradjon.” Mikor a hamis atyafiak rabszolgaságba akarták dönteni a szenteket, az ő kötelességük volt nem engedni nekik.

Az evangélium igazsága annak valódi tisztaságát jelöli, vagy ami ugyanazt jelenti, annak tiszta és egész tanítását. A hamis apostolok ugyanis nem állították földre teljes mértékben az evangéliumot, de összekeverték azt a saját elképzeléseikkel, így hamis és leplezett megjelenést kölcsönöztek annak, ami mindig is bekövetkezik, ha a legcsekélyebb mértékben eltávolodunk „a Krisztus iránt való egyenességtől” (2Kor11:3).

Micsoda arcátlansággal dicsekednek a pópisták azzal, hogy ők birtokolják az evangéliumot, amit nemcsak megrontottak a megannyi koholmánnyal, de meg is hamisítottak a sok gonosz tanítással! Emlékezzünk arra, hogy nem elegendő pusztán az evangélium megnevezését, és a tanításának valamiféle összefoglalóját megtartani, ha a szilárd tisztasága nem marad érintetlenül fenn. Hol vannak azok az emberek, akik színlelt mértékletességgel megpróbálnak összebékíteni minket a pópistákkal? Mintha a vallás tanítását illetően a pénzügyekhez, vagy a vagyoni ügyekhez hasonlóan lehetne egyezkedni. Micsoda utálattal kezelne egy efféle egyezséget Pál, aki kijelenti, hogy nem a valódi evangélium az, amelyik nem tiszta!

Gal2:6-10

6. A tekintélyesektől pedig, (bárminők valának régen, azzal nem törődöm; Isten nem nézi az embernek személyét: mert velem a tekintélyesek semmit sem közöltek;

7. Sőt ellenkezőleg, mikor látták, hogy én reám van bízva a körülmetéletlenség evangélioma, mint Péterre a körülmetélésé;

8. (Mert a ki hatékonyan munkálkodott⁴³ Péterben a körülmetélkedés apostolságára, bennem is erős volt a pogányok között).

9. És elismervén a nékem adatott kegyelmet, Jakab és Kéfás, meg János, kik oszlopokul tekintetnek, bajtársi jobbjukat nyujták nékem és Barnabásnak, hogy mi a pogányok között, ők pedig a körülmetélés között prédikáljunk:

10. Csakhogy a szegényekről megemlékezzünk; a mit is én igyekeztem megcselekedni.

Ab iis autem qui videbantur aliquid esse, quales aliquando fuerint, nihil mea refert (personam hominis Deus non accipit, 5Móz10, 17, 2Paral19:7, Jób34:19, Bölcs6:8, Péld35:15, Csel10:34, Róm2:11, Ef6:9, Kol3:25, 1Pt1:17) nam mihi, qui videbantur esse in pretio nihil contulerunt.

⁴³ A Károli-fordítás szerint: *erős volt – a ford.*

Imo contra, quum vidissent mihi concreditum fuisse evangelium praeprputii, quemadmodum Petro Circumcisionis;

(Nam qui efficax fuit in Petro ad apostolatum Circumcisionis efficax fuit et in me erga Gentes);

Quumque cognovissent gratiam mihi datam Iaeobus et Cephas et Ioannes, qui videbantur columnae esse, dextras dederunt mihi ac Barnabae societatis, ut nos inter Gentes, ipsi vore in Circumcisionem, apostolatu fungeremur.

Tanturn ut pauperurn memores essenms, in quo et diligens fui, ut hoc ipsum facerem.

6. *A tekintélyesektől pedig.*⁴⁴ Pál nem elégszik meg mindaddig, amíg nem érteti meg a galatákkal, hogy semmit sem tanult Pétertől és az apostoloktól. Ezért Porphyriusz és Iulianusz⁴⁵ büszkeséggel vádolták a szent embert, amiért oly sokat követel magának, hogy képtelen eltérni bárki más tanítását, hiszen azzal dicsekszik, hogy bármiféle tanulás, vagy segítség nélkül lett tanítónak, továbbá keményen munkálkodik, hogy ne tűnjön alantas jellemnek. Bárki veszi is fontolóra azonban, hogy mennyire volt szükséges ez a dicsekedés, el fogja ismerni, hogy szent dicsekedés volt, s méltó a legnagyobb dicséretre. Ha ugyanis ebben a dologban engedett volna az ellenfeleinek, miszerint tanult az apostoloktól, azzal két vádpontban is előnyhöz juttatta volna őket. Azonnal mondhatták volna: „Szóval tanúsítottál némi előrelépést: kijavítottad a múltbeli hibáidat, és nem ismételted meg korábbi elhamarkodottságodat.” Így először is az egész tanítás, amit tanított, gyanúba keveredett volna, másodszer ezt követően mindig is kisebb lett volna a tekintélye, mert nem tartották volna másnak, mint egy közönséges tanítványnak. Látjuk tehát, hogy nem magából kiindulva, hanem a tanítása megalapozása szükségessége folytán kényszerült erre a szent dicsekvésre. E vita nem egyénekre vonatkozik, ezért nem lehet becsvágyból fakadó civakodás, hanem Pál elhatározta, hogy senki emberfia, legyen bármennyire is kiváló, sem árnyékolhatja be az ő apostolságát, amitől a tanításának a tekintélye függött. Ha ez nem is volt elegendő ezeknek a kutnyáknak az elhallgattatásához, az ugatásukra mégis kellő választ adott.

Bárminők valának. Ezeket a szavakat külön mondatokként kell olvasnunk, mert a zárójel arra volt hivatott, hogy biztosítsa ellenfeleit: nem foglalkozott az emberek véleményével. Ezt az igeszakaszt különféleképpen magyarázták. Ambrosius úgy véli, futó utalás ez azok ostobaságára, akik úgy igyekeznek lealacsonyítani Pált, hogy felmagasztalják a többi apostolt, s (ti. az igeszakasz) úgy mutatja be Pált, mint aki ezt mondja: „Mintha nem volna nekem ugyanúgy szabad azzal érvelnem, hogy ők szegény, írástudatlan emberek voltak, míg én a korai ifjúságomtól fogva bőséges tanítást kaptam Gamáiel gondoskodása alatt. De nem foglalkozom ezzel, mert tudom, hogy Istennél nincs személyválogatás.” Chrysostom és Jeromos a szavak nyersebb nézetét fogadják el, mint közvetett fenyegetést a legkiválóbb apostolok ellen: „Bárkik is legyenek, ha elhajlanak a kötelességeiktől, nem menekülnek meg Isten ítéletétől, és sem a hivataluk tekintélye, sem az emberek megbecsülése nem fogja őket megmenteni.” Egy másik magyarázat azonban számomra egyszerűbbnek és Pál céljához jobban illeszkedőnek tűnik. Ő elismeri, hogy amazok időben előtte voltak, de vitatja, hogy ez meggátolta volna őt a velük azonos rangra emelkedésben. Nem azt mondja, hogy őt nem

⁴⁴ „Τὸν δοκουντῶν εἶναι τι, az emberek, *akik megmutatkoztak némiképp*, azaz a legjellemesebb és a legnagyobb tiszteletnek örvendő emberek. Mert bár a szó jelentése *megmutatkozni*, vagy *mevlátszani*, mégsem mindig kicsinyítő, vagy lealacsonyító értelemben használatos, hanem annak jelölésére, amik ők valójában, és amiknek mások vélik őket. Így tehát a τῶν ἐλλήνων δοκουντες διαφερειν (Aelian) azok, akiket Görögországban a főembereknek tartottak, s akikről Arisztotelész azt mondta, hogy σοφος ἀνηρ καὶ ὤν καὶ εἶναι δοκῶν, *bölcs emberek és azoknak is tekintendők.*” – Chandler.

⁴⁵ Porphyriusz, Πορφυριος görög filozófus, (Eredeti neve Malkusz) és Iulianusz, a római császár (akit rendszerint „a hitehagyott” melléknévvel illettek) a keresztyénség gyakorlott és ártalmas ellenségei voltak. Írásaik erőteljes védekezések megírására készítették sokakat, melyekkel minden érvüket diadalmasan megcáfolták. – *a szerk.*

érdekli, kicsodák ők jelenleg, hanem a közelmúltról beszél, amikor ők már apostolok, de ő még a krisztusi hit ellensége volt. Röviden, nem ismeri el, hogy a múltnak kell a dolgot eldönteni, és elveti a közmondást, mely szerint aki először jött, az rendelkezik a legtöbb joggal.

Isten nem nézi az embernek személyét. Az általam említett magyarázatok mellett a harmadik sem méltatlan a megemlítésre. Eszerint a világ kormányzásában el vannak ismerve a rangbéli különbségek, de Krisztus lelki királyságában ezeknek nem lehet helye. Van némi valószínűség ebben a kijelentésben, de a világi kormányzás vonatkozásában van megírva, hogy „Ne legyetek személyválogatók az ítéletben” (5Móz71:17). Én azonban nem bocsátkozom vitába, mert nincs jelentősége az igeszakaszra nézve. Pál egyszerűen csak úgy érti, hogy a tiszteletreméltó rang, amit az apostolok értek, nem gátolta őt meg abban, hogy elhívást kapjon Istentől, majd azonnal a legalacsonyabb állapotból az ő rangjukra emelkedjen. A közöttük levő különbség, jóllehet nagy, Isten szemében nem képvisel értéket, mert Ő nem személyválogató, és az ő elhívását nem befolyásolják előítéletek. Ezzel a nézettel szemben is lehet azonban ellenvetést megfogalmazni, mivel ha elismerjük azt igaznak, mégpedig olyan igazságnak, amit gondosan fenn kell tartani, ti. hogy Istennél a velünk való érintkezés során nincs személyválogatás, akkor miképpen vonatkozik ez Péterre és apostol-társaira, akik nemcsak a rangjuk, de valódi szentségük és lelki ajándékaik miatt is tiszteletreméltók voltak? A *személy* szót az istenfélelemmel és a jó lelkiismerettel állítja szembe, s ez a szokásos jelentése a Szentírásban (Csel10:34-35, 1Pt1:17). A kegyesség, a buzgóság, a szentség és más hasonló kitüntetések alkották azonban annak a megbecsülésnek az alapját, amiben az apostolokat részesítették. Pál megvetően beszél ezekről, mintha csak a külsődleges formákkal rendelkeztek volna.

Erre azt mondom: Pál nem az apostolok valódi érdemességéről beszél, hanem az ellenségeik üres dicsekedéséről. A saját alaptalan ürügyeik alátámasztása végett fennkölt kifejezésekkel beszéltek Péterről, Jakabról, Jánosról, és visszaéltek azzal a mélységes tisztelettel, amiben az egyház részesítette őket, hogy elérjék hön áhitott céljukat: lefokozzák Pált. Az ő célja nem a vizsgálódás az után, hogy kicsodák az apostolok, vagy, hogy milyen véleményt kell alkotni róluk, ha a vita befejeződik, hanem le akarta tépni az álarcokat, amit a hamis apostolok viseltek. Amiképpen a levele további részében a körülméltelkedést sem a maga valódi jellegében tárgyalja, hanem abból a hamis és istentelen nézetből kiindulva, amit ezek a csalók ragasztottak hozzá, úgy jelenti most ki, hogy az apostolok Isten szemében álrühák voltak, melyekkel ezek az emberek ragyogni próbáltak a világban, s ez világosan kiderül a szavakból. Miért részesítették előnyben őket Pállal szemben? Mivel ők az elődei voltak Pálnak ebben a hivatalban. Ez pusztán kifogás volt. Bármely más nézőpontból nagyra becsülte volna őket, s Isten bennünk megmutatkozó ajándékait lelkesen csodálta volna egy olyan páratlanul szerény valaki, mint Pál apostol, aki máshol elismeri, hogy „ő volt az apostolok között a legkisebb”, s méltatlan erre a magasztos tisztség elfogadására. „Mert én vagyok a legkisebb az apostolok között, ki nem vagyok méltó, hogy apostolnak neveztessem, mert háborgattam az Istennek anyaszentegyházát” (1Kor15:9)

Mert velem a tekintélyesek semmit sem közöltek. Fordítható így is: „nem mondtak semmit nekem”, mert ez ugyanaz a szó, amit korábban kétszer is használt,⁴⁶ de a jelentése ugyanaz. Mikor az apostolok hallották Pál evangéliumát, nem hozakodtak elő a sajátjukkal (ahogyan rendszerint tesszük, ha valami jobbra és tökéletesebbre vágyunk), hanem megelégedtek a magyarázatával, s egyszerűen és vonakodás nélkül felkarolták a tanítását, így még a legkétségesebb ponton sem volt egyetlen vitatkozó szó sem közöttük. Azt sem kell feltételeztünk, hogy Pál a felsőbbrendűségére támaszkodva átvette a beszélgetésben az

⁴⁶ „ανεθεμην αυτοις”, Gal2:2.

irányítást, és diktált a testvéreinek. Épp ellenkezőleg, megmagyarázta a hitét, melyről kedvezőtlen szóbeszédnek kaptak lábra, s azt a többiek elfogadása meg is erősítette.

7. *Sőt ellenkezőleg. Azonnal bajtársi jobbot nyújtottak neki (Gal2:9).* Így tehát bizonyosságot tettek a tanításáról, mégpedig kivétel nélkül, mert más oldalról semmivel sem hozakodtak elő, mint azt rendszerint tenni szokták a vitatott dolgokban, hanem elismerték, hogy velük együtt ugyanazt az evangéliumot vallja, így joggal viselte társuként a tisztességet és rangot. Ennek a *bajtársiasságnak* az egyik körülménye az volt, hogy felosztották egymás között a területeket. Ők tehát egyenrangúak voltak, s nem volt Pál részéről semmiféle alávetettség. A „bajtársi jobbot nyújtani” annyi, mint partnerkapcsolatra lépni kölcsönös egyetértés alapján.

Mikor látták, hogy én reám van bízva a körülméletlenség evangélioma. Azt állítja: nem vált az apostolok lekötelezettjévé, amiért egyetértésükkel és jóváhagyásukkal ő is apostollá lett, hanem elfogadván az apostolságát, csak elutasították, hogy elvegyék tőle, amit Isten adott neki. Folytonosan kihangsúlyozza, hogy Isten ajándéka és kijelölése által lett apostollá, de itt hozzáteszi azt is, hogy maguk az apostolok is elismerték ezt. Ebből következett, hogy azok az erkölcstelen emberek azt próbálták megtenni, amit az apostolok sem mertek: szembeszegülni Isten kiválasztásával.

S itt elkezdni követelni, ami másokkal ellentétben hozzá tartozott: a körülméletlenség apostolságát. Pál és Barnabás ugyanis abban különbözött a többiektől, hogy ők a pogányok apostolaiul lettek kijelölve (Csel13:2). Ez isteni kijelentés által történt, amit az apostolok nemcsak nem elleneztek, de határozottan meg is erősítettek, mert nem engedelmeskedni neki istentelenség lett volna. Ez megmutatja nekünk, mi módon osztották szét a megfelelő kötelezettségeiket az isteni kijelentésnek megfelelően, nevezetesen, hogy Pál és Barnabás legyen a pogányok apostola, a többieknek pedig a zsidók apostolainak kell lenniük.

Ez azonban látszólag ellentétes Krisztus parancsával, Aki megparancsolta, hogy a tizenkettő: „Elmenvén e széles világra, hirdessék az evangéliumot minden teremtésnek” (Mk16:15).

Erre azt mondom, hogy a parancs nem minden egyes személyre vonatkozott konkrétan, hanem általánosságban írja le az apostoli hivatal célját, ami nem volt más, mint hogy az üdvösség hirdettessék minden nemzetnek az evangélium tanítása által. Az apostolok ugyanis nyilvánvalóan nem utazták be az egész világot, sőt az is valószínű, hogy a tizenkettő közül egy sem jutott el soha Európába. Amit Péterről feltételeznek, az amennyire én tudom, meszeszerű, és mindenestre teljesen bizonytalan.

Mondható ennek ellenében, hogy valamennyiüknek volt megbízatása a prédikálására mind a pogányok, mind a zsidók számára. Ezt elismerem, meg is tették, amint alkalom kínálkozott rá. S elismerem: minden apostolt megbíztak az evangélium közzétételével mind a pogányok, mind a zsidók között, mert a terjesztés nem volt annyira biztos természetű, hogy olyan kötött határokat szabhattak volna neki, mint a királyságoknak, a hercegségeknek és a provinciáknak, melyeket törvényesen nem lehet áthágni. Látjuk: Pál bármerre is ment, a munkáját és a szolgálatát először egyetemesen a zsidóknak kínálta fel. Ahogyan a pogányok között lakozva is jogában állt a zsidók apostolának és tanítójának ajánlkozni, úgy másoknak is szabad volt, valahányszor csak a hatalmukban állt, a pogányokat Krisztushoz vezetni. Látjuk, amint Péter is gyakorolja ezt a kiváltságot Kornéliusz és mások vonatkozásában (Csel10:1). Miután azonban voltak más apostolok is azon a területen, amelyen majdnem csak zsidók laktak, Pál elutazott Ázsiába, Görögországba és más távoli területekre, s ezen az alapon volt speciálisan kirendelve a pogányok apostolának. Sőt, mikor az Úr először parancsolta neki, hogy különüljön el, arra utasította, hogy hagyja el Antiókhia és Szíriát, és utazzon távoli országokba a pogányok kedvéért. Közönséges esetekben tehát a pogányok, rendkívüli esetekben pedig a zsidók apostola volt. A többi apostol a maga dolgának a zsidókat tekintette, de azzal, hogy amikor alkalom kínálkozott, szabadon szolgáltak a pogányok felé is. Ez utóbbi

azonban az ő esetükben rendkívüli szolgálatnak minősült. Ha azonban Péter apostolságának sajátos kapcsolata volt a zsidókkal, akkor fontolják csak meg a katolikusok, hogy milyen alapon származtatják tőle az örökösödésüket az elsőségben! Ha a római pápa azért követeli magának az elsőséget, mert Péter utódja, akkor az a zsidók felett kellene gyakorolnia. Itt Pál van kijelentve a pogányok fő apostolának, sőt azt is kijelentik, hogy nem volt Róma püspöke, így ha a pápa bármiféle követelést akar támasztani az elsőségére, akkor gyűjtsön magának gyülekezeteket a zsidók közül. Őt, aki a Szentlélek rendelkezésére, valamint az egész apostoli testület beleegyezésével ünnepélyesen az egyik apostolnak jelentetett ki, nekünk is el kell fogadnunk ebben a minőségében. Azok, akik ezt a jogot Péterre testálják át, félretesznek minden rendeltetést, mind emberit, mind istenit. Szükségtelen itt magyarázni a *körülmetéledés* és a *körülmetéletlenség* szavakban rejlő hasonlatot, mint a zsidókra és a pogányokra vonatkozót.

8. *Mert a ki hatékonyan munkálkodott Péterben.* Az, hogy a számára kijelölt provincia valóban az övé volt, az isteni hatalom használata bizonyította a szolgálata során. Az isteni energia eme megnyilvánulása, amint azt gyakorta láttuk, a pecsét, mely a tanítását hitelesítette és a tanítói hivatalát szentesítette. Kétséges azonban, hogy Pál itt a tanítása sikerének *hatékony munkájára*, vagy a Szentléleknek a hívőkre ruházott kegyelmére utal-e. Én nem pusztán csak a sikert, hanem a lelki hatalmat és hatékonyságot is jelöli,⁴⁷ amit máshol említett (1Kor2:4). Az egész jelentése az, hogy nem hiábavaló alkudozás volt az, amit az apostolok egymás között folytattak, hanem olyan döntés, amit Isten is elpecsételt.

9. *És elismervén a nékem adatott kegyelmet.* Azokat, akik megvetéssel tekintettek Isten kegyelmére, mely által a legkiválóbb apostolok is bámulatra és tiszteletre indultak fel Pál iránt, gyűlöletes és gögös lenézéssel vádolja. Ha arra utalnának, hogy ők nem tudták azt, amit az apostolok kezdettől fogva tudtak, nos, ezt a képmutató érvet nem szabad eltérni. Mindez arra int minket, hogy engedjünk Isten kegyelmének, valahol csak felismerjük azt, hacsak nem akarunk a Szentlélekkel szembeszállni, Akinek az akarata az, hogy az ajándékai ne maradjanak tétlenek. A kegyelem, melyet megadatni láttak az apostolok Pálnak és Barnabásnak, arra indította őket, hogy hagyják jóvá a szolgálatukat, társakul fogadván őket.

Jakab és Kéfás. Már említettem, hogy Jakab az Alfeus fia volt. Ő nem lehetett „János testvére”, akit Heródes később kivégeztetett (Csel12:2), s abszurd volna azt feltételezni, hogy egy volt a tanítványok közül, akit később az apostolok fölé helyeztek. Azt, hogy az apostolok között ő volt a legmagasabb rangú, megtudjuk Lukácstól, aki neki tulajdonítja az összefoglalás és a döntés meghozatalának jogát az ügyben a tanács részéről (Csel15:13), majd azt is megemlíti, hogy összehívta a jeruzsálemi gyülekezet „véneit mindnyájan” (Csel21:18). Mikor azt mondja, hogy *oszlopokul tekintetnek*, akkor nem megvetően szól, hanem idézi az általános vélekedést, s abból kiindulva érvel azzal, hogy amit ezek az emberek tettek, azt nem szabad könnyedén figyelmen kívül hagyni. A rangbeli különbségekre vonatkozó kérdésben nem meglepő, hogy Jakabot Péter előtt említi, s ennek oka talán az, hogy ő elnökölt a jeruzsálemi gyülekezetben. Ami az *oszlop* szót illeti, tudjuk, hogy a dolgok természeténél fogva azok, akik kiemelkednek a képességeik, a bölcsességük, vagy más ajándékaik tekintetében, nagyobb tekintéllyel bírnak. S még az Isten egyházában is nagyobb tiszteletet kell kapnia annak, aki több kegyelmet kapott, mégpedig pont ezen az alapon. A hálátlanságot, sőt az istentelenséget bizonyítja, ha nem imádják a Szentlelket mindenütt, ahol csak megjelenik az ajándékaival. Miután pedig az emberek nincsenek híjával a pásztoroknak, a pásztorok gyűléseinek elnöke van szükségük. Mindenesetre követni kell a szabályt: „a ki a nagyobb közöttetek, legyen a ti szolgátok” (Mt23:11).

10. *Csakhogy a szegényekről megemlékezzünk.* Világos, hogy a Júdeában élő testvérek rendkívüli szegénységben élve munkálkodtak, mert ellenkező esetben nem terheltek volna

⁴⁷ “La vertu et efficace spiriluelle.”

más gyülekezeteket. Ezt származhatott mind a különböző, az egész nemzetre rázúduló megpróbáltatásokból, mind pedig a saját honfitársaik kegyetlen dühéből, amivel naponta rabolták el tőlük a tulajdonukat. Helyes volt tehát, hogy támogatást kapjanak a pogányoktól, akik nekik köszönhatték az evangélium felbecsülhetetlen jótéteményét. Pál azt mondja, hogy ezt *igyekezett is megcselekedni*, azaz hűségesen ellátta, amit az apostolok kértek tőle, s így elveszi ellenfelei elől azt a kifogást, amivel igyekeztek fellépni.

Gal2:11-16

11. Mikor pedig Péter Antiókhiaába jött, szemtől szembe ellene állottam, mivel panasz volt rá.

12. Mert mielőtt némelyek oda jöttek Jakabtól, a pogányokkal együtt evett; mikor pedig oda jöttek, félrevonult és elkülönítette magát, félvén a körülmetélkedésből valóktól.

13. És vele képmutatóskodtak a többi zsidók is, úgy hogy Barnabás szintén elcsábított az ő tettetésök által.

14. De mikor láttam, hogy nem egyenesen járnak az evangéliom igazságához képest, mondék Péternek mindnyájok előtt: Ha te zsidó létedre pogány módra élsz és nem zsidó módra, miként kényszeríted a pogányokat, hogy zsidó módra éljenek?

15. Mi, természet szerint zsidók és nem pogányok közül való bűnösök,

16. Tudván azt, hogy az ember nem igazul meg a törvény cselekedeteiből, hanem a Jézus Krisztusban való hit által, mi is Krisztus Jézusban hittünk, hogy megigazoljunk a Krisztusban való hitből és nem a törvény cselekedeteiből; Mivel a törvény cselekedeteiből nem igazul meg egy test sem.

Quum autem venisset Petrus Antiochiam, palam ei restiti, eo quod reprehensione dignus esset.

Nam antequam venissent quidam ab Iacobo, una cum Gentibus sumebat cibum; quum autem venissent, subduxit ac separavit se ab illis, metuens eos qui erant ex Circumcisione.

Acts simulabant una cum illo caeteri quoque Iudei, adeo ut Barnabas simul abduceretur in illorum simulationem.

Verum ubi vidissem, quod non recto pede incederent ad veritatem evangelii, dixi Petro coram omnibus: Si tu, quum sis Iudaeus, Gentiliter vivis, et non Iudaice; cur cogis Gentes Iudaizare?

Nos natura Iudaei, et non ex Gentibus peccatores,

Cognito, non justificari hominem ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, et nos in Iesum Christum credidimus, ut justificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis; propterea quod non justificabitur ex operibus legis onnis care.

11. *Mikor pedig Péter Antiókhiaába jött.* Bárki vizsgálja is meg figyelmesen a körülményeket, bízom benne, hogy egyet fog velem érteni abban, hogy mindez azt megelőzően történt, mielőtt az apostolok eldöntötték: a pogányokat nem szabad a ceremóniális előírásokkal terhelni (Csel15:28). Péter ugyanis nem táplált volna félelmet azzal kapcsolatosan, hogy megsérti Jakabot, vagy a hozzá küldötteket, miután kihirdették a döntést. Akkora volt azonban Péter színlelése, hogy Pál kénytelen volt kijelenteni neki „az evangélium igazságát”. Először azt mondta, hogy az evangéliuma bizonyossága a legcsekélyebb mértékben sem függött Pétertől és az apostoloktól, azaz nem az ő megítélésüktől állt, vagy bukott. Másodszor azt mondta, hogy mindenki elfogadta, kivétel, vagy ellentmondás nélkül, s különösen azok, akikről egyetemesen elismerték, hogy a legmagasabb rangúak. Most, amint említettem, tovább megy, és kijelenti: megfeddte Pétert, amiért a másik oldalra hajlott, s a vita okának magyarázatával folytatja. Nem közönséges bizonyítéka volt a tanítása erejének, hogy

nemcsak az őszinte elfogadásukat nyerte meg vele, hanem szilárdan fenn is tartotta a Péterrel szembeni vitában, amiből győztesen került ki. Mi oka lenne most vonakodni biztos és kétségtelen igazságként fogadni el?

Ez ugyanakkor egy másik rágalomra is válasz, miszerint Pál csak közönséges tanítvány volt, s messze alatta állt az apostoli rangnak. A feddés ugyanis egyértelmű bizonyítéka volt a felek egyenrangúságának. Elismerem, a legnagyobbakat néha joggal feddik meg a legkisebbek, mert az alacsonyabbak eme szabadságát a magasabb rangúak iránt Isten engedélyezi, így ebből nem következik, hogy annak, aki mást megfedd, egyenrangúnak kell azzal lennie. A feddés természete azonban figyelmet érdemel. Pál nem egyszerűen csak úgy feddte meg Pétert, ahogyan egy keresztyén tenné a másik keresztyénnel, hanem hivatalosan cselekedte azt meg a kifejezés alapján, azaz az apostoli jelleg gyakorlásával, amit igazolt.

Újabb villámcsapás ez a római pápaságra. Leleplezi a római Antikrisztus pimasz nagyravágását, aki azzal dicsekszik, hogy nem köteles semmit indokolni, és dacol az egész egyház ítéletével. Elhamarkodottság, indokolatlan bátorság nélkül, de az Isten által neki adott hatalmat gyakorolva bünteti meg ez a személy Pétert az egész egyház jelenlétében, és Péter alázatosan elfogadja a büntetést. Sőt az egész vita ebben a két dologban nem volt kevesebb, mint annak a zsarnoki elsőségnek a legyőzése, amiről a katolikusok elég ostobán azt képzelik, hogy isteni joggal alapszik. Ha azt szeretnék, hogy Isten az ő oldalukra álljon, akkor új Bibliát kell gyártaniuk, ha pedig nem akarják Őt nyílt ellenségüknek, akkor a Szentírás eme két fejezetét ki kell törölniük.

Mivel panasz volt rá. A görög *κατεγνωσμενος* kötőszó jelentése *megfeddett*, így a szavak jelentése „mert megfeddett volt”, de nekem kétségem sincs afelől, hogy a szó ezt hivatott kifejezni: „valaki, aki rászolgált a jogos feddésre”. Chrysostom szerint a jelentése az, hogy mások korábban panaszkodtak rá és vádaskodtak, de ez valóban csekélység. Megszokott dolog volt a görögöknél, hogy a kötőszavaikkal adták meg a főnevek jelentését, s mindenki láthatja, hogy erre az igeszakaszra is ez vonatkozik. Ez lehetővé teszi a számunkra, hogy észrevegyük Jeromos és Chrysostom magyarázatának abszurditását, akik az egész dolgot úgy mutatják be, mint színlelt vitát, amibe az apostolok az egész nép előtt szálltak. Őket még a *κατα προσωπον, szemtől szembe* ellene állottam kifejezés sem támogatja, aminek a jelentése „szembenézve”, vagy „a jelenlétében” kapta a feddést Péter, és lett elnémítva. A kevésbé fontosat figyelmen kívül kell hagyni az összes vita közül a legveszélyesebbel történő összevetésben: az egyház kettéhasadhat, a keresztyén szabadság veszélybe került és a Krisztus kegyelméről szóló tanítás megbukhat. Ezért ezt a nyilvános sérelmet nyilvánosan kellett orvosolni.

A fő érv, amelyre Jeromos támaszkodik, rendkívül jelentéktelen. „Miért ítélné el Pál”, mondja „másban azt, amit önmagában dicsér? Hisz azaz dicsekszik, hogy 'a zsidóknak zsidóvá lett'.” (1Kor9:20) Erre azt mondom, hogy amit Péter tett, az teljességgel más volt. Pál nem alkalmazkodott jobban a zsidókhöz, mint amennyire azt a szabadság tanítása megengedte, és ezért nem volt hajlandó körülmetélni Titust, hogy az evangélium igazsága így csorbítatlan maradjon. Péter azonban oly módon judaizált, hogy „kényszerítette a pogányokat” a rabiga hordozására, valamint egyúttal arra is, hogy előítéletekkel legyenek Pál tanítása iránt. Ő tehát nem tartotta meg a helyes korlátokat, mert jobban akart tetszeni, mint épülni, s buzgóbban kutatta, mi szerezne örömet a zsidóknak, mint azt, hogy mi lenne jó az egész testület számára. Ágoston tehát joggal állítja, hogy ez nem volt előzetesen egyeztetett terv, hanem Pál, keresztyén buzgóságból szállt szemben Péter bűnös és időszerűtlen színlelésével, mert látta, hogy az káros lesz az egész egyház számára.

12. *Mert mielőtt némelyek oda jöttek.* Itt a dolog lényegét emeli ki. Péter ugyanis a zsidók kedvéért elkülönült a pogányoktól, hogy eltávolítsa őket az egyház közösségéből, míg fel nem adják az evangélium szabadságát, és fel nem veszik magukra a törvény igáját. Ha Pál csendben maradt volna itt, az egész tanítása elbukott volna, s a szolgálata által elért összes

épülés romba dől. Szükséges volt tehát, hogy férfiasan a sarkára álljon és bátran harcoljon. Ez megmutatja nekünk, mennyire óvakodnunk kell attól, hogy utat engedjünk az emberek vélekedéseinek, nehogy a tetszékeltés iránti mértéktelen vágy, vagy a sértéstől való túlságos félelem letérítsen minket a helyes útról. Ha ez megtörtént Péterrel, mennyivel könnyebben megtörténhet velünk, ha nem vigyázunk kellőképpen!

14. *De mikor láttam, hogy nem egyenesen járnak.* Egyesek ezeket a szavakat a pogányokra vonatkoztatják, akik, megzavarodván Péter példáján elkezdtek engedni, de természetesebb Péterre és Barnabásra, valamint a követőire vonatkoztatni. A helyes út az evangélium igazságához a pogányok egyesítése a zsidókkal oly módon, hogy az igazi tanítás ne sérüljön meg. De megkötni az istenfélő emberek lelkiismeretét a törvény betartásának kötelességével, és a csendességbe temetni a szabadság tanítását nem volt más, mint égbekiáltó áron vásárolni meg az egységet.

Az evangélium igazságát itt ugyanabban az értelemben használja Pál, mint korábban, és azokkal az álhákkal állítja szembe, melyekkel Péter és mások a szépségét rejtették el. Ebben az esetben a küzdelem, melyet Pálnak meg kellett vívnia, kétségtelenül komoly volt. Ők teljes mértékben egyetértettek a tanítást illetően,⁴⁸ mivel azonban a tanítást figyelmen kívül hagyva Péter nagyon is engedékenyen engedett a zsidóknak, a kétfelé sántikálással van itt megvádolva. Vannak, akik más alapokon mentegetik Pétert, és azt mondják: mivel a körülmetélkedés apostola volt, ezért különleges figyelmet kellett fordítania a zsidók üdvösségére, közben pedig elismerik, hogy Pál helyesen cselekedett a pogányok ügyét támogatva. Ostobaság azonban azt védeni, amit a Szentlélek Pál szájával elítélt. Ez nem emberek ügye volt, hanem az evangélium tisztaságát foglalta magában, ami abba a veszélybe került, hogy a zsidó kovász beszennyezi.

Mindnyájok előtt. Ez a példa arra tanít minket, hogy ami az egyházat illeti, akik nyilvánosan vétkeztek, azokat nyilvánosan kell megbüntetni is. A szándék az, hogy a bűn büntetlenül maradván ne legyen veszélyes példa, s Pál máshol (1Tim5:20) konkrétan meg is fogalmazza ezt a szabályt, amit a véneknek kell betartani: „A vétkeket mindenek előtt fedd meg, hogy a többiek is megfélemljenek”, mert a pozíciójuk a példájukat még kártékonyabbá teszi. Különösen előnyös volt tehát, hogy a jó ügyet, melyben mindenkinek volt érdekeltsége, nyíltan védték meg a nép jelenlétében, így Pálnak jobb lehetősége volt annak megmutatására, hogy nem hátrált meg a nappali világosság elől.

Ha te zsidó létedre. Pál mondanivalója Péterhez két részből áll. Az elsőben a pogányokkal szemben tanúsított igazságtalanságáért vitatkozott vele, amiért a törvény megtartására kényszerítette őket, mely kötelezettségtől egyébként ő maga mentesülni igyekezett. Mert arról nem is szólva, hogy mindeni köteles betartani azt a törvényt, amit mások számára ír elő, a viselkedését nagyon súlyosbította, hogy a pogányokat zsidó ceremóniák betartására kényszerítette, miközben zsidóként szabadságot adott önmagának. A törvény a zsidóknak adatott, nem a pogányoknak, így Pál a kisebbtől a nagyobb felé haladva érvel.

Utána azt állítja, hogy nyers és erőszakos módon *kényszerítette a pogányokat*, kivonulván a társaságukból, amíg nem vették fel a törvény igáját, s ezzel igazságtalan helyzetet erőltetett rájuk. S valóban, a feddés egész ereje ebben a szóban rejlik, melyet sem Chrysostom, sem Jeromos nem jegyeztek meg. A ceremóniák használata megengedett volt

⁴⁸ „A szent történelem eme részéből nem szabad arra következtetnünk, hogy a két apostol bármelyike tévelygésbe csúszott a hitben, vagy, hogy különböztek egymástól a tanítást illetően. Ami a tanítást illeti, kétségtelen, hogy Péter ugyanazon a véleménye volt, mint Pál, miszerint törvényes dolog volt egy zsidónak barátságban élni a hívő pogányokkal. A vita nem a keresztyén szabadság tanítására vonatkozott, hanem annak gyakorlására a különböző időkben és helyeken, s ebben a dologban a bölcsesség szabályait Pál jobban megértette, mint Péter.” – *Witsius*.

épülés céljából, amennyiben a hívőket nem fosztják meg a szabadságuktól, vagy nem tesznek rájuk semmiféle kényszert, amitől az evangélium megszabadítja őket.

15. *Mi, természet szerint zsidók.* Tudom, hogy egyesek ezt ellenvetésnek (ανθυποφορα) tekintik, elébe vágva annak, amivel előhozakodhatnak a másik oldalon, miszerint a zsidóknak több előjoguk volt. Nem azt jelenti ez, hogy a törvény alóli mentességgel dicsekedtek (mert nagyon abszurd lenne, ha azok dicsekednének ezzel, akiknek adatott a törvény), hanem volt némi illendőség bizonyos különbségek fenntartásában közöttük és a pogányok között. Én nem vetem le teljességgel, de amint majd később kiderül, nem is fogadom el teljesen ezt a nézetet. Egyesek pedig úgy tekintik, hogy maga Pál használja ezt az érvet: „ha inkább a zsidókra tennéd rá a törvény terhét, az ésszerűbb lenne, mert örökséggel az övék”. De ezt a nézetet sem fogadom el.

Most a beszéde második részével folytatja, amit egy megelőzéssel kezd. A pogányok abban különböztek tőlük, hogy „latrok és fertelmesek” (1Tim1:9), miközben a zsidók szentekként, amennyire Isten a saját népének választotta őket, küzdhetek ezért az elsőségért. Úgyesen elébe menvén ennek az ellenvetésnek, Pál az ellentétes végkövetkeztetésre változtatja. Mivel maguk a zsidók, minden előnyükkel egyetemben kénytelenek voltak a Krisztusba vetett hitre adni a fejüket, mennyivel inkább szükségessé vált, hogy a pogányok is a hiten keresztül keressék az üdvösséget! Pál szavainak jelentése tehát ez: „Mi, akik látszólag kiválóbbak vagyunk másoknál – akik a szövetség által mindig is élvezték azt a kiváltságot, hogy közel lehettünk Istenhez (5Móz4:7), nem találtunk más módot az üdvösség megszerzésére, mint a Krisztusba vetett hitet. Miért kellene hát más módszert előírnunk a pogányoknak? Ha ugyanis a törvény szükséges, vagy előnyös volt azok számára, akik betartották a rendeleteit, akkor legelőször is nekünk kellett előnyt jelentenie, akiknek adatott. Ha azonban feladtuk azt, és Krisztushoz mentünk, akkor annál inkább nem szabad a betartását megkövetelnünk a pogányoktól”.

A *bűnös* szó itt, mint megannyi más helyen „istentelen személyt” jelent (Zsid12:16), vagy olyasvalakit, aki elszakadt, vagy elidegenedett Istentől. Ilyenek voltak a pogányok, akik nem voltak közösségben Istennel, míg a zsidók örökbefogadással Isten gyermekei voltak, tehát el lettek különítve a szentségre. A *természet szerint* nem azt jelenti, hogy természetes módon voltak mentesek az emberi faj romlásától, mert Dávid, aki Ábrahám leszármazottja volt, elismeri: „Ímé én vétekben fogantattam, és bűnben melengetett engem az anyám” (Zsolt51:7), de a természet romlását, aminek ki voltak téve, orvosolta a megszentelő kegyelem. S miután az ígélet az áldást örökséggé tette, ezért nevezi ezt a jótéteményt természet szerintinek, pont úgy, ahogyan a rómabelieknek írott levében azt mondja, hogy „szent gyökérből” származtak (Rm11:16).

Mikor azt mondja, hogy *mi, természet szerint zsidók*, a szavainak jelentése az alábbi: „Természetesen nem a magunk érdemeiből születtünk szentnek, hanem Isten választott ki minket a saját népének.” Nos tehát, mi, akik természet szerint vagyunk zsidók, mit cselekedtünk? „Hittünk Jézus Krisztusban.” Mi volt a hitünk célja? „Hogy a Krisztusba vetett hit által megigazuljunk.” Miért? mert tudjuk, „hogy az ember nem igazul meg a törvény cselekedeteiből”. A hit természetéből és hatásából kiindulva érvel azzal, hogy a zsidók semmilyen mértékben sem igazulnak meg a törvény által. Mert ők, akik „az ő tulajdon igazságukat igyekezték érvényesíteni, az Isten igazságának nem engedelmességek” (Rm10:3), így épp ellenkezőleg, akik Krisztusban hisznek, elismerik, hogy bűnösök, és megtagadják a megigazulást cselekedetek által. Ez magában foglalja a fő kérdést, vagy inkább ebben az egyetlen tételben benne foglaltatik majdnem az egész vita. Annál inkább szükséges gondot fordítani ennek az igeszakasznak a vizsgálatára.

Az első dolog, amit meg kell említeni, hogy azért kell keresnünk a megigazulást a Krisztusba vetett hit által, mert cselekedetekkel nem igazulhatunk meg. Nos, a kérdés az, hogy mit értünk *a törvény cselekedetei* alatt? A pápisták, akiket Origenész és Jeromos

félrevezetnek, azon a véleményen vannak, s biztosra veszik, hogy a vita árnyakra vonatkozik, és ennek megfelelően kijelentik, hogy „a törvény cselekedetei” a ceremóniákat jelentik. Mintha Pál nem is az ingyenes megigazulásról értekezett volna, amit Krisztus ruház ránk! Ők ugyanis nem látnak semmi képtelenséget annak fenntartásában, hogy „egyetlen ember sem igazul meg a törvény cselekedeteiből”, de mégis, a cselekedetek érdemeivel számítunk igazaknak Isten szemében. Röviden, ők azt vallják, hogy itt nincsenek megemlítve az erkölcsi törvény cselekedetei. A szövegkörnyezet azonban bizonyítja, hogy az erkölcsi törvényről van szó ezekben a szavakban, mert majdnem minden, amivel Pál ez után hozakodik elő, tulajdonképpen inkább az erkölcsi, semmint a ceremoniális törvényre vonatkozik. Ő pedig folytonosan a törvény igazságosságát állítja szembe azzal az ingyenes elfogadással, amit Isten kegyeskedik megadni.

Ellenfeleink ennek azt vetik ellenébe, hogy a „cselekedetek” kifejezést minden kiegészítés nélkül kell használni, mintha Pál nem akarta volna egy adott területre korlátozni azt. Erre azonban azt mondom, hogy ez a legjobb mód ehhez a kifejezésmódhoz, mert jóllehet az embernek felül kellett múlnia szentségben az angyalokat, a jutalom mégsem a cselekedetek után, hanem az isteni ígélet alapján adatik. A törvény iránti tökéletes engedelmség az igaz mivolt, s ehhez kapcsolódik az örök élet ígérete, de a jellegét Istentől kapja, Aki kijelenti, hogy „a melyeket ha megcselekszik az ember, él azok által” (3Móz18:5). Erről majd többet is szólunk a maga helyén.⁴⁹ Emellett a vita a zsidókkal a törvényről folyt. Pál tehát úgy döntött, hogy azonnal a saját területükön száll velük szembe és viszi dűlőre a dolgot, s nem a kanyargósabb utat választja, ami azt sugallhatta volna, hogy igyekszik kikerülni a témát, vagy nem bízik a dolgában. Ennek megfelelően határozza el a szorosban a törvénnyel kapcsolatos vita lefolytatását.

A másik ellenvetésük az, hogy az egész felvetett kérdés a ceremóniákra vonatkozott, amit készségesen elismerünk. Akkor tehát miért, kérdezik, térne át az apostol hirtelen az egyik részletkérdésről az egész témára? Ez volt az egyedüli oka annak, amiért Origenész és Jeromos tévedtek, mert nem gondolták természetesnek, hogy miközben a hamis apostolok csak a ceremóniákról vitatkoztak, Pál nagyobb területre is kiterjessze a vitát. Nem fogták fel azonban: az éles vitának pontosan az volt az oka, hogy a tanítás komolyabb következményekkel járt, mint az először látszott. Nem okozott volna akkora nehézséget Pálnak, hogy be kell tartani a ceremóniákat, mint az, ha a biztos reménységet és az üdvösség dicsőségét a cselekedetekre kellene alapoznia. Pont ahogyan manapság is a vitában a húsevés megtiltásáról bizonyos napon nem annyira magára a tilalomra figyelünk, hanem arra a csapdára, ami itt az emberek lelkiismeretének van felállítva. Pál tehát nem távolodik el a témától, mikor vitába bocsátkozik az egész törvényről, még ha a hamis apostolok érvei teljes mértékben a ceremóniákra korlátozódtak is. A ceremóniák kihangsúlyozásával az volt a céljuk, hogy az emberek az üdvösséget a törvény iránti engedelmségben keressék, amit hamisan érdemszerzőnek tekintettek. Ennek megfelelően száll szembe velük Pál, de nem az erkölcsi törvénnyel, hanem egyedül és kizárólag Krisztus kegyelmével. Ám ez a kiterjedt értekezés mégsem terjed ki a levél egészére: végül rátér a ceremóniák speciális kérdésére. Miután azonban a legnagyobb nehézség abban rejlett, hogy a megigazulás vajon a cselekedetek által, vagy a hit által érhető el, helyes volt először ezt tisztázni. Ahogyan napjaink pápistái is nehéz helyzetbe kerülnek, mikor kieroszakoljuk belőlük, hogy az ember egyedül hit által igazul meg, mert akkor vonakodva elismerik, hogy „a törvény cselekedetei” magukban foglalják az erkölcsi természetűeket is. Közülük azonban sokan, idézve Jeromos glosszáját, azt képzelik, hogy jó védekezést alakítottak ki. A szövegkörnyezet azonban megmutatja, hogy a szavak az erkölcsi törvényre is vonatkoznak.⁵⁰

⁴⁹ Lásd Kálvinnak a Gal3:11-hez fűzött magyarázatát.

⁵⁰ „A pápisták készségesen elismerik, hogy mi hit által igazulunk meg, de hozzáteszik, hogy csak részben. Ez a glossza pedig elront mindent, mert azt képzelik, hogy nem lehetünk igazak Isten előtt mindaddig, amíg azt nem a

16. *Hanem a Jézus Krisztusban való hit által.* Nem pusztán azt jelenti ki, hogy a ceremóniák, vagy a bármiféle cselekedetek elégtelenek a hit segítségével, de szembeszáll a tagadásukkal is egy kivételt meg nem engedő kijelentéssel, mintha ezt mondta volna: „Nem cselekedetek által, hanem egyedül Krisztus ajándékával”. Bármely más szemszögből nézve a kijelentés lényegtelen és a témához nem tartozó lenne, mert a hamis apostolok nem utasították el sem Krisztust, sem a hitet, hanem azt követelték, hogy a ceremóniákat is kapcsolják azokhoz. Ha Pál engedett volna ennek a követelésnek, akkor ők tökéletes összhangban lettek volna, és Pálnak nem kellett volna felzaklatni az egyházat ezzel a kellemetlen vitával. Szögezzük tehát le, hogy a kijelentést úgy fogalmazta meg, ami nem ismer el semmiféle kivételt, „hogy semmi más módon nem igazulunk meg, csakis hit által”, vagy „nem igazulunk meg, csakis hit által”, vagy ami ugyannak felel meg, „egyedül hit által igazulunk meg”.

Ebből kiderül, hogy nagyjaink pápistái micsoda ostoba komolytalansággal vitatkoznak velünk az Ígéről, mintha az a mi koholmányunk lenne. Pál azonban nem ismerte a pápisták teológiáját, akik kijelentik, hogy az ember hit által igazul meg, de a megigazulást részben mégis a cselekedeteknek tulajdonítják. Az efféle fél-megigazulásról Pál semmit sem tudott. Mikor ugyanis arra tanít minket, hogy hit által igazulunk meg, mert a cselekedetek által meg nem igazulhatunk, akkor biztosra veszi, ami igaz: nem igazulhatunk meg Krisztus igazságán keresztül, amíg nem vagyunk szegények és a magunk igazságától megfosztottak.⁵¹ Következésképpen mindent, vagy semmit kell tulajdonítanunk vagy a hitnek, vagy a cselekedeteknek. Ami a megigazulás szót, valamint annak módját illeti, hogy ennek a hit miképpen oka, később fogjuk meglátni.

Mivel a törvény cselekedeteiből nem igazul meg egy test sem. Már folyamadt Péter és a többiek lelkiismeretéhez, most pedig teljesebben is megerősíti: a tényleges igazság az, hogy a törvény cselekedeteiből egyetlen haladó sem igazul meg. Ez az ingyenesen adott megigazulás alapja, mikor meg vagyunk fosztva a saját igazságunktól. Emellett mikor kijelenti, hogy egyetlen halandó sem igazul meg a törvény igazsága által, a kijelentés megfelel annak, hogy a megigazulásnak ebből a módjából minden halandó ki van zárva, s azt így senki nem érheti el.

Gal2:17-21

17. Ha pedig Krisztusban keresvén a megigazulást, mimagunk is bűnösöknek találtatunk, avagy Krisztus bűnnek szolgálja-é? Távol legyen.

18. Mert, ha a miket elrontottam, azokat ismét fölépítem, önmagamat teszem bűnössé.

19. Mert én a törvény által meghaltam a törvénynek, hogy Istennek éljek.

20. Krisztussal együtt megfeszítettem. Élek pedig többé nem én, hanem él bennem a Krisztus; a mely életet pedig most testben élek, az Isten Fiában való hitben élem, a ki szeretett engem és önmagát adta érettem.

21. Nem törölöm el az Isten kegyelmét; mert ha a törvény által van az igazság, tehát Krisztus ok nélkül halt meg.

Porro si quaerentes justificari in Christo, inventi sumus ipsi quoque peccatores, ergo Christus peccati minister est? absit.

Nam si quae destruxi haec rursus aedifico, praevaricatorem me ipsum constituo.

mi Urunk Jézus Krisztus végzi el, s amíg nem arra az üdvösségre támaszkodunk, amit Ő szerzett meg a számunkra. A pápisták ezt nagyon jól látják, ezért gondtalan fellépéssel ezt mondják: Hit által igazulunk meg. De csak hit által? Nem. Ezen a ponton szállnak vitába, és ez a fő hitcikkely, melyben különbözünk tőlük.” – *Kálvin prédikációi.*

⁵¹ “Sinon en nous reconnaissons des pourvus et du tout desnues de justice propre a nous.” “Amíg el nem ismerjük, hogy szegények, és minden saját igazságnak teljesen híjával vagyunk.”

Ego enim per Legem Legi mortuus sum. Ut Deo viverem,
Cum Christo sum crucifixus; vivo autem non amplius ego, sed vivit in me Christus;
quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, et tradidit se ipsum pro
me.

Non abjicio gratiam Dei; si enim per Legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est.

17. *Ha pedig Krisztusban keresvén a megigazolást.* Most visszatér a galatákhoz. Ügyelnünk kell arra, hogy ne kapcsoljuk össze ezt az igeverset a megelőzővel, mintha még a Péterhez intézett beszéd része lenne, mert mit kellene Péternek tennie ezzel az érvel? Természetesen nagyon csekély, vagy egyáltalán semmi köze sincs ahhoz a beszédhez, de formáljon mindenki maga véleményét erről.

Chrysostom és más igemagyarázók az egész igeszakaszt megerősítésnek tekintik, és így magyarázzák: „Ha pedig, miközben Krisztus által igyekszünk megigazolni, még nem tökéletesen igazak, hanem még mindig istentelenek vagyunk, abból az következik, hogy Krisztus nem elégséges a megigazolásunkhoz, tehát Krisztus olyan tanítás szolgálója, mely bűnben hagyja az embereket”. Azt feltételezik, hogy ezzel az abszurd tétellel Pál az istenkáromlás vádjával illeti mindazokat, akik a törvénynek tulajdonítják a megigazolás valamekkora részét. Miután azonban rögtön ezután a felháborodott iszony kifejeződése következik, amit Pál soha máskor nem szokott használni, csak válaszképpen a kérdésekre, én inkább arra az elgondolásra hajlok, hogy ezzel a kijelentéssel akarta félreállítani azt a képtelen következtetést, melyre a tanítása látszólag vezetett. A tőle megszokott módon adja a kérdést ellenfelei szájába: „Ha a hit igazsága következtében mi, akik zsidók, és *az anyaméhtől fogva* elkülönítettek vagyunk (Jer1:5, Gall:15), bűnösöknek és beszennyezetteknek számítunk, akkor vajon azt mondjuk, hogy Krisztus felerősíti a bűnt a saját népében, ezért Ő a bűn szerzője?”

Ez a gyanú abból fakad, hogy azt mondta: a Krisztusban hívő zsidók megtagadták a törvény igazságosságát. Miközben ugyanis még távol voltak Krisztustól, elszakadván a pogányok közönséges beszennyeződéseitől, látszólag bizonyos fokig mentesültek a *bűnös* megnevezéstől. Krisztus kegyelme egy szintre hozza őket a pogányokkal, s az orvosság, mely mindkét csoport számára közös, megmutatja, hogy mindketten ugyanazzal a fertőzéssel munkálkodtak. Ez a *mimagunk* kötőszó jelentése is, mely nem (általánosságban) az emberek, hanem a zsidók megjelölése, akik a legmagasabban álltak.

Távol legyen. Nagyon helyesen elveti ezt a következtetést. Krisztus, aki feltárja a lappangó bűnt, így tehát nem a bűn szolgája, mintha megfosztván minket a (magunk) igazságától, szélesre tárná a kaput a bűn előtt és megerősítené annak uralmát.⁵² A zsidók tévedtek, mikor bármiféle szentséget követeltek maguknak Krisztuson kívül, mert semennyivel sem rendelkeztek. Ebből fakadt a panasz: „Vajon azért jött Krisztus, hogy elvegye tőlünk a törvény igazságát, a szenteket beszennyezett emberekké tegye, s minket bűnösökké és vétkekké tegyen?” Pál tagadja ezt, s utálattal utasítja vissza az istenkáromlást. Krisztus nem elhozta a bűnt, hanem leleplezte, s nem elvette az igazságosságot, hanem megfosztotta a zsidókat a hamis álruhától.

18. *Mert, ha a miket elrontottam, azokat ismét fölépítem.* A válasz két részből áll. Ez az első rész, és arról tájékoztat minket, hogy a most megfogalmazott feltételezés ellentétben áll az egész tanításával, mert oly módon prédikálta a Krisztusban vetett hitet, hogy összekapcsolta azt a bűn rombolásával és pusztításával. Mert ahogyan János tanította, hogy Krisztus nem a bűn birodalmának felépítése végett jött, hanem „hogy az ördög munkáit lerontsa” (1Jn3:8), úgy jelenti most ki Pál, hogy az evangélium prédikálásával helyreállította a

⁵² “Εἰ παραβασίς τιποτὸ νενομισται οτι τον νομον καταλιποντες εν Χριστω ζητουμεν δικαιοθινα, η αιτια εις αυτον Χριστον χωρησει.” “Ha vétéknek tekintik, hogy elhagytuk a törvényt, és Krisztuson keresztül igyekszünk megigazolni, akkor a szemrehányás Magát Krisztust illeti.” – *Theodoret*.

valódi igazságosságot, hogy a bűn megsemmisíthető legyen. A legvalószínűtlenebb volt tehát, hogy ugyanaz a személy, Aki megsemmisítette a bűnt, megújítsa annak hatalmát. Ennek az képtelenségnek a kimondásával utasítja vissza a rágalmat.

19. *Mert én a törvény által.* Most következik a közvetlen válasz, miszerint nem szabad Krisztusnak tulajdonítanunk azt, ami tulajdonképpen a törvényre tartozik. Krisztusnak nem kellett megsemmisítenie a törvény igazságát, mert a törvény maga pusztítja el a tanítványait. Mintha ezt mondta volna: „Azzal a hamis elképzeléssel csapjátok be a nyomorult embereket, hogy a törvény által kell élniük, s ezzel az ürüggyel tartjátok meg őket a törvény alatt. Sőt, vádként fogalmaztatok meg az evangéliummal szemben, hogy megsemmisíti azt az igazságot, amellyel a törvény által rendelkezünk. De a törvény az, ami arra kényszerít minket, hogy meghaljunk neki, mert a pusztulásunkkal fenyeget, és nem hagy meg nekünk mást, csak a kétségbeesést, s így űz el minket a törvénybe vetett bizakodástól.”

Ezt az igeszakaszt jobban megértjük, ha összevetjük a rómabeliekhez írott levél hetedik fejezetével. Ott Pál gyönyörűen írja le, hogy egyetlen ember sem él a törvénynek, hanem csak az, aki számára a törvény meghalt, azaz elvesztette minden erejét és hatékonyságát. Amint ugyanis a törvény elkezd élni bennünk, azonnal halálos csapást mér ránk, melynek folytán meghalunk, s egyidejűleg életet lehel abba az emberbe, aki már halott a bűnnek. Azok tehát, akik a törvénynek élnek, soha nem érezték a törvény erejét, vagy tulajdonképpen meg sem értették, mit jelent a törvény. A törvény ugyanis, mikor valóban felismerjük, azonnal megöli önmagának, s ebből a forrásból, nem pedig Krisztustól származik a bűn.

Meghalni a törvénynek jelentheti vagy azt, hogy megtagadjuk, és megszabadulunk az uralmától, így egyrészt nem bízunk benne, másrésztől nem tart meg a rabszolgaság igájában, vagy azt, hogy miután valamennyiünket a pusztulásba csábít, nem találunk benne életet. Az utóbbi nézet tűnik jobbnak. Nem Krisztusnak köszönhető, mondja Pál, hogy a törvény inkább ártalmas, mintsem előnyös, hanem a törvény hordozza magában azt az átkot, ami elpusztít minket. Ebből következik, hogy a törvény által ránk hozott halál valóban végzetes. Ezzel állítja szembe a másik fajta halált Krisztus keresztségének életet adó közösségében. Azt mondja: Krisztussal együtt lett megfeszítve, hogy élhessen az Istennek. Az igeszakasz szokásos felosztása az írásjelekkel elhomályosítja annak valódi jelentését. Ez így néz ki: „Mert én a törvény által meghaltam a törvénynek, hogy Istennek éljek”. A szövegkörnyezet azonban gördülékenyebb, ha így olvassuk: „Mert én a törvény által meghaltam a törvénynek”, majd önálló mondatként: „Hogy Istennek éljek, Krisztussal együtt megfeszítettem”.

Hogy Istennek éljek. Megmutatja, hogy az a fajta halál, amit a hamis apostolok a vita alapjaként ragadtak meg, tulajdonképpen kívánatos dolog, mert kijelenti: nem azért haltunk meg a törvénynek, hogy bármi módon élhessünk a bűnnek, hanem hogy Istennek éljünk. *Istennek élni* néha azt jelenti: életünket az Ő akaratának megfelelően szabályozni, így egész életünkben semmi mással nem törődni, csak az Ő jóváhagyásának megszerzésével. Itt azonban azt jelenti, ha szabad ezt a kifejezést használnunk, hogy Isten életét élni. Ezen a módon maradnak fenn az ellentét különböző pontjai, mert bármilyen értelemben is vesszük a meghalást a bűnnek, ugyanabban az értelemben élünk az Istennek. Röviden, Pál arról tájékoztat minket, hogy a halála nem végzetes, hanem egy jobb élet előidézője, mert Isten a törvény hajótöréséből ment ki minket, és kegyelme által új életre támaszt fel. Nem mondok semmit más magyarázatokról: ez tűnik az apostol szavai valódi jelentésének.

20. *Krisztussal együtt megfeszítettem.* Itt elmagyarázza a módját, ahogyan mi, akik meghaltunk a törvénynek, Istennek élünk. Bevésetvén Krisztus halálába, titkos energiát merítünk abból, ahogyan az ág a gyökérszettől. Emellett a törvény kézírását „eltette az útból, odaszegezvén azt a keresztfára” (Kol2:14). Megfeszítetvén tehát Vele együtt, mentesek vagyunk a törvény minden átkától és vádjától. Az, aki megpróbálja félreállítani ezt a szabadulást, hatástalanná teszi Krisztus keresztségét. De emlékezzünk: csak azért szabadultunk

meg a törvény igájától, mert egyé lettünk Krisztussal, amiképpen az ág is úgy szívja fel a nedvességet a gyökértől, hogy közös természetben növekedik azzal.

Mégis élek. Az emberi érzelmek számára a halál szó mindig kellemetlen. Miután kimondta, hogy „megfeszítettünk Krisztussal együtt”, ezért teszi hozzá: „s ez elevenít meg minket.”

Élek pedig többé nem én, hanem él bennem a Krisztus. Ez magyarázza meg, mit ért az „Istennek élni” kifejezés alatt. Nem a saját maga élete által él, hanem Krisztus titkos hatalma eleveníti meg, s ezért lehet azt mondani, hogy Krisztus él és növekszik benne. Ahogyan ugyanis a lélek megeleveníti a testet, úgy ad Krisztus is életet a tagjainak. Figyelemre méltó kijelentés ez, mely szerint a hívők önmagukon kívül, azaz Krisztusban élnek, ami csak úgy érhető el, hogy valós és tényleges közösséget tartunk fenn Vele. Krisztus két módon él bennünk. Az egyik élet abban rejlik, hogy a Lelkével kormányoz minket és irányítja minden cselekedetünket, a másik pedig abban, hogy részeseivé tesz minket az Ő igaz mivoltának. Így miközben mi önmagunkban semmit sem cselekedhetünk, mégis elfogadottakká válunk Isten szemében. Az első az újjászületése vonatkozik, a második pedig a megigazulásra az ingyenes kegyelem által. Ezt az igeszakaszt értelmezhetjük az utóbbi értelemben: de ha valaki jobbnak látja mindkettőre vonatkoztatni, én szíves-örömezt elfogadom azt a nézetet.

A mely életet pedig most testben élek. Aligha van itt olyan mondat, amit ne téptek volna darabokra a különböző magyarázók. Egyesek a *test* szó alatt a bűnös természet romlottságát értik. Pál azonban egyszerűen csak a testi életet érti alatta, s erre vonatkozik az ellenvetés is. „Testi életet élsz, de miközben ez a halandó test ellátja a funkcióit – miközben az evés és az ivás fenntartja – ez nem Krisztus mennyei élete. Ésszerűtlen képtelenség tehát azt állítani, hogy miközben olyan közönségesen élsz, mint az emberek általában, a te életed nem a tiéd.” Pál azzal válaszol, hogy ez a hitben rejlik, amivel arra céloz, hogy el van rejtve az emberi érzékszervek elől. Az élet tehát, amihez hit által jutunk, szemmel nem látható, hanem belül, a lelkiismeretben érzékeljük a Lélek hatalma által. Így tehát a testi élet nem gátol meg minket abban, hogy hit által élvezzük a mennyei életet. „Minket... együtt ültetett a mennyekben, Krisztus Jézusban” (Ef2:6). Majd megint: „Polgártársai (vagytok) a szenteknek és cselédei az Istennek”(Ef2:19). Illetve, „a mi országunk mennyekben van” (Fil3:20). Pál írásai tele vannak hasonló kijelentésekkel, így miközben ebben a világban élünk, egyidejűleg a mennyben is élünk, s nemcsak azért, mert a mi Főnk ott van, hanem mert az egység következtében Vele közös életet élvezünk (Jn14:23).

A ki szeretett engem. Ezt a hit erejének kifejezése végett teszi hozzá, mert azonnal felmerül a kérdés bárkiben: honnan veszi a hit azt a nagy erejét, hogy Krisztus életét közvetíti a lelkeinkbe? Ennek megfelelően tájékoztat minket arról, hogy Krisztus szeretete, valamint halála az alapok, melyekre a hit épül. Ezen a módon kell ugyanis megítélni a hit hatását. Miképpen lehetséges, hogy a Krisztusba vetett hit által élünk? Mert „szeretett minket és Önmagát adta értünk”. Krisztust a szeretete vitte rá arra, hogy egyesüljön velünk, s ezt az egységet a halálával pecsételte meg. Önmagát adván értünk a saját személyünkben szenvedett, ahogyan másrésztől a hit tesz minket mindennek részeseivé, amit Krisztusban talál. A szeretet említése János apostol szavaival összhangban történik: „Nem abban van a szeretet, hogy mi szerettük az Istent, hanem hogy ő szeretett minket” (1Jn4:10). Ha ugyanis bármiféle érdemünk indította Őt arra, hogy megváltson minket, akkor Pál ezt az okot is kijelentette volna, de itt az egészet a szeretetnek tulajdonítja: ez tehát ingyenes kegyelem. Figyeljük meg a sorrendet: „szeretett minket és Önmagát adta értünk”. Mintha azt mondta volna: „Nem volt más oka meghalni, mint az, hogy szeretett minket”, mégpedig „mikor ellenségei voltunk” (Rm5:10), amint a másik levelében érvel.

Önmagát adta. Nincs szó, mely képes lenne igazán kifejezni, mit is jelent ez, hisz ki képes szavakat találni Isten Fia kiválóságának kinyilatkoztatásához? Mégis Ő az, Aki Önmagát, mint árat adta a megváltásunkért. Itt jelen van az engesztelés, a megtisztulás, az

elégtétel, és minden jótétemény, amit Krisztus halálából kapunk.⁵³ Az *érettem* szó itt nagyon hangsúlyos. Nem elegendő senki számára pusztán csak úgy szemlélni Krisztust, mint Aki meghalt a világ üdvösségéért, amíg az illető meg nem tapasztalja ennek a halálnak a következményeit, és nem képes azt a magáénak tulajdonítani.⁵⁴

21. *Nem törölöm el.* Hatalmas hangsúly van ebben a kifejezésben, hisz milyen félelmetes az Isten kegyelme elutasításában megmutatkozó hálátlanság, mikor az a kegyelem önmagában felbecsülhetetlen, és ily hatalmas volt az ára! S ezzel a szörnyűséges sértéssel vádolja a hamis apostolokat, akik nem elégedtek meg egyedül Krisztussal, hanem még más segédeszközöket is kitaláltak az üdvösség megszerzéséhez. Ha ugyanis nem tagadunk meg minden más reménységet, és nem egyedül Krisztus öleljük magunkhoz, azzal elvetjük Isten kegyelmét. S mi marad annak az embernek a számára, aki „megveti” Isten kegyelmét, „és nem tartja magát méltónak az örök életre” (Csel13:46)?

*Krisztus ok nélkül halt meg.*⁵⁵ Nem volna semmi értéke Krisztus halálának, vagy Krisztus minden jutalom nélkül halt volna meg, mert az Ő halálának az a jutalma, hogy kibékített minket az Atyával, engesztelést szerezvén a bűneinkért. Ebből következik tehát, hogy az Ő kegyelme által üdvözülünk, nem a cselekedetek által. A pápisták ezt a ceremoniális törvényre vonatkozóként magyarázzák, de ki ne látná, hogy az egész törvényre vonatkozik? Ha képesek vagyunk létrehozni a magunk igazságosságát, akkor Krisztus hiába szenvedett. Az ő szenvedésének célja ugyanis ennek megszerzése volt a számunkra. S mi szükség lenne arra, hogy a cselekedetet, amit mi magunk is képesek vagyunk megtenni, más tegye meg helyettünk? Ha Krisztus halálának kell lennie a mi megváltásunknak, akkor foglyok voltunk, ha ennek kell lennie az elégtételnek, akkor adósok vagyunk, ha ennek kell lennie az engesztelésnek, akkor vétkesek voltunk, ha ennek kell lennie a megtisztulásnak, akkor szennyesek voltunk. Épp ellenkezőleg, aki a cselekedeteknek tulajdonítja a megszentelődését, a bűnbocsánatát, az engesztelését, az igazságát, vagy a szabadulását, az hiábavalóvá teszi Krisztus halálát.

Ez az érvelés, mondják talán nekünk, súlytalan azokkal szemben, akik Krisztus kegyelmét és a cselekedeteket egyesíteni javasolják, amit – ezt egyetemesen elismerik – a hamis apostolok meg is tettek. A két tanítás, állították, együtt áll, azaz a megigazulás a törvény által, valamint a megváltásunk Krisztus halála által. Igaz, feltehetjük, hogy az igaz mivoltunk részben a cselekedetek által valósul meg, részben pedig a kegyelemből származik. Pál azonban nem ismert efféle teológiát, s ez könnyen bizonyítható. Az ellenfeleivel szembeni érvei, vagy döntőek, vagy nem döntőek. Ha bármelyik istenkáromló rossz érveléssel merészeli őt vádolni, kéznél van a hatékony védelem: a megigazulás Isten szemében – melyről értekezik – nem olyasvalami, amit az emberek elégségesnek képzelhetnek, hanem abszolút tökéletes dolog.

Most azonban nem arra kapunk felhívást, hogy Pál mellett szálljunk síkra az istenkáromlókkal szemben, akik feddő nyelven próbálnak szólni Maga a Szentlélek ellen is.

⁵³ Χριστος εστι παντα εν υμιν και κρατων και δεποζων. Και το μεν ημετερον νεκρον εστι. Το δε εκεινου ζη και κυθηρνα την ζωην ημων. „Krisztus az, aki tesz, ural és kormányoz mindent bennetek. A mi akarataunk halott, de az Ő akarata él, és irányítja az életünket.” – *Theophylact*.

⁵⁴ “Car cene seroit point assez de considerer que Christ est mort pour le salut du monde, si avec cela un chaeun n’applique particulierement a sa personne l’efficace et jouissance de ceste grace.” “Mert nem lesz elegendő csak azt fontolóra venni, hogy Krisztus meghalt a világ üdvösségéért, amíg mindenki maga is nem vonatkoztatja önmagára ennek a kegyelemnek a hatékonyságát és élvezetét.”

⁵⁵ “Α Δωρεαν απεθανε nem azt jelenti, hogy *hiába, haszontalanul*, hatástalanul, hanem *jogos ok nélkül*. Ha ugyanis az igazság törvény által való, akkor nem volt oka meghalni.” – *Tittmann*.

Ει γαρ απεθανεν ο Χριστος ευδηλον οτι δια το μη ισχυειν τον νομον ημας δικαιοουν. Ει δ ο νομος δικαιοι περιττος ο του Χριστου θανατος. „Ha ugyanis Krisztus meghalt, ez teljesen nyilvánvalóan azért történt, mert a törvény nem volt képes megigazítani minket. Ha pedig a törvény igazít meg minket, akkor Krisztus halála volt felesleges.” – *Chrysostom*.

Most a pápistákkal van dolgunk. Ők gúnyolnak minket, mikor azt állítjuk Pállal együtt, hogy ha a megigazulás a cselekedetek által történik, akkor Krisztus hiába halt meg. Szép válasznak képzelik, amit a szofistáik adnak a szájukba, miszerint Krisztus érdemelte ki a számunkra az első kegyelmet, azaz a lehetőséget a kiérdemlésre. A halálának érdeme pedig együttesen érvényesül a cselekedeti elégtétellel a napi szintű bűnbocsánatban. Gúnyolják csak Pált, akinek a szavait idéztük. Nekik először őt kell megcáfolniuk, mielőtt minket cáfolnának. Tudjuk, neki olyan emberekkel kellett foglalkoznia, akik nem vetették el teljesen Krisztus kegyelmét, de az üdvösség felét a cselekedeteknek tulajdonították. Velük szemben érvel úgy, hogy „ha a megigazulás a törvény által való, akkor Krisztus hiába halt meg.” Ezt cselekedve pedig az üdvösség egyetlen cseppjét sem engedi át a cselekedeteknek. Közöttük, és a pápisták között nincs különbség, így őket megcáfolván szabadon használhatjuk Pál érveit.

3. fejezet

Gal3:1-5

1. **Óh balgatag Galátziabeliek, kicsoda ígézett meg titeket, hogy ne engedelmeskedjete az igazságnak, kiknek szemei előtt a Jézus Krisztus úgy íratott le, mintha ti köztetek feszítettett volna meg?**

2. **Csak azt akarom megtudni tőletek: a törvény cselekedeteiből kaptátok-é a Lelket, avagy a hit hallásából?**

3. **Ennyire esztelenek vagytok? A mit Lélekben kezdtetek el, most testben fejeznétek be?**

4. **Annyit szenvedtetek hiába? ha ugyan hiába.**

5. **Annakokáért, a ki a Lelket szolgáltatja néktek, és hatalmas dolgokat művel bennetek, a törvény cselekedeteiből, vagy a hit hallásából cselekeszi-é?**

O stulti Galatae, quis vos fascinavit, ut non obediatis veritati? quibus ante oculos Iesus Christus depictus est inter vos crucifixus.

Hoc solum volo discere a vobis: Ex operibus Legis Spiritum accepistis, an ex praedicatione fidei?

Ita stulti estis, ut, exorsi a Spiritu, nunc carne eonsummemini?

Tanta passi estis frustra? si tamen etiam frustra.

Qui ergo subministrat vobis Spiritum, et operatur in vobis virtutes; ex operibus legis, an ex praedicatione fidei id (facit)?

1. *Óh balgatag Galátziabeliek.* Egy figyelmeztetést is beleszó – inkább azt mondanám, beszúr – a doktrínális kijelentései közé. Egyesek csodálkoznak majd, hogy nem a levele végére teszi, de kétségtelenül az itt megemlített tévelygések nagyon súlyos természete ragadtatta erre a dühkitörésre. Mikor azt halljuk, hogy Isten Fiát az összes jótéteményével együtt elutasítják, a halálát semmire sem becsülik, akkor melyik kegyes elme ne háborodna fel? Ezért mondja azt, hogy akik engedték magukat ilyen szörnyűséges bűnbe keveredni, azoknak *ανοητοι*, azaz „elmebajosoknak” kell lenniük. Nemcsak azzal vádolja őket, hogy engedték magukat becsapni, hanem azzal is, hogy mágikus bűvölés⁵⁶ vonta el őket, ami még komolyabb vád. Arra céloz, hogy a bukásuk inkább az örültségnek, semmint a butaságnak köszönhető. Egyesek úgy vélik: Pál itt a nemzet természetére utal – mivel a barbároktól származtak, ezért nehezebb volt tanítani őket. Én azonban úgy vélem, hogy magára a témára utal. Valami természetfelettinek tűnik, hogy miután ekkora világossággal élvezhették az evangéliumot, mégis befolyásolhatják őket a Sátán megtévesztései. Nem csak azért mondja, hogy „megigézettek” és „elmebajosok” voltak, mert nem engedelmeskedtek az igazságnak, hanem azért is, mert miután ennyire világos, teljes, lágy és erőteljes tanítást kaptak, azonnal elbuktak. Erasmus így fordítja a szavakat: „hogy ne *higgyetek* az igazságnak”. Én nem vagyok teljesen kész arra, hogy elvessem ezt a fordítást, de jobbnak tartom az *engedelmeskedni* szót, mert Pál nem azzal vádolja őket, hogy a kezdetektől fogva elvetették az evangéliumot, hanem azzal, hogy nem tartottak ki az engedelmisségben.

Kiknek szemei előtt. Ez, mint már említettem, egy fokozást hivatott kifejezni, mert minél jobb lehetőségük nyílt Krisztus megismerésére, annál szörnyűségesebb volt az Ő

⁵⁶ „Βασκαίνειν, megbabonázni, megigézni, mágikus bűbájjal becsapni- meglehetősen szókatlan szó, απαξ λεγομενον az Újszövetségben. Érdekes lehet megfigyelni a szó gyökerét. Egyes nyelvészek furcsamód a φαεισι καίνειν, szemmel őlni kifejezésből származtatják. A valódi etimológiája nyilvánvalóan a βαω, βασκω, βασκω βασκαίω. A βασκω (a φασκω megfelelője), mondani, beszélni, a βασκαίω formában szerepelve azt jelenti κακολογειν, megrágalmazni, majd becsapni, majd megigézni mágikus mesterkedésekkel.” – Brown.

elhagyásának vétke. Olyan volt a tanításának világossága, mondja nekik, hogy nem pusztán tanítás volt csupán, hanem Krisztus kifejezett, élő képmása.⁵⁷ Oly módon ismerhették meg Krisztust, hogy mondhatni majdnem látták Őt.

A Jézus Krisztus úgy íratott le. Ágostonnak a *προεγραφη* („leíratott”) szóra vonatkozó magyarázata nyers, és nincs összhangban Pál szándékával. Ő arra akar ezzel rámutatni, hogy Krisztust közszemlére kellett tenni. Mások más kifejezést javasolnak (*proscriptus*), amit ha a „nyíltan hirdettetett” értelemben használnak, akkor nem alkalmazhatatlan. A görögök ennek megfelelően ettől az igétől kölcsönzik a *προγραμματα* szót, melyeket olyan asztalok megjelölésére használnak, melyeken az eladásra kínált cikkeket mutatják be, azaz teszik láthatóvá mindenki számára. A *leíratott* határozószó azonban kevésbé homályos, s véleményem szerint nagyon ideillő. Annak megmutatása végett, mennyire energikus volt a prédikálása, Pál először egy képhez hasonlítja, mely eleven módon tárta eléjük Krisztus képését.

Ám nem elégedvén meg ezzel a hasonlattal, azt is hozzáteszi, hogy *mintha ti köztetek feszítettett volna meg*. Ezzel arra céloz, hogy Krisztus halálának tényleges látványa sem tett volna rájuk nagyobb hatást, mint az ő prédikálása. Egyesek nézete, miszerint a galaták „önmagoknak feszítették meg az Istennek ama Fiát, és meggyalázták őt” (Zsid6:6), illetve miszerint elvettek az evangélium tisztaságából, vagy legalábbis odahajtották a füleiket és bizalmukba fogadták azokat a csalókat, akik megfeszítették Őt, nekem erőltetettnek tűnik. Az igeszakasz jelentése tehát az, hogy Pál tanítása oly módon tanította őket Krisztusra, mintha képen mutatta volna be Őt nekik, sőt „köztük feszítettett volna meg”. Az efféle bemutatás nem történhetett volna meg semmiféle ékesszólással, sem pedig „emberi bölcseségnek hitető beszédiben” (1Kor2:4), ha nem kísérte volna a Léleknek ama ereje, amelyről Pál bőven szólt mindkét korinthusi levelében.

Tanuljanak meg azok, akik helyesen akarják ellátni az evangélium szolgálatát, nem pusztán beszélni és szónokolni, hanem behatolni is az emberek lelkiismeretébe, megláttatván velük a megfeszített Krisztust, és éreztetvén velük az Ő vérenek kiontását.⁵⁸ Mikor az egyháznak ilyen festői vannak, többé már nem lesz szüksége a holt képmásokra fából és kőből, nem lesz szüksége képekre, melyek mindegyikét első ízben kétségtelenül akkor fogadták be a keresztyén templomokba, mikor a pásztorok megnémultak, s pusztán bálványokká váltak, vagy mikor csak néhány szót mondtak a szószékről, de olyan hűvös és hanyag módon, hogy a szolgálat ereje és hatékonysága végleg megsemmisültek.

2. *Csak azt akarom megtudni tőletek.* Most további érvekkel támasztja alá az ügyét. Az elsőt a tapasztalatukból meríti, mert arra emlékezteti őket, mi módon mutatta be nekik az evangéliumot. Mikor hallották az evangéliumot, megkapták a Lelket. Nem a törvény, hanem a hit volt tehát, aminek köszönhették ennek a jótéteménynek a megszerzését. Ugyanezt az érvet használja Péter is védekezéséppen, amivel a körülmételetlen emberek megkeresztelésének tárgyában hozakodik elő a testvérei előtt (Csel10:47). Pál és Barnabás ugyanezt az utat követték abban a vitában, mely Jeruzsálemben zajlott le ebben a témában (Csel15:2, 12). Nyilvánvaló hálátlanság volt tehát a tanítás iránti engedetlenségben, melynek eszközével kapták a Szentlelket. A lehetőség, amit a válaszádsra biztosít a számunkra, kifejezetten nem

⁵⁷ Και μην ουκ εν τη Γαλατον χωρα αλλ εν ιεροσολυμοις εσταυρωθην. Πως ουν φησιν ενυμιν. Της πιστεως δεικνυς την ισχυν και τα πορρωθεν δυναμενης οραν. Και ουκ ειπεν εσταυρωθη αλλα προεγραθη εσταυρωμενος δελων οτι τοις της πιστεως οφθαλμοις ακριβεστερον εθεωρησαν των παροντων ενιων και τα γινομενα θεωμενων. „Mégsem a galaták országában, hanem Jeruzsálemben feszítettett meg, Miképpen mondhatja tehát, hogy *közöttetek?* Azért mondja, hogy ezzel is szemléltesse a hit erejét, mellyel távoli dolgokat is képes meglátni. S nem azt mondja, hogy *közöttetek lett megfeszítve*, hanem hogy *úgy íratott le, mintha ti köztetek feszítettett volna meg*. Ezzel rámutat: a hit szeméi által élesebben láttak, mint egyesek, akik jelen voltak az eseményeknél és látták azokat.” – *Chrysostom.*

⁵⁸ „Mutasd be Krisztus szenvedéseit úgy, mint aki szenttanúja volt ezeknek a szenvedéseknek, s mutasd fel a vért, az engesztelés drága vérét, mint ami meleget sugároz a keresztről.” – *Robert Hall.*

a kételkedést, hanem a nagyobb magabiztosságot fejezi ki, mert a saját tapasztalataik alapján kialakult meggyőződésük arra kényszerítette őket, hogy ismerjék el igaznak a szavait.

A *hit* itt egy szókép formájában az evangélium helyett szerepel, amit máshol „a hit törvényének” nevez (Rm3:27), mivel Istennek a Krisztusban adott ingyenes kegyelmét tárja elénk mindennemű cselekedeti érdemek nélkül. A *Lélek* itt szerintem az újjászületés kegyelmét jelenti, mely közös minden hívő számára, bár nincs kifogásom az ellen sem, hogy azokra a különleges ajándékokra vonatkoztassuk, melyekkel az Úr abban az időben az evangélium prédikálását tüntette ki.⁵⁹ Ennek ellene vethető, hogy a Lelket ebben a vonatkozásban nem mindenki kapta meg. Pál céljai számára azonban elegendő volt, hogy a galaták tudták: a Szentlélek ebben az egyházban Pál tanításához társult, s a hívők különféleképpen lettek felruházva a Lélek ajándékaival az egyetemes épülés szem előtt tartásával. Azt is kifogásolhatják, hogy ezek az ajándékok nem voltak az örökbe fogadás tévedhetetlen bizonyítékai, így nem vonatkoznak a jelen kérdésre. Erre azt mondom: elegendő volt, mikor az Úr Pál tanítását az Ő Lelkének látható ajándékaival erősítette meg. A dolog még egyszerűbb nézete az, hogy az örökbefogadás közönséges előjoga által különböztek, mielőtt a csalók előhozakodtak volna a kiegészítéseikkel. „A kibem ti is”, mondja az efézusiaknak, „minekutána hallottátok az igazságnak beszédét, idvességetek evangéliomát, a melyben hittetek is, megpecsételtetek az ígéletnek ama Szent Lelkével” (Efl:13).

3. *Ennyire esztelenek vagytok?* Az igemagyarázók nem értnek egyet a *Lélek* és a *test* szavakat illetően. Véleményem szerint Pál arra céloz, amit a Lélekről mondott. Mintha ezt mondta volna: „Mivel az evangélium tanítását a Szentlélek hozta el nektek, az utatok kezdete lelki volt, most azonban rosszabb állapotba estetek vissza, mondhatni a Lélektől a testbe”. A test vagy a külsődleges és elhalványuló dolgokat, például a ceremóniákat, főleg mikor azokat elkülönítik Krisztustól, vagy pedig a halott és egyre halványuló tanítást jelöli. Furcsa következetlenség volt a ragyogó kezdetük és a jövőbeli fejlődésük között.

4. *Annyit szenvedtetek hiába?* Ez újabb érv. Miután annyit szenvedtek az evangéliumért, most az egészet egy pillanat alatt veszni hagynák? Sőt, feddés formájában közli velük, mintha el akarták volna veszíteni a sok, a hitért megvívott látványos küzdelemből fakadó előnyöket. Ha a valódi hitet Pál nem vitte el hozzájuk, akkor elhamarkodottság volt bármit is elszenvetni egy rossz ügy érdekében. Ők azonban megtapasztalták Isten jelenlétét az üldöztetések közepette. Ennek megfelelően vádolja a hamis apostolokat arra irányuló rosszakarattal, hogy megfosszák a galatákat ezektől az értékes díszektől. A panasz enyhítése végett azonban hozzáteszi: *ha ugyan hiába*, s ezzel serkenti az elméiket a várakozásra valami jobb dologra, és felrázza őket a bűnbánat gyakorlására. Az összes büntetés mögött ugyanis nem az emberek kétségbeesésbe kergetése, hanem a jobb útra terelése a cél.

5. *Annakokáért, a ki a Lelket szolgálhatja nektek.* Most nem az újjászületés kegyelméről beszél, hanem a Lélek más ajándékairól, mert az előzőhöz képest világosan más témába kezdett bele. Arra figyelmezteti őket, hogy a Szentlélek összes ajándéka, melyekben kiemelkedtek, az evangélium gyümölcsei, azé az evangéliumé, amit a saját szájával hirdetett közöttük. Új tanítóik ezektől az ajándékoktól fosztották meg őket, mikor elhagyták az evangéliumot, és másfajta tanításhoz szegődtek. Annak az értéknek az arányában, amit ezeknek az ajándékoknak tulajdonítottak – s amihez az apostol itt a *csodákat* is hozzáteszi – kellett volna még gondosabban és elhatározottabban ragaszkodniuk az evangéliumhoz.

⁵⁹ „Vajon a Lelket, mely a legteljesebb bizonyítéka volt annak, hogy megigazultatok, és Isten gyermekeivé és népévé lettetek fogadva, a Mózes törvényéhez történő igazodás által, vagy az evangélium tanításának felkarolása által kaptátok? Ha az evangélium tanításának felkarolása által, akkor a tanítás felkarolásával igazultatok meg, következésképpen nem kell igazodnotok Mózes törvényéhez a megigazulás elnyerése végett.” – *Chandler*.

Gal3:6-9

6. Miképen Ábrahám hitt az Istennek, és tulajdonított néki igazságot.

7. Értsétek meg tehát, hogy a kik hitből vannak, azok az Ábrahám fiai.

8. Előre látván pedig az Írás, hogy Isten hitből fogja megigazítani a pogányokat, eleve hirdette Ábrahámnak, hogy: Te benned fognak megáldatni minden népek.

9. Ekként a hitből valók áldatnak meg a hívó Ábrahámmal.

Quemadmodum Abraham credidit Deo, et imputatum est illi in justitiam. (5Móz15:6, Rm4:3, Jak2:23.)

Cognoscite ergo, quod qui ex fide sunt, ii sunt filii Abrahae.

Scriptura autem, quia praevidebat, quod ex fide justificet Deus Gentes, ante evangelizavit Abrahae: In to benedicentur omnes Gentes. (5Móz22:18.)

Itaque qui ex fide sunt, benedicuntur cure fideli Abraham.

Miután hivatkozott a tapasztalati tényekre, most a Szentírásból ad idézeteket. S legelőször Ábrahám példájával hozakodik elő. A példákból vett érvek nem mindig nagyon döntőek, de ez a legerőteljesebbek egyike, mert sem a témát, sem a személyt illetően nincsen helye semmiféle kivételnek. Nem léteznek változatos utak az igazságossághoz, s Ábrahámot is azért nevezik „mindazok atyjának, akik hisznek” (Rm4:11), mert ő mindenki számára alkalmas minta, sőt, az ő személyében van lefektetve az igazságosság megszerzésének egyetemes szabálya.

6. *Miképen Ábrahám.* Itt be kell szúrunk valami olyasféle kifejezést, mint a *de inkább*, mert feltéve a kérdést, azonnal elhatározta, hogy elveszi a vonakodás minden alapját. Legalábbis a „miképpen” (καθως) kifejezés csak a közvetlenül megelőző versre vonatkozik, „a Lélek kiszolgáltatására, és a nagy dolgok művelésére a hit hallásából”. Mintha azt mondta volna, hogy a rájuk ruházott kegyelemben hasonlóság található Ábrahám esetével.

Hitt az Istennek. Ezzel az idézettel bizonyítja mind itt, mind a rómabelieknek írott levél negyedik fejezetében, hogy az emberek hit által igazulnak meg, mert Ábrahám hite tulajdonítotték az ő néki igazságot (Rm4:3). Itt meg kell vizsgálnunk röviden, először, hogy mit ért Pál a *hit* alatt, másodsor, hogy mi az *igazság(osság)*,⁶⁰ és harmadszor, hogy miért jelöli meg a hitet a megigazulás okaként. A hit nem valamiféle meggyőződést jelent, amellyel az emberek rendelkezhetnek Isten igazságáról, mert Káin százszor is gyakorolta az Istenbe vetett hitet, mikor kifogásolta a rá kiszabott büntetést, ennek azonban még sincs semmi köze az igazság megszerzéséhez. Ábrahám azért igazult meg hit által, mert amikor megkapta Istentől az atyai szívéllyesség ígérését, azt bizonyosként ölelte magához. A hit tehát az olyan isteni ígérethez kapcsolódik és viszonyul, mely lehetővé teszi az emberek számára, hogy bizalmukat és reménységüket Istenbe vessék.

Ami az *igazság(osság)* szót illeti, Mózes kifejezésmódját kell megfigyelnünk. Mikor azt mondja: „hitt az Úrnak és tulajdonítotték az őnéki igazságot” (1Móz15:6), akkor arra céloz, hogy az az ember igaz, aki annak számíttatik Isten szemében. Mivel pedig az embereknek önmagukban nincsen igazságuk, azt nekik tulajdonítás útján szerzik meg, mert Isten a hitüket számítja be nekik igazságot. Nem azért mond tehát „hit által megigazultaknak” (Rm3:28, 5:1), mert a hit valamiféle szokást, vagy minőséget tölt belénk, hanem mert Isten által elfogadottakká lettünk.

De miért részesül a hit ekkora megtiszteltetésben, hogy a megigazulásunk okává válhat? Először is azt kell meglátnunk, hogy ez pusztán közreműködő ok, mivel a mi

⁶⁰ Itt az angol eredetiben egy olyan szó szerepel (a *righteousness*), amit a magyarban – és főleg a Károli-fordítás alapján – *igazságnak* fordítanak, és van is ilyen jelentése, de ezeken a helyeken inkább az *igaz mivoltot*, a *megigazulás utáni állapotot* jelenti. Ezért gondoltam úgy, hogy ezzel a zárójeles szerkezettel jelzem a különbséget. – *a ford.*

igazságunk szigorúan szólva nem más, mint az, hogy Isten ingyenesen elfogad bennünket, amin az üdvösségünk alapszik. Mivel azonban az Úr az evangéliumban tesz bizonyosságot a szeretetéről és a kegyelméről, felkínálván nekünk azt az igazságosságot, melyről beszéltem, mi ezt hit által vesszük át. Így mikor a hitnek tulajdonítjuk az ember megigazulását, akkor nem a fő okról beszélünk, hanem pusztán csak rámutatunk arra az útra, melyen át az emberek eljutnak a valódi igazságossághoz. Ez az igazságosság ugyanis nem az emberben létező minőség, hanem csakis Isten ajándéka, melyet csakis hit által élvezhetünk. Nem is a hitünkért járó jogos jutalom, hanem a hit által vesszük azt át, amit Isten ingyenesen kínál. Minden soron következők kifejezésnek hasonló a jelentése: „Megigazulunk ingyen, az Ő kegyelméből” (Rm3:24). Krisztus a mi igazságunk. Isten kegyelme az igazság(osság)unk oka. Krisztus halála és feltámadása szerezte meg számunkra az igazságosságot. Hit által szerezzük meg az igazságosságot.

Ebből kiderül annak a baklövésnek az ostobasága, mely megpróbálja összeegyeztetni a két állítást, miszerint hit által igazulunk meg, s egyidejűleg a cselekedetek által is, mert aki „csak hit által” (Hab2:4, Zsid10:38), az szerencsétlen és híjával van a személyes igazságosságnak, s egyedül csak Isten kegyelmére támaszkodik. Ez az oka annak, amiért Pál a rómaibeliekhez írott levelében arra a következtetésre jut, hogy Ábrahám azután sem dicsekedhetett Isten előtt, miután megszerezte az igazságosságot hit által (Rm4:2). Nem azt mondja ugyanis, hogy a hit az igazságosság részeként tulajdonított neki, hanem egyszerűen csak annyit, hogy a hit tulajdonított neki igazságul. Emellett a hit nem néz másra, csak Isten kegyelmére, valamint a meghalt és feltámadt Krisztusra. A cselekedetektől származó minden érdem ki van zárva a megigazulás okából, mikor annak egésze a hitnek tulajdonítatik. A hit ugyanis – amíg Isten meg nem érdemelt jóságát, valamint Krisztust és valamennyi jótéteményét, és az örökbefogadásunknak az evangéliumban levő bizonyágtételét öleli magához – egyetemesen van szembeállítva törvénnyel, a cselekedetektől származó érdemekkel és az emberi kiválósággal. A szofisták elképzelését, miszerint csak a ceremóniákkal van szembeállítva, tüstént könnyen megcáfoljuk a szövegkörnyezetből. Emlékezzünk tehát: akik hit által igazak, önmagukon kívül, azaz Krisztusban igazak.

Ebből is eljutunk azok hiábavaló gáncsoskodásának cáfolatához, aki Pál érvelését támadják. Mózes, mondják nekünk, az igazságosságot jóságnak nevezi, így nem akar többet mondani, mint hogy Ábrahám jó ember volt, mert hitt Istennek. A Sátán napjainkban ezen elképzeléshez támasztott szeleburdi elmélet, hogy közvetett rágalmakkal megpróbálja aláásni a Szentírás bizonyosságát. Pál tudta, hogy Mózes itt nem nyelvleckéket adott kisfiúknak, hanem olyan döntésről beszélt, amit Isten jelentett be, s az igazságosság szót nagyon helyesen teológiai értelemben fogta fel. Nem abban az értelemben számítottunk ugyanis igaznak Isten szemében, amelyikben a jóságot emlegetik az emberek egyetértésével, hanem csak ha tökéletes engedelmességgel adózunk a törvénynek. Az igazságosságot a törvényszegéssel állítja szembe, akár annak legcsekélyebb pontjában is. Mivel pedig az igazságossággal önmagunkban nem rendelkezünk, ezért azt Isten adja nekünk ingyenesen.

A zsidók itt azonban azt vetik mindennek ellenébe, hogy Pál teljes mértékben kiforgatta Mózes szavait a saját céljai alátámasztása végett, mert Mózes itt nem Krisztusról, vagy az örök életről beszél, hanem csak a földi örökséget említi. A pápisták nem sokban különböznek a zsidóktól, mert noha nem mernek kifakadni Pál ellen, mégis teljesen kijátsszák az ő szavainak jelentését. Erre ezt válaszoljuk: Pál biztosra veszi, amit a keresztyének a legfőbb alapelvnek tartanak, hogy bármiféle ígéretet is tett az Úr Ábrahámnak, azok mindegyike az első ígéret kiegészítése volt, miszerint „én paizsod vagyok tenéked, a te jutalmad felette igen bőséges” (1Móz15:1). Mikor pedig Ábrahám ezt az ígéretet kapta: „bőségesen megsokasítom a te magodat mint az ég csillagait, és mint a fővényt, mely a tenger partján van” (1Móz22:17), akkor nem csakis erre az Ígére tekintett, hanem belefoglalta az örökbefogadás kegyelmét is, mint az egész egyik részét. S ugyanezen a módon tekintett az

összes többi ígéretre is, mint Isten atyai jóságának bizonyosságaira, melyek az üdvösség iránti reménységét voltak hivatottak megerősíteni. A hitetlenek abban a vonatkozásban különböznek Isten gyermekeitől, hogy miközben velük együtt élvezik a gondviselés jótéteményeit, azokat barmok módjára falják, és nem tekintenek magasabbra. Isten gyermekei viszont tudják, hogy minden áldásukat az ígéretek szentesítették, így ezekben Atyaként ismerik el Istent. Ezen a módon gyakran vannak az örök élet reménysége felé vezérelve, mert az örökbefogadásuk hitével kezdik, ami az egésznek az alapja. Ábrahám nem pusztán azért igazult meg, mert hitte, hogy Isten majd „megsokasítja a magvát” (1Móz22:17), hanem mert magához ölelte Isten kegyelmét, bízván a megígért Közbenjáróban, Akiben, ahogyan Pál máshol mondja „Istennek valamennyi ígérete igenné és lett Ámenné lett” (2Kor1.20).

7. *Értsétek meg tehát, vagy megértettétek*, mert mindkét olvasat egyformán összeegyeztethető a görög *γινωσκετε* végződéssel. Nem sokat számít, melyiket tartjuk jobbnak, mert a jelentése mindkét esetben ugyanaz, csak a régi fordítás (*értsétek meg tehát*), amit én követtem, energikusabb.⁶¹ Azt mondja, azok vannak „hitből”, akik feladtak minden bizakodást a cselekedetekben, és egyedül Isten ígéretére támaszkodnak. Magának Pálnak a tekintélye alapján adjuk ezt a magyarázatot, mert a rómabeliekhez írott levélben így ír: „Annak pedig, a ki munkálkodik, a jutalom nem tulajdoníttatik kegyelemből, hanem tartozás szerint, ellenben annak, a ki nem munkálkodik, hanem hisz abban, a ki az istentelent megigazítja, az ő hite tulajdoníttatik igazságul” (Rm4:4-5).

Hitből lenni tehát annyi, mint az igazságosságunkat és az üdvösséggel kapcsolatos reménységünket Isten kegyelmére alapozni. Arra, hogy Isten gyermekei ilyenek, az előző kijelentésből következtet. Ha ugyanis Ábrahám hit által igazult meg, akkor azoknak is, akik az ő gyermekei akarnak lenni, szilárdan meg kell maradniuk a hitben. Elhagyott egy megjegyzést, melyet könnyen hozzáteszünk: az egyházban senkinek nincs helye, aki nem Ábrahám gyermeke.

8. *Előre látván pedig az Írás*. Amit általánosságban mondott, most konkrétan a pogányokra vonatkoztatja, mert a pogányok elhívása új, és rendkívüli esemény volt. Kétségek merültek fel az ő elhívásuk módját illetően. Egyesek úgy vélték, hogy „körül kell metélkedniük és meg kell tartaniuk a törvényt” (Csel15:24), mert másképpen nem osztozhatnak a szövetségben. Pál viszont azt mutatja meg, hogy hit által jutnak el az áldáshoz, így hit által kell „beoltatniuk” (Rm11:17, 24) Ábrahám családjába. Miképpen bizonyítja ezt? Azzal, hogy meg van írva: *Te benned fognak megáldatni minden népek*. Ezek a szavak kétségtelenül arra emlékeztetnek, hogy mindenkinek Ábrahámhoz hasonlóan kell megáldatni, mert ő a modell, sőt a szabály, mely egyetemesen betartandó. Mivel pedig hit által jutott az áldáshoz, ezért mindenkinek ugyanezen a módon kell ahhoz hozzájutnia.

9. *Hívő Ábrahám*. A kifejezés nagyon hangsúlyos. Nem a körülmetélt Ábrahámmal áldatnak meg, nem is, mint a törvény cselekedeteivel jogosan dicsekvővel, nem is, mint héberrel, nem is, mint a saját kiválóságára támaszkodóval, hanem azzal az Ábrahámmal, akinek egyedül a hite szerezte meg az áldást, mert itt semmiféle személyes minőség nem számít, csak egyedül a hit. Az áldás szót a Szentírás különféleképpen használja: itt az örök élet örökségébe történő befogadásra vonatkozik.

Gal3:10-14

10. Mert a kik törvény cselekedeteiből vannak, átok alatt vannak; minthogy meg van írva: Átkozott minden, a ki meg nem marad mindazokban, a mik megíratnak a törvény könyvében, hogy azokat cselekedje.

⁶¹ „Az igeszakasz témája megmutatja, hogy a *γινωσκετε* nem kijelentő, hanem felszólító módban szerepel. Pál nem azt előfeltételezi, hogy a galaták elfogadják ezt az alapelvet, hanem meggyőzni igyekszik őket róla.” – *Brown*.

11. Hogy pedig a törvény által senki sem igazul meg Isten előtt, nyilvánvaló, mert az igaz ember hitből él.

12. A törvény pedig nincs hitből, hanem a mely ember cselekeszi azokat, élni fog azok által.

13. Krisztus váltott meg minket a törvény átkától, átokká levén érettünk; mert meg van írva: Átkozott minden, a ki fán függ:

14. Hogy az Ábrahám áldása Krisztus Jézusban legyen a pogányokon, hogy a Lélek ígéretét elnyerjük hit által.

Quictrnque enim ex operibus Legis sunt, sub maledictione sunt. Scripture est enim (5Móz27:26): Maledictus omnis, qui non permanet in omnibus, quae scripta sunt in libro Legis, ut facial ca.

Quod autem in Lege nerno justificetur apud Deum, patet, quia justus ex fide rivet. (Hab2:4, Rm1:17, Zsid10:38.)

Lex autern non estex fide, sed, Qui fecerit haec homo, rivet in ipsis. (3Móz18:5)

Christus nos redemit a maledictione Legis, factus pro nobis maledictio: (scriptum est enim, maledictus omnis qui pependerit in ligno, (5Móz21:23)

Ut in Gentes benedictio Abrabae perveniat per Christum Iesnrn; quo promissionern Spiritus accipiaruns per fidem.

10. *Mert a kik törvény cselekedeteiből vannak. Az érvet a két rendszer egymással ellentétes jellegéből származtatja, mert ugyanaz a forrás nem áraszt meleget és hideget. A törvény minden élő embert az átka alatt tart, ezért a törvényből hiábavaló áldást várni. Azokat mondja a törvény cselekedeteiből valóknak, akik az üdvösséggel kapcsolatos bizakodásukat ezekbe a cselekedetekbe vetik. Az efféle kifejezésmódokat ugyanis mindig a felvetett kérdés körülményeinek megfelelően kell értelmezni. S tudjuk, hogy az ellenmondás itt az igazságossággal kapcsolatos. Mindazokat, akik a törvény cselekedetei által kívánnak megigazulni, átok alatt állóknak jelenti ki. De miképpen bizonyítja ezt? A törvény úgy ítél, hogy akik megszegik a törvény bármely részét, átkozottak. Vizsgáljuk meg, hogy van-e élő ember, aki eleget tesz az egész törvénynek? Ilyen személy nincs, ez nyilvánvaló, és soha nem is lesz. Ez minden embert egytől-egyig megítél. Az altétel és a végkövetkeztetés hiányoznak, mert az egész szillogizmus így szólna: „Bárki, aki megsérti a törvény akármely részét, átkozott. Ezzel a vétekekkel pedig mindenki vádolható, tehát mindenki átkozott.” Pálnak ez az érve nem állna meg, ha lenne elég erőnk teljesíteni a törvényt, így tehát végzetesen téves ellenvetés volna az altétel állításával szemben. Most tehát vagy Pál érvel rosszul, vagy lehetetlenség az emberek számára eleget tenni a törvény követelményeinek. Egy ellenfél erre mondhatja: „elismerem, hogy minden vétkes átkozott, de mi van akkor? Lesznek emberek, akik megtartják a törvényt, mert szabadon választhatják a jót, vagy a rosszat. Pál azonban itt vitán felül állóvá teszi, amit a pápisták manapság megvetendő tanításnak vélnék, miszerint az embereknek nincs elég erejük a törvény megtartására. S ezért jut bátran arra a következtetésre, hogy mindenki átkozott, mivel parancsot kaptak a törvény tökéletes megtartására. Ez pedig azt is magában foglalja, hogy a természetünk jelenlegi romlottságában a megtartásához szükséges erőnek teljesen híjával vagyunk. Ebből arra következtetünk, hogy az átok, amit a törvény kihirdet, jóllehet a logikatanárok szemében esetleges, valójában mégis örök, és elválaszthatatlan a törvény természetétől. A törvény által kínált áldást pedig kizárja a romlottságunk, így marad egyedül az átok.*

11. *Hogy pedig a törvény által senki sem igazul meg. Ismét az egymással ellentétes rendszerek összehasonlításából kiindulva érvel. „Ha hit által igazulunk meg, akkor nem a törvény által, s miután hit által igazulunk meg, így ez nem a törvény által való.” Az altételt a Habakuk könyvéből vett idézettel támasztja alá, amit a rómabeliekhez írott levélben is idéz (Hab2:4, Rm1:17). A fő tételt pedig a megigazulás két módszernek különbségével bizonyítja.*

A törvény azt igazítja meg, aki betartja annak minden egyes előírását, a hit pedig azokat, akik híjával vannak a cselekedeti érdemeknek, és egyedül csak Krisztusra támaszkodnak. Megigazulni a saját érdemeink által, és megigazulni másvalaki kegyelméből két, egymással összeegyeztethetetlen rendszer, az egyiket szükségszerűen hatástalanítania kell a másiknak. Ez az állítás lényege, most pedig térjünk rá az egyes mondatokra.

Az igaz ember hitből él. Miután ezt a kijelentést megmagyaráztuk ott, ahol a Róma levélben fordul elő, itt szükségtelen megismételni ezt a magyarázatot. A próféta nyilvánvalóan a test gögös magabiztosságát írja le a valódi hittel szembeállítva. Kijelenti, hogy „az igazak fognak élni”, ami alatt nem azt érti, hogy rövid idejű támogatást nyernek, majd ki vannak téve annak, hogy a közeledő vihar elborítja őket, hanem tovább is élnek majd, azaz még a legközvetlenebb veszélyek közepette is megmarad az életük. Nincsen tehát súlya ellenfeleink gúnyos feddéseinek, akik azt mondják, hogy a próféta tágabb értelemben használja a hit szót, mint Pál teszi ebben az igeszakaszban. A hit alatt nyilvánvalóan a hűvös, nyugodt, egyedül Istenre támaszkodó lelkiismeretet érti, így Pál alkalmasan idézi a szavait.

12. *A törvény pedig nincs hitből.* A törvény nyilvánvalóan nem ellentétes a hittel, mert ellenkező esetben Isten nem lenne Önmaga, hanem vissza kell térnünk a már említett alapelvhez, mely szerint Pál nyelvezete a dolog jelen aspektusának megfelelően módosul. Az ellentét a törvény és a hit között a megigazulás módjában rejlik. Könnyebben lehet egyesíteni a vizet és a tüzet, mint összehangolni azt a két kijelentést, hogy az emberek hit által igazulnak meg, illetve hogy az emberek a törvény által igazulnak meg. „A törvény nincs hitből”, azaz az ember megigazulásának olyan módszerét kínálja mely teljesen ellentétes a hit módszerével.

Hanem a mely ember cselekeszi azokat. A különbség abban rejlik, hogy az ember, ha eleget tesz a törvénynek, jogi igazságossággal tulajdonítatik igaznak, amit egy mózesi idézettel támaszt alá (3Móz18:5). De akkor mi a megigazulás hit által? Ennek meghatározását a Róma levélben adja meg: „Mert ha a te száddal vallást teszel az Úr Jézusról, és szívedben hiszed, hogy az Isten feltámasztotta őt a halálból, megtartatol” (Rm10:9). Ebből azonban mégsem következik az, hogy a hit tétlen, vagy hogy mentesíti a hívőket a jó cselekedetektől. A vizsgált kérdés ugyanis nem az, hogy vajon a hívőknek be kell-e tartaniuk a törvényt, amennyire csak tőlük telik (mert ez nem kétséges), hanem hogy képesek el megigazulni cselekedetek által, ami lehetetlenség. Miután azonban Isten életet ígér a törvény megcselekedőinek, miért hozakodik elő Pál azzal, hogy ők nem igazak? A választ erre az ellentétre könnyű megadni. Azért nem igazul meg senki a törvény cselekedetei által, mert nincs senki, aki megcselekedné ezeket a cselekedeteket. Mi elismerjük, hogy a törvény megcselekedői, ha volnának ilyenek, valamennyien igazak lennének, mivel azonban ez egy feltételes egyezés, valamennyien ki vannak zárva az életből, mert egyetlen ember sem teljesíti azt az igazságosságot, amit kellene neki. Emlékeznünk kell arra, amit már mondtam: cselekedni a törvényt nem azt jelenti, hogy részben megcselekedni, hanem hogy teljesíteni mindent, ami az igazságossághoz tartozik, márpedig minden ember nagyon távol áll ettől a tökéletességtől.

13. *Krisztus váltott meg minket.* Az apostol minden törvény alatt állót átkozottnak nyilvánított. Ebből származik az a hatalmas nehézség, hogy a zsidók nem szabadíthatták meg magukat a törvény átkától. Kinyilatkoztatván ezt a nehézséget, szembe is száll vele annak megmutatásával, hogy Krisztus tett minket szabaddá, ami további segítséget jelent a céljaihoz. Ha azért üdvözülünk, mert meg lettünk szabadítva a törvény átkától, akkor az igazság(osság) nem a törvény által való. Ez után rámutat a megszabadításunk módjára.

Mert meg van írva: Átkozott minden, a ki fán függ. Krisztus függött a kereszten, tehát Őt sújtotta ez az átok. Bizonyos azonban, hogy nem saját Maga miatt szenvedte el ezt a büntetést. Ebből tehát az következik, hogy vagy hiába feszítették keresztre, vagy a mi átkunk sújtotta Őt, hogy mi viszont megszabadulhassunk attól. Nem azt mondja, hogy Krisztus volt átkozott, hanem – ami még több – hogy Ő Maga volt *átok*, ezzel utalván arra, hogy „az Úr

mindnyájunk⁶² átkát (vétkét) ő reá veté” (Ézs53:6). Ha bárki úgy véli, hogy ez a nyelvezet nyers, szégyenüljön meg Krisztus kereszttől, melynek megvallásával mi dicsekszünk. Nem volt ismeretlen dolog Isten számára, hogy a tulajdon Fia milyen halált fog halni, mikor kihirdette a törvényt: „átkozott Isten előtt a ki fán függ” (5Móz21:23).

De miképpen történhet meg, kérdezhető, hogy a szeretett Fiút a tulajdon Atyja átkozza meg? Erre azt mondjuk: két dolgot kell itt fontolóra venni, nemcsak Krisztus személyében, de az Ő emberi természetében is. Az egyik az, hogy Ő volt Isten folttalan Báránya, telve áldással és kegyelemmel, a másik pedig az, hogy a mi helyünkre lépett, s így bűnössé és átok-sújtottá vált, de valóban nem önmagában, hanem bennünk, mégpedig oly módon, hogy szükséges volt a Számára elfoglalni a helyünket. Ő nem szánt meg az Atyja szeretetének tárgyát képezni, de eltúrte a haragját is. Hisz miképpen békíthette volna ki az Atyát velünk, ha Magára is rávonta volna az Ő gyűlöletét és nemtetszését? Arra a következtetésre jutunk tehát, hogy „mindenkor azokat cselekedte, a melyek néki kedvesek” (Jn8:29), ti. az Atyának. S miképpen szabadíthatott volna meg minket Isten haragjáról, ha nem tette volna azt át rólunk Önmagára? Így „sebesített meg a bűneinkért” (Ézs53:5), és kellett szembenéznie Istennel, mint haragvó Bíróval. Ez a kereszt bolondsága (1Kor1:18), és ez váltja ki az angyalok bámulatát (1Pt1:12), ami nemcsak felülmúlja, de el is nyeli a világ összes bölcsességét.

14. *Hogy az Ábrahám áldása.* Miután elmondta, hogy „Krisztus váltott meg minket a törvény átkától”, most a kijelentést szorosabban is a saját céljaira vonatkoztatja. Ábrahám megígért áldása ezen alapult, és ebből áradt a pogányokra. Ha a zsidókat meg kell szabadítani a törvénytől ahhoz, hogy Ábrahám örökösivé lehessenek, akkor mi gátolja a pogányokat ugyanannak a jótéteménynek az elnyerésében? S ha ez az áldás egyedül Krisztusban található meg, akkor egyedül a Krisztusba vetett hit juttat minket annak birtokába.

A Lélek ígérete nekem úgy tűnik, hogy egy lelki ígéret a héber népnyelvnek megfelelően. Bár ez az ígéret az Újszövetségre vonatkozik: „kiöntöm lelkemet minden testre” (Joel2:28), ebben az igeszakaszban Pál mégis más dologra utal. A Lelket itt az összes külsődleges dologgal állítja szembe: nem pusztán a ceremóniákkal, hanem az egyenes ági leszármazással is, így nem hagy helyet a rangbéli különbségeknek. Az ígéret természetéből kiindulva bizonyítja, hogy a zsidók semmiben sem különböznek a pogányoktól, mivel ha az ígéret lelki, azt csak hit által lehet átvenni.

Gal3:15-18

15. Atyámfiai! ember szerint szólok. Lám az embernek megerősített testámentomát senki erőtelenné nem teszi, sem ahhoz hozzá nem ad.

16. Az ígéretetek pedig Ábrahámnak adattak és az ő magvának. Nem mondja: És a magvaknak, mint sokról; hanem mint egyről. És a te magodnak, a ki a Krisztus.

17. Ezt mondom pedig, hogy a kötést, melyet Isten először megerősített a Krisztusra nézve, a négyszázharmincz esztendő múltán keletkezett törvény nem teszi erőtelenné, hogy megsemmisítse az ígéretet.

18. Mert ha törvényből van az örökség, akkor többé nem ígéretből; Ábrahámnak pedig ígéret által ajándékozta azt az Isten.

Fratres, (secundum hominem dico) Hominis licet pactum, tamen si sit comprobatum, nemo rejicit aut addit aliquid.

Porro Abrahae dictae sunt promissiones, et semini ejus. Non dicit, Et seminibus, tanquam Deuteronomy multis, sed tanquam Deuteronomy uno, Et semini tuo, qui est Christus.

Hoc autem dico: pactum ante comprobatum a Deo erga Christum, Lex, quae post annos quadringentos et triginta coepit, non facit irritum, ut abroget Promissionem.

⁶² “La malediction de tous hommes.”

Nam si ex Lege haereditas, non jam ex Promissione; atqui Abrahae per Promissionem donavit Deus.

15. *Ember szerint szólok.* Ezzel a kifejezéssel akart rájuk pirítani. Nagyon szégyenletes és aljas, ha Isten bizonyossága kisebb súllyal esik latba nálunk, mint egy halandó emberé. Azt követelve, hogy Isten szent szövetsége ne kapjon kevesebb tiszteletet, mint amennyit rendszerint az emberi ügyekben szoktak megadni, nem állítja Istent egy szintre az emberrel. Az Isten és az emberek közötti hatalmas távolságot még mindig a meggondolásukra bízza.

Lám az embernek megerősített testámentomát. Ez egy, a kisebbtől a nagyobb felé haladva kialakított érv. Az emberi szerződéseket egy oldalról kötelezőknek ismerik el, akkor mennyivel inkább az Isten által kötöttet? Az itt használt διαθηκη görög szó gyakrabban jelenti azt, amit a latin változat *végrendeletnek* (*testamentum*) fordít, de néha *szövetséget* is jelent, bár ez utóbbi esetben a többes számot általánosabban használják. A jelen igeszakasz szempontjából csekély a jelentősége, hogy *szövetségként*, vagy *végrendeletként* magyarázzuk. Más a helyzet a zsidókhöz írott levéllel, ahol az apostol kétségtelenül a végrendeletekre utal (Zsid9:16-17), itt azonban én jobbnak látom egyszerűen csak az Isten által kötött szövetségre vonatkoztatni. A hasonlat, melyből kiindulva az apostol érvel, nem vonatkozik olyan szorosan a végrendeletre, mint a szövetségre. Az apostol látszólag az emberi üzletkötésekből kiindulva érvel és halad ama ünnepélyes szövetség felé, melyet Isten kötött Ábrahámmal. Ha az emberi alkuk lehetnek annyira szilárdak, hogy azokat nem lehet kiegészíteni, mennyivel inkább kell ennek a szövetségnek sérthetetlennek maradni?

16. *Az ígéretek pedig Ábrahámnak adattak és az ő magvának.* Mielőtt folytatná az érvelését, előhozakodik egy megjegyzéssel a szövetség lényegét illetően, miszerint az egyedül Krisztuson alapszik. Ha azonban Krisztus az üzletkötés alapja, akkor ebből következően ingyenes kegyelemből való, s ez is az *ígéret* szó jelentése. Ahogyan a törvény az emberekre és a cselekedeteikre vonatkozik, úgy vonatkozik az ígéret Isten kegyelmére és a hitre.

Nem mondja: És a magvaknak. Annak bizonyítása végett, hogy Isten itt Krisztusról beszél, felhívja a figyelmet az egyes számra, ami valamelyik konkrét magot jelenti. Én sokszor megdöbbenek azon, hogy a keresztyének, mikor látják, hogy a zsidók mennyire romlottan forgatják ki ezt az igeszakaszt, nem fejtenek ki határozottabb ellenállást, mert valamennyien oly könnyedén siklanak át felette, mintha vitathatatlan terület volna. S nagyon sok a valószínűsíthető dolog az ellenvetéseikben. Miután a *mag* gyűjtőnév, Pál látszólag nem döntő módon érvel, mikor azt állítja, hogy egyvalakit jelent ez a szó, mellyel Ábrahám összes leszármazottját jelöli a már említett igeszakaszban: „bőségesen megsokasítom a te magodat – זרע (*zerang*), vagy זרעך (*zargnacha*) – mint az ég csillagait, és mint a fővenyt, mely a tenger partján van” (1Móz22:17). Észrevéve az érvelésben szereplő, az elképzelésük szerint téves következtetést, gögösen ülnek felettünk diadalt.

Még jobban meg vagyok lepve azon, hogy a saját szerzőink hallgatnak ebben a témában, mert bőséges eszközeink vannak a rágalmaik visszaverésére. Ábrahám saját fiai között is megkezdődött a megosztás, mert az egyik fia kivágattatott a családjából „Izsákról neveztetik a te magod” (1Móz21:12). Következésképpen Ismáel nem számít ebbe bele. De menjünk egy lépéssel tovább. Vajon a zsidók elismerik, hogy Ézsau utódai áldott magok? Sőt, inkább azt vallják, hogy atyjuk, noha elsőszülött volt, mégis kitöröltetett. S mennyi nemzet származott Ábrahámtól, akik nem osztoznak az ő „elhívásában”? A tizenkét pátriárka végül nem azért lettek tizenkét nemzetségfővé, mert Ábrahámtól származtak, hanem mert Isten konkrét kiválasztása tette őket azzá. Miután pedig a tíz törzset fogságba vitték (Hós9:17), hány ezren korcsosultak el úgy, hogy többé már nem volt nevük Ábrahám magvai között? Végül pedig Júda törzse tétetett próbára, hogy a valódi utódlás egy kicsiny nép között öröklődhessen. S ezt Ézsaiás meg is jövendölte: „Mert ha néped Izráel számszerint annyi lenne is, mint a tenger fővenye, csak maradéka tér meg” (Ézs10:22).

Eddig nem mondtam semmi olyasmit, amit maguk a zsidók is ne fogadnának el. Válaszoljanak hát nekem erre: miképpen lehetséges, hogy a tizenkét pátriárkától származó tizenhárom törzs lettek Ábrahám magva az izmaelitákkal és az edomitákkal szemben? Miért kizárólag ők dicsekednek ezzel a megnevezéssel, és állítják félre a többieket, mint hamis magokat? Kétségtelenül azt fogják mondani, hogy a saját érdemeikkel érdemelték ezt ki, de a Szentírás épp ellenkezőleg, azt állítja, hogy minden Isten kiválasztásától függ. Folytonosan vissza kell ugyanis térnünk az alábbi szavak által közvetített előjoghhoz: „Izsákról neveztetik a te magod” (1Móz21:12). Eme előjog folytonos öröklődésének egészen Krisztusig fenn kellett maradnia, mert Dávid személyében az Úr utóbb helyreállítással hozta vissza, mondhatjuk, az Ábrahámnak tett ígéretet. Bizonyítván tehát, hogy ez a jövendölés egyetlen személyre vonatkozik, Pál nem az egyes szám használatára alapozza az érvelését. Ő pusztán csak azt mutatja meg, hogy a *magnak* olyasvalakit kell jelentenie, aki nemcsak testileg származik Ábrahámtól, hanem Isten elhívásával is erre a célra jelöltetett ki. Ha a zsidók ezt tagadják, akkor csak önmagukat teszik nevetségessé a macacsságukkal.

Mivel azonban Pál érvel azokból a szavakból kiindulva is, hogy a szövetség Krisztusban, vagy Krisztushoz köttetett, vizsgáljuk meg az alábbi kifejezés jelentését: „És megáldatnak a te magodban a földnek minden nemzetségei” (1Móz22:18). A zsidók azzal gúnyolták az apostolt, hogy olyan hasonlatot tesz, mintha Ábrahám magvát példaként kellene idézni minden végzetes előjelben és imában, pedig épp ellenkezőleg: átkozni Szodomában, vagy Izraelben annyi, mint Szodoma, vagy Izrael nevét használni az átokformákban. Elismerem, néha ez a helyzet, de nem mindig, mert megáldatni Istenben teljesen mást jelent, amint azt maguk a zsidók is elismerik. Mivel tehát a kifejezés homályos, s néha okot, néha pedig összehasonlítást jelent, ezért valahányszor előfordul, mindig a szövegekörnyezet figyelembe vételével kell magyarázni.

Megerősítettük tehát, hogy a természetünknél fogva valamennyien átkozottak vagyunk, és Ábrahám áldása meg lett ígérve minden nemzetnek. Megkapják valamennyien, válogatás nélkül? Természetesen nem, hanem csak azok, akik a Messiáshoz „gyűjtettek” (Ézs66:8), mert mikor az Ő kormányzása és irányítása alatt összeszedetnek egy testbe, akkor lesznek egy néppé. Bárki tehát, aki félreteszi a vitatkozást és megvizsgálja az igazságot, azonnal el fogja ismerni, hogy a szavak itt nem pusztán összehasonlítást, hanem okot is jelentenek, s ebből következően Pálnak jó alapja volt azt kijelenteni, hogy a szövetség Krisztusban, vagy Krisztussal kapcsolatosan köttetett.

17. *A négyszázharmincz esztendő múltán keletkezett törvény.* Ha Origenészre és Jeromosra, valamint az összes pápistára hallgatunk, könnyedén megcáfolhatjuk ezt az érvet. Pál így érvel: „Az ígéretet Ábrahám négyszázharminc évvel a törvény kihirdetése előtt kapta. Az ez után következő törvény tehát nem érvényteleníthette az ígéretet, s ebből következően arra, hogy a ceremóniák nem szükségesek.” Ennek azonban ellene lehet vetni, hogy a sákramentumok a hit fenntartása végett adattak, s Pál miért különítene azokat el az ígéréstől? De Pál elkülöníti ezeket, és folytatja az érvelést. Magukat a ceremóniákat nem tartja többre, mint a hamis apostolok által azoknak tulajdonított megigazulás következményének, valamint lelkiismereti köteleességeknél. Ennek megfelelően a ceremóniákból vesz alkalmat arra, hogy a hit és a cselekedetek egész témáját tárgyalja. Ha a vitatott dolognak nincsen köze az igazság(osság) megszerzéséhez, a cselekedeti érdemekhez, vagy a lelkiismeret csapdába ejtéséhez, akkor a ceremóniák teljes összhangban lesznek az ígérettel.

De akkor mit jelent az ígéret *erőtelenítése*, ami ellen az apostol küzd? A csalók tagadták, hogy az üdvösség ingyenesen van megígérve az embereknek és hit által vehető át, és, amint azt hamarosan meglátjuk, síkra szálltak a cselekedeteknek az üdvösség kiérdemlése végett szükségessége mellett. De visszatérek Pál saját nyelvezetére. „A törvény”, mondja, „későbbi, mint az ígéret, így nem vonja azt vissza, mert a szövetségnek, ha egyszer szentesítették, mindörökké fenn kell maradnia”. Megint megismétlem: ha nem értjük meg,

hogy az ígéret ingyenes, akkor nem lesz erő ebben a kijelentésben, mert a törvény és az ígéret csak abban az egy dologban nem ellentétesek, hogy a törvény a cselekedetek érdemével üdvözíti az embert, az ígéret pedig ingyenesen ruhazza rá az igazság(osság)ot. Ez teljesen világosan kiderül abból, mikor Krisztuson alapuló *szövetségnek* nevezi.

Itt azonban a pápisták szembeszállnak velünk, mert kész módot találnak arra, hogy kibújjanak ez alól az érvelés alól. „Mi nem követeljük”, mondják, „hogy a régi ceremóniák továbbra is kötelezők legyenek. Ne is foglalkozunk velük. Mindazonáltal az ember az erkölcsi törvény által igazul meg. Miután pedig ez a törvény, mely olyan idős, mint az ember teremtése, megelőzte Istennek az Ábrahámmal kötött szövetségét, ezért Pál érvelése vagy felszines, vagy csak a ceremóniák ellen irányul.” Erre azt mondom: Pál azt vette számításba, ami egészen bizonyos volt, hogy az Isten szövetségének kivételével, nincs jutalom a cselekedetekért. Elismervén bár, hogy a törvény megigazít, a törvény előtt mégsem érdemelhette ki senki az üdvösséget a cselekedetek által, mert nem volt szövetség. Mindazt, amit én most mondok, a skolasztikus teológusok is elismerik, mert azt vallják, hogy a cselekedetek nem a saját belső érdemességük folytán érdemlik ki az üdvösséget, hanem mert Isten elfogadja azokat (hogy a saját kifejezésüket használjam), mégpedig a szövetség alapján. Következésképpen, ahol nem volt isteni szövetség, ott nincs kijelentés sem az elfogadásról – nem lesznek cselekedetek a megigazuláshoz. Pál érvelése tehát tökéletesen döntő. Ő azt mondja nekünk, hogy Isten két szövetséget kötött az emberekkel: egyet Ábrahámon, a másikat Mózesen keresztül. Az előbbi Krisztuson alapult, és ingyenes volt, így a törvény, ami utóbb következett, nem tette lehetővé az emberek számára az üdvösség megszerzését más módon, mint kegyelem által, mert akkor „hatástalanná tenné az ígéretet”. Az pedig, hogy ez az egész jelentése, világosan kiderül az utána következőkből.

18. *Mert ha törvényből van az örökség.* Ellenfelei még mindig mondhatják, hogy semmi sem állt távolabb tőlük, mint Isten szövetségének meggyengítése, vagy érvénytelenítése. De hogy megfossza őket minden kibúvótól, kijelenti: a törvény általi üdvösség és az Isten ígéretei általi üdvösség egymással teljesen ellentétesek. Ki merészelne ezt csak a ceremóniákra vonatkozóként magyarázni, mikor Pál ebbe belefoglal mindent, ami összeütközésbe kerül az ingyenes ígérettel? Kétségtelenül kizár mindennemű cselekedetet. „Mert”, mondja a rómaiaknak, „ha azok az örökösök, kik a törvényből valók, hiábavalóvá lett a hit, és haszontalanná az ígéret” (Rm4:14). S miért van ez így? Mert az üdvösség a törvény követelményeinek teljesítésétől függne, ezért azonnal erre a következtetésre jut: „Azért hitből, hogy kegyelemből legyen; hogy erős legyen az ígéret az egész magnak” (Rm4:16). Emlékezzünk meg gondosan arról, hogy az ígéret és a törvény összehasonlításában az egyik megerősítése miért borítja fel a másikat. Ennek oka az, hogy az ígéret a hitre, míg a törvény a cselekedetekre vonatkozik. A hit azt veszi át, ami ingyenesen adatik, míg a cselekedetekre jutalmat fizetnek. S azonnal hozzáteszi: *Ábrahámnak pedig ígéret által ajándékozta azt az Isten,* azaz nem követelt érte valamiféle ellentételezést. Ha ugyanis feltételesnek tekintjük, akkor az *ajándékozta* (κεχαρισται, *adta*) szó teljesen alkalmatlanná válik.

Gal3:19-22

19. Micsoda tehát a törvény? A bűnök okáért adatott, a míg eljő a Mag, a kinek tétetett az ígéret; rendeltetvén angyalok által, közbenjáró kezében.

20. A közbenjáró pedig nem egyé, Isten ellenben egy.

21. A törvény tehát az Isten ígéretei ellen van-é? Távol legyen! Mert ha olyan törvény adatott volna, a mely képes megeleveníteni, valóban a törvényből volna az igazság.

22. De az Írás mindent bűn alá rekesztett, hogy az ígéret Jézus Krisztusban való hitből adassék a hívőknek.

Quid igitur Lex? transgressionum causa adjuncta fuit, donec veniret semen, cui promissum fuerat, ordinata per angelos in manu mediatoris.

Porro mediator unius non est; Deus autem unus est.

Lexne igitur adversus promissiones Dei? absit; nam si data esset Lex, quae posset vivificare, vere ex Lege esset justitia.

Sed conclusit Scriptura omnia sub peccatum, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur creditibus.

Mikor azt olvassuk, hogy a törvénynek nincs befolyása a megigazulás megszerzésére, azonnal különféle gondolataink támadnak, miszerint akkor vagy haszontalan, vagy ellentétes Isten szövetségével, vagy valami efféle. Sőt még az is megtörténhet, hogy azt képzeljük: miért ne mondhatnánk a törvényről, amit Jeremiás mond az Újszövetségről (Jer31:31), miszerint az később azért adatott, hogy megtámogassa a korábbi tanítás gyengeségeit? Az efféle ellenvetések meg kellett válaszolni, ha Pál ki akarta elégíteni a galatákat. Először is felteszi a kérdést: mi haszna a törvénynek? Az ígélet után következő látszólag annak hiányosságait hivatott pótolni, s legalábbis volt némi helye a kételynek azzal kapcsolatosan, hogy vajon az ígélet hatékony volna-e, ha a törvény nem támogatná? De vegyük észre: Pál nem csak az erkölcsi törvényről beszél, hanem mindenről, ami a Mózes által viselt hivatalhoz tartozik. Az a hivatal, mely speciálisan Mózesnek adatott, abban foglaltatott, hogy megszabta az életszabályokat és az istentisztelet során betartandó ceremóniákat, utóbb ígéretek és fenyegetéseket is hozzátéve. Kétségtelenül sok ígélet, melyek Isten ingyenes kegyelmére és Krisztusra vonatkoznak, benne foglaltatnak az írásaiban, s ezek az ígéretek a hithez tartoznak. Ezt azonban járulékos dolognak, teljességgel nem a vizsgálatokhoz tartozónak kell tartani, mikor a törvény és a kegyelem tanítását vetjük össze. Emlékezzünk, a kérdés az alábbi: mikor ígélet tétel, miért tesz hozzá utóbb Mózes új feltételt, „ha megcselekszik az ember, él azok által” és „átkozott, a ki meg nem tartja e törvénynek ígéit, hogy cselekedje azokat” (3Móz18:5 és 5Móz27:26)? Talán valami jobbat és tökéletesebbet kellett ennek létrehozni?

19. *A bűnök okáért adatott.* A törvénynek sokféle felhasználása van, de Pál arra korlátozza magát, ami összefügg a szóban forgó témával. Nem indítványozta annak kutatását, hány módon előnyös a törvény az ember számára. Szükséges tehát az olvasókat óvatosságra inteni ebben a dologban. Úgy találtam ugyanis, hogy nagyon sokan estek bele abba a hibába, mikor nem ismerték el a törvény semmi más előnyét, csak amit ez az igeszakasz említ. Maga Pál is úgy beszél máshol a törvény előírásairól, mint amelyek hasznosak a tanításra és a buzdításra (2Tim3:16). Az itt adott meghatározás a törvény hasznáról nem teljes, s azok, akik megtagadják, hogy bármi mást elismerjenek a törvény javára, rosszul teszik. Akkor hát mi a jelentése *a bűnök okáért* kifejezésnek? Ez egyezik a filozófusok mondásával, miszerint „a törvény a gonoszt cselekvők megzabolázására adatott”, s a régi közmondás szerint is „a rossz viselkedésmódokból születtek a jó törvények. Pál szavainak jelentése azonban tágabb, mint amennyit a szavak látszanak közvetíteni. Ő úgy érti: a törvény azért lett kihirdetve, hogy ismertté tegye a bűnöket, és ezzel a vétkeik elismerésére készítse az embereket. Miután az emberek a természetüknél fogva nagyon is hajlamosak megbocsátani maguknak, ezért amíg a törvény fel nem rázza őket, a lelkiismeretük szundikál.

„Mert a törvényig vala bűn a világon”, mondja Pál, „a bűn azonban nem számíttatik be, ha nincsen törvény” (Rm5:13). A törvény eljött és felrázta az álmodókat, mert ez az igazi felkészülés Krisztusra. „A bűn ismerete a törvény által vagy” (Rm3:20). Miért? „Hogy felette igen bűnös legyen a bűn a parancsolat által” (Rm8:13). Azaz, a törvény „a bűnök okáért adatott”, hogy feltárja azok tényleges jellegét, vagy ahogyan a rómaiaknak mondja, hogy megnövekedjen a bűn általa (Rm5:20).

Ezt az igeszakaszt Origenész az elmésségével elcsűrte-csavarta, de céltalanul. Ha Isten az ítélőszéke elé idézi a lelkiismereteket, akkor a vétségük azon jellemzői, amelyek egyébként

örömet okoznak nekik, a véték elítélésével megalázzhatják őket – ha a törvény lerázza a közömbösséget, ami elborít minden, az Ő ítélőszékétől való félelmet, – ha napvilágra vonja a bűnt, ami tolvajként lappangott a képmutatás barlangjában – mi van mindebben olyasmi, ami abszurdnak tekinthető? De ennek ellene vehető: „Miután a törvény az odaszánt és szent élet szabálya, miért mondja, hogy 'a bűnök okáért', és nem 'az engedelmesség okáért'?” Erre azt mondom: bármennyire is mutat rá a valódi igazság(osság)ra, mégis, a természetünk romlottságának köszönhetően, a tanítása csak a vétkességünket fokozza, míg el nem jön az újjászületés Lelke, Aki felírja a törvényt a szívünkbe, s ezt a Lelket most nem a törvény adja, hanem hit által vehető át. Emlékezzen rá az olvasó: Pálnak ez a kijelentés nem filozófiai, vagy politikai jellegű, hanem a törvény célját fejezi ki, amit a világ soha nem ismert.

A míg eljő a Mag. Ha ez a *Magra* vonatkozik, akkor arra kell vonatkoznia, melyre az áldás hirdettetett ki, tehát nem áll összeütközésben az ígérettel. Az *amíg* szó (αχρις ου) szó jelentése *mindaddig*, *amíg* a Magot várják, s ebből következően a törvénynek nem a legfőbb, hanem közbenső rangot kell elfoglalnia. Azért adatott, hogy felrázza az embereket Krisztus várására. De szükséges volt, hogy kitartson Krisztus eljövételéig? Ha igen, akkor abból következően most eltöröltetett. Azt mondom erre, annak a kormánzatnak az egésze átmeneti volt, és azért adatott, hogy megőrizze az ókori nép között a ragaszkodást a krisztusi hithez. Ugyanakkor nem ismerem el, hogy Krisztus eljövételével az egész törvény eltöröltetett volna. Az apostol nem ezt értette alatta, hanem csak annyit, hogy az átmenetileg bevezetett kormányzati módszernek Krisztusban kell beteljesednie, Aki az ígéret betöltése.⁶³ Erről azonban majd lesz alkalmunk később bővebben is szólni.

Rendeltetvén angyalok által. Az a körülmény, hogy angyalok közreműködésével adatott át, a törvényt dicséri. Ezt István is kijelentette (Csel7:53), aki azt mondja, hogy „angyalok rendelésére” vették a törvényt (εις διαταγας αγγελων). Az egyesek szerint adott magyarázat, mely szerint Mózeset és Áront, valamint a papokat kell itt az angyalok alatt érteni, inkább elmés, mint megalapozott. Az sem csoda, hogy az angyalokat, akik által Isten ránk ruház néhányat a legkisebb áldásaiból, a törvény kihirdetése felügyeletének hivatalával is megbízta.

Közbenjáró kezében. A kéz rendszerint a szolgálatot jelenti, mivel azonban az angyalok szolgálók voltak a törvényadásban, én úgy vélem, „a Közbenjáró keze” a szolgáló legmagasabb rangját jelöli. A Közbenjáró volt a küldetés Feje, s az angyalok társakként csatlakoztak Őhöz. Egyesek ezt a kifejezést Mózesre vonatkoztatják, mint hasonlatot Mózes és Krisztus között, de én inkább az ókori magyarázókkal értek egyet, akik Magára Krisztusra értik.⁶⁴ Ez a nézet, majd meglátjuk, jobban illik a szövegkörnyezethez, noha az én véleményem is eltér az ókoriaktól a szó jelentését illetően. A *Közbenjáró* itt nem azt jelenti, mint képzelik, aki megbékélést szerez, mit az alábbi szavakban: „Mert egy az Isten, egy a közbenjáró is Isten és emberek között, az ember Krisztus Jézus” (1Tim2:5), hanem a törvény kihirdetésével foglalatostkodó küldöttet.

Így kell megértenünk, hogy a világ kezdete óta Isten nem tartotta a kapcsolatot az emberrel más módon, mint az Ő örök Bölcsességén, vagy Fián keresztül. Ezért mondja Péter, hogy a szent próféták Krisztus Lelek által szóltak (1Pt1:12), Pál pedig Őt teszi meg a nép vezetőjének a pusztaságban (1Kor10:4). S természetesen az Angyal, Aki megjelent Mózesnek (2Móz3:2) sem lehet másvalaki, mert Isten saját és lényegi nevét adja Önmagának, ami soha

⁶³ “Qui est le parfait accomplissement de la promesse.” “Aki az ígéret tökéletes beteljesedése.”

⁶⁴ „Bár egyes tanult emberek úgy vélik, itt Isten Fiáról van szó, én mégis úgy vélem, nem táplálható ésszerű kétely azt illetően, hogy Mózesről van szó. Szigorúan szólva Áron, vagy inkább a papság volt az Ószövetség közbenjárója. Ez megfelel az Újszövetség Főpapjának (αρχιερευς), Közbenjárójának (μεσιτης), és Kezesének (εγγυος). Itt azonban az utalás látszólag a törvény *adására* vonatkozik, az pedig Mózes által történt. 'A törvény Mózes által adatott' (Jn1:17). Isten szól Mózeshez, Mózes pedig a néphez, s ezt a rendet maga a nép kérte konkrétan. Mózes maga mondja: 'Én pedig az Úr között és ti közöttetek állok vala' (5Móz5:5). Philo Mózeset μεσιτης-nek nevezi.” – *Brown*.

nem vonatkozott teremtményekre. Ahogyan Ő a megbékélés Közbenjárója, Aki által elfogadhatókká válunk Isten számára, továbbá Ő a megbékélés Közvetítője is, Aki megnyitja az utat ahhoz, hogy „Atyának nevezzük Őt” (1Pt1:17), így a Közvetítője minden tanításnak is, mert Isten mindig Általa jelentette ki Magát az embereknek. S ezt konkrétan ki akarta mondani abból a célból, hogy tájékoztassa a galatákat: Ő, Aki a kegyelmi szövetség alapja, egyben a legmagasabb rangú a törvényadásban is.

20. *A közbenjáró pedig nem egyé.* Egyesek hajlamosak filozofálgatni ezen a kijelentésen, s Pál szavait úgy tekinteni, mintha azt mondaná, hogy Krisztus kettős természete a lényegében nem egy. Arról azonban, hogy Pál itt a szerződő felekről beszél, egyetlen józan ítélőképességgel megáldott embernek sem lehet kételye. S általában úgy magyarázzák, hogy nincs hely a Közbenjáró számára, hacsak a felek egyikének nincs a másikkal lebonyolítandó üzlete. Azt azonban, hogy miért kellett ennek a kijelentésnek elhangzania, határozatlanul hagyják, jöllehet az igeszakasz megérdemli a leggondosabb figyelmet. Lehet, hogy számít (προληψις) néhány gonosz gondolatra, mely az isteni cél megváltozásával kapcsolatosan merülhet fel. Valaki mondhatja: „Ahogyan az emberek, mikor meggondolják magukat a szövetségeikkel kapcsolatosan, vissza szokták azokat vonni, úgy történt ez itt Isten szövetségével is.” Ha ezt tekintjük a jelentésének, akkor az előző mondatban Pál elismerné, hogy az emberek, akik ennek a szerződésnek az egyik oldalán állnak, ingatagok és változók, miközben Isten mindazonáltal állandó marad, következetes Önmagával és nem részese az emberek állhatatlanságának. Mikor azonban figyelmesebben megvizsgálom az egész témát, inkább úgy vélem, hogy itt a zsidók és a pogányok között tesz különbséget. Krisztus nem egy Közbenjárója, mert állapotbeli különbség van azok között, akikkel az Ő közbenjárásával köt Isten szövetséget. Pál itt azt jelenti ki, hogy nincs jogunk ezen a módon úgy megítélni Isten szövetségét, mintha Ő ellentmondana Önmagának, vagy az emberek közötti különbségeknek megfelelően változna. A szavak most már világosak. Ahogyan korábban Krisztus, szövetséget szerezvén, kibékítette Istent a zsidókkal, most úgy a pogányok Közbenjárója is. A zsidók nagyon különböznek a pogányoktól, mert a körülméltetés és a ceremóniák „közbevetett választófalat” (Ef2:14) állítottak közéjük. A zsidók „közel” voltak Istenhez, míg a pogányok „távol” (Ef2:13), Isten azonban még mindig következetes Önmagával. Ez akkor válik nyilvánvalóvá, mikor Krisztus a korábban különbözőket az egy Istenhez hozza, s valamennyiüket egyetlen Testben egyesíti. *Isten egy*, mert Ő mindig Önmagával azonos marad, és változatlan szabályossággal tartja meg szilárdan és megváltoztathatatlanul a célt, amit egykor kitűzött.⁶⁵

21. *A törvény tehát az Isten ígéretei ellen van-é?* Elismeri az isteni cél bizonyosságát és szilárdságát, ezért arra a következtetésre kell jutnunk, hogy az eredményei nem ellentétesek egymással. Mégis maradt megoldandó nehézség, mely a törvény és a kegyelmi szövetség látszólagos ellentétéből fakadt. Ez talán egy felkiáltás. Nem félvén további ellentmondástól, most, miután a dolog elrendeződött, Pál arra a következtetésre jut, hogy a korábbi érvek minden kétséget kizáróvá tették, és így kiált: „Ki merészelné most ellentétet vélni a törvény és az ígérek között?” Ez azonban mégsem gátolja meg Pált abban, hogy még elképzelhető nehézségeket feloldja.

⁶⁵ „Ez elismerten az Újszövetség egyik leghomályosabb igeszakasza, s talán minden másnál jobban *vexatus ab interpretibus* (csúrték-csavarták a magyarázók). Ha hihetünk Winer kijelentésének, akkor nem kevesebb, min t 250 féle magyarázata létezik, melyek közül a legtöbbet Koppe, Berger, Keil, Bonitz, Weigand, és Scheft alkották meg és módosították.” – *Bloomfield*.

Schott megjegyzi, hogy a több, mint 250 magyarázat pusztán ténye is lehetetlenné teszi annak tagadását, hogy van némi homályosság az apostol nyelvezetében ebben az igeszakaszban, mely főleg a stílus tömörségének következménye. Bölcsen hozzát teszi azonban, hogy ha sok magyarázó nem inkább valami újdonságot akart volna kicsikarni az igeszakaszból, hanem megvizsgálta volna a kifejezések közönséges jelentését, az igeszakasz témáját, valamint a Pál írásában található doktrínális kijelentéseket és érveléseket, akkor soha nem keletkezett volna ily nagy számú magyarázat. – *a szerk.*

Mielőtt feltenné a kérdést, a maga szokásos módján kifejezi mély megvetését az efféle ostobasággal szemben, ezzel jelezvén az erős utálatot, amit a kegyeseknek érezniük kell mindennel szemben, ami gyalázatot hoz Isten jellemére. Ám a kifejezés eme fordulatóban megtalálható a magasztos címzés olyan példája is, ami méltó a figyelmünkre. Azzal vádolja ellenfeleit, hogy Istent megsértik, mert azt állítják, Ő ellentmond Önmagának. Számára ugyanis a törvény és az ígéretek származása egyértelmű volt, bárki feltételez tehát bármiféle ellentétet közöttük, az káromolja Istent. Ugyanakkor ezek ténylegesen ellentmondanak, ha a törvény megigazít. Pál így rendkívül ügyesen ellenfelei fejére fordítja vissza a vádat, melyet hamis és rágalmozó módon ellene hoztak fel.

Mert ha olyan törvény adatott volna. A válasz közvetett (így nevezik), és nem nyilatkoztatja ki világosan az egyetértést a törvény és az ígéretek között, de minden benne van, ami az ellentét eltörléséhez szükséges. Első ránézésre azt mondhatnánk, hogy ez a mondat eltávolodik a szövegkörnyezettől, és semmi köze sincs a kérdés megoldásához, de nem ez a helyzet. A törvény akkor lenne ellentétes az ígéretekkel, ha lenne ereje megigazítani, mert akkor az ember megigazulásának két külön módszere létezne, azaz két különálló, az igazság(osság) eléréséhez vezető út. Pál azonban tagadja, hogy a törvénynek lenne ilyen ereje, így az ellentét megszűnik. Elismerem, hogy az igazság(osság)ot a törvény által lehet megszerezni, ha a törvényben megtalálható volna az üdvösség. De micsoda?

22. *De az Írás mindent bűn alá rekesztett.* Az Írás szóval főleg magára a törvényre utal. Az „rekesztett mindent bűn alá”, tehát ahelyett, hogy adná, inkább elveszi mindenkitől az igazság(osság)ot. Az érvelés a legerőteljesebb. „A törvényben keresitek az igazság(osság)ot, de maga a törvény, a Szentírás egészével egyetemben nem hagy mást az embereknek, csak kárhoztatást. Az emberek ugyanis a cselekedeteikkel egyetemben igazság nélkülieknek nyilvánítanak: ki fog tehát a törvény által élni?” Ezekre a szavakra utal: „a melyeket ha megcselekszik az ember, él azok által” (3Móz18:5). Kizárólag általa, mondja, az életből a vétkek miatt hiába keressük a törvény általi megigazulást. A *mindennek* fordított szó (*τα παντα*) *minden dolgot* jelent, s többet közvetít, mintha azt mondta volna, hogy *minden embert*, mert nemcsak magukat az embereket, de minden dolgot is felölel, amivel rendelkeznek, vagy amit elérhetnek.

Hogy az ígélet Jézus Krisztusban való hitből adassék. Nincs más orvosság, mint elvetni a cselekedeti igazság(osság)ot, s rábízni magunkat a Krisztusba vetett hitre. Az eredmény biztos. Ha a cselekedetek kerülnek megítélésre, mindannyian el leszünk ítélve, ezért a Krisztusba vetett hit által ingyenes igazság(osság)ot szerzünk. Ez a mondat tele van a legnagyobb vigasztalással. Elmondja nekünk, hogy valahányszor csak a kárhoztatásunkról olvasunk a Szentírásban, van segítségünk Krisztusban, ha Őrá bízunk magunkat. Úgy is elvesztettek vagyunk, ha Isten csendben maradna, akkor hát miért hirdeti oly gyakran, hogy elvesztünk? Azért, hogy ne kerüljünk az örök pusztulásba, hanem megrettenve és megszégyenülve ettől a félelmetes ítélettől, hit által Krisztust keressük, Akin keresztül „általmentünk a halálból az életbe” (1Jn3:14). Egy szóképpel (*μετωνυμια*), melyben a tartalmazó dolog szerepel a tartalmazott dolog helyett, az *ígélet* a megígért dolgot jelenti.

Gal3:23-29

23. Minekelőtte pedig eljött a hit, törvény alatt őriztettünk, egybezárva az eljövendő hit kinyilatkoztatásáig.

24. Ekként a törvény Krisztusra vezérlő mesterünkké lett, hogy hitből igazuljunk meg.

25. De minekutána eljött a hit, nem vagyunk többé a vezérlő mester alatt.

26. Mert mindnyájan Isten fiai vagytok a Krisztus Jézusban való hit által.

27. Mert a kik Krisztusba keresztelkedtetek meg, Krisztust öltöztetek fel.

28. Nincs zsidó, sem görög; nincs szolga, sem szabad; nincs férfi, sem nő; mert ti mindnyájan egyek vagytok a Krisztus Jézusban.

29. Ha pedig Krisztuséi vagytok, tehát az Ábrahám magva vagytok, és ígéret szerint örökösök.

Antequam autem veniret fides, sub Lege custodiebamur, conclusi sub fide, quae revelanda erat.

Itaque Lex paedagogus noster fuit in Christum, ut ex fide justificaremur.

Adveniente autem fide, non amplius sub paedagogo sumus.

Nam omnes filii Dei estis per fidem in Christo Iesu.

Siquidem quicumque in Christum baptizati estis, Christum induistis.

Non est Iudaeus neque Graecus, non est servus neque liber, non est masculus neque femina; omnes enim vos unus estis in Christo Iesu.

Si autem vos Christi, ergo semen Abrahae estis, et secundum promissionem haeredes.

23. *Minekeltette pedig eljött a hit.* A feltett kérdést most teljesebben is meghatározza. Hosszasan magyarázza a törvény hasznát, s annak okát, amiért átmeneti volt. Ellenkező esetben ugyanis mindig ésszerűtlennek tűnhetett volna, hogy a törvény a zsidóknak adassék, amiből a pogányok ki voltak zárva. Ha csak egyetlen egyház van, melyben zsidók és pogányok egyaránt benne vannak, miért van eltérés a kormányzásában? Honnan származik ez az új szabadság, s milyen tekintélyen alapszik, hiszen az atyák a törvény alávetettségében éltek? Ezért tehát arról tájékoztat minket, hogy a megkülönböztetés nem olyan, ami megszakítaná az egyház egységét és harmóniáját.

Ismét emlékeztetni kell az olvasót arra, hogy Pál nem kizárólagosan a ceremóniákat, vagy az erkölcsi törvényt tárgyalja, hanem felkarolja az egész ökonómiát, mely által az Úr az Ószövetség idején a népet kormányozta. A vita tárgyát az képezte, hogy vajon a Mózes által bevezetett kormányzati formának van-e bármiféle befolyása az igazság(osság) megszerzésére. Pál a törvényt először a *börtönhöz*, majd egy *vezérlő mesterhez* hasonlítja. Olyan volt a törvény természete, hogy mindkét összehasonlítás világosan megmutatja: nem lehetett hatályban egy adott időszak letelte után.

A *hit* a teljes kijelentését jelenti mindazon dolgoknak, melyek a törvény árnyai sötétségének idején csak homályosan látszóttak. Pál ugyanis nem akarja azt mondani, hogy a törvény alatt élő atyák nem rendelkeztek hittel. Ábrahám hitére már felfigyeltünk, más példákat pedig a zsidókhöz írott levél említ (Zsid9). Röviden, a hit tantételéről mind Mózes, mind az összes próféta tettek bizonyosságot, mivel azonban a hit akkor még nem jelent meg világosan, így a *hit* ideje itt nem abszolút, hanem az Újszövetség korához viszonyító értelemben szereplő hivatkozás. S hogy ez volt a jelentése, az kiderül abból, amit rögtön utána hozzátesz: *egybezárva* voltak *az eljövendő hit kinyilatkoztatásáig*. Ez magában foglalja ugyanis azt, hogy akik a törvény felügyelete alatt álltak, ugyanannak a hitnek a részesei voltak. A törvény nem zárta el őket a hittől, de hogy el ne kóboroljanak a hit karámjából, őket magukat tartotta a birtokában. Elegáns utalás ez a korábban mondottakra is, miszerint „*az Írás mindent bűn alá rekesztett*”. Minden oldalról átok ostromolta őket, de ezzel az átokkal szembeszállt a bebörtönzésük, mely megvédte őket az átoktól, így a törvény általi rabságot a jellegében nagyon nagylelkűnek tünteti fel.

A hit nem azért nem *nyilatkoztatott* még *ki*, mert az atyák híjával voltak a világosságnak, hanem mert kevesebb világosságuk volt, mint nekünk. A ceremóniák mondhatni leárnyékolnak egy hiányzó Krisztust, ne nekünk úgy van Ő bemutatva, mint ténylegesen jelen levő. Bármekkora is lehet a sötétség a törvény alatt, az atyák nem voltak tudatlanok az utat illetően, melyen jártak. Noha a hajnal nem azonos a déli verőfényvel, mégis elegendő az útbaigazításhoz, s az utazóknak nem kell megvárniuk amíg a Nap teljesen felkel.

A számukra rendelkezésre álló világosság a hajnalra hasonlított, mely elegendő volt ahhoz, hogy megóvja őket minden tévelygéstől, s elvezesse őket az örök boldogsághoz.

24. *Ekként a törvény Krisztusra vezérlő mesterünkké lett.* Ez a második összehasonlítás, ami még világosabban kifejezi Pál célját. A vezérlő mestert nem az egész életre, hanem csak a gyermekkorra jelölik ki, amint azt a görög παιδαγωγος szó is jelzi.⁶⁶ Emellett a gyermek nevelésének az a célja, hogy a gyermekkori utasításokkal felkészítsék őt a felnőtt éveire. Az összehasonlítás mindkét összefüggésben a törvényre vonatkozik, mert annak tekintélye egy adott korszakra korlátozódott, s egész célja a diákjainak felkészítése volt oly módon, hogy a férfikorhoz illő előrelépést tanúsíthassanak. Ezért teszi hozzá a *Krisztusra* (εις Χριστον) *vezérlő mester* kifejezést. A nyelvész, mikor kitanított egy fiát, átadja másvalaki kezébe, aki majd irányítja őt a befejezett oktatás magasabb ágazataiban. Hasonlóképpen volt a törvény is a teológia nyelvtana, amely, miután rövid idő alatt kiképezte a tanulóit, átadta őket a *hit* kezébe a befejezés végett. Pál tehát a zsidókat a gyermekekhez hasonlítja, minket pedig a felnőtt ifjakhoz. Felmerül azonban a kérdés, hogy mi volt az oktatás, vagy képzés eme vezérlő mestere? Először is, a törvény, Isten igazságát bemutatva meggyőzte őket, hogy önmagukban ők nem igazak, mert Isten parancsolataiban mintegy tükörben látták, milyen messze állnak a valódi igazság(osság)tól. Így emlékeztette őket arra, hogy az igazság(osság)ot valahol másutt kell keresniük. A törvény ígéretei ugyanezt a célt szolgálták, s elvezethettek efféle reakciókra: „Ha nem szerezhetünk életet a cselekedetekkel, csak a törvény betöltésével, akkor valami új és eltérő módszert kell keresnünk. A gyengeségünk soha nem teszi majd lehetővé, hogy ilyen magasra emelkedjünk, sőt, hiba vágyunk és igyekszünk rá, soha nem érjük el a célunkat.” A fenyegetések viszont arra kényszerítették és kérték őket, hogy keressenek menedéket Isten haragja és átka alól, s nem hagytak nekik békességet, míg kénytelenek nem lettek Krisztus kegyelmét keresni.

S ez volt az iránya minden ceremóniának is, mert mi más célt szolgáltak az áldozatok és a mosakodások, mint azt, hogy az elmét folyamatosan a szennyeződésre és a kárhözátásra irányítsák? Mikor az ember tisztátalanságát a szeme elé tárják, mikor egy ártatlan állatot mutatnak neki a saját halála képmásaként, miképpen lenne képes álomba merülni? Mi más is történhetnek, mint hogy komolyan szabadulásért kiált? A ceremóniák minden kétséget kizáróan elérték céljukat, s nem pusztán a lelkiismeret felriasztásával és megalázásával, hanem az eljövendő Megváltóba vetett hit serkentésével. A mózesi rituálé látványos szolgálataiban minden dolog, ami az ember szeme elé tárult, Krisztus lenyomatát viselte magán. A törvény tehát röviden szólva nem volt más, mint a gyakorlatok hatalmas változatossága, melyekben a hívőket Krisztus keze vezette.

Hogy hitből igazuljunk meg. Már mondta, hogy a törvény nem tökéletes, mikor a gyermekkori neveléshez hasonlította. Az embereket azonban tökéletessé tenné, ha igazság(osság)ot ruházna rájuk. Mi más marad, mint hogy a hit vegye át a helyét? S meg is teszi, mikor a saját igazság(osság)unk hiányában Krisztus igazság(osság)ába öltözünk. Így teljesedett be a mondás, miszerint „éhezőket töltött be javakkal” (Lk1:53).

25. *De minekutána eljött a hit.* Ezt a kifejezést már vizsgáltuk. Ez a kegyelem ragyogóbb kijelentését jelöli, miután „a templom kárpítja fölétől aljáig ketté hasada” (Mt27:51), amit, mint tudjuk Krisztus megnyilatkozása váltott ki. Pál kijelenti? Krisztus uralkodása alatt nincs többé semmiféle gyermekség, melynek szüksége lenne a vezérlő mester irányítására, következésképpen a törvény letette a hivatalát – ami az összehasonlítás másik

⁶⁶ „Ahogyan a törvényt korábban egy *börtönőr*höz, úgy hasonlítja most egy *pαιδαγωγος*-hoz. Ez alatt nem iskolamestert (mert az *διδασκαλον* volna), hanem egy pedagógust, vagy olyan személyt (rendszerint már felszabadított rabszolgát, vagy még rabszolgát), aki elkísérte a gyermekeket az iskolába menet és onnan jövet, felügyelt rájuk az iskolai órák után, alakította a modorukat, felügyelte az erkölcsi viselkedésüket, és különféle módokon felkészítette őket a *διδασκαλον* számára.” – *Bloomfield*. A szerző megjegyzései a *παιδαγωγος* szóról kimutatták a szó teljes jelentését, s a klasszikus hivatalos használatát. – *a szerk.* Lásd Kálvint az 1Kor4:15-ről.

alkalmazása. Két dolgot igyekezett bizonyítani, nevezetesen hogy a törvény felkészülés Krisztusra, továbbá átmeneti. Itt azonban ismét felmerül a kérdés: vajon a törvény oly módon töröltetett el, hogy többé már semmi dolgunk vele? Én azt mondom erre, hogy a törvény, mint életszabály, a zablá, mely megtart minket az Úr félelmében, és a sarkantyú, mely a testi lustaságunkon segít. Röviden tehát, amennyire „hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra, az igazságban való nevelésre, hogy tökéletes legyen az Isten embere, minden jó cselekedetre felkészített” (2Tim3:16-17), annyira örökre hatályban és érintetlenül marad.

Akkor milyen értelemben töröltetett el? Pál, mint említettük, úgy tekint a törvényre, mint amely bizonyos tulajdonságokkal rendelkezik, s ezeket fel fogjuk sorolni. A cselekedetekhez jutalmat és büntetést kapcsol, azaz életet ígér a megtartóinak, és átkozza minden megszegőjét. Emellett megköveteli az embertől a legnagyobb tökéletességet és a legteljesebb engedelmisséget. Nem tesz engedményt, nem ad megbocsátást, hanem súlyosan elszámoltatja a legcsekélyebb vétséget is. Nem tárja elénk nyíltan Krisztust és az Ő kegyelmét, de messziről Őrá mutat, ám csak a ceremóniák leple alatt. A törvénynek mindezek a jellemzői eltöröltettek, mondja Pál, így Mózes hivatala is a végéhez ért annyiban, amennyiben a külső összetevőinek vonatkozásában különbözik a kegyelmi szövetségtől.

26. *Mert mindnyájan Isten fiai vagytok.* Igazságtalan, és a legnagyobb mértékben ésszerűtlen volna, hogy a törvény örök rabszolgaságban tartsa a hívőket. S további érveléssel bizonyítja, hogy ők Isten gyermekei. Nem lenne elégendő azt mondani, hogy többé már nem vagyunk gyermekek, amíg nem tenné hozzá, hogy szabad emberek vagyunk, mert a kor a rabszolgáknál nem jelent különbséget. Az a tény bizonyítja szabadságukat, hogy ők Isten gyermekei. Miképpen? *A Jézus Krisztusba vetett hit által*, mert „valakik pedig befogadák őt, hatalmat ada azoknak, hogy Isten fiaivá legyenek, azoknak, a kik az ő nevében hisznek” (Jn1:12). Mivel tehát hit által vettük át az örökbefogadást, így hit által vettük át a szabadságunkat is.

27. *Mert a kik Krisztusba keresztelkedtetek meg.* Minél nagyobb és fennköltebb a kiváltság, hogy Isten gyermekei lehetünk, annál inkább el van rejtve az érzékszerveink elől, és annál nehezebb megszerezni a belé vetett hitet. Ezért néhány szóval megmagyarázza, mi foglaltatik abban, hogy egyesültünk, vagy inkább eggyé lettünk az Isten Fiával, s ezzel minden kételyt eltávolít azzal kapcsolatosan, hogy mindazt, ami az Övé, velük is közli. Az öltözködéstől kölcsönzött hasonlatot használ, mikor azt mondja, hogy a galaták *Krisztust öltözték fel*. Ez alatt azonban az érti: olyan szorosán egyesültek Vele, hogy Isten jelenlétében Krisztus nevét és jellemét hordozzák, s inkább Benne, semmint önmagukban látszanak. Az öltözködéstől kölcsönzött eme hasonlat, vagy összehasonlítás gyakran előfordul, és máshol már mi is tárgyaltuk.

Az érv azonban, mely szerint mivel meg voltak keresztelve, Krisztust öltözték fel, gyengének tűnik, hiszen milyen messze áll a keresztelés attól, hogy mindenki hatékony legyen? Vajon nem ésszerű, hogy a Szentlélek kegyelme hozzá legyen kapcsolva egy külsődleges jelhez? Vajon nem a Szentírás, valamint a tapasztalat egyetemes tanítása látszik cáfolni ezt a kijelentést? Erre azt mondom: Pálnál megszokott dolog, hogy két szempontból tárgyalja a sákramentumokat. Mikor a képmutatókkal tárgyal, akikben a pusztá jelkép felkelti a büszkeséget, akkor hangosan hirdeti a külső jel ürességét és értéktelenségét, s erőteljes kifejezésekkel illeti az ostoba magabiztosságukat. Ilyen esetekben nem Isten rendelésére tekint, hanem a gonosz emberek romlottságára. Mikor viszont a hívőkhöz szól, akik helyesen használják a jelképeket, akkor az igazsággal kapcsolatosan látja őket – amit képviselnek is. Ebben az esetben nem dicsekszik semmiféle, a sákramentumokhoz tartozó hamis ragyogással, hanem a külső ceremónia által képviselt aktuális tényre hívja fel a figyelmünket. Így jár együtt az igazság a jelképekkel, összhangban az isteni elrendeléssel.

De talán egyesek megkérdezik: Lehetséges, hogy az emberek hibájából a sákramentumok elveszítik a jelképes jelentésüket? A válasz könnyű. Jóllehet a gonosz

emberek nem jutnak előnyökhöz a sákramentumokból, azok mégis töretlenül megtartják a maguk természetét és erejét. A sákramentumok mind a rossz, mind a jót emberek elé Isten kegyelmét tárják. Semmiféle hamisság sem társul az ígéretek mellé, melyek a Szentlélek kegyelmét mutatják be. A hívők megkapják, ami felkínáltatik, ha pedig a gonosz emberek annak elutasításával haszontalanná is teszik a sákramentumokat a maguk számára, a viselkedésük akkor sem képes megsemmisíteni sem Isten hűségét, sem a sákramentumok valódi jelentését.⁶⁷ A legnagyobb helyességgel mondja tehát Pál a hívőkhöz szólva, hogy mikor megkeresztelkednek, „Krisztust öltözik fel”, pont mit a rómabeliekhez írott levélben is szól: „Mert ha az ő halálának hasonlatossága szerint vele egygyé lettünk, bizonyára feltámadásáé szerint is azok leszünk.” (Rm6:5) Ezen a módon van elkülönítve a jelkép és az isteni tevékenység, a sákramentumok jelentése azonban mégis világos, így azok nem tekinthetők üres és felszínes mutogatásoknak. S arra is emlékeztet, micsoda aljas hálátlansággal vádolhatók azok, akik visszaélván Isten drága rendelkezéseivel, nemcsak haszontalanokká teszik azokat önmaguk számára, de még a saját pusztulásukat is előidézik velük!

28. *Nincs zsidó, sem görög.* Ez az jelenti, hogy itt nincs személyválogatás, ezért nincs semmi következménye, hogy valaki mely nemzethez tartozik, illetve milyen állapotban van, s a körülméltetés sem számít többé jobban, mint az illető neme, vagy a polgári rangja. S miért? Mert Krisztus egygyé teszi mindannyiukat. Bármik is legyenek a korábbi különbségeik, Krisztus egyedül képes őket egyesíteni. *Mindnyájan egyek vagytok:* a különbség eltöröltetett. Az apostol célja annak megmutatása, hogy az örökbefogadás kegyelme és az üdvösség reménysége nem függenek a törvénytől, hanem egyedül Krisztusban foglaltnak, Aki így tehát minden. A görög itt, mint általában a pogány helyett szerepel, s az egyik részleg az egész osztály helyett.

29. *Tehát az Ábrahám magva vagytok.* Ez nem azt az elképzelést igyekszik közvetíteni, hogy Ábrahám gyermeke jobb, mint Krisztus tagja, hanem a zsidók büszkeségét hivatott elfojtani, akik úgy dicsekedtek az előjogaikkal, mintha egyedül ők lennének Isten népe. Ők nem számoltak nagyobb különbséggel, mint az Ábrahám nemzetségéhez tartozással, s Pál pontosan ezt a megkülönböztetést teszi közössé mindenki számára, akik Krisztusban hisznek. A végkövetkeztetés azon az érven alapszik, hogy Krisztus az áldott mag, Akiben, mint említettük, Ábrahám összes gyermeke egyesül. Ezt az örökség egyetemes felkínálásával bizonyítja mindegyiküknek, amiből következően az ígélet valamennyiüket a gyermekek közé sorolja. Figyelemre méltó, hogy valahol csak említi a hitet, azt mindig az ígéretekkel fennálló kapcsolatában teszi.

⁶⁷ „Ha valaki nem kap többet, mint azt a testi megmosást, ami a testi szemekkel látható, az illető nem öltözte fel az Úr Jézust.” – *Jeromos.*

4. fejezet

Gal4:1-5

1. Mondom pedig, hogy a meddig az örökös kiskorú, semmiben sem különbözik a szolgától, jóllehet ura mindennek;

2. Hanem gyámok és gondviselők alatt van az atyjától rendelt ideig.

3. Azonképen mi is, mikor kiskorúak valánk, a világ elemei alá voltunk vettette szolgaként:

4. Mikor pedig eljött az időnek teljessége, kibocsátotta Isten az ő Fiát, a ki asszonytól lett, a ki törvény alatt lett,

5. Hogy a törvény alatt levőket megváltsa, hogy elnyerjük a fiúságot.

Dico autem: quamdiu haeres puer est, nihil differt a servo, quum tamen sit dominus omnium;

Sed sub tutoribus et curatoribus est, usque ad tempus a patre definitum.

Sic et nos quum essemus pueri, sub elementis mundi in servitute eramus.

Quando autem venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, redactum sub Legem;

Ut eos, qui sub Lege erant, redimeret, ut adoptionem reciperemus.

1. *Mondom pedig.* Bárki is szedte szét a szöveget fejezetekre, ezt a bekezdést helytelenül különítette el az előzőtől, mert nem más ez, mint lezáró szakasz (επεξεργασία), melyben Pál magyarázza és szemlélteti a köztünk és az ókori nép között fennálló különbséget. Teszi ezt egy harmadik összehasonlítás bevezetésével melyet a kiskorú személynek az oktatójával fennálló viszonyától kölcsönöz. A fiatalember, jóllehet szabad, s atyja egész családjának ura, mégis egy, az oktatók kormányzása alatt álló rabszolgára emlékeztet.⁶⁸ A gondviselőség időszaka azonban csak „az atyja által elrendelt ideig” tart, majd utána élvezi a szabadságát. Ebben a vonatkozásban az atyák az Ószövetség korában Isten fiaiként szabadok voltak, de nem birtokolták a szabadságot, amíg a törvény az oktatójuk szerepét játszotta, és az igájában tartotta őket. A törvények az a rabszolgasága addig tartott, míg Isten jónak látta, Aki Krisztus eljövételével vetett véget annak. Az ügyvédek különböző módokat sorolnak fel, melyekkel a gyámság, vagy a gondviselőség véget ér, de mindezen módszerek között az egyetlen, mely illik ehhez az összehasonlításhoz az, amelyiket Pál is választotta, „az atya rendelése”.

Vizsgáljuk most meg az egyes mondatokat. Egyesek az összevetést más módon bárki emberfia esetére vonatkoztatják, míg Pál két nemzetségről beszél. Elismerem, igaz, amit mondanak, de semmi köze sincs a most vizsgált ígeszakaszhoz. A választottak, jóllehet Isten gyermekei az anyaméhtől fogva, mégis, amíg hit által nem jutnak a szabadság birtokába, rabszolgákhoz hasonlóak maradnak a törvény alatt. Attól kezdve azonban, hogy megismerték Krisztust, nincs többé szükségük erre a gyámságra. Mindezt elismervén én tagadom, hogy Pál itt egyénekről beszél, vagy a hitetlenség korszaka és a hit általi elhívás között von párhuzamot. A vitatott dolgok az alábbiak voltak: miután Isten egyháza egyetlen, miképpen lehet az állapotunk az izraelitákétól eltérő? Mivel mi a hit által vagyunk szabadok, miképpen

⁶⁸ „Az επιτροπος jelenti mind a gyermek felügyelőjét jelenti, aki a testi épségére és a vagyonára egyaránt vigyáz, mind a nevelőjét és az oktatóját: επιτροπος και του παιδος και των χρηματων, mind a gyermek, mind a vagyon felügyelője. Itt tulajdonképpen az utóbbit, a tanítóját, vagy nevelőjét jelenti. A következő οικονομος szó, amit gondviselőnek fordítunk, itt a felügyelőjét jelenti, aki a személyére és a vagyonára visel gondot, s a nagy örökségek örökösei rendszerint mindkettőnek alá vannak rendelve úgy, ahogyan a szolgák is alá vannak vetve tényleges uruknak.” – Chandler.

lehetséges, hogy ők, akiknek velünk együtt volt hitük, mégsem osztoztak velünk ugyanabban a szabadságban? Miután mi egyformán Isten gyermekei vagyunk, miképpen lehetséges, hogy manapság mentesülünk a törvény ama igájától, amit nekik hordozniuk kellett? Ezeket a dolgokat vitatkoztak, nem pedig annak módján, ahogyan a törvény uralkodik valamennyiünk felett, mielőtt a hit által megszabadulnánk a rabságából. Szögezzük le mindenekelőtt ezt a dolgot: Pál itt az ószövetségi időkben létezett izraelita egyházat veti össze a keresztyén egyházzal, hogy meglássuk, miben egyezünk, s miben térünk el egymástól. S ez az összevetés a legbősegebb és leghasznosabb tanítást is közli egyben velünk.

Először is megtanuljuk, hogy a reménységünk manapság, valamint az atyáké az ószövetségi időkben ugyanarra az örökségre irányult, mert ők is ugyanakkor az örökbe fogadásnak a részesei voltak. Egyes fanatikusok, és közöttük Servetus álmai szerint az atyák isteni módon csakis arra lettek kiválasztva, hogy a mi, mint Isten népe előképe legyenek. Pál viszont azt állítja: azért lettek kiválasztva, hogy velünk együtt Isten gyermekei legyenek, és konkrétan bizonyosságot tesz róla, hogy az Ábrahámnak megígért lelki áldások hozzánk hasonlóan hozzájuk is ugyanúgy tartoztak.

Másodszor azt tanuljuk meg, hogy a külső rabszolgaságuk ellenére a lelkiismereteik mégis szabadok voltak. A törvény betartásának kötelezettsége nem gátolta meg Mózeszt és Dánielt, az összes istenfélő királyt és a prófétákat, valamint a hívők egész közösségét abban, hogy lélekben szabadok legyenek. A vállukon hordták a törvény igáját, de szabadon imádták az Istent. Konkrétabban, miután tanultak az ingyenes bűnbocsánatról, a lelkiismereteik megszabadultak a bűn és a halál zsarnokságától. Ebből arra kell következtetnünk, hogy ugyanazt a tanítást vallották, s a hit igazi egységében egyesültek velünk, ugyanarra az egy Közbejáróra támaszkodtak, Atyjukként hívták segítségül Istent, és ugyanaz a Lélek vezette őket is. Mindez elvezet arra a következtetésre, hogy a köztünk és az ősatyák közötti különbségek az eseményekben rejlenek, nem pedig a lényegben. A Testamentum, vagy Szövetség minden fő jellemzőjét tekintve megegyezünk, a ceremóniák és a kormányzati forma, amikben különbözünk, pusztán kiegészítések. Emellett ez volt az egyház csecsemőkora, most azonban, mikor Krisztus már eljött, az egyház elérkezett a férfikorba.

Pál szavainak jelentése világos, de vajon nincs bennük valamiféle látszólagos önellentmondás? Az efézusbelieknek írott levelében arra buzdít, hogy naponta fejlődjünk tovább, „míg eljutunk mindnyájan az Isten Fiában való hitnek és az Ő megismerésének egységére, érett férfúságra, a Krisztus teljességével ékeskedő kornak mértékére” (Ef4:13). A korinthusbelieknek írott első levelében pedig ezt mondja: „Téjnek italával tápláltalak titeket és nem kemény eledellel, mert még nem bírtatok volna meg, sőt még most sem bírjátok meg” (1Kor3:2), majd röviddel ezt követően gyermekekhez hasonlítja a galatákat (Gal4:19). Azt mondom, azokban az igeszakaszokban az apostol konkrét személyekről, és a hitükről beszél, azaz egyénekről, itt azonban általánosságban beszél a két testületről, a személyekre való tekintet nélkül. Ez a válasz a segítségünkre lesz egy sokkalta nagyobb nehézség megoldásában. Mikor rátekintünk Ábrahám páratlan hitére, és a szent próféták roppant intelligenciájára, micsoda arcátlansággal merjük majd azt mondani róluk, hogy nálunk alacsonyabb rangúak? Vajon nem inkább ők voltak a hősök, mi pedig a gyermekek? De hogy magunkról ne is beszéljünk, a galaták között vajon lehetett volna ezekhez az emberekhez hasonlót találni? Itt azonban, mint mondtam, az apostol nem konkrét személyeket ír le, hanem a két nemzetség egyetemes állapotát. Egyesek rendkívüli ajándékokkal lettek felruházva. Ők azonban csak kevesen voltak, s az egész testület nem osztozott velük ebben. Emellett még ha nagy létszámúak voltak is, nem azt kell kutatnunk, hogy belülről milyenek voltak, hanem azt, hogy Isten milyen kormányzat alá helyezte őket. Az pedig kimondottan egy, a gyermekek számára alapított iskolarendszer, παιδαγωγία volt. S mi vagyunk mi manapság? Isten szétszaggatta azokat a láncokat, s az egyházát engedékenyebb módon kormányozza, nem téve ránk ily súlyos korlátokat. Egyidejűleg azt is megemlíthetjük futólag,

hogy bármekkora tudásszintet is értek el, az magán hordozta annak az időszaknak a jellegét, mert az általuk élvezett kijelentés felett állandóan egy sötét felhő lebegett. Ezért mondja a Megváltónk: „Boldog szemek, a melyek látják azokat, a melyeket ti láttok. Mert mondom néktek, hogy sok próféta és király kívánta látni, a miket ti láttok, de nem látták; és hallani, a miket hallotok, de nem hallották.” (Lk10:23-24)

Most már értjük, milyen vonatkozásban vagyunk mi előnyben azokkal szemben, akik jócskán az elődeink voltak, mert a kijelentések nem személyekre, hanem teljes mértékben az isteni kormányzás ökonómiájára vonatkoznak. Ez az igeszakasz bizonyul majd a legnagyobb erejű ütegeknek ceremóniák ama szemfényvesztésének megsemmisítéséhez, melyek a pápai rendszer összes ragyogását alkotják. Mert mi más kápráztatja el az egyszerű emberek szemét, és vezeti őket a pápa uralmának megbecsülésére, ha nem is bámulattal, de legalábbis valamekkora tisztelettel, mint a ceremóniák, rítusok, taglejtések és a mindenféle felszerelések hatalmas hadserege, amiket a tudatlanok bámulatba ejtésének konkrét céljával agyaltak ki? Ebből az igeszakaszból kiderül, hogy ezek álöltözetek, melyekkel megromtják az egyház valódi szépségét. Most nem beszélek a nagyobb és félelmetesebb romlásokról, azokról, amelyeket istentiszteletként mutogatnak, s azt képzelik, hogy rendelkeznek az üdvösség kiérdemlésének erejével, és nagyobb szigorúsággal erőltetik ezeknek a hiábavalóságoknak a betartását, mint Isten egész törvényét. Csak utalnék azokra a tetszetős ürügyekre, amikkel ezek a modern kori feltalálók mentegetik az utálatosságaik hatalmas tömegét. Ellenvetésként agyalták ki, hogy a tömegek tudatlansága ma nagyobb, mint a korábbi izraelitáké, ezért nagyon sok segítségre van szükség. De ezen a módon soha nem lesznek képesek bebizonyítani, hogy a népet hasonló fegyelem, vagy iskola alá kell vonni, mint ami Izrael népénél létezett. Én ugyanis mindig annak kijelentésével szállok majd velük szembe, hogy az Isten kijelölése ma teljességgel más. Ha a hasznosságot bizonygatják, akkor felteszem a kérdést: ők vajon jobb bírái annak, hogy mi a hasznos, mint Maga Isten? Tartsuk fenn azt a szilárd meggyőződést, hogy a legnagyobb előny, valamint a legnagyobb helyesség abban található, amit Isten határozott el. A tudatlanok támogatásában nem azokat a módszereket kell alkalmaznunk, melyeket az emberi fantáziának tetszett kiagyalni, hanem azokat, amelyeket Maga Isten kötött ki, Aki kétségtelenül semmit ki nem hagyott, ami alkalmas volt a gyengeségük megsegítésére. Legyen ez a pajzs elegendő minden ellenvetés visszaverésére: „Isten másképpen ítélte meg, és az Ő célja adja meg nekünk az összes érv helyét, hacsak nem feltételezzük, hogy az emberek képesek azoknál jobb segítségnyújtási módokat megalkotni, mint amelyeket Isten biztosított, s a melyeket utóbb haszontalanokként vetnek el.” Figyeljük meg alaposan: Pál nem pusztán azt mondja, hogy a zsidókra helyezett iga lekerült rólunk, hanem konkrétan meghatározza a különbséget a kormányzásban, amit Isten parancsolt meg betartani. Elismerem, hogy most szabadságunk van minden külsődleges dologban, de csak azzal a feltétellel, hogy az egyházat nem terheljük meg a ceremóniák tömegével, és a keresztyénséget sem keverjük össze a judaizmussal. Ennek okát majd még megvizsgáljuk a maga helyén.

3. *A világ elemei alá voltunk vettelve.* Az *elemek* jelenthetik szó szerint a külsődleges és testi dolgokat, vagy jelképesen a kezdetleges alapdolgokat. De miért mondja, hogy azok a dolgok, melyeknek lelki jelentőségük volt, *a világ elemei* voltak? Azt mondja: az igazságot nem valamiféle egyszerű formában élveztük, hanem földi jelképekben, következésképpen a külsődlegesnek „világinak” kellett lennie, bár mennyei titok mögé volt elrejtve.

4. *Mikor pedig eljött az időnek teljessége.* Az általa felhozott hasonlattal folytatja, s a saját céljaihoz alkalmazza a már korábban előfordult kifejezést: „az Atya által kijelölt időt”, de azt is megmutatja, hogy az Isten gondviselése által elrendelt idő helyes és alkalmas volt. Az az idő a legalkalmasabb, és a cselekvési mód a leghelyesebb, ami Isten irányít. Annak megítélése, hogy mikor jött el az ideje Isten Fia kinyilatkoztatásának a világ előtt egyedül Istenre tartozott megítélni és meghatározni. Ennek a megfontolásnak minden kíváncsiszkodást

meg kell zaboláznia. Senki emberfia ne merjen elégedetlenkedni Isten titkos céljával, és ne kezdjen vitát arról, hogy Krisztus miért nem jelent meg már előbb. Ha az olvasó teljesebb információt szeretne kapni ebben a témában, elolvashatja, amit a Róma levél befejezéséről írtam.

Kibocsátotta Isten az ő Fiát. Ez a néhány szó nagyon sok tanítást foglal magában. A Fiúnak, Aki elküldetett, már az elküldés előtt léteznie kellett, s ez bizonyítja örök Istenségét. Krisztus tehát az Isten Fia, Aki a mennyből küldetett el. Mégis, ugyanez a személy *asszonytól lett*, mert Magára öltötte a mi természetünket, ez pedig megmutatja, hogy kettős természetes volt. Egyes másolatokban a *natum* szó szerepel a *filium* helyett, de az utóbbi olvasatot általánosabban követik, s véleményem szerint is ezt kell előnyben részesíteni. A nyelvezet azonban kifejezetten arra is irányult, hogy Krisztust, mint az anyja szubsztanciájából származót, és nem természetes úton nemzettet, elkülönítse a többi embertől. Bármely más értelmezés lényegtelen és a témához nem illeszkedő lenne. Az *asszony* szó itt általánosságban a nőneműséget jelenti.

A törvénynek alávetve. Szó szerint fordításban: *a ki törvény alatt lett*, de a magam változatában jobbnak láttam másik szót használni, mely világosabban fejezi ki a tényt, hogy a törvény alárendeltségébe került. Krisztus, az Isten Fia, Aki joggal követelhetne volna, hogy mentes legyen mindennemű alávetettségtől, a törvény alá vettetett. Miért? Helyettünk, hogy megszerezhesse számunkra a szabadságot. Az ember, aki szabad volt, kezesnek állva felszabadít egy rabszolgát: ha magára veszi a láncokat, azokat másról veszi le. Így választotta Krisztus is azt, hogy alá legyen vetve a törvénynek, mert az attól való mentességet így szerezte meg a számunkra. Ellenkező esetben céltalanul hajtotta volna a fejét a törvény igájába, mert természetesen nem saját magáért tette azt meg.

5. *Hogy a törvény alatt levőket megváltsa.*⁶⁹ Meg kell itt jegyeznünk, hogy a mentesség a törvény alól, amit Krisztus szerzett meg nekünk, nem foglalja magában azt, hogy többé már nem tartozunk semmiféle engedelmisséggel a törvény tanításának, és tehetjük, amit csak akarunk, mert a törvény a jó és szent élet örök szabálya. Pál azonban a törvényről, s annak minden kiegészítésével egyetemben beszél. A törvény alávetésétől megszabadultunk, mivel a törvény már nem az, ami volt. „A kárpit meghasadt” (Mt17:51), a szabadság kihirdettetett, és ez az, amit azonnal hozzá is tesz.

Hogy elnyerjük a fiúságot. Az atyák az ószövetségi korban biztosak voltak az örökbefogadásukról, de mégsem élvezték teljesen ezt a kiváltságukat. Az *örökbefogadás*, mint a „testünk megváltása” kifejezés is (Rm8:23) itt a tényleges birtoklást jelenti. Ahogyan az utolsó napon megkapjuk az örökbe fogadásunk gyümölcsét, amiben a szent atyák nem részesültek Krisztus eljövételét megelőzően. Ezért azok, akik most terhelik meg az egyházat felesleges ceremóniákkal, az örökbefogadás őt megillető jogától fosztják meg azt.

Gal4:6-11

6. Minthogy pedig fiak vagytok, kibocsátotta az Isten az ő Fiának Lelkét a ti szíveitekbe, ki ezt kiáltja: Abba, Atya!

7. Azért nem vagy többé szolgál, hanem fiú; ha pedig fiú, Istennek örököse is Krisztus által.

8. Ámde akkor, mikor még nem ismertétek az Istent, azoknak szolgáltatok, a mik természet szerint nem istenek;

⁶⁹ „Nagyon távol állt Ő attól, hogy a törvény igájába vesse azokat, akiknek a törvény nem adatott át, inkább a zsidókat jött felszabadítani abból.” – *Wetstein*.

9. Most azonban, hogy megismertétek az Istent, sőt hogy megismert titeket az Isten, miként tértek vissza ismét az erőtelen és gyarló elemekhez, a melyeknek megint újból szolgálni akartok?

10. Megtartjátok a napokat és hónapokat és időket, meg az esztendőket.

11. Féltetek titeket, hogy hiába fáradoztam körülöttek.

Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem, Abba, Pater.

Itaque non amplius es servus, sed filius; si antem filius, etiam haeres Dei per Christum.

At tunc quum nondum cognoveratis Deum, serviebatis eis qui natura non sunt dii.

Nunc autem postquam cognovistis Deum, vel potius cogniti fuistis a Deo; quomode convertimini rursus ad infirma et egena elementa, quibus rursus Deuteronomy integro servire vultis?

Dies observatis, et menses, et tempera, et annos.

Timeo Deuteronomy vobis, ne forte in vobis frustra laboraverim.

6. *Minthogy pedig fiak vagytok.* Az örökbe fogadásról, amit említ, a következő érveléssel bizonyítja, hogy a galatákat is megilleti: ennek az örökbe fogadásnak meg kellett előznie az örökbefogadásnak a Szentlélek által adott bizonyosságát. A hatás az ok jele. Mikor bátorkodtok, mondja, Isten Atyátoknak hívni, akkor Krisztus Lelkének tanácsára és irányításával cselekedtek, így bizonyos, hogy Isten fiai vagytok. Ez egyezik azzal, amit máshol tanít, miszerint a Lélek az örökbefogadásunk foglalója és záloga, s jól megalapozott hitet ad nekünk arról, hogy Isten egy atya szeretetével bánik velünk. „A ki el is pecsételt minket, és a léleknek zálogát adta a mi szíveinkbe.” (2Kor1:22) „A ki pedig minket erre elkészített, az Isten az, a ki a Lélek zálogát is adta minékünk.” (2Kor5:5)

Ennek azonban ellene vethetik: vajon a gonosz emberek elhamarkodottságukban nem szokták szintén azt hirdetni, hogy Isten az ő Atyjuk? Vajon nem hangoztatják gyakran másoknál nagyobb magabiztossággal a hamis dicsekedéseiket? Erre azt válaszolom, hogy Pál nyelvezete nem hiábavaló dicsekvést, vagy olyan önmagával kapcsolatos gögös véleményt hangoztat, amit bárki kialakíthat, hanem egy kegyes lelkiismeret bizonyágtételét, mely az újjászületést kíséri. Ennek az érvnek nem lehet máshol súlya, csak a hívők esetében, mert az istentelen embereknek nincsen tapasztalatuk erről a bizonyosságról, amint azt Urunk Maga jelenti ki: „Az igazságnak ama Lelkét”, mondja, „a kit a világ be nem fogadhat, mert nem látja őt és nem ismeri őt” (Jn14:17).

Ez foglaltatik benne Pál szavaiban: *kibocsátotta az Isten az ő Fiának Lelkét a ti szíveitekbe.* Ez nem az, amit maguk az illetők a bolond testi megítélés alapján merészelnek hinni, hanem amit Isten jelent ki a szíveikbe az Ő Lelke által. Az *Ő Fiának Lelke* olyan cím, mely jobban megfelel a jelen helyzetre, mint bármely másik. Mi azért vagyunk Isten fiai, mert ugyanazt a Lelket kaptuk, mint az Ő egyetlen Fia. Figyeljük meg: Pál ezt egyetemesen tulajdonítja az összes keresztyénnek, mert ahol az isteni szeretetnek irántunk ez a záloga hiányzik, ott biztosan nincsen hit. Ebből nyilvánvaló, miféle keresztyénség a pápaságé, miután bárkit, aki azt mondja, hogy Isten Lelkét birtokolja, istentelen vakmerőséggel vádolnak. Sem Isten Lelke, sem a bizonyosság nem tartozik a hitről alkotott fogalmukhoz. Ez az egyetlen tantétel figyelemre méltó bizonyítéka annak, hogy a pápisták összes iskolájában az ördög, a hitelenség atyja uralkodik. Elismerem, hogy a skolasztikus hittudósok, mikor az emberek lelkiismeretére az állandó kétely izgalmát parancsolják rá, akkor tökéletes összhangban vannak azzal, amit az emberiség természetes érzelmei diktálnának. Annál inkább szükséges rögzítenünk az elménkben Pálnak azt a tanítását, hogy egyetlen ember sem keresztyén, aki nem tanulta meg a Szentlélek tanítása által Istent Atyjának szólítani.

Kiáltja. Ezt a határozót szerintem a nagyobb bátorság kifejezésére használja. A húzódozás nem hagy minket szabadon beszélni, hanem zárva tartja a szánkat, s félszavak is alig hagyják el a szánkat. A „kiáltás” viszont a szilárdságot és a rendíthetetlen magabiztosságot fejezi ki. „Mert nem kaptatok szolgaság lelkét ismét a félelemre, hanem a szabadságát a teljes magabiztosságra” (v. ö. Rm8:15).

Abba, Atya! Ezeknek a szavaknak a jelentése szerintem kétségtelenül az, hogy Isten segítségül hívása minden nyelv számára közös. A tény, mely közvetlenül összefügg a tárgyalt témával, az, hogy mind a zsidók, mind a görögök az *Atya* nevet adták Istennek, amint azt Ézsaiás megjövendölte: „rám esküszik minden nyelv!” (Ézs45:23) A jelen téma egészét hosszabban is tárgyalja az apostol a rómabeliekhez írott levelében. Én szükségtelennek vélem itt megismételni az ahhoz a levélhez már megtett észrevételeimet, amit az olvasó ott tanulmányozhat. Mivel tehát a pogányok is Isten fiai közé számítottak, ebből nyilvánvaló, hogy az örökbefogadás nem a törvény érdemei, hanem a hit kegyelme által történik.

7. *Azért nem vagy többé szolga.* A keresztyén egyházban a rabszolgaság többé nem létezik, hanem a gyermekek szabadok. Azt, hogy milyen értelemben voltak az atyák rabszolgák a törvény alatt, már elemeztük. Az ő szabadságuk még nem jelentetett ki, hanem el volt rejtve a törvény leple és igája alatt. A figyelmünk most ismét az Ó-, és az Újszövetség közötti különbségekre irányul. Az ókoriak is Isten fiai, s Krisztuson keresztül az örökösök voltak, mi azonban más módon bírjuk ugyanezt a jelleget. Krisztus ugyanis jelen van velünk, s ezen a módon élvezzük az Ő áldásait.

8. *Ámde akkor, mikor még nem ismertétek az Istent.* Ezt nem további érvnek szánja, s valóban, már olyan alaposan bizonyította ezt a dolgot, hogy semmi kétség sem maradt, s a feddés, amiben most készül őket részesíteni, nem kerülhető el. A célja az, hogy a bukásukat még bűnösebbé tegye, összevetvén azt a múltbeli eseményekkel. Nem csoda, mondja, hogy *azoknak szolgáltatok, a kik természet szerint nem istenek*, mert ahol nem ismerik az Istent, ott félelmetes vakságnak kell uralkodnia. Akkor a sötétségben tévelyegtetek, de mennyire szégyenletes, hogy a világosságban is ilyen vaskos tévelygésbe estek! A fő következtetés tehát az, hogy a galatáknak kevésbé lehetett megbocsátani az evangélium megrontását, mint a korábbi bálványimádásukat. Itt azonban meg kell jegyezni, hogy amíg meg nem világosodunk az egy Isten valódi ismeretétől, mindig is bálványokat szolgálunk, bármiféle ürüggyel is igyekezzünk támogatni a hamis vallást. Isten törvényes tiszteletét tehát meg kell előznie az Ő jelleméről alkotott helyes nézeteknek. *Természet szerint*, azaz a valóságban ezek *nem istenek*. Az imádat minden tárgya, amit emberek agyálnak ki, a saját képzeletük teremtménye. Az emberek vélekedése szerint a bálványok lehetnek istenek, de a valóságban ezek semmik.

9. *Most azonban,*⁷⁰ *hogyan megismertétek az Istent.* Semmiféle nyelvezet sem képes kifejezni az egyszer már megismert Istentől való eltávolodás aljas hálátlanságát. Mi más ez, mint saját akaratból elhagyni a világosságot, az életet, minden jótétemény forrását – „elhagyni”, mint Jeremiás panasolja „az élő vizek forrását, és repedezett kutakat ásni, melyek nem tartják a vizet!” (v. ö. Jer2:13) S hogy még tovább fokozza a gyalázatot, helyesbíti a mondottakat, és ezt mondja: *sőt, hogyan megismert titeket az Isten.* Minél nagyobb ugyanis Isten kegyelme irántunk, annál súlyosabb a vétünk a megvetéséért. Pál emlékezteti a galatákat arra, honnan szerezték az istenismeretet. Kijelenti: nem ők fáradoztak érte az elméjük élességével, vagy munkálkodásával, hanem – mivel a lehető legtávolabb álltak attól, hogy gondoljanak Rá – Isten kereste őket meg a kegyelméből. Amit a galatákról mond, az mindenkire kiterjeszhető, mert mindezekben Ézsaiás szavai teljesedtek be: „Megkeresni hagytam magamat azoktól, a kik nem is kérdeztetek; megtaláltam magamat azokkal, a kik

⁷⁰ Μαλλον δε. A görög szerzők az általuk elmondottak helyesbítésére használják ezt a két járulékszót, mintha az, amit elmondtak nem lenne elég, és még hozzá kellene tenni valamit. Így van a Rm8:34-ben és Polybus esetében. Χρησιμον ειη μαλλον δ αφναγκαιον. „Hasznos lesz, sőt egyenesen szükséges.” Και γαρ αποπον μαλλον δ ως ειπειν αδυνατον. „Abszurd lenne, sőt egyenesen lehetetlen.” – *Raphelius*.

nem is kerestenek” (Ézs65:1). Elhívásuk eredete Isten ingyenes kiválasztása, ami életre predesztinál minket, mielőtt még megszületnénk. Ettől függ az elhívásunk, a hitünk, az egész üdvösségünk.

Miként tértek vissza? Nem térhettek vissza a ceremóniákhoz, amiket soha nem gyakoroltak. A kifejezés jelképes, és pusztán annyit jelent, hogy visszaesni a bűnös babonáságba, mintha soha nem jutott volna el hozzájuk Isten igazsága, az ostobaság csúcsát jelentette. Mikor a ceremóniákat *gyarló elemeknek* nevezi, azokat mondhatni Krisztus kívüllinek tekinti, sőt mondhatni Krisztussal ellentétesnek. Az atyák számára nemcsak hasznos gyakorlatok és segítségek voltak a kegyességhez, de a kegyelem hatékony eszközei is. De akkor egész értékük Krisztusban, és Isten rendelésében rejlik. A hamis apostolok viszont, elhanyagolva az ígéretet, megpróbálták a ceremóniákat úgy szembeállítani Krisztussal, mintha Krisztus Önmagában nem volna elégséges. Annak pedig, hogy Pál szerint ezeket értelmetlen jelentéktelenségeknek kell tekinteni, nem szabad meglepetést okozni, de erről már beszéltem. A *szolgaság* szó feddést közvetít, amiért alávetnék magukat a rabszolgaságnak.⁷¹

10. *Megtartjátok a napokat.* Az „elemek” említésének egy példajaként hozakodik elő a napok megtartásával. Itt nem dátumok betartását ítéli el a polgári társadalom rendjében. A természet rendje, melyből ez származik, rögzített és állandó. Mi más módon számolják a hónapokat és az éveket, mint a Nap és a Hold keringése alapján? Mi más különbözteti meg a nyarat a téltől, vagy a tavaszt az aratástól, mint Isten rendelete – az a rendelet, melyről azt ígérte, hogy a világ végéig folytatódni fog (1Móz8:22)? A napok polgári számolása nemcsak a mezőgazdasághoz és a politikához, valamint a hétköznapi élethez tartozik, hanem még az egyház kormányzására is kiterjed. Milyen természetű hát az a betartás, amit Pál fedd? Olyan, ami megköti a lelkiismeretet vallási megfontolásokkal, mintha szükséges lenne az istentisztelethez, s ami, ahogyan a rómabeliekhez írott levelében fejezi ki, különbbé teszi az egyik napot a másiktól (Rm14:5).

Mikor bizonyos napokat önmagukban tartanak szenteknek, mikor az egyik napot vallási alapon különböztetik meg a másiktól, mikor a szent napokat az istentisztelet részének tekintik, akkor a napokat helytelenül tartják meg. A zsidó szombatot, az újhaldakat és más ünnepeket a hamis apostolok buzgón erőltették, mivel ezeket a törvény írta elő. Mikor mi a jelen korban bevezetjük a napok megkülönböztetését, akkor nem kötelezőknek tekintjük azokat, csapdát állítván ezzel a lelkiismeretnek. Nem számítjuk az egyik napot szentebbnek a másiktól, s nem tesszük a napokat egyenrangúvá a vallással és az istentisztelettel, hanem pusztán a rend és a harmónia fenntartására ügyelünk. A napok megtartása nálunk szabad szolgálat, és mentes minden babonáságtól.

11. *Féltelek titeket, hogy hiába fáradoztam körültekintően.* A kifejezés nyers, s meg kellett riasztania a galatákat, mert miféle reménységük maradt, ha Pál hiába munkálkodott? Egyesek kifejezték a megdöbbenésüket, amiért Pált ilyen erőteljesen érintette a napok megtartása, hogy majdnem az egész evangélium aláaknázásaként írja le. Ha azonban gondosan mérlegre tesszük az egész dolgot, meglátjuk, hogy erre jogos oka volt, s a hamis apostolok nemcsak a zsidó rabszolgaság igáját igyekeztek az egyház nyakára tenni, de az elméiket is eltöltötték gonosz babonáságokkal. Visszavinni a keresztyénséget a judaizmusba önmagában sem kis súlyú gonoszság volt, de sokkal nagyobb kárt okoztak, amikor Krisztus kegyelmével szemben az ünnepnapokat érdemszerző tevékenységeknek tüntették fel, s azt állították, hogy ez az istentiszteleti mód elnyeri az Isten jóindulatát. Mikor efféle tantételeket fogadtak el, azzal megrontották az istentiszteletet, hatástalanították Krisztus kegyelmét, és elnyomták a lelkiismeret szabadságát.

⁷¹ “Par ce mot de *Servir*, il reprend la necessity, a laquelle ils s’abandonnoient d’observer les ceremonies.” “A *szolgaság* szóval itt megfeddi őket, amiért szükségesnek tartották, hogy lealacsonyodjanak a ceremóniák megtartásához.”

Csodálkozunk hát, ha Pál attól félt, hogy hiába munkálkodott, s az evangélium ettől kezdve haszontalanná válik? S mivel manapság a pápaság pontosan ezt a fajta istentelenséget támogatja, miféle Krisztust, és miféle evangéliumot tartanak fenn? Ami a lelkiismeret megkötözését illeti, nem kisebb szigorúsággal erőltetik a napok megtartását, mint tette azt Mózes. A hamis apostolokhoz hasonlóan ők is az istentisztelet részének tekintik az ünnepnapokat, sőt összekapcsolják azokat az érdemek ördögi elképzelésével. A pápistákat tehát a hamis apostolokhoz hasonlóan elítélendőknél kell tartanunk, de azzal súlyosbítva, hogy míg a hamis apostolok az Isten törvénye által előírt napok betartását javasolták, a pápisták a saját pecsétjükkel elhamarkodottan megjelölt napok betartását parancsolják, mint a legszentebbekét.

Gal4:12-20

12. Legyetek olyanok, mint én; mert én is olyanná lettem, mint ti: atyámfiái, kérlek titeket, semmivel sem bántottatok meg engem.

13. Tudjátok pedig, hogy testem erőtelensége miatt hirdettem néktek az evangéliumot először.

14. És megkísértetvén testemben, nem vetettetek meg, sem nem útáltatok meg engem, hanem úgy fogadtatok, mint Istennek angyalát, mint Krisztus Jézust.

15. Hová lőn tehát a ti boldogságotok? Mert bizonyosságot teszek néktek, hogy ti, ha lehetséges volt volna, szemeiteket kivájjván, nékem adtátok volna.

16. Tehát ellenségeitek lettem-é, megmondván néktek az igazat?

17. Nem szépen buzgolkodnak érettetek, sőt minket ki akarnak rekeszteni, hogy mellettök buzgolkodjatok.

18. Szép dolog pedig fáradozni a jóban mindenkor, és nem csupán akkor, ha köztetek vagyok.

19. Gyermekeim! kiket ismét fájdalommal szülök, míglen kiábrázolódik bennetek Krisztus.

20. Szeretnék pedig most köztetek jelen lenni és változtatni a hangomon; mert bizonytalanságban vagyok felőletek.

Estote ut ego; quia ego quoque sum ut vos. Fratres, rogo vos; nihil mihi fecistis injuriae.

Novistis autem, quod per infirmitatem carnis evangelizaverim vobis prius;

Et experimentum mei, quod fuit in carne mea, non contempsistis, neque respuistis; sed tanquam angelum Dei suscepistis me, tanquam Christum Iesum.

Ubi igitur beatitudo vestra? testimonium enim reddo vobis, quod, si possibile fuisset, etiam oculos vestros effossos dedissetis mihi.

Ergo vera loquendo inimicus sum vobis factus?

AEmulantur vos, non bene; imo excludere vos volunt, ut ipsos aemulemini.

Bonum autem est aemulari in bono semper, et non tantum quum praesens sum apud vos.

Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus.

Vellem autem nunc coram esse vobiscum, et rotare vocem meam; quia anxius sum in vobis.

12. *Legyetek olyanok, mint én.* Eddig nyersen beszélt, most elkezd lágyabb nyelvezettel szólni. A korábbi nyersesége több, mint igazolható volt a sérelem szörnyűsége folytán, mivel azonban jót akart cselekedni, most a megbékélés stílusában folytatja. A bölcs pásztorra tartozik annak megfontolása, hogy mi lenne a legjobb módszer az eltévelyedettek visszavezetéséhez a helyes útra ahelyett, hogy azon gondolkodna, mit érdemelnek meg joggal.

„Elő kell állnia alkalmas, alkalmatlan időben, inteni, feddeni, buzdítani teljes béketűréssel és tanítással” (2Tim4:2). A Timótheusnak javasolt módszert követve felhagy a korholással, és elkezd könyörögni. *Kérlek benneteket*, mondja, és *testvéreinek* nevezi őket, ezzel adván bizonyosságát annak, hogy a feddésébe nem keveredett keserűség.

A *legyetek olyanok mind én* az elme beállítottságára vonatkozik. Miután igyekszik hozzájuk igazodni, ezért szeretné, ha viszont ők is olyanok lennének, mint ő maga. *Mert én is olyanná lettem, mint ti.* „Miután nincs más cél a szemem előtt, mint a ti javatok előmozdítása, jó, ha ti is eltökélitek magatokat a mérsékelt nézetek elfogadására, és akaró, engedelmes füleket hajtotok az útbaigazításaimra.” S itt újra a pásztorokat emlékezteti arra a kötelességükre, hogy a tőlük telhető legteljesebb mértékben szálljanak alá a néphez, és tanulmányozzák azok különféle beállítottságait, akikkel foglalkozniuk kell, ha azt akarják, hogy igazodjanak az üzenetükhöz. Még mindig megáll a közmondás: „ahhoz, hogy szeressenek, szeretetre méltónak kell lenni”.

Semmiel sem bántottatok meg engem. Ezzel azt a gyanút igyekszik elvenni, ami a korábbi intéseit mogorvábbakká tehetné. Ha úgy véljük, hogy a beszélő sértődött, vagy bosszút áll egy személyes vitában, elménket teljes mértékben elfordítjuk tőle, s biztos, hogy bármit mond, azt előnytelenül értelmezzük. Pál tehát szembemegy a feltámadó előítéletekkel, és ezt mondja: „Ami pedig engem illet, nincs okom panaszkodni rátok. Nem magamtól, nem is a veletek szembeni ellenségességből érzek hevesiséget, ezért ha erőteljes nyelvezetet használok, annak más oka van, nem a gyűlölet, vagy a harag.”

13. *Tudjátok pedig, hogy testem erőtelensége miatt.* Emlékezetükbe idézi a barátságos és tiszteletteljes módot, ahogyan fogadták őt, és teszi ezt két okból is. Először is tudtukra adja, hogy szerette őket, és ezzel igyekszik halló füleket szerezni a mondanivalójához, másodsor arra bátorítja őket, hogy amiképpen jól kezdték, tovább is ezen az úton haladjanak. A múltbeli események eme említése tehát, miközben a kifejezése a szívélyes üdvözlésnek, buzdítás is kívánt lenni arra, hogy ugyanúgy cselekedjenek, mint azt a korábbi időszakban tették.

A *test erőtlensége* alatt itt is, mint máshol, azt érti, ami látszólag közönséges és megvetendővé tette őt. A *test* a külső megjelenését jelöli, amit az *erőtlenség* szóval megvetendőnek ír le. Ilyen volt Pál, mikor hozzájuk érkezett, magamutogatás, színlelés, világi tisztesség, vagy rang, egyszóval minden nélkül, ami az emberek szemében tiszteletet, vagy megbecsülést kelthetett volna iránta. Mindez mégsem gátolta meg a galatákat abban, hogy a legtisztességesebb fogadtatásban részesítsék. A történet jelentős mértékben alátámasztja az érveit, mert mi más volt akkor Pálban, ami felkeltette a megbecsülésüket, vagy tiszteletüket, mint egyedül a Szentlélek ereje? Most milyen ürüggyel kezdik megvetni ezt az erőt? Utána következetlenséggel vádolja őket, mert Pál életének semmiféle utóbb bekövetkezett eseménye sem jogosítja fel őket arra, hogy kevesebbre becsülik őt, mint korábban. De ezt a galaták döntésére bízta, megelégedvén azzal, hogy közvetve ajánlja megfontolásra.

14. *És megkísértetvén testemben.* Azaz „jóllehet bennem világi szemmel nézve egy megvetendő személyt láttatok, mégsem utasítottatok el”. *Kísértésnek*, vagy próbának nevezi, mert nem ismeretlen, vagy rejtett dolog volt, s ő maga sem próbálta elrejtetni, amint azt rendszerint a becsvágyó emberek teszik, akik mindent szégyellnek önmaguk körül, ami kibebítheti a nyilvános megbecsülésüket. Gyakorta megtörténik, hogy arra méltatlanokat tapsolnak, mielőtt a valódi jellemük napvilágra kerül, de röviddel azt követően szégyenben és gyalázatban küldik el őket. Nagyon más volt azonban Pál esete, aki nem használt álruhát a galaták megtévesztésére, hanem őszintén elmondta nekik, hogy ő kicsoda.

Mint Istennek angyalát. Ennek fényében kell bánni Krisztus minden igazi szolgálójával. Ahogyan Isten is felhasználja az angyalok szolgálatát a jótéteményeinek velünk való közlésére, úgy támadnak isteni módon a kegyes tanítók arra, hogy a z áldások közül a legkiválóbbat, az örök üdvösség tanítását kiszolgáltassák nekünk. Nem minden jó ok nélkül vannak tehát az angyalokhoz hasonlítva azok, akik keze által osztogat Isten ekkora kincset,

mert ők is Isten hírnökei, akiknek a szájával Isten szól hozzánk. S ezt az érvet Malakiás is használja: „Mert a papnak ajkai őrzik a tudományt, és az ő szájából törvényt várnak, mivel a Seregek Urának követe ő” (Mal2:7). Az apostol azonban még magasabbra emelkedik, s hozzáteszi: *mint Krisztus Jézust*, mert Maga az Úr parancsolja, hogy a szolgálóit ugyanabban a világosságban szemléljék, mint Őt Magát: „A ki titeket hallgat, engem hallgat, és a ki titeket megvet, engem vet meg” (Lk10:16). Nem is csoda ez, hiszen az Ő nevében látják el a követséget, így annak a rangját viselik, Aki helyett eljárnak. Ez a nagyon dicsérő nyelvezet azonnal feltárja előttünk az evangélium fenségét, és szolgálatának tiszteletre méltó jellegét. Ha Krisztus parancsa az, hogy a szolgálóit így tiszteljék, akkor bizonyos, hogy a megvetésük az ördög ösztönzésére történik. S valóban nem lehet őket soha megvetni mindaddig, amíg Isten Ígését megbecsülik. Hiába igyekeznek a pápisták ezt az ürügyet mutogatni a maguk gögös követeléseik mellett. Miután ők világosan Krisztus ellenségei, mennyire abszurd, ha Krisztus szolgálóinak ruháiba öltöznek és az ő jellemüket öltik magukra! Ha anygali tiszteletre vágyakoznak, lássák el az angyalok kötelességeit! Ha azt akarják, hogy úgy hallgassanak rájuk, mint Krisztusra, közvetítsék nekünk hűségesen az Ő tiszta Ígését!

15. *Hová lőn tehát a ti boldogságotok?* Pál tette őket boldoggá, s arra céloz, hogy a kegyes szeretetük, mellyel korábban hozzá viszonyultak, a boldogságuk kifejeződése volt. Most azonban, miután engedték magukat megfosztani a szolgálataitól, melynek pedig tulajdonítaniuk kellett volna minden ismeretet, amit Krisztusról szereztek, a boldogtalanságuk bizonyítékáért adták. Ez az utalás valóban éles válaszreakciót váltott ki. „Micsoda? Mindez elvész? Elveszítetek minden hasznot, amit egykor az én ajkaimmal megszólaló Krisztustól hallottatok? Vajon az alap, amit tőlem kaptatok a hitben, haszontalan? Vajon most elbukván megsemmisítetek az engedelmisségetek dicsőségét Isten jelenlétében?” Röviden, megvetvén a tiszta tanítást, amit felkaroltak, most saját elhatározásukból dobják el azt a *boldogságot*, amit már megszereztek, és vonják magukra azt a pusztulást, melyben a boldogtalan karrierjüknek végződnie kell.

Mert bizonyágot tesztek néktek. Nem elegendő, hogy a pásztorokat csak tiszteljék, ha egyúttal nem szeretik is őket, mert mindkettő szükséges ahhoz, hogy az általuk prédikált tanítást teljes mértékben élvezzék. Az apostol pedig kijelenti, hogy mindkettő megvolt a galaták között. Már beszélt az iránta megmutatkozó tiszteletükről, most pedig szól a szeretetükről is. Akarni szükség esetén *kivájni a saját szemeiket* a rendkívüli szeretet bizonyítéka volt, mely erősebb volt annál is, mintha az életüket akarták volna odaadni.

16. *Tehát ellenségeitek lettem-é?* Most újra önmagáról kezd el beszélni. Teljesen a maguk hibájából gondolták meg magukat, mondja. Jóllehet általános a megjegyzés, miszerint az igazság gyűlöletet nemz, mégis azok rosszindulatának és gonoszságának kivételével, akik nem képesek eltérni a hallását, az igazság soha nem gyűlöletes. Miközben felmenti magát minden vád alól a közöttük fennálló boldogtalan meghasonlás miatt, közvetve a hálátlanságukat is megfeddi. Mégis barátilag tanácsolja nekik, hogy ne vessék el, vagy ne ítélik meg elhamarkodottan annak az apostolságát, akit korábban méltónak találtak a legforróbb szeretetükre. Mi volna illetlenebb, mint hogy az igazság gyűlölete a korábbi ellenségeket barátokká tegye? A célja tehát nem annyira a szidalmazásuk, mint inkább a megtérésre indításuk.

17. *Nem szépen buzgolkodnak.* Végül rátér a hamis apostolokra, s a hallgatással utálatosabbá teszi őket, mintha megnevezné őket, mert rendszerint tartózkodunk azok megnevezésétől, akiknek már maguk a nevük is utálatot és idegenkedést vált ki. Megemlíti ezeknek az embereknek a mértéktelen becsvágyát, s arra figyelmezteti a galatákat, hogy ne tévessze meg őket a látszólagos buzgóságuk. Az összehasonlítást a tiszteletre méltó szeretettől kölcsönzi, amit az elismerés ama kijelentéseivel veti össze, melyek az istentelen vágyakból fakadnak. A hamis apostolok buzgóságának nem szabad hatást gyakorolni rájuk, mert az nem a helyénvaló buzgalomból, hanem a tisztelet megszerzése iránti helytelen vágyakozásból eredt

– ez a vágy a legcsekélyebb mértékben sem hasonlít ahhoz a szent buzgalomhoz, amelyről Pál beszél a korinthusiaknak: „Mert isteni buzgósággal buzgok értetek; hisz eljegyeztelek titeket egy férfiúnak, hogy mint szeplőtlen szűzet állítsalak a Krisztus elé. Félek azonban, hogy a miként a kígyó a maga álnokságával megcsalta Évát, akként a ti gondolataitok is megrontatnak és eltávolodnak a Krisztus iránt való egyenességtől.” (1Kor11:2-3) S hogy még jobban leleplezze aljas mesterkedéseiket, helyesbíti a nyelvezetét: *sőt minket ki akarnak rekeszteni.*⁷² Nemcsak a szereteteket igyekeznek megszerezni, de miután nem képesek benneteket más módon birtokukba venni, megpróbálna vitát kelteni közöttünk. Mikor mondhatni megnyomorodtok, akkor azt várják, hogy majd csatlakoztok hozzájuk, mert látják, hogy amíg fenntartjuk egymás között a vallásos harmóniát, addig nem képesek befolyásolni benneteket. Ezt a hadicselt a Sátán összes szolgája gyakran beveti. Utálatot keltvén a népben a pásztoruk iránt remélik, hogy utóbb majd magukhoz vonzhatják, s a versenytárrsal leszámolván, csendben birtokba is vehetik őket. A viselkedésük gondos és józanul megítélt vizsgálata feltárja, hogy mindig ezzel kezdik.

18. *Szép dolog pedig fáradozni a jóban mindenkor.* Nehéz megmondani, hogy ez önmagára, vagy a galatákra vonatkozik-e. A jó szolgálókat isteni buzgóságra inti, hogy ügyelvén az egyházra, őket „hogy mint szeplőtlen szűzet állítsák a Krisztus elé” (2Kor11:2). Ha Pálra vonatkozik, akkor ezt jelenti: „Bevallom, hogy én is buzgólkodom értetek, de teljesen más céllal, s teszem ezt mind olyankor, amikor távol vagyok, mind pedig akkor, amikor közel, mert nem a magam javát keresem”. Én azonban inkább arra hajlok, hogy a galatákra vonatkoztassam, bár ebben az esetben egynél több jelentést is megenged. Jelentheti azt, hogy „valóban megpróbálják elvonni a szereteteket tőlem, hogy mikor megnyomorodtok, hozzájuk menjetek, de ti, akik szeretettek, mikor jelen voltam, ugyanazokat az érzelmeket tápláljátok irántam, mikor távol vagyok”. Helyesebb magyarázatot ad azonban az ellentétes jelentés, amit a ζηλουσθαι szó hordoz. Ahogyan az előző versben a *buzgóság* szót rossz értelemben használta a cél elérése helytelen módjának megjelölésére, úgy használja itt jó értelemben, a másik jó tulajdonságai buzgó utánzásának megjelölésére. Elítelvén a helytelen buzgóságot, most arra buzdítja a galatákat, hogy másfajta versengésben kezdjenek, s akkor is, amikor ő távol van.

19. *Gyermekeim!* A *gyermekeim* szó még lágyabb és szeretetteljesebb, mint az *atyámfiai*, s a *kis gyermekeim* kicsinyítés sem a megvetés, hanem a kedveskedés kifejezése, bár egyidejűleg azok zsenge korára is utal, akiknek már felnőtteknek kellene lenniük (Zsd5:12). A stílus hiányos, ami megszokott dolog a nagyon érzelgős szakaszoknál. Az erős érzelmek, mikor nem találnak megfelelő kifejeződésre, megszakítják a szavainkat, mikor azokat még csak félig mondtuk ki, miközben az erős érzélem elfojtja a kimondást.

Kiket ismét fájdalommal szülök. Ezt a kifejezést azért teszi hozzá, hogy még teljesebben kifejezze heves vonzalmát, mely miattuk eltúrte az anyaság kínját és fájdalmát is. Jelenti az izgalmát is, mert „az asszony mikor szül, szomorúságban van, mert eljött az ő órája: de mikor megszüli az ő gyermekét, nem emlékezik többé a kínra az öröm miatt, hogy ember született e világra” (Jn16:21). A galaták már megfogantak, és megszülettek, de utóbb az elszakadásuk folytán újból meg kell foganniuk.

⁷² Ἔστι γὰρ καὶ ζήλος ἀγαθὸς ὅταν τις οὕτω ζήλοι ὥστε μιμησασθαι τὴν ἀρετὴν. Ἔστι καὶ ζήλος προνηρὸς ὥστε ἐκβαλλεῖν τῆς ἀρετῆς τὸν κατορθοῦντα. Ὁ δὲ καὶ αὐτοὶ νῦν ἐπιχειροῦσι τῆς μὲν τελείας γνώσεως ἐκβαλλεῖν θελοντες εἰς δε τὴν ἠκρωτηριασμένην ὑμᾶς δὲ τοὺς νῦν ὑψηλοτέρους ἀντῶν ὄντας ἐν τάξει καταστησῶσι μαθητῶν. Τοῦτω γὰρ ἐδηλώσεν εἰπὼν ἵνα αὐτοὺς ζήλουτε. „Van jó buzgóság, mikor valaki oly módon verseng, hogy az erényt utánozza, s van rossz buzgóság, ami ’elúzi’ az erénytől a helyesen cselekvőt. S ez az, amit megpróbálnak megtenni, mikor ’el akarják üzni’ őket a tökéletes tudástól, s olyanhoz akarják őket vezetni, mely megcsontított és hamis, s nem más okból, mint hogy elfoglalhassák a tanítók rangját, s titeket, akik rangban felettük álltok, a tanulók szintjére süllyesszenek le. Ezt jelenti ugyanis a ’hogy mellettök buzgólkodjatok’ kifejezés.” – *Chrysostom.*

Míglén kiábrázolódik bennetek Krisztus. Ezekkel a szavakkal csillapítja a haragjukat, mert nem állítja félre korábbi születésüket, hanem azt mondja, hogy újra az anyaméhben kell tápláltatniuk, mintha még nem formálódtak volna ki teljesen. Az, hogy Krisztus formálódik bennünk, ugyanazt jelenti, mint az, hogy nekünk kell formálódni Krisztusban, mert azért születünk, hogy új teremtmények legyünk Őbenne. Ő viszont azért születik meg bennünk, hogy mi az Ő életét élhessük. Mivel pedig Krisztus valódi képmását a hamis apostolok által bevezetett babonaságok eltorzították, Pál azon munkálkodik, hogy helyreállítsa ezt a képmást a maga teljes tökéletességében és ragyogásában. Ezt az evangélium szolgálói teszik meg, mikor „tejet adnak a csecsemőknek és kemény eledelt az érett korúaknak” (v. ö. Zsid5:13-14). Röviden, ezzel kell foglalkozniuk a prédikálásuk egész menetében. Pál azonban itt egy szülő asszonyhoz hasonlítja magát, mert a galaták még nem születtek meg teljesen.

Figyelemre méltó igeszakasz ez, mert szemlélteti a keresztyén szolgálat hatékonyságát. Igaz, mi „Istentől születtünk” (1Jn3:9), mivel azonban Ő alkalmazza a szolgálatot, és felhasználja a prédikálását eszközként erre a célra, ezért látta jónak nekik tulajdonítani azt a munkát, amit Ő Maga végez el a Lelke erejével, együtt munkálkodván az emberrel. Ügyeljünk mindig arra a megkülönböztetésre, hogy mikor egy szolgálat Istennel állítanak szembe, akkor ő semmi, nem is tehet semmit, és végtelenül haszontalan. Mivel azonban a Szentlélek hatékonyan munkálkodik az ő közreműködésével, ő tisztelik és dicsérik közreműködőként. Mégsem az van itt leírva, amit önmagától, vagy Istentől külön képes megcselekedni, hanem amit Isten cselekszik meg általa. Ha a szolgálat meg akar tenni bármit, munkálkodik Krisztus megformálásán, s ne önmagukat formálják meg a hallgatóikban. A szerzőt most annyira lesújtja a szomorúság, hogy majdnem elcsügged a kimerültségtől anélkül, hogy befejezné a mondatot.

20. *Szeretnék pedig most köztetek jelen lenni.* Ez a legkomolyabb figyelmeztetés, egy, a fiai viselkedésétől olyannyira összezavarodott atya panasza, aki körbetekintget segítségért, s nem tudja, melyik irányba forduljon.⁷³ Lehetőséges szeretne kapni, hogy személyesen szóljon hozzájuk, mert így jobb képet kapna arról, hogy mi illik a pillanatnyi körülményekhez. A hallgató hajlandóságának megfelelően ugyanis, hogy engedelmes-e, vagy makacs, tudjuk irányítani a beszélgetést. De ennél valamivel többet is akart mondani a *változtatni a hangomon* kifejezéssel.⁷⁴ A legszívesebben készen állt különféle beszédformák, sőt, ha a helyzet úgy követeli, új nyelvezet használatára is. Ezt az utat kell a pásztoroknak a leggondosabban követniük. Nem szabad, hogy teljes mértékben a saját hajlamaik, vagy a saját géniuszuk vezessék őket, hanem alkalmazkodniuk kell, amennyire a helyzet megengedi, a nép képességeihez – azzal a fenntartással azonban, hogy nem mennek messzebbre, mint amit a lelkiismeret diktál,⁷⁵ és nem távolodnak el a becsületességtől a nép kegyeit megszerzendő..

Gal4:21-26

21. Mondjátok meg nékem, kik a törvény alatt akartok lenni: nem halljátok-é a törvényt?

⁷³ Αποροῦμαι ἐν ὑμῖν. „Ezekkel a szavakkal az apostol kétségtelenül többet fejez ki, mint hogy 'kétkedett' a galatákat illetően, s nem tudta, mit mondjon felőlük. Az előző versben ugyanis elméje heves érzelmeinek adott hangot. Majdnem ugyanezzel a hangsúllyal fordul elő ez a szó a Septuagintában, az 1Móz32:7-ben, ahol ezt olvassuk: *Igen megijede Jákób és féltében... και ηπορευτο.*” – *Keuchenius.*

⁷⁴ „Néha lágyan, néha nyersen szólni, ahogyan az eset megkívánja.” – *Luther.* A φωνή nemcsak magát a hangot, hanem az elhangzottakat is jelenti, akár szájjal mondják, akár levélben írják. Így mikor az apostol azt mondja, hogy szeretné megváltoztatni a hangját, akkor úgy érti: szeretne örülni a személyes beszélgetésnek ahelyett, hogy a távolból ír nekik, mivel akkor jobban tájékozódhatna a valós állapotukról, és jobban tudhatná, miképpen alakítsa a velük folytatott beszélgetés fonalát.” – *Chandler.*

⁷⁵ “Seulement qu'ils regardent de ne faire chose contre l'honneur de Dieu et leur conscience.” “De óvakodjanak bármit megtenni, ami ellentétes az Isten tiszteletével és a saját lelkiismeretükkel.”

22. Mert meg van írva, hogy Ábrahámnak két fia volt; egyik a szolgálótól, és a másik a szabadostól.

23. De a szolgálótól való test szerint született; a szabadostól való pedig az ígéret által.

24. Ezek mást példáznak: mert azok az asszonyok a két szövetség, az egyik a Sinai hegyről való, szolgálásra szülő, ez Hágár,

25. Mert Hágár a Sinai hegy Arábiában, hasonlatos pedig a mostani Jeruzsálemhez, nevezetesen fiaival együtt szolgál.

26. De a magasságos Jeruzsálem szabad, ez mindnyájunknak anyja,

Dicite mihi, qui sub Lege vultis esse, Legem non auditis?

Scriptum est enim, quod Abraham duos filios habuit; unum ex ancilla, alterum ex libera.

Sed qui erat ex ancilla, secundum carnem erat genitus: qui vero ex libera, per promissionem.

Quae allegorica sunt; nam duae sunt pactiones, una quidem a monte Sina, quae in servitutem generat; ea est Agar.

Nam Agar, Sina mons est in Arabia; ex adverso autem respondet ei quae nunc est Ierusalem; servit enim cum liberis suis.

Quae autem sursum est Ierusalem, libera est, quae mater est nostra omnium.

21. *Mondjátok meg nékem.* Miután az érzelmekre hatni képes buzdításokat adott, a korábbi tanítását folytatja a nagy szépség szemléltetésével. Ha pusztán érvéként tekintünk rá, nem lesz túl hatásos, de mint megerősítés, amit az érvelés legkielégítőbb láncolatához tesz hozzá méltó a figyelmünkre.

A törvény alatt lenni itt a törvény igájának felvételét jelenti azzal a feltétellel, hogy Isten a törvény szövetségének megfelelően bánik majd velünk, mi pedig viszonzásul kötelezzük magunkat a törvény betartására. Ettől eltérő bármilyen értelemben a hívők mind a törvény alatt állnak, de az apostol, mint említettük, a törvényt annak kiegészítéseivel együtt tárgyalja.

22. *Mert meg van írva.* Egyetlen ember, akinek választása lehetősége adódik, sem lesz olyan örült, hogy megvesse a szabadságot és a rabszolgaságot válassza. Itt viszont az apostol arra tanít minket, hogy a törvény alatt állók rabszolgák. Boldogtalan emberek! Akik maguk választják ezt az állapotot, mikor pedig Isten szabaddá akarja őket tenni. Ezt Ábrahám két fiának példájával szemlélteti, akik közül az egyik, a szolga fia megmaradt anyja helyzetében,⁷⁶ míg a másik, a szabad nő fia megkapta örökségét. Utóbb az egész történetet a saját céljának megfelelően, elegáns módon szemlélteti.

Először is, miután a másik fél a törvény tekintélyével fegyverkezett fel, az apostol idézi a törvényt a másik oldalon. *A törvény* Mózes öt könyvének volt rendszerint a neve. Miután pedig az általa idézett történetnek nem volt a kérdéssel kapcsolatos jelentősége, mondhatni jelképes magyarázatot ad neki. Mivel azonban az apostol kijelenti, hogy ezek *allegorizált* dolgok (*αλληγορουμενα*), Origenész és vele együtt sokan mások megragadták az alkalmat a Szentírás elcsúrésére-csavarására az eredeti jelentésétől minden lehetséges módon. Arra a következtetésre jutottak, hogy a szó szerinti jelentés túl közönséges és szegényes, és a betűk külső kérge alatt mélyebb titkok lappanganak, melyeket nem lehet elővonni, csak az allegóriák kiütésével. S ez nem is okozott nekik nehézséget, mert az elmésnek tűnő spekulációkat mindig is előnyben részesítette, és fogja is részesíteni a világ a szilárd tanítással szemben.

⁷⁶ “La servile condition de sa mere.” “Anyja állapotában, mint rabszolga.”

Ezzel a jóváhagyással a szabados rendszer fokozatosan oly magasságokba jutott, hogy az, aki a Szentírást a maga szórakoztatására használta, nemcsak hogy büntetlen maradt, de még a legnagyobb tapsot is kapta. Sok évszázadon át ugyanis egyetlen embert sem tekintettek elmésnek, aki nem volt képes és kellően bátor Isten szent Ígését furcsa minták változatosságára átszabni. Ez kétségtelenül a Sátán agyszüleménye volt, ezzel akarta aláaknázni a Szentírás tekintélyét, és elvenni az olvasásával járó valódi előnyt. Isten jogos ítélettel sújtotta ezt a szentségtörést, mikor engedte, hogy a Szentírás tiszta jelentését eltemessék a hamis magyarázatok.

A Szentírás, mondják termékeny, így a változatos jelentéseket terem.⁷⁷ Elismerem, hogy a Szentírás minden bölcsesség leggazdagabb és kimeríthetetlen forrása, de tagadom, hogy a termékenysége a különféle jelentésekben rejlik, melyeket bárki tetszése szerint alakíthat. Tudjuk meg tehát, hogy a Szentírás szövegének valódi jelentése a természetes és nyilvánvaló jelentés, s karoljuk azt fel és határozottan ragaszkodjunk hozzá. Ne csak elvessük kétségként, de bátran állítsuk is félre halálos romlásként azokat az állítólagos magyarázatokat, melyek elvezetnek minket a természetes jelentéstől?

De mit mondjunk Pál ama kijelentésére, miszerint ezek a dolgok *mást példáznak*? Pál természetesen nem az értette ez alatt, hogy Mózes abból a célból írta le a történetet, hogy utóbb példázattá tegye, hanem rámutat, miképpen lehet felhasználni a történetet a szóban forgó téma megválaszolására. Ezt az itt leírt egyház jelképes leírásának figyelembe vételével lehet megtenni. S az efféle misztikus magyarázat (αναγωγή) nem volt összeegyeztethetetlen az igazi és szó szerinti jelentéssel, mikor az egyházat és Ábrahám családját vetette össze. Miután akkor Ábrahám háza volt az igazi egyház, így kétség sem férhet hozzá, hogy az abban végbement fő- és legemlékezetesebb események mind egy-egy előkép a mi számunkra. Ahogyan a körülmetélkedésben, az áldozatokban, az egész lévita papságban volt jelkép, úgy van jelkép manapság a sákramentumainkban – s így volt ez Ábrahám házával is, de ez nem foglal magában eltávolodást a szó szerinti jelentéstől. Egyszóval Pál úgy hozakodik elő a történettel, mint ami jelképes bemutatását tartalmazza a két szövetségnek Ábrahám két feleségében, valamint a két nemzetségnek a két fiában. S Chrysostom valóban elismeri, hogy a *példázat* szó megmutatja: a jelen alkalmazás a természetes jelentéstől eltérő καταχρησις,⁷⁸ ami tökéletesen igaz.

23. *De a szolgálótól való test szerint született.* Mindketten Ábrahám fiai voltak test szerint, de Izsáknak megvolt az a sajátossága, hogy övé volt a kegyelem ígérete. Ismételben nem volt semmi a természetesen kívül, de Izsákban benne rejlett Isten kiválasztása, amit részben a születése módja is kimutatott, mert nem közönséges, hanem csodálatos módon született. S ez egyben egy közvetett utalás a pogányok elhívására, és a zsidók elvetésére is, mert az utóbbiak a leszármazásukkal dicsekednek, míg az előbbiek mindennemű emberi közbeavatkozás nélkül váltak Ábrahám lelki leszármazottaivá.

24. *Azok az asszonyok a két szövetség.* Jobbnak láttam ezt a fordítást elfogadni, hogy ne veszítsük el az összehasonlítás szépségének látványát. Pál ugyanis a két διαθηκαι-t két anyához hasonlítja, s a *testamentum* (végrendelet) szót használni egy anya megjelölésére, ami

⁷⁷ “Et pour ceste cause elle engendre plusieurs sens et de diverses sortes.” “Így tehát sok és különféle jelentést terem.”

⁷⁸ „A katachrézis az egyik dolog nevét kölcsönvéve fejezi ki a másikat, mely dolog, jóllehet rendelkezik saját névvel, a kölcsönvett néven az újdonságával lep meg minket, illetve bátor és merész energiát visz a holttesteinkbe. A Szentírás ennek a képes beszédnek megannyi példáját adja a számunkra. *És a ti holttesteiteket bálványaitok holttetemeire hányatom*, azaz a bálványaitok romjaira, melyek ugyanúgy meg lesznek semmisítve, mint a lemészárolt test, mely holt tetemmé válik (3Móz26:30). Ilyen az 5Móz32:14, a Zsolt80:6, a Hós14:2. Ám a talán legbátrabb katachrézis az egész Szentírásban az 1Kor1:25-ben olvasható: *Mert az Isten bolondsága bölcsőbb az embereknél, és az Isten erőtelensége erősebb az embereknél*, azaz amit az emberek bolondságnak hajlamosak tartani Istenben, az felülmúlja a bölcsességüket, amit pedig készek gyengeségként félremagyarázni Istenben, az felülmúlja minden erejüket.” – *Gibbon's Rhetoric*.

semlegesnemű főnév, nyers volna. A *pactio* (szövetség) szó ezen az alapon jobbnak látszik, s valóban a könnyű megérthetőség és elegancia elérésének vágya vezetett engem erre a választásra.⁷⁹

Az összehasonlítást ezzel formailag bemutattuk. Ahogyan Ábrahám házában két anya volt, úgy van ez Isten egyházában is. A tanítás az anya, akitől születünk, s kettős, törvényi, és evangéliumi. A törvényi anya, akire Hágár emlékeztet, *szolgaságra szül*. Sára jelképezi a másikat, mely szabadságra szül. Pál ugyanakkor feljebb kezdi, és megteszi első anyáknak a Sínai hegyet, a másodiknak Jeruzsálemet. A két szövetség tehát két anya, akiktől nem egyforma gyermekek születnek, mert a törvényi szövetség szolgálkat, az evangéliumi pedig szabad embereket nemz.

Mindez azonban első ránézésre abszurdnak tűnhet, mert senki sem Isten gyermeke, aki nem szabadságra született, ezért az összehasonlítás nem állja meg a helyét. Erre azt válaszolom: amit Pál mond az két vonatkozásban igaz. A törvény ugyanis korábban szolgaságra szülte a tanítványait (akik között ott voltak a szent próféták és más hívők), bár nem állandó szolgaságra, mert Isten egy időre helyezte őket a törvény, mint „vezérlő mester” alá (Gal3:25).⁸⁰ A ceremóniák, valamint az azokat irányító egész ökonómia alatt volt elrejtve a szabadságuk, a külső szemlélő előtt pedig csak a szolgaság látszott. „Mert nem kaptatok”, mondja Pál a rómaiaknak, „szolgaság lelkét ismét a félelemre” (Rm8:15). Azok a szent atyák, jóllehet belsőleg szabadok voltak Isten szemben, külsőleg semmiben sem különböztek a szolgálkától, így emlékeztettek anyjuk állapotára. Az evangélium tanítása azonban tökéletes szabadságot ad a gyermekeinek, amint megszületnek, és szabadnak szüli meg őket.

Elismerem, Pál nem erről a fajta gyermekekről beszél, amint azt majd a szöveggörnyezet megmutatja. A Sínai gyermekei alatt, amint majd később megmagyarázzuk, a képmutatókat kell érteni, akiket végül kiűznek Isten egyházából, s megfosztanak az örökségtől. Mit jelent tehát a szolgaságra nemzeni, ami a jelen vita tárgyát képezi? Azokat jelöli, akik gonoszul visszaélnék a törvénnyel, nem találván benne mást, csak ami szolgasághoz vezet. Nem így a kegyes atyák, akik az Ószövetség korában éltek, mert az ő szolgálai születésük nem gátolt meg abban, hogy Jeruzsálem legyen a lelki anyjuk. Azok viszont, akik a puszta törvényhez ragaszkodnak, és nem ismerik el „Krisztusra vezérlő mesterüknek” (Gal3:24), hanem inkább akadályt tesznek, mely meggátolja őket abban, hogy Hozzá menjenek, a szolgaságra született izmaeliták.

Ezzel szemben megint előhozakodhatnak azzal, hogy miért mondja az apostol ezeket az embereket Isten szövetségétől születetteknek, és miért számítják őket Isten egyházához tartozóknak? Erre azt mondom, hogy szigorúan szólva ők nem Isten gyermekei, hanem elkorcsosult és hamis, Isten által el nem ismert gyermekek, Akit hamisan neveznek Atyjuknak. Nem azért kapják ezt a nevet az egyházban, mert annak valóban a tagjai, hanem mert egy időre el merik foglalni ezt a helyet, és rászedik az embereket az álruhájukkal. Az

⁷⁹ Egy latin nyelvtanár számára a szerző szavainak jelentése kellően világosak. De talán helyes felvilágosítani az olvasót arról, hogy a *pactio* (szövetség) nőnemű szó, és ezen az alapon természetesebb és kedvesebb egy anya jelképes megjelölésére használni, mint a *testamentum* (végrendelet) szót, ami mivel semlegesnemű, nyersnek hangzik ebben a kapcsolatban. Ebből a szempontból a választás pusztán ízlés kérdése, de magasabb alapokon a „szövetség” hűségesebb fordítás, mint a „végrendelet”, s a διαθηκη szó jelentésének gondos vizsgálata nagymértékben hozzájárul majd a Szentírás megannyi szakaszának magyarázásához. – *a szerk.*

⁸⁰ „Egyes kritikusok ezt olyan rendkívülinek tartották, hogy megkísérelték pusztán elképzelések alapján megváltoztatni, amint az látható Bowyer *Critical Conjectures* című művében. De senki, aki tudja, hogy a *Hágár* arab szó *sziklát* jelent, nem tudott volna elképzelni átalakítást ebben az ígeszakaszban. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a to *Ayap* semleges nemben nem jelentheti *Hágárt*, az asszonyt, Pál pedig nem követett el nyelvtani hibát, mivel az ígeszakasz így fordítandó: 'A Hágár szó a Sínai hegyet jelenti Arábiában.'” – *Michaelis*. „Arról, hogy így hivatkoztak a Sínai hegyre a környező országok népei, bizonyosságunk van Chrysostom és más ókori szerzők tollából, amit a modern utazók beszámolóí is megerősítettek. S nagyon is lehetséges, mivel a *הר* Arábiában sziklát, vagy sziklás hegyet jelent, a Sínai pedig nagyon is ilyen, így lehet, hogy a *κατ εἰσοχην*-t nevezik to *Ayap*-nak.” – *Bloomfield*.

apostol itt úgy láttatja az egyházat, ahogyan az a világban megjelenik, de erről majd később beszélünk.

25. *Mert Hágár a Sínai hegy.*⁸¹ Nem vesztegetem az időmet más szerzők magyarázatainak cáfolatával, mert Jeromos elképzelése, miszerint a Sínai hegynek két neve is volt, komolytalan, és Chrysostom értekezései a nevek legyezéséről ugyanúgy nem méltók a figyelemre. A Sínait azért nevezi Hágárnak, mert ugyanúgy előkép volt, mint ahogyan a húsvét Krisztusnak. A hely földrajzi fekvését megvetéssel említi. Arábiában volt, a szentföld határain kívül, annak a szentföldnek, ami az örök örökség előképe. A csoda az, hogy ebben a közismert dologban ennyire minden képzeletet felülmúlóan nagyot tévedtek.

Hasonlatos pedig a mostani Jeruzsálemhez. A Vulgata így fordítja: *Jeruzsálemhez csatlakozik* (conjunctus est), Erasmus szerint pedig *határos* (confinis) *Jeruzsálemmel*. Én azonban a *viszont* (ex adverso) kifejezés használata mellett döntöttem a kétértelműség elkerülése végett. Az apostol ugyanis természetesen nem a közelségre, vagy a viszonylagos elhelyezkedésre utal, hanem a hasonlóságra a jelen összehasonlítás tekintetében. A *megfelel*-nek fordított *συστοιχα* szó azokat a dolgokat jelöli, melyek úgy helyezkednek el, hogy egymással kölcsönös kapcsolatban állnak, a hasonló *συστοιχα* szót pedig, mikor fákra és más tereptárgyakra mondják, akkor azt az elképzelést közvetíti, hogy ezek szabályos rendben helyezkednek el. A Sínai hegyről azt mondja, hogy *συστοιχειν*, *megfelel* annak, ami most Jeruzsálem – ugyanabban az értelemben, amiben Arisztotelész mondja, hogy a szónoklattan a logika *ellenpárja* (αντιστροφος). Ezt a hasonlatot a lírai kompozícióktól kölcsönzi, melyek rendszerint két részre oszlottak oly módon, hogy harmóniában hangozzanak. Röviden, a *συστοιχει*, *megfelel* szó nem jelent többet, mint azt, hogy ugyanahhoz az osztályhoz tartozik.

De miért hasonlítja Pál a mostani Jeruzsálemet a Sínai hegyhez? Bár egykor más véleményen voltam, most mégis Chrysostommal és Ambrosiussal értek egyet, akik a földi Jeruzsálemre vonatkozóként magyarázzák, s akik *a mostani Jeruzsálem*, τη νυν ιερουσαλημ szavakat ama szolgálai tanítás és istentisztelet megjelölésének tekintik, amelybe lezüllött. Az új Jeruzsálem eleven előképének és jellege ábrázolásának kellett volna lennie. De amilyen most, inkább a Sínai hegyhez tartozik. Noha a két hely ugyancsak távol esnek egymástól, mégis tökéletesen egyformák az összes fontos jellemzőjük vonatkozásában. Súlyos feddés ez a zsidókkal szemben, akiknek a valódi anyjuk nem Sára, hanem a hamis Jeruzsálem volt, Hágár ikertestvére. A zsidók tehát szolgától született szolgák voltak, bár gögösen azzal dicsekedtek, hogy ők Ábrahám fiai.

26. *De a magasságos Jeruzsálem.* Az a Jeruzsálem, amit *magasságosnak*, vagy *menyeinek* nevez, nem a mennyben található, és nem is e világon kívül kell azt keresnünk, mert ez az egész világon szétterjedt egyház, ami csak „idegen és vándor a földön” (Zsid11:13). Miért mondja hát *menyeinek*? Mivel a mennyei kegyelemből eredt: Isten fiai ugyanis „nem vérből, sem a testnek akaratából, sem a férfiúnak indulatjából” (Jn1:13), hanem a Szentlélek ereje által születtek. A mennyei Jeruzsálem, mely a mennyből származtatja eredetét, és ott él hit által, a hívők anyja. Az Isten egyházát illetően el kell ismernünk, hogy mi, akik „újonnan születtünk nem romlandó magból, de romolhatatlanból” (1Pt1:23), s tőle kapjuk a tejet és az ételmezt, mellyel később tápláltatunk.

Ilyen okok miatt nevezi az egyházat a hívők anyjának. S természetesen az, aki elutasítja, hogy az egyház fia legyen, hiába akarja Istent Atyjának, mert csakis az egyház közreműködésével „születünk Istentől” (1Jn3:9), és megyünk keresztül a gyermek-, és ifjúkor különböző szakaszain, mígnem elérünk a felnőttkorba. A *mindnyájunknak anyja* megnevezés az egyházra ruházott legnagyobb bizalmat és legnagyobb tisztességet tükrözi. A pápisták azonban ostobák és kétszeresen is gyermekek, aki azt várják, hogy nehézséget okoznak

⁸¹ “Car Agar est la montagne de Sina en Arabie, et est correspondante a Ierusalem; ou, Sina est une montagne en Arabie, correspondante a Ierusalem.” “Mert Hágár a Sínai hegy Arábiában, s megfelel Jeruzsálemnek, vagy a Sínai egy hegy Arábiában, ami megfelel Jeruzsálemnek.”

nekünk ezekkel a szavakkal. Az ő anyjuk ugyanis a nagy parázna, aki a halálra szüli az ördög gyermekeit. S mennyire ostoba az a követelés, hogy Isten gyermekei engedjék, hogy kegyetlenül lemészárolja őket! Vajon a Jeruzsálemi zsinagóga abban az időben nem sokkal nagyobb valószínűséggel fogalmazhatott meg ilyen gőgös igényeket, mint manapság Róma? Mégis látjuk, miképpen fosztja meg Pál minden tiszteletre méltó megkülönböztetéstől, és szolgáltatja ki Hágár sorsának.

Gal4:27-31

27. Mert meg van írva: Ujjongj te meddő, ki nem szülsz; vígadozzál és kiált, ki nem vajudol; mert sokkal több az elhagyottnak magzatja, mint a kinek férje vagyon.

28. Mi pedig, atyámfiain, Izsák szerint, ígéretnek gyermekei vagyunk.

29. De valamint akkor a test szerint született üldözte a Lélek szerint valót, úgy most is.

30. De mit mond az Írás? Űzd ki a szolgálót és az ő fiát; mert a szolgáló fia nem örököl a szabad nő fiával.

31. Annakokáért, atyámfiain, nem vagyunk a szolgáló fiai, hanem a szabadoséi.

Scriptum est enim: Exulta, sterilis, quum non paris; erumpe et elama, quae non parturis; quae plures erunt liberi desertae quam habentis maritum. (Ézs54:1)

Nos autem, fratres, secundum Issac, promissionis sumus filii. (Rm9:7)

Sed quemadmodum tunc, qui secundum carnem erat genitus, persequabatur eum qui secundum Spiritum genitus erat; sic et nunc.

Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam, et filium ejus; non enim haereditatem obtinebit filius ancillae cum filio liberae. (1Móz21:10)

Ergo, fratres, non sumus ancillae filii, sed liberae.

27. Mert meg van írva. Az apostol egy Ézsaiástól vett idézettel bizonyítja, hogy az egyház törvényes fiai az ígéret szerint születettek. Az igeszakasz Ézsaiás könyvének 54. fejezetében olvasható, ahol a próféta Krisztus királyságáról és a pogányok elhívásáról beszél, s nagyszámú utódot ígér a meddő és özvegy asszonynak. Ezen az alapon buzdítja az egyházat arra, hogy „ujjongjon” és „vigadozzon”. Az apostol célja – jegyezzük meg jól – a zsidók megfosztása minden arra a lelki Jeruzsálemre vonatkozó követeléstől, amiről a próféta beszél. Ézsaiás azt hirdeti, hogy a lelki Jeruzsálem gyermekei a Föld minden nemzetéből lesznek összegyűjtve, s nem az ő bármiféle előkészületei által, hanem Isten ingyenes kegyelméből és áldásával.

Utána leszögezi: ígéret által válunk Isten fiaivá, Izsák példájának (κατα Ισαακ) megfelelően, és semmi más módon nem jutunk ehhez a megtiszteltetéshez. A Szentírás vizsgálatában kevésbé jártas, vagy gyakorlott olvasók számára ez az érvelés tűnhet nem meggyőzőnek, mert ők nem ragaszkodnak az összes alapelv közül a legkétségtelenebbhez, miszerint minden, a Messiáson alapuló ígéret ingyenes kegyelemből van. Az apostol azonban azért állítja szembe ily bártan az ígéretet a törvénnyel, mert ezt biztosra vette.

29. De valamint akkor a test szerint született. Leleplezi a hamis apostolok kegyetlenségét, akik indokolatlanul sértegették azokat az istenfélő személyeket, akik a teljes bizalmukat Krisztusba vetették. Nagy szükség volt arra, hogy az elnyomottak nehézségén vigasztalással enyhítsen, s az elnyomóik kegyetlenségét erőteljesen visszaszorítsa. Nem csoda, mondja, ha a törvény gyermekei manapság azt teszik, amit atyjuk Ismáel tett először, aki bízván az elsőszülöttségében, üldözte Izsákot, a valódi örököst. Ugyanezzel a gőgös megvetéssel járnak el az utódai is manapság a külsődleges ceremóniákra, a körülmetélkedésre és a törvény különféle szolgálataira alapozva, mikor zaklatják Isten törvényes fiait és kérkednek velük szemben. A *Lelket* ismét szembeállítja a testtel, azaz az Isten elhívását az

emberi megjelenéssel (1Sám16:7). Így az álruha viselése meg van engedve a törvény és a cselekedetek követőinek, de a valóság azok számára van félretéve, akik egyedül Isten elhívására támaszkodnak, és az Ő kegyelmétől függenek.

Üldözte. Üldözés azonban sehol nincs megemlítve, egyedül Mózes mondja, hogy Ismáel מצחק, *metzahek*, csúfolódott (1Móz21:9),⁸² s ezzel a kifejezéssel utal arra, hogy Ismáel kigúnyolta Izsákot, az öccsét. Az egyes zsidók által adott magyarázat, mely szerint ez egyszerű mosolygás volt, teljességgel elfogadhatatlan, mert micsoda kegyetlenség lenne, hogy az ártalmatlan mosolyt oly félelmetes bosszú kövesse? Kétség sem férhet hozzá, hogy gonoszul igyekezett a gyermek Izsákot szégyenteljes nyelvezettel provokálni.

De milyen messze áll az ez üldöztetéstől!⁸³ Ám Pál mégsem haszontalanul, vagy meggondolatlanul emeli ki ezt a dolgot. Semmiféle üldöztetés sem képes annyira elcsüggeszteni, mint mikor látjuk, hogy az elhívásunkat próbálják meg a gonosz emberek a feddéseikkel aláaknázni. Sem a csapások, sem a megostorozás, sem a szegek, sem a tövisek nem okoztak a mi Urunknak olyan heves szenvedést, mint az istenkáromlás: „Bízott az Istenben, de mi haszna belőle? Hisz minden segítségtől megfosztatott.” (v. ö. Mt27:43). Több méreg van ebben, mint az összes üldöztetésben, hiszen mennyivel riasztóbb, hogy az isteni örökbefogadás kegyelme válik érvénytelenné, mint az, hogy ezt a törékeny életet elveszik tőlünk? Ismáel nem karddal üldözte a fivérét, hanem ami még rosszabb: gögös gúnyal tiporta lábbal az Isten ígérését. Minden üldöztetés abból a forrásból származik, hogy a gonosz emberek megvetik és gyűlölik a választottakban Isten kegyelmét, aminek figyelemre méltó példáját látjuk Káin és Abel történetében (1Móz4:8).

Ez arra emlékeztet minket, hogy nem csak a külsődleges üldöztetéstől kell megrettennünk, mikor a vallás ellenségei tűzzel-vassal mérsárolnak minket, mikor számúznak, bebörtönöznek, megkínoznak, vagy megostoroznak, hanem akkor is, mikor az istenkáromlásaikkal azt a magabiztosságunkat igyekeznek lerombolni, ami Isten ígéreteire alapoz, mikor kinevetik az üdvösségünket, és féktelenül gúnyolják az egész evangéliumot. Semminek nem szabad olyan mély sebet ütni az elménket, mint Isten megvetésének, és az Ő kegyelmére szórt szidalmaknak. Nincs is halálosabb üldöztetés annál, mint mikor a lélek üdvösségét támadják. Nekünk, akik elmenekültünk a pápa zsarnoksága alól, nem kell szembeszállnunk a gonoszok kardjaival. De mennyire vakoknak kell lennünk, ha nem indulunk meg azon a lelki üldöztetésen melyben minden módon megpróbálják kioltani azt a tanítást, amelyből mi az élet leheletét szívjuk magunkba! – mikor a hitünket támadják a káromlásaikkal, s nem keveseket ingatnak meg a tájékozatlanabbak közül! A magam részéről sokkal jobban megszorít az epikureánusok dühe, mint a pápistáké. Ők nem nyílt erőszakkal támadnak minket, de annak arányában, amennyire Isten neve a számomra a saját életemnél is drágább, az ördögi összeesküvés, melyet működni látok minden istenfélelem kioltására, Krisztus emlékezetének gyökerestől való kiirtására, vagy kiszolgáltatására az istentelenek gúnyolódásának, sem képes nagyon izgalomba ejteni az elmémet, mint ha egy egész országot látnék elpusztulni egy tűzvészben.

30. *De mit mond az Írás?* Abban is volt már némi vigasztalás, hogy nem történik velünk más, csupán osztozunk ősatyánk Izsák sorsában, de még nagyobb vigasztalás, mikor hozzáteszi, hogy a képmutatók minden dicsekedésükkel egyetemben csak az érik el, hogy

⁸² A Károli-fordításban a *nevetgél* szó szerepel – *a ford.*

⁸³ „A történet elmondja nekünk, hogy kinevette, kigúnyolta és kicsúfolta, ami pedig valóságos üldözés: valószínűleg a gög, valamit amiatt, hogy ő volt Ábrahám legidősebb fia és örököse.” – *Chandler.* „A διωκο itt mindenféle sértő bánásmódot jelent, cselekedetekben és szavakban egyaránt. S noha a mózesi történet csak egyetlen esetét jegyzi fel a sértő bánásmódnak – nevezetesen mikor Ismáel gúnyolta Sárát, aki akkor választotta el Izsákot (1Móz21:9-10). Mégis, ha fontolóra vesszük azt a csalódottságot, amit mind Hágár, mind Ismáel érezhettek Izsák születésekor, akkor nem természetellenes a részükről, ha nehezteltek az ígérlet valódi örökösére, és ezt minden adódó alkalomnál ki is mutatták. Sok ilyen alkalmat jegyeztek fel a hagyományból a rabbinikus szerzők.” – *Bloomfield.*

kiűzetnek Ábrahám lelki családjából. Így bármilyen fokon is zaklassanak minket egy ideig, az örökség biztosan a miénk lesz. Örvendezzenek a hívők azzal a vigasztalással, hogy az izmaeliták zsarnoksága nem tart majd örökké. Ők látszólag elérték a legmagasztosabb elsőséget, büszkék az elsőszülöttségükre, s gőgösen néznek le ránk, de egy napon majd Hágár leszármazottainak, a szolga fiainak, s az öröksége méltatlanoknak lesznek nyilvánítva. Tanuljunk ebből a gyönyörű igeverséből: „Ne bosszankodjál az elvetemültekre, ne irigykedjél a gonosztevőkre” (Zsolt37:1), mikor átmeneti lakóhelyet és rangot szereznek maguknak az egyházban, hanem türelemmel a rájuk váró végre tekintsünk. Sok az állítólagos keresztyén, vagy idegen, akiknek helyük van az egyházban, de utóbb bizonyítékát adják az eltávolodásuknak a hittől, mint ő, aki először az elsőszülöttségétől felfuvalkodottan uralkodott, de aztán idegenként kivettetett Ismáel utódaival együtt. Egyes kritizáló személyek nevetnek Pál egyszerűségén, holmi csip-csup vitából fakadó asszonyi szeszélyként hasonlítva azt Isten ítéletéhez. De átsiklanak Isten rendelése felett, ami oly módon lépett életbe, ami kinyilatkoztatta, hogy az egész ügyet az isteni gondviselés irányította. Mikor Ábrahám azt a parancsot kapta, hogy teljesen járjon a felesége kedvében (1Móz21:12), az kétségtelenül rendkívüli dolog, de bizonyítja, hogy Isten Sára szolgálatait használta fel a saját ígéretének megerősítésére. Egyszóval, Ismáel *kiűzetése* nem volt más, mint annak az ígéretnek a következménye és beteljesedése, miszerint: „Izsákról neveztetik a te magod” (1Móz21:12), – nem pedig Ismáelről. Jóllehet tehát egy asszonyi civakodás bosszúja volt, Isten mindazonáltal az ő, mint az egyház előképének szájával tette ismertté az ítéletét.

31. *Annakokáért, atyámfiai.* Most arra buzdítja a galatákat, hogy részesítsék előnyben Sára gyermekeinek állapotát Hágár gyermekeinek állapotával szemben: Emlékeztetvén őket arra, hogy Krisztus kegyelme által a szabadságra születtek, azt kívánja, hogy ugyanebben az állapotban folytassák tovább. Ha a pápistákat izmaelitáknak és hágaritáknak nevezzük, s azzal dicsekszünk, hogy mi vagyunk a törvényes gyermekek, ők megmosolyognak minket, de ha a két vitatott dolgot becsületesen összevetjük, még a legtudatlanabbnak sem okoz majd nehézséget a döntés.

5. fejezet

Gal5:1-6

1. Annakokáért a szabadságban, melyre minket Krisztus megszabadított, álljatok meg, és ne kötelezzétek meg ismét magatokat szolgaságnak igájával.

2. Ímé, én Pál mondom néktek, hogy ha körülmetélkedtek, Krisztus néktek semmit sem használ.

3. Bizonyoságot teszek pedig ismét minden embernek, a ki körülmetélkedik, hogy köteles az egész törvényt megtartani.

4. Krisztus hatástalanná vált a számotokra,⁸⁴ a kik a törvény által akartok megigazulni, a kegyelemből kiestetek.

5. Mert mi a Lélek által, hitből várjuk az igazság reménységét.

6. Mert Krisztus Jézusban sem a körülmetélkedés nem ér semmit, sem a körülmetélkedetlenség, hanem a szeretet által munkálkodó hit.

In libertate igitur, qua Christus nos liberavit, state; et ne rursus jugo servitutis implicemini.

Ecee, ego Paulus denuncio vobis, quod, si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.

Testificor enim rursus cuivis homini, qui circumciditur, quod debitor sit totius Legis faciendae.

Exinaniti estis a Christo, quicumque per Legem justificamini, a gratia excidistis.

Nos enim Spiritu, ex fide, spem justitiae expectamus.

Nam in Christo Iesu neque Circumcisio quicquam valet, neque Praeputium; sed fides per dilectionero operans.

1. *Annakokáért... álljatok meg.* Miután megmondta nekik, hogy *a szabad nő gyermekei*, most arra emlékezteti őket, hogy nem szabad ezt a drága szabadságot könnyedén lenézniük. S ez biztosan felbecsülhetetlenül nagy áldás, melynek védelmében kötelességünk mindhalálig harcolni, mivel nemcsak az átmeneti megfontolások, de az örök érdekeink is serkentenek a küzdelemre.⁸⁵ Sokan, akik soha nem nézték a dolgot ebben a fényben, szélsőséges buzgalommal vádolnak minket, mikor látják, mennyire hevesen és komolyan harcolunk a hit szabadságáért a külsődleges dolgokat illetően a pápa zsarnoksága ellenében. Ebben az álöltözetben keltenek előítéleteket velünk szemben az ellenségeink a tudatlan nép között, mintha az igyekezetünk egész tárgya merő kicsapongás volna, ami minden fegyelem feladását jelenti. A böles és képzett emberek azonban tudják, hogy ez az egyik legfontosabb az üdvösséghez kapcsolódó tanítások közül. Nem az a kérdés, hogy megesszük-e ezt, vagy azt az ételmezt, vagy megtartunk, illetve elhanyagolunk-e adott napokat (ami a sokak által támogatott ostoba elképzelés, és egyesek által hangoztatott rágalom), hanem az hogy mi a pozitív kötelességünk Isten előtt, mi szükséges az üdvösséghez, és mi nem hanyagolható el anélkül, hogy azzal bünt követnének el. Röviden a vita a lelkiismeret szabadságára vonatkozik, mikor azt Isten ítélőszéke elé állítjuk.

A szabadság, melyről Pál beszél, megszabadulás a törvény ceremóniáitól, melyeknek betartását a hamis apostolok szükségesként követelték meg. Az olvasó egyúttal azonban arra is emlékezzen, hogy az efféle szabadság csak része annak, amit Krisztus szerzett meg nekünk,

⁸⁴ A Károli-fordítás szerint: *Elszakadtatok Krisztustól – a ford.*

⁸⁵ “Car il n’est pas yci seulement question du monde et des commoditez de ceste vie, mais aussi des choses saintes et qui concernent le service de Dieu.” “Mert a jelen téma nemcsak a világot, és ennek az életnek a javait nézi, hanem a szent dolgokat is, valamint azokat, melyek az istentisztelethez tartoznak.”

mert milyen csekély dolog lenne, ha csak a ceremóniáktól szabadított volna meg minket? Ez csak egy áramlás, amit magasabbrendű forráshoz kell visszakövetni. S azért, mert „Krisztus váltott meg minket a törvény átkától, átokká levén érettünk” (Gal3:13), mivel Ő hatástalanította a törvény ama erejét, mely Isten ítélete alá vont minket és az örök halál büntetését szabta ki ránk. Egyszóval Ő szabadított meg a bűn, a Sátán és a halál zsarnokságától. Így egy részlegbe az egész osztályt belefoglalja, de erről majd a kolossébeliekhez írott levél elemzésénél lesz bővebben szó.

Ezt a *szabadságot* Krisztus a kereszten szerezte meg nekünk, a gyümölcsit és a tulajdonlását pedig az evangéliumon keresztül ruházta ránk. Jól teszi tehát Pál, mikor figyelmezteti a galatákat: *ne kötelezzétek meg ismét magatokat szolgaságnak igájával*, azaz ne engedjétek, hogy csapdát állítsanak a lelkiismereteknek. Ha ugyanis az emberek igazságtalan terhet tesznek a vállainkra, az még elhordozható, de ha megpróbálják rabszolgasorba dönteni a lelkiismeretünket, akkor bátran kell harcolnunk mindhalálig. Ha megengedjük az embereknek, hogy megkössék a lelkiismeretünket, akkor felbecsülhetetlen áldást fogunk elveszíteni, egyúttal ez sértés is lesz Krisztussal, a szabadságunk Szerzőjével szemben. De mi az *ismét* szó jelentése a buzdításban: „ne kötelezzétek meg *ismét* magatokat szolgaságnak igájával?”, hiszen a galaták soha nem éltek a törvény alatt. Ez egyszerűen csak annyit jelent, hogy ne keveredjenek úgy bele, mintha nem lettek volna megváltva Krisztus kegyelme által. Jóllehet a törvény a zsidóknak, és nem a pogányoknak adatott, mégis, Krisztustól külön, sem az egyik, sem a másik nem élvez semmiféle szabadságot, hanem az abszolút rabszolgaság az osztályrészük.

2. *Ímé, én Pál*. Nem említhetett volna nekik súlyosabb fenyegetést, mint azt, hogy ez teljesen kizárja őket Krisztus kegyelméből. De mi a jelentése annak, hogy Krisztus *nem használ semmit* azoknak, akik körülmetélkedtek? Vajon Krisztus *nem használt semmit* Ábrahámnak? Ellenkezőleg, ő azért végezte el a körülmetélkedést, hogy Krisztus a hasznára lehessen. Ha azt mondjuk, hogy ez Krisztus eljöveteleig volt érvényben, akkor mit mondunk majd Timótheus esetében? Meg kell azonban jegyezni: Pál érvelése nem annyira a külsődleges rítus, vagy ceremónia ellen irányult, mint inkább a hamis apostolok gonosz tanítása ellen, akik azt állították, hogy a körülmetélkedés az istentisztelet szükséges része, egyúttal a magabiztosság alapjául is megtették, mint érdemszerző cselekedetet. Ezek miatt az ördögi koholmányok *nem használt semmit* Krisztus. Nem mintha a hamis apostolok tagadták volna Krisztust, vagy teljességgel félre akarták volna állítani, de olyan megosztást hoztak létre az Ő kegyelme és a törvény cselekedetei között, hogy az üdvösség felénél nem hagytak többet Krisztusnak. Az apostol azt állítja, hogy Krisztus nem osztható meg ezen a módon, és „nem használ semmit”, amíg teljesen magunkhoz nem öleljük.

S mi mást tesznek a mi modern pápistáink, mint a körülmetélkedés helyett a saját koholmányaikat igyekeznek ránk tukmálni? Egész tanításuk arra irányul, hogy elhalványítsák Krisztus kegyelmét a cselekedetek érdemeivel, ami pedig lehetetlen. Bárki, aki csak fél Krisztust akar, az egészet veszti el. A pápisták mégis rendkívül éleselméjűeknek vélik magukat, mikor azt mondják, hogy semmit sem tulajdonítanak a cselekedeteknek, csakis Krisztus kegyelmének befolyásán keresztül, mintha ez más tévelygés lenne, mint amivel a galatákat vádolták. Ők nem hitték, hogy eltávolodtak Krisztustól, vagy lemondtak az Ő kegyelméről, azonban teljességgel elveszítették Krisztust, mikor az evangéliumi tanításnak ezt a fontos részét rontották meg.

Az ímé, én Pál kifejezés nagyon hangsúlyos, mert eléjük áll, és megnevezi magát, s ezzel a vonakodás minden látszatát eltörli. S noha az ő tekintélyét elkezdtek kevesebbe becsülni a galaták között, mégis kijelenti, hogy az elégséges minden ellenség legyőzéséhez.

3. *Bizonyságot teszek pedig ismét.* Amivel most hozakodik elő, azt bizonyítja az ellentétes kijelentésben rejlő ellentmondás. Az, aki *az egész törvény adósa*,⁸⁶ soha nem fogja elkerülni a halált, hanem mindig is bűnös marad, mert soha egyetlen ember sem lesz képes betölteni a törvényt.⁸⁷ Miután ilyen a kötelezettség, az ember menthetetlenül elkárhozik, és Krisztus nem tehet neki semmiféle szolgálatot. Látjuk a két állítás ellentétes természetét, miszerint részesei vagyunk Krisztus kegyelmének, de mégis kötelesek vagyunk betartani az egész törvényt. Ebből viszont nem az következik, hogy az atyák közül senki sem üdvözült? S nem az következik belőle, hogy Timótheus is elveszett, amiért Pál körülmetélte (Csel16:3)? Jaj nekünk tehát, ha nem szabadultunk meg a törvénytől, mert az alávettetés elválaszthatatlan a körülmetéléstől!

Meg kell azonban jegyezni, hogy Pál a körülmetélkedést két különböző nézőpontból szokta szemlélni, amint azt mindenki, aki legalábbis mérsékelten megismerte az írásait, könnyen észreveszi. A rómabeliekhez írott levelében (Rm4:11) „a hit igazság(osság)ja pecsétjének” nevezi, s ott a körülmetélkedés alatt Krisztust és az üdvösség ingyenes ígétét is érti. Itt azonban szembeállítja Krisztussal, a hittel, az evangéliummal és a kegyelemmel – egyszerűen csak törvényi, a cselekedetek érdemein alapuló szövetségnek tekintve.

Ennek következménye, mint már említettük, hogy nem mindig ugyanúgy beszél a körülmetélkedésről, de a különbség okát figyelembe kell venni. Mikor a körülmetélkedést a saját természetében nézi, akkor helyesen a kegyelem jelképének tekintti, mivel Isten rendelése volt. Mikor azonban a hamis apostolokkal foglalkozik, akik visszaéltek a körülmetélkedéssel, és eszközzé tették az evangélium megsemmisítéséhez, akkor nem a célt tartja a szeme előtt, amiért elrendelte az Úr, hanem azt a romlást támadja, ami az emberektől származott.

Ennek nagyon látványos példáját látjuk ebben az igeszakaszban. Mikor Ábrahám megkapta a Krisztusra, az ingyenes kegyelemből történő megigazulásra, és az örök üdvösségre vonatkozó ígétet, akkor az ígét megerősítése végett tétetett hozzá a körülmetélkedés, s így Isten rendelkezése sákramentummá vált, ami alá volt rendelve a hitnek. Utána jöttek a hamis apostolok, akik azt állították, hogy érdemszerző cselekedet, ajánlották a törvény betartását, s azt vallották: az engedelmisség gyakorlását a körülmetélkedéssel, mint kezdeti rítussal kell megjelölni. Pál viszont itt nem utal Isten rendelkezéseire, hanem a hamis apostolok bibliaellenes nézeteit támadja.

Ennek ellene vethető, hogy a visszaélések, legyenek azok bármik, amiket a gonoszok elkövetnek, egyáltalában nem érvénytelenítik Isten szent rendelkezéseit. Erre azt válaszolom: a körülmetélkedés isteni elrendelése csak átmeneti volt. Krisztus eljövetele után megszűnt isteni intézménynek lenni, mivel a keresztség vette át a helyét. De akkor miért lett körülmetélve Timótheus? Természetesen nem saját maga miatt, hanem a gyenge testvérek kedvéért, akiknek ez a dolog meg volt engedve. S hogy jobban megmutassuk az azonosságot a pápisták tanítása, valamint a Pál által ellenzettek között, meg kell jegyezni, hogy a sákramentumok, ha őszintén részesülünk azokból, akkor azok nem az emberek, hanem Isten cselekedetei. A keresztségben, vagy az úrvacsorában nem teszünk mást, mint megjelenünk Isten előtt, hogy átvegyük a kegyelmét. A keresztség, minket illetően nézve, passzív cselekedet: nem hozunk mást, csak hitet, s minden, ami ahhoz tartozik, Krisztusban van felhalmozva. De mik a pápisták nézetei? Kiagyalják az *opus operatum*-ot,⁸⁸ amivel az ember kiérdemli Isten

⁸⁶ „Ha a judaizmus az üdvösséghez vezető út, akkor az egész judaizmust be kell tartani. Nem szabad lenyesni és eldobni annak valamely kiszemelt részét úgy, ahogyan jónak látjuk.” – *Grotius*.

⁸⁷ “Car il ne s’en trouvera jamais un seul, qui satisfait entierement a la Loy.” “Mert soha nem lesz olyan személy, aki teljes mértékben eleget tesz a törvénynek.”

⁸⁸ Így rendelkezte a tridentinai zsinat: „Ha valaki azt állítaná, hogy az Újszövetség szentségei nem tartalmazzák azt a kegyelmet, amelyet jelölnek, vagy magát a kegyelmet az elébe akadályt nem gördítő személlyel nem közölnék, hanem ezek csak külső jelei a hit által kapott kegyelemnek vagy megigazulásnak, és a keresztény hitvallás bizonyos ismertetőjegyei, amelyek elválasztják a hívőket a hitetlenektől: legyen kiközösítve.” (6. kánon) Majd ismét: „Ha valaki azt állítaná, hogy az Újszövetség szentségei az elvégzett cselekmény által nem közvetítenek

kegyelmét. De mi más ez, mint a sákramentum igazságának teljes kioltása? A keresztséget és az úrvacsorát azért tartjuk fenn, mert az volt Krisztus akarata, hogy ezek állandóak legyenek. A gonosz és ostoba elképzeléseket azonban azzal az erős utálattal vetjük el, amire rászolgálnak.

4. *Krisztus hatástalanná vált a számotokra.* „Ha a megigazulás bármelyik részét a törvény cselekedeteiben keresitek, Krisztusnak nincs veletek kapcsolata, és *a kegyelemből kiestetek.*” Ők nem tévedtek olyan hatalmasat, hogy azt hitték volna: egyedül a törvény betartása igazít meg, de megpróbálták Krisztust a törvénnyel keverni. Bármely más szempontból nézve Pál fenyegetései semmiféle riadalmat sem keltettek volna. „Mi cselekedtek? Megfosztjátok magatokat minden, Krisztustól származó előnytől, s úgy bántok a kegyelmével, mintha annak semmi értéke sem lenne.” Látjuk tehát: a megigazulás legcsekélyebb mértéke sem tulajdonítható a törvénynek anélkül, hogy meg ne tagadnánk Krisztust és az Ő kegyelmét.”

5. *Mert mi a Lélek által.* Most elébe megy egy ellenvetésnek, amit itt azonnal felvethetnek. „Akkor a körülmetélkedésnek semmi haszna sincs?” *Krisztus Jézusban,* válaszolja, *nem használ semmit.* Az igazság(osság) tehát a hittől függ, és a Lelken keresztül lehet megszerezni, ceremóniák nélkül. *Várni az igazság reménységét* annyi, mint ebbe, vagy abba a dologba vetni a bizalmukat, illetve eldönteni, hogy melyik irányból kell várni az igazság(osság)ot, bár a szavak valószínűleg egy buzdítást is magukba foglalnak: „Álljunk meg szilárdan a hit által megszerezhető igazság(osság) reménységében.” Mikor azt mondja, hogy az igazság(osság)ot hit által szerezzük meg, ez egyfőrmán vonatkozik mind ránk, mind az atyáinkra. Mindegyikük, amint arról a Szentírás bizonyosságot tesz, „kedves volt Istennek” (Zsid11:5), de a hitük el volt rejtve a ceremóniák leple alatt. Ezért különböztet meg minket tőlük Pál a *Lélek* szóval, amit a külsődleges árnyképekkel állít szembe. A szavainak jelentése tehát az, hogy most az igazság(osság) megszerzéséhez csak az egyszerű hit szükséges, ami elutasítja a csillogó ceremóniák segítségét és megelégszik Isten lelki imádatával.

6. *Mert Krisztus Jézusban.* Az ok, amiért a hívők most a Lelken át várják az igazság(osság) reménységét az, hogy Krisztusban, vagyis Krisztus királyságában, vagy a keresztyén egyházban a körülmetélkedés a kiegészítéseivel egyetemben eltöröltetett. Egy szóképpel ugyanis, melyben a rész szerepel az egész helyett, a körülmetélkedés jelenti a ceremóniákat. Miközben kijelenti, hogy ezeknek többé nincs semmiféle befolyásuk, azt nem ismeri el, hogy ezek mindig is haszontalanok voltak, mert azt tartja fenn, hogy csak Krisztus megjelenése után töröltettek el. Ez lehetővé teszi a számunkra egy másik kérdés megválaszolását. Miért beszél itt oly megvetően a körülmetélkedésről, mintha annak semmi előnye sem lett volna? A körülmetélkedés, mint sákramentum egykori rangjáról itt nincs szó. A kérdés nem az, hogy mi volt az értéke, mielőtt eltöröltetett. Krisztus királyságában azonban, jelenti ki, egyenrangú a körülmetéletlenséggel, mert Krisztus eljövetele végett vetett a törvény ceremóniáinak.

Hanem a szeretet által munkálkodó hit. A ceremóniák és a szeretet gyakorlása közötti, itt megemlített ellentét a zsidókat volt hivatott megakadályozni abban, hogy túl sokat képzeljenek önmagukról, s úgy véljék, joguk van valamiféle felsőbbrendűsége, mert a levél vége felé e helyett a mondat helyett az *új teremtés* kifejezést használja (Gal6:15). Mintha azt mondta volna: a ceremóniák többé nincsenek isteni tekintéllyel megparancsolva, s ha

kegyelmet *ex opere operato*, hanem az isteni ígélet hite önmagában is elég a kegyelem elnyerésére: legyen kiközösítve.” (8. kánon) A fordító hozzáteszi a néha nagytiszteletű dr. Dick megjegyzését erről a kifejezésről, mely nem enged a fordításnak: „Ez a barbár kifejezés, az *opus operatum*, mely magyarul nélkül teljességgel értelmetlen, a sákramentumok külsődleges ünneplést jelenti. A pápai szerzők ezt a külső cselekedet megcselekvéseként határozzák meg belső indíttatás nélkül. A sákramentumokról pedig azt mondják, hogy *ex opere operato* közvetítenek kegyelmet, mivel a jel bemutatásán és alkalmazásán kívül nincs szükség jó indítékra az átvevőben. Mindössze annyi követeltetik meg, hogy ne gördítsünk akadályt a kegyelem átvételének útjába, az egyetlen akadály pedig a halálos bűn.” – *Lectures on Theology*, 4. kötet.

bővelkedünk a szeretetben, akkor minden rendben van. Emellett ez nem állítja félre a hitet segítő sákramentumainkat, hanem csak röviden kijelenti mindazt, amit korábban Isten lelki imádatáról tanított. Nem volna semmi nehézség ezzel az igeszakasszal, ha a pápisták nem csúrték-csavarták volna el szégyenletes módon a cselekedeti igazság(osság) alátámasztása végett. Mikor megpróbálták cáfolni a tanításunkat, mely szerint egyedül hit által igazulunk meg, a következő módon érvelnek: Ha a hit, mely megigazít minket, „a szeretet által munkálkodik”, akkor egyedül a hit nem igazít meg. Erre azt mondom, hogy még a saját ostoba fecsegésüket sem látják át, nemhogy a mi kijelentéseinket. Nem azt tanítjuk, hogy a megigazító hit egyedüli: azt valljuk, hogy mellé elválaszthatatlanul társulnak jócselekedetek is. Csak azt állítjuk, hogy egyedül a hit elégséges a megigazításra. Maguk a pápisták gyilkos módon szokták szétépíteni a hitet, néha minden formából kivéve és a szeretettől sem kísérvé mutatják be, néha pedig a valódi jellegében. Mi viszont nem ismerjük el, hogy a hit bármely esetben elkülöníthető az újjászületés Lelkétől. Mikor azonban a megigazulás módjára terelődik a kérdés, akkor minden cselekedetet félreállítunk. A jelen igeszakasz vonatkozásában Pál nem bocsátkozik vitába arról, hogy vajon a szeretet együttműködik-e a hittel a megigazulásban. De azért, hogy elkerülje minden látszatát annak, hogy a keresztyéneket téleneknek és fatuskókhoz hasonlóknak mutatja be, rámutat arra, mik a hívők valódi tevékenységei. Mikor a megigazulás kérdésének tárgyalásába merülünk, óvakodjunk a szeretet, vagy a cselekedetek bármiféle említésétől, de határozottan ragaszkodjunk a kizárólagossághoz. Pál itt nem a megigazulásról beszél, illetve nem tulajdonítja az azt megillető dicséret semekkorá részét sem a szeretetnek. Ha ezt tette volna, akkor ugyanez az érvelés bizonyítaná, hogy a körülmetélkedésnek és a ceremóniáknak a korábbi időkben volt némi részük a bűnös megigazításában. Ahogyan Krisztus Jézusban dicséri a szeretet által kísért hitet, úgy voltak megkövetelve a ceremóniák Krisztus eljövételét megelőzően. Ennek azonban semmi köze sincs az igazság(osság) megszerzéséhez, s nem is szabad azt feltételezni, hogy a szeretetnek van bármi efféle befolyása.

Gal5:7-12

7. Jól futottatok; kicsoda gátolt meg titeket, hogy ne engedelmeskedjétek az igazságnak?

8. Ez a hitetés nem attól van, a ki titeket hív.

9. Kis kovász az egész tésztát megkeleszti.

10. Bizodalmam van az Úrban ti hozzátok, hogy más értelemben nem lesztek; de a ki titeket megzavar, elveszi az ítéletet, bárki legyen.

11. Én pedig atyámfiái, ha még a körülmetélést hirdetem, miért üldöztetem mégis? Akkor eltöröltetett a kereszt botránja.

12. Bárcsak ki is metszetrék magukat, a kik titeket bujtogatnak.

Currebatis bene. Quis vos impedivit, ne obediretis veritati?

Persuasio non est ex eo qui vocavit vos.

Modicum fermentum totam massam fermentat.

Ego persuasus sum Deuteronomy vobis in Domino, quod non aliud sitis sensuri: qui autem turbat vos, portabit iudicium, quisquis sit.

Ego autem, fratres, si circumcisionem adhuc praedicem, quid adhuc persequutionem patior? exinanitum est scandalum crucis.

Utinam etiam abscindantur, qui vos conturbant.

7. Jól futottatok. A szidás, amiben az apostol részesíti őket az igazságtól való mostani eltávolodásuk miatt, abból a konkrét célból keveredik a korábbi útvonaluk jóváhagyásával, hogy a szégyenérzetük felszításával gyorsabban visszatérjenek a helyes útra. A „*kicsoda gátolt*

meg titeket?” kérdésben közölt megdöbbenés az elpirulásukat hivatott kiváltani. Én a *πειθεσθαι* szót inkább az *engedelmeskedni*, semmint a *hinni* kifejezéssel fordítom, mivel egyszer már magukhoz ölelvén az evangélium tisztaságát, az engedelmisség útjáról tértek le.

8. *Ez a hitetés nem attól van.* Korábban érvekkel küzdve ellenük, most végül a tekintély szavával jelenti ki, hogy a *hitetésük* nem Istentől származik. Az efféle intéssel nem sokat törődnének, ha nem támasztaná alá a beszélő tekintélye. Pál azonban, akiknek a galaták az isteni elhívásuk kihirdetését köszönhették, teljes joggal szólhatott hozzájuk ezzel a magabiztos nyelvezettel. Ez az oka annak, amiért nem közvetlenül mondja, hogy *Istentől*, hanem körülírással fejezi ki: *attól, aki titeket hív.*⁸⁹ Mintha ezt mondta volna: „Isten soha nem következetlen Önmagával, s Ő az, aki az én prédikálásommal üdvösségre hívott el benneteket. Ez az új hitetés más forrásból származott, s ha azt akartátok gondolni, hogy az elhívások Istentől származik, nos, óvakodjatok azoktól, akik a saját új koholmányaikat akarják rátok tukmálni.” Noha elismerem, a görög *καλουντος* viszonyzó jelen időben szerepel, én mégis jobbnak látom az *aki titeket elhívott* kifejezéssel fordítani, hogy elejét vegyem a kétértelműségnek.

9. *Kis kovász.* Ez, úgy vélem, a tanításra vonatkozik, nem az emberekre. Óvja őket azoktól a káros következményektől, melyek a tanítás megromlásából származnak, s figyelmezteti őket, hogy ne tekintsék ezt csekély, vagy egyáltalában semmi veszélyt sem jelentő dolognak, mint azt általában szokták tenni. A Sátán hadicsele az, hogy nem kísérli meg az egész evangélium nyílt megsemmisítését, hanem hamis és romlott véleményekkel szennyezi be a tisztaságát. Sokan siklanak át ily módon az okozott sérelem súlyossága felett, s ezért határozatlanabb ellenállást tanúsítanak. Az apostol hangosan kinyilatkoztatja, hogy miután Isten igazságát megrontották, többé már nem vagyunk biztonságban. A *kovász* hasonlatát használja, minek bármilyen kicsiny is a mennyisége, az egész tésztát megsavanyítja. A legnagyobb óvatossággal kell eljárunk, nehogy megengedjük, hogy az evangélium tiszta tanítását bármiféle hamisítvánnyal helyettesítsék.

10. *Bizodalman van az Úrban ti hozzátok.* Minden heveségét újra a hamis apostolok ellen irányítja. Nekik a gonoszságot vázolja fel, és ítélettel fenyegeti őket. Jó reménységét fejezi ki a galatákkal kapcsolatosan, hogy gyorsan és készségesen visszatérnek az őszinte hitre. A tudat, hogy velünk kapcsolatosan jó reménységgel vannak, bátorságot ad nekünk. Szégyenteljesnek tartjuk ugyanis csalódást okozni azoknak, akik irántunk való érzelmei kedvesek és barátságosak. De visszavezetni a galatákat a hit tiszta tanításához, amitől elfordultak, Isten munkája volt. Az apostol azt mondja, hogy bízük bennük *ev Κυριω*, az *Úrban*, amivel arra emlékezteti őket: a megtérés mennyei ajándék, amit Istentől kell kérniük.

*A ki titeket megzavar.*⁹⁰ A most kimondott, ezzel megerősített vélemény nagyobbrészt azokat a csalókat hibáztatja, akik megtévesztették a galatákat. Az ellenük hirdetett büntetések alól ugyanis a galaták majdnem teljes mértékben felmentést kapnak. Hajtsa mindenki a fülét erre, akik zűrzavart keltenek a gyülekezetekben, akik megtörik a hit egységét, és megsemmisítik a gyülekezetek harmóniáját. Ha pedig van bennük bármiféle helyes érzés, reszkessenek ettől az Ígétől. Isten Pál szájával jelenti ki, hogy „senki, akik által ezek esnek” (v. ö. Lk17:1), nem ússza meg büntetlenül. A *bárki legyen* kifejezés hangsúlyos, mert a hamis apostolok hangzatos nyelvezete megrettentette a tudatlan tömegeket. Szükségessé vált, hogy

⁸⁹ Az apostol kijelentése látszólag a következő: „Ez a hitetés, aminek engedtetek, nem Krisztustól való. Nagyon más forrásból származik. Azokat az embereket, akik alkalmazták, nem az Ő Lelke mozgatja. Nekik nincs isteni tekintélyük, s nektek nem kellene engedni nekik egyetlen pillanatra sem.” – *Brown*.

⁹⁰ „Azonban *aki titeket megzavar*, vagy inkább *összezavar és nyugtalanít*, mert ez volt minden, amit tehetett – nem *tanította* őket. Így mondja Galen, Wetstein által idézve: ἵταραπτοντες μονον τους μανθανοντας διδασκοντες δε ουδεν, csak megzavarja a diákokat és nem tanít nekik semmit”. Az egyes szám használata nem bizonyítja, hogy csak egy hamis tanító volt ott, mert gyűjtőfogalomként is használhatja. Az apostol azonban mégis látszólag egyvalakire, közülük a legfőbbre tekint, s az *οστις αν η, bárki legyen* kifejezésből arra következtethetünk, hogy némi tekintéllyel rendelkező ember lehetett.” – *Bloomfield*.

Pál a megfelelő hévvel és energiával védelmezze ezt a tanítást, és ne kíméljen senkit, aki felmerészelt emelni a hangját ellene, bármilyen kiváló, és bármennyire megbecsült volt is az illető.

11. *Én pedig atyámfiái.* Az érvet a végső okból származtatja. „Teljesen a hatalmamban állna”, mondja „elkerülni az emberek minden nemtetszését, valamint minden veszélyt és üldöztetést, csak össze kellene kevernem Krisztust a ceremóniákkal. A buzgóság, mellyel szembeszállok velük, nem magamtól van, és nem a magam javát szolgálja.” De hogy megteszi, ez vajon bizonyítja azt, hogy a tanítása igaz? Erre azt válaszolom, hogy a helyes érzelmek és a tiszta lelkiismeret, mikor egy tanítónál mutatkoznak meg, nem csekély mértékben járulnak hozzá a magabiztosság megszerzésében. Emellett nem hihetünk, senkit olyan örültnek, hogy saját magától tenne lépéseket azért, hogy a nyomorúságot magára hozza. Végül, abba a gyanúba keveri ellenségeit, hogy a körülmetélkedés prédikálásával inkább hajlanak saját könnyebbségük előmozdítására, mint arra, hogy hűségesek maradjanak Krisztus szolgálatában. Röviden, Pál a lehető legtávolabb állt a becsvágytól, a kapzsiságtól, vagy a személyes érdekek figyelembe vételétől, mert megvetette a kegyet és a tapsot, s inkább kitette magát a tömeg üldözéseinek és dühének, semhogy egy hajszálnyira is eltérjen az evangélium tisztaságától.

Akkor eltöröltetett a kereszt botránya. Vajon az evangéliumról beszélve Pál szándékosan nevezi a keresztnek, vagy a kereszt botrányának, mikor a szegényes, egyszerű stílusát szembe akarja állítani az emberi bölcsesség, vagy igazság(osság) „kevélységével” (Júd1:16). A zsidók ugyanis felfuvalkodván a saját igazság(osságuk)ba vetett téves magabiztosságuktól, s a görögök a bölcsességükbe vetett ostoba hitükkel megvetették az evangélium egyszerűségét. Mikor tehát itt azt mondja, hogy ha elismerik a körülmetélkedés prédikálását, akkor eltöröltetik a kereszt botránya, akkor azt érti alatta, hogy az evangéliumot nem fogadják majd bosszúsággal a zsidók, hanem a teljes egyetértéssel lesz az tanítva. S miért? Mert többé nem sértődnek meg a színlelt és hamis, Mózesről és Krisztustól összeszedett evangéliumtól, hanem nagyobb engedékenységgel tekintenek majd erre a keverékre, ami meghagyja őket a korábbi felsőbbrendűségük birtokában.

12. *Bárcsak ki is metszelnék magukat.* A haragja tovább fokozódik, s azoknak a csalóknak a megsemmisítéséért imádkozik, akik megtévesztették a galatákat. A *kimetszelné* szó látszólag arra a körülmetélkedésre vonatkoztatja, amit erőltettek. „Széttépik az egyházat a körülmetélkedés kedvéért: bárcsak teljesen ki is metszelnék magukat”. Chrysostom támogatja ezt a véleményt. De miképpen egyeztethető össze az efféle átkozódás az apostol szelídségével, akinek azt kellene kívánnia, hogy mindenki üdvözljön, és senki ne kárhozzon el? Ami az embereket illeti, és elismerem ennek a kifejezésnek az erejét, mert Isten akarata az, hogy mi mindenkinek válogatás nélkül keressük az üdvösségét, mivel Krisztus az egész világ bűneiért szenvedett. Az odaszánt elmék azonban időnként túllépik az emberei megfontoltság határait, szemüket Isten dicsőségére, és Krisztus királyságára szegezve. Isten dicsőségének, ami önmagában is kiválóbb, mint az emberek üdvössége, nagyobb megbecsülést és tiszteletet kell tőlünk kapnia. Az Isten dicsőségét buzgón támogatni vágyó hívők megfélemlenek az emberekről, elfelejtik a világot, és inkább az egész világot veszni hagynánk, semhogy Isten dicsőségének a legcsekélyebb része is veszendőbe menjen.

Emlékezzünk rá azonban, hogy az ehhez hasonló imák nem az emberek teljes figyelmen kívül hagyásából, és egyedül az Istenre figyelésből származnak. Pál nem vádolható kegyetlenséggel, mintha szembeszegülne a szeretet törvényével. Emellett ha egyvalakit, vagy csak néhány embert veszünk figyelembe, micsoda túlsúlyban kell lennie az egyháznak! Kegyetlen fajta kegyelem az, amelyik egyetlen embert többre tart az egész egyháznál. „Egyrészt veszélyben látom Isten nyáját, másrészt látok egy, a Sátánhoz hasonló farkast keresni, kit nyelhetne el” (v. ö. 1Pt5:8). Vajon nem kell az egyház iránti aggodalmamnak elnyelni minden gondolatomat, és arra a kívánságra indítani, hogy az üdvösségét a farkas

megsemmisítésével kell elérni? De mégsem akarom, hogy bárki így elveszen, hanem az egyház iránti szeretetem és az érdekei iránti buzgalmam olyasféle eksztázisba ragadnak el engem, hogy nem tudok semmi másra gondolni.” Az egyház minden pásztorát efféle buzgalom fűti majd. Az „akik titeket *bujtogatnak*” kifejezéssel fordított görög eredeti azt jelenti: valamilyen rangról, vagy pozícióból eltávolítani. A *καί, is* szó erőteljesebben fejezi ki azt a vágyát, hogy ezeket a csalókat ne csak lefokozzák, de teljesen különítsék is el és metsszék is ki.⁹¹

Gal5:13-18

13. Mert ti szabadságra hivattatok atyámfiai; csak hogy a szabadság ürügy ne legyen a testnek, sőt szeretettel szolgáljatok egymásnak.

14. Mert az egész törvény ez egy ígében teljesedik be: Szeresd felebarátodat, mint magadat.

15. Ha pedig egymást marjátok és faljátok, vigyázzatok, hogy egymást fel ne emésszétek.

16. Mondom pedig, Lélek szerint járjatok, és a testnek kívánságát véghez ne vigyétek.

17. Mert a test a lélek ellen törekedik, a lélek pedig a test ellen; ezek pedig egymással ellenkeznek, hogy ne azokat cselekedjétek, a miket akartok.

18. Ha azonban a Lélektől vezéreltetek, nem vagytok a törvény alatt.

Vos enim in libertatem vocati estis, fratres; tantum ne libertatem in occasionem detis carni, sed per charitatem servite vobis invicem.

Nam tota Lex in uno verbo completur, nempe hoc: Diliges proximum tuum sicut to ipsum.

Quodsi alius alium vicissim mordetis et devoratis, videte, ne vicissim alius ab alio consumamini.

Dico autem: Spiritu ambulate; et concupiscentiam carnis non perficietis.

Nam care concupiscit adversus Spiritum; Spiritus autem adversus carnem; haec mutuo inter se adversantur; ut non, quaecunqne volueritis, eadem faciaitis.

Quod si Spiritu ducimini, non estis sub Lege.

13. *Mert ti szabadságra hivattatok.* Most annak megmutatásával folytatja, miképpen kell használni a szabadságot. Az első korinthusi levél magyarázatakor rámutattunk, hogy a szabadság egy dolog, s a használata másik dolog. A szabadság a lelkiismeretben rejlik és Istenre néz, a használata pedig külső dolgokban rejlik, és nemcsak Istennel foglalkozik, hanem az emberekkel is. Miután arra buzdította a galátákat, hogy en túrják el a szabadságuk megkurtítását, most megparancsolja nekik: legyenek mértéktartók a használatában, s mondhatni a törvényes használata szabályaként fekteti le, hogy nem szabad a szabadosság ürügyeként, vagy alkalmaként tekinteni rá. A szabadság nem a test számára adatik, amit inkább igába fogva kell tartani, hanem ez egy lelki jótétemény, amit senki más nem képes élvezni, csak a kegyes elmék.

⁹¹ „Én azonban oly távol állok attól, hogy a körümetékedés szükségességét kényszerítsem rátok, hogy még szeretném is, hogy mindazok, akik így próbálják meg felforgatni a hiteteket, valamennyien, kivétel nélkül ki lennének metszve a keresztyén egyházból. Szeretném, ha ahelyett, hogy meghallgatjátok ezeket a megtévesztő tanítókat, kimetszenétek, vagy kizárnátok az egyházból, és többé nem vennétek őket testvérszámba (lásd 1Kor5:7, 11). S ha itt csak azt a kívánságát fejezné ki, hogy a galátákat megháborítókat kimetsszék, azzal is csak azt idézné az emlékezetükbe, ami bölcs dolog és kötelesség lenne a részükről: nem meghallgatni kell őket, hanem megtagadni, és nem elfogadni a társaságukat, mint keresztyénekét. Ez az apostol szavainak világos és természetes jelentése, ezért nem vádolható semmiféle rossz természetű, vagy barátságtalan dolog kívánásával.” – *Chandler.*

Sőt szeretettel. Itt a szabadság korlátozásának módszerét magyarázza el, annak érdekében, hogy az ne csapjon át tág és szabados visszaéléssé: a szeretettel kell szabályozni. Mindig emlékezzünk arra, hogy a kérdés most nem az, mi módon vagyunk szabadok Isten előtt, hanem hogy miképpen éljünk a szabadságunkkal az emberekkel való kapcsolattartásban. A jó lelkiismeret nem veti alá magát a szolgaság igájának, de a külsődleges szolgaság gyakorlása, vagy a tartózkodás a szabadsággal való éleستől nem rejteget veszélyt magában. Egyszóval, ha „szeretettel szolgálunk egymásnak”, akkor mindig odafigyelünk majd az intésre, így nem válunk vakmerökké, hanem Isten kegyelmét az Ő tiszteletére és a felebarátaink üdvösségére fordítjuk.

14. *Mert az egész törvény.* Rejlík egy ellentét ebben az igeversben, ami noha nincs világosan kimondva, mégis nyilvánvalóan beleértendő Pál buzdítása és a hamis apostolok tanítása közé. Miközben ők csak a ceremóniákhoz ragaszkodtak, Pál futó pillantást vet a keresztyének tényleges kötelességeire és tevékenységeire. A szeretet eme dicsérete arról kívánja tájékoztatni a galátákat, hogy a szeretet a fő részét alkotja a keresztyén tökéletességnek. De fel kell tennünk a kérdést: miért van belefoglalva a törvény összes előírása a *szeretethez*? A törvény két táblából áll. Az első tájékoztat minket az istentiszteletről és a kegyességgel kapcsolatos kötelezettségekről, a második pedig a felebaráti szeretetről. Nevetséges ugyanis valaminek a részét annak egészévé tenni. Egyesek azzal kerülik ki ezt a nehézséget, hogy emlékeztetnek: az első tábla semmi mást nem tartalmaz, csak hogy teljes szívünkben szeressük Istent. Pál azonban konkrétan említi a felebaráti szeretetet, így tehát valamiféle kielégítőbb megoldást kell keresni.

Az Isten iránti kegyesség, elismerem, magasabb rangú, min a felebaráti szeretet, ezért az első tábla betartása Isten szemében értékesebb, mint a második tábláé. De ahogyan az Isten láthatatlan, úgy van elrejtve a kegyesség is az emberek szeme előtt, s noha a megmutatkozása volt a cél, amiért a ceremóniák elrendeltettek, azok mégsem biztos bizonyítékai a létezésének. Gyakorta megtörténik, hogy senki sem annyira buzgó és szabályos a ceremóniák betartásában, mint a képmutatók. Isten tehát az Önmaga iránti szeretetünk próbájává teszi a felebaráti szeretetünket, mikor annak művelését parancsolja meg nekünk. Ez az oka annak, amiért a szeretetet nemcsak itt, de a rómabeliekhez írott levélben is „a törvény betöltésének” nevezi (Rm13:8, 10): nem azért, mert kimagaslik, hanem mert valóságosnak bizonyítja az istentiszteletet. Isten, mint mondtam, láthatatlan, de a felebarátainkban képviselteti Magát, és az ő személyükben követeli meg azt, ami Neki jár. Az emberek iránti szeretet csakis az istenfélelemből és az Isten iránti szeretetből származik, ezért nem kell csodálkoznunk, ha egy szóképpel, melyben a rész szerepel az egész helyett a hatás magában foglalja azt az okot is, amelynek egyben a jele. Rossz lenne azonban bárkiben megpróbálni elválasztani az istenszeretetünket az emberszeretetünktől.

Szeresd felebarátodat. Az, aki szeret, minden embernek megadja, ami jár, és senkinek sem okoz sérülést, vagy kárt, hanem mindenkinek tőle telhetően jót cselekszik. Hisz mi más olvasható a második táblán? Ezt az érvet is használja Pál a rómabeliekhez írott levelében (Rm13:10). A *felebarát* szó minden élő embert magában foglal, mert közös természet köt minket össze, amint Ézsaiás emlékeztet minket: „tested előtt el ne rejtse magadat” (Ézs58:7). Isten képmását különösen az egység szent kötelékének kell tekinteni, de pontosan ezért itt nincs különbségtétel barát és ellenség között, s az emberek gonoszsága sem képes félreállítani a természet jogait.

„*Szeresd felebarátodat, mint magadat*”. Az emberek önmaguk iránt táplált szeretetének kell szabályoznia a felebaráti szeretetet. A Sorbonne⁹² összes doktora szokta ezt

⁹² A párizsi Sorbonne Főiskola *Robert de Serbonne*-tól kapta a nevét, aki a XIII. század közepén alapította azt. A teológiai képzettséggel, a filozófiával, a klasszikus irodalommal és minden, korábban a liberális oktatást alkotó tárggyal kapcsolatos hírneve joggal volt nagy. A Sorbonne doktoraiban a reformátorok erős ellenségekre leltek. Ennek az egyetemnek maga a neve, mely iránt Európa legnagyobb tanítói is tisztelettel viseltettek, vak hódolatot

vitatni, mondván, hogy a szabály felette áll annak, amit szabályoz, így az önszeretetnek kell mindig a legnagyobbnak lennie. Ez nem Urunk szavainak megmagyarázása, hanem azok felforgatása. Ők szamarak, akikben egyetlen szikrányi felebaráti szeretet sincs. Ha ugyanis az önszeretet lenne a szabály, abból következne, hogy helyes és szent, s az isteni elfogadás tárgya. De soha nem fogjuk a mi Urunk szándékai szerint őszinteséggel szeretni a felebarátainkat addig, amíg nem helyesbítettük az önszeretetünket. A két vonzalom ellentétes, egymásnak ellentmondó, mert az önszeretet mások megvetésére és lenézésére ösztönöz – kegyetlenséget, kapzsiságot, erőszakot, csalást, és ezekkel mindenféle rokon bűnt terem, – és türelmetlenségre sarkall, valamint bosszúvágygal fegyverez fel minket. A mi Urunk tehát ezért parancsolja, hogy változtassuk át a felebarátaink iránti szeretetté.

15. *Ha pedig egymást marjátok és faljátok.* A téma természetéből, valamint a használt nyelvezetből kiindulva arra következtethetünk, hogy a galaták egymás között is vitatkoztak, mert eltérő állásponton voltak a tanítást illetően. Az apostol most bemutatja az eredményekből, mennyire rombolónak kell végül bizonyulniuk az efféle folyamatoknak az egyházban. A hamis tanítás valószínűleg mennyei ítélete volt a becsvágyuknak, gőgjüknek, és más sértéseiknek. Erre következtethetünk abból, ami gyakorta olvasható az isteni határozatokban, valamint Mózes egyik kijelentésében: „Ne hallgass efféle jövendőmondónak beszédeire, vagy az efféle álomlátóra; mert az Úr, a ti Istenetek kísért titeket, hogy megtudja, ha szeretitek-e az Urat, a ti Isteneteket teljes szívetekből, és teljes lelketekből?” (5Móz13:3).

A *marás és falás*⁹³ alatt véleményem szerint a rágalmazásokat, vádolásokat, feddéseket és a sértő nyelvezet mindenféle más fajtáját érti, továbbá az igazságtalan cselekedeteket, melyek vagy a csalás, vagy az erőszak folyományai. S mi ezeknek a vége? A *felemésztetés*, a testvéri szeretet viszont hajlamos kölcsönös védelmet és szívéllyességet létrehozni. Szeretném, ha mindig emlékeznénk arra, hogy mikor az ördög a vitatkozásokra serkentve kísért minket, hogy a tagok közötti nézeteltérés az egyházon belül nem vezethet máshoz, mint romláshoz, és az egész Test felemésztéséhez. Mennyire kétségbeejtő, mennyire örült dolog, ha mi, akik ugyanannak a Testnek a tagjai vagyunk, saját magunktól fogunk össze a saját pusztulásunk érdekében!

16. *Mondom pedig.* Következik az orvosság. Az egyház romlása nem csekély gonoszság, s bármi is fenyegeti az egyházat, azzal a legelhatározottabban kell szembeszegülni. De miképpen valósítható ez meg? Úgy, hogy nem engedjük a testet uralkodni felettünk, hanem átadjuk magunkat Isten Lelke irányításának. A galatáknak közvetve azt mondja, hogy testiek, híjával vannak Isten Lelkének, s az életvitelük nem méltó a keresztyénekéhez. Hiszen honnan származna az egymással szembeni erőszakos viselkedésük, mint onnan, hogy a testi vágyak vezetik őket? Ez, mondja Pál, annak bizonyítéka, hogy nem járnak Lélek szerint.

Véghez ne vigyétek. Meg kell említenünk a *véghezvinni* szót, ami alatt azt jelenti, hogy jóllehet Isten fiai, amíg a test terhei alatt nyögnek, hajlamosak bűnöket elkövetni, mégsem

váltott ki a tömegekből. Ha az olyan emberek, mint Kálvin, Béza, Melancton és Luther a tehetségükkel és elsődrendű tudásukkal merészelték szembeszállni ezzel a rémisztő névvel, akkor valószínűleg sokat keseregtek a hallgatóik közül sokakra gyakorolt hatása miatt. A szerző azonban mégis rettenhetetlenül száll szembe ezzel a félelmetes intézménnyel, és a győzelem teljes tudatában lép a csatamezőre. Megvetvén a katolikus egyház gyenge babonáit és abszurd tantételeit, ahogyan rendszerint tesszük, hajlamosak vagyunk alábecsülni a református hit korai hőseivel szembeni kötelezettségeinket, akik sikerrel szálltak szembe ezekkel a veterán harcosokkal, és „tusakodtak a hitért, a mely egyszer a szenteknek adatott” (Júd1:3). – *a szerk.*

⁹³ Ταῖς λέξεσι δε εμφαντικῶς ἐχρησατο. Οὐ γὰρ εἶπε δακνέτε, μὲν οὐκ ἐστὶ φημινομένου ἀλλὰ καὶ κατεσθίετε οὐκ ἐστὶν ἐμμενοντος τῆ πονηρίας. Ο μὲν γὰρ δακνῶν ὀργῆς ἐπληρώσε παθος ὁ δὲ κατεσθίων θηριωδίας ἐσχατῆς παρεσχεν ἀποδείξθην. „Ezeket a szavakat hangsúlyosan használja, mert nem csak annyit mond: *marjátok*, ami egy haragos embert jellemez, hanem hasonlóképpen a *faljátok* szót is, ami olyasvalakit jelent, aki kitart a gonoszságban. Aki *mar*, az csak a haragos szeszélyének enged, de aki *fal*, az a szélsőséges kegyetlenség bizonyítékát adja.” – *Chrysostom.*

annak alanyai, vagy rabszolgái, hanem szokássá válik náluk a vele szembeni ellenállás. A lelki embert gyakran támadják a testi vágyak, de ami a *véghezvitelt* illeti – nem engedi meg, hogy ezek uralkodjanak felette. Ebben a témában érdemes tanulmányozni a rómabeliekhez írott levél nyolcadik fejezetét.

17. *Mert a test a lélek ellen törekedik.* A lelki életet küzdelem nélkül lehet fenntartani. Itt annak a nehézségnek a természetéről kapunk tájékoztatást, ami a Lélekkel szembeni természetes hajlamainkból fakad. A *test* szó, mint már volt alkalmunk megemlíteni a rómabeliekhez írott magyarázatunkban, az ember természetét jelenti. Ennek korlátozott használatát azonban, amit a szofisták az alsóbbrendű érzékszerveknek nevezik, a különböző igeszakaszok cáfolják, s az ellentét a két szó között véget vet minden kételynek. A *Lélek* jelöli a megújult természetet, vagy az újjászületés kegyelmét, s mi más jelentene a test, mint az *óembert*? (Rm6:6, Ef4:11, Kol3:9) Az Isten Lelkével szembeni engedetlenség és lázadás eluralkodott az ember egész természetén. Ha engedelmeskedünk a Léleknek, akkor munkálkodnunk, harcolnunk szükséges és minden energiánkat be kell vetnünk, s az önmehtagadással kell kezdenünk. A kritika, amit Urunk mond az emberek hajlamairól, megfelel ennek: nincs nagyobb egyezés közöttük és az igazság(osság) között, mint a tűz és a víz között. Hol találjuk akkor a jóságnak egyetlen cseppjét is az ember szabad akaratában? Sehol, hacsak nem jelentjük ki azt jónak, ami Isten Lelkével ellentétes, „mert a test gondolata ellenségeskedés Isten ellen; minthogy az Isten törvényének nem engedelmeskedik, mert nem is teheti” (Rm8:7). A test minden gondolata ellenségeskedés Istennel szemben.

Hogy ne azokat cselekedjétek, a miket akartok. Ez kétségtelenül az újjászületettekre vonatkozik. A testi emberek nem csatároznak a romlott vágyakkal, s nincs valódi vágyakozás bennük Isten igazság(osság)á iránt. Pál a hívőkhöz szól. *A dolgok, amiket akarnak* kifejezésnek nem a természetes hajlaminkat kell jelentenie, hanem azokat a szent vonzalmakat, melyeket Isten ruház ránk az Ő kegyelméből. Pál tehát azt jelenti ki, hogy a hívők, amíg ebben az életben vannak, bármekkora is legyen az erőfeszítéseik buzgósága, soha nem jutnak el a siker ama fokára, hogy tökéletesen szolgálnák Istent. A legjobb eredmények sem felelnek meg a vágyaiknak s a kívánságaiknak. Ismét fel kell hívnom az olvasó figyelmét a témával kapcsolatos kijelentéseim kiterjedtebb nézeteire a rómabeliekhez írott levelem magyarázatában (lásd Kálvint a Rm7:15-ről).

18. *Ha azonban a Lélektől vezéreltetek.* Az Úr útján a hívők meg szoktak botlani. De ne csüggedjenek el, amiért képtelenek eleget tenni a törvény követelményeinek! Figyeljenek oda az apostol vigasztaló kijelentésére, amit a többi írásaiban is megtalálhatunk: „nem vagytok a törvény alatt” (Rm6:14). Ebből következik, hogy a kötelességük ellátása nem vettetik el a mostani hiányosságaik miatt, hanem azok ugyanúgy elfogadhatók Isten szemében, mintha minden vonatkozásban tökéletesek és teljesek lennének. Pál még mindig a szabadsággal kapcsolatos vitáról beszél. A Lelket máshol „a fiúság Lelkének” nevezi (Rm8:15), s mikor a Lélek szabaddá teszi az embereket, akkor a törvény igájától is megszabadítja. Mintha azt mondta volna: „Vágyakoztok arra, hogy azonnal véget vessetek a közöttetek felmerült vitáknak? Járjatok Lélek szerint. Akkor szabadok lesztek a törvény uralmától, ami csak kedves tanácsadóként fog működni a továbbiakban, de többé nem tartja fogva a lelkiismereteket.” Emellett mikor a törvény kárhóztatása megszűnik, a ceremóniáktól való szabadság is eljön szükséges következményként. A ceremóniák ugyanis szolgálai állapotot jeleznek.

Gal5:19-21

19. A testnek cselekedetei pedig nyilvánvalók, melyek ezek: házasságtörés, paráznaság, tisztátalanság, bujálkodás.

20. Bálványimádás, varázslás, ellenségeskedések, versengések, gyűlölködések, harag, patvarkodások, visszavonások, eretnkségek,⁹⁴

21. Irigységek, gyilkosságok, részegségek, dobzódások és ezekhez hasonlók: melyekről előre mondom néktek, a miképen már ezelőtt is mondtam, hogy a kik ilyeneket cselekesznek, Isten országának örökösei nem lesznek.

Manifesta vero sunt opera carnis, quae sunt adulterium, scortatio, immunditia, lascivia, Idololatria, veneficiium, inimicitiae, contentio, aemulationes, irae, concertationes, seditiones, haereses,

Invidiae, homicidia, ebrietates, comissiones, et his similia; Deuteronomy quibus praedico vobis, quemadmodum et praedixi, quod qui talia agunt regnum Dei haereditate non possidebunt.

19. *A testnek cselekedetei pedig nyilvánvalók.* A Léleknek engedelmeskedni és szembeszegülni a testtel két nagy cél, ami a keresztyének elé tárul, s aminek az eléréséhez a legnagyobb erőfeszítések kifejtésére kapnak buzdítást. Ezekkel a nézetekkel összhangban festi most elénk mind a test, mind a Lélek képét. Ha az emberek ismerték volna önmagukat, nem lett volna szükségük erre az ihletett kijelentésre, mert ők nem mások, csak test, de akkora képmutatás jellemzi a természetes állapotunkat, hogy soha nem vesszük észre a saját romlottságunkat, amíg a fát teljességgel ki nem ismerjük a gyümölcssei által (Mt7:16, Lk6:44).

Az apostol most tehát azokra a bűnökre mutat rá, amelyek ellen harcolnunk kell, hogy ne a test szerint éljünk. Valóban nem sorolja fel valamennyit, s ezt ki is jelenti a felsorolás végén, de azokból, amelyeket megemlít a többi jellege is könnyen kideríthető. A *házasságtörést* és a *paráznaságot* teszi előre, majd következik a *tisztátalanság*, ami kiterjed a szemérmertlenség minden fajtájára. A *bujaság* kiegészítő kifejezésnek tűnik, mert az ennek fordított görög *ασελγεια* szót azokra mondják, akik zabolátlan és kicsapongó életet élnek. Ez a négy a hetedik parancsolat által tiltott bűnököt jelenti. Utána a *bálványimádást* említi, amit itt általános kifejezésként használ a vaskosan babonás és nyíltan gyakorolt szolgálatokra.

A rögtön ez után következő hét osztály szorosan kapcsolódnak az említettekhez, majd még kettőt tesz hozzá. A *harag* és a *gyűlölet* (ellenségeskedés) főleg abban különböznek, hogy a harag rövid, a gyűlölet pedig tartós. A *versengés* és az *irigység* a gyűlöletet kiváltó okok, s Arisztotelész az alábbi különbséget teszi ezek között a retorikáról írott második könyvében: „Aki *verseng*, az megszorodott, amiért a másik kiválóbb nála, de nem önmagában véve a másik személynek az erényei, vagy érdemei miatt, hanem mert ő akarja amaszt felülmúlni. Az *irigy* ember nem akar kiemelkedni, csak megszorodik mások kiválósága miatt.” Azt mondja tehát: senki sem merül bele az irigységbe, csak az aljas és közönséges emberek, míg a versengés a fennkölt és hősies elmékben lakozik. Pál mindkettőt *testi* fertőzésnek jelenti. A haragból és a gyűlöletből fakadnak ugyanis a *versengések*, a *patvarkodások*, a *visszavonások*, sőt a következményeket egészen oda vezeti vissza, hogy a *gyilkosságokat* és a *varázslásokat* említi.⁹⁵ A *dobzódások*⁹⁶ alatt a züllött életvitelt, és az így kielégítésének bármiféle féktelen módját érti. Érdemes megfigyelni, hogy az *eretnkségeket* a test cselekedetei között említi, mert ez világosan bizonyítja, hogy a *test* szó nem korlátozódik

⁹⁴ Károlinál az *eretnkség* helyett a *pártütések* szó szerepel. – *a ford.*

⁹⁵ „Az eredeti *φαρμακεια* szó néha *megmérgezést* jelent, ami gyakran megtörtént a pogányok között. Néha jelenti a ráolvasást, a mágikus művészeteket, vagy a boszorkányságot, amivel a csalók és a szemfényvesztők befolyásolni igyekeztek a tudatlan és hiszékeny népet, s amit mérgező orvosságokkal és kenetekkel folytattak, amikkel hatalmas károkat okoztak az emberek testének. Miután rögtön a bálványimádás után említi, azt kell gondolnom, hogy az apostol a ráolvasások és a bűbáj átkozott mesterkedéseire, a csalás és a szemfényvesztés különböző módszereire utal, amiket a pogány papok végeztek a hamis isteneik bálványimádó tisztelete és imádata során. (Lásd Jel18:23)” – *Chandler.*

⁹⁶ „A *κομμοι* jelenti azokat az éjszakai tivornyákat, melyeken kicsapongó éjszakákon vesznek részt, s amelyeknek része a féktelen éneklés, tánc, és az utcai parádé részeg ordítózással kísérve.” – *Bloomfield.*

az érzékiségre, amint azt a szofisták képzelik. S mi más hozza létre az eretnokséget, mint a becsvágy, ami nem az alacsony szintű érzékeléshez, hanem az elme magasabb rendű képességeihez kapcsolódik? Azt mondja, ezek a cselekedetek *nyilvánvalóak*, hogy senki emberfia ne gondolhassa, hogy bármit is nyer a kérdés kikerülésével.⁹⁷ Mert mi haszna tagadni, hogy a test uralkodik bennünk, ha a gyümölcsök elárulják a fát?

21. *Melyekről előre mondom néktek.* Ezzel a szörnyű fenyegetéssel nemcsak megriasztani akarta a galatákat, de közvetett pillantást akart vetni a hamis apostolokra is, akik félreállították a sokkalta értékesebb tanítást és az idejüket a ceremóniákkal kapcsolatos vitatkozásnak szentelték. Ezzel a példával arra tanít minket, hogy hangoztassuk ezeket a buzdításokat és fenyegetéseket a próféta szavainak megfelelően: „Kiáltj teljes torokkal, ne kiméld; mint trombita emeld fel hangodat, és hirdesd népemnek bűneiket” (Ézs58:1). Mi félelmetesebbet lehetne elképzelni annál, hogy az emberek test szerint járnak, s ezzel kizárják magukat Isten országából? Ki merészelné könnyedén venni „az útálatos dolgot, a mit Isten gyűlöli”? (Jer44:4)

De megkérdézhetik: ezen a módon vajon nincs kizárva mindenki az üdvösség reménységéből, hiszen senki sincs, aki ne lenne vádolható ezeknek a bűnöknek valamelyikével? Erre azt válaszolom, hogy Pál nem azzal fenyeget, hogy minden vétkező ki lesz zárva Isten országából, hanem csak akik megmaradnak bűnbánat nélkül. A szentek maguk is gyakran esnek fájdalmas bűnökbe, de utóbb visszatérnek az igazság(osság) útjára, „mert nem azt művelik, a mit akarnak” (Rm7:15), ezért ők nem tartoznak bele ebbe a listába. Minden, az Isten ítéleteivel kapcsolatos fenyegetés megtérésre hív minket. Ezekhez ígéret is kapcsolódik, miszerint minden megtérőnek megbocsátásban lesz része. Ha azonban továbbra is makacskodunk, ezek a fenyegetések megmaradnak a menny ellenünk szóló bizonyágainak.

A kik ilyeneket cselekesznek, Isten országának örökösei nem lesznek. A κληρονομειν szó az örökösödési jog birtoklását jelenti, mert az örök életet, amint azt más igeszakaszokban is láttuk, semmi más joga nem szerezhetjük meg, csakis az örökbefogadás jogán.

Gal5:22-26

22. De a Léleknek gyümölcse: szeretet, öröm, békesség, béketűrés, szívesség, jóság, hűség, szelídség, mértékletesség.

23. Az ilyenek ellen nincs törvény.

24. A kik pedig Krisztuséi, a testet megfeszítették indulataival és kívánságaival együtt.

25. Ha Lélek szerint élünk, Lélek szerint is járjunk.

26. Ne legyünk hiú dicsőség kívánók, egymást ingerlők, egymásra irigykedők.

Fructus vero Spiritus est charitas, gaudium, pax, tolerantia, comitas, benignitas, fides, Mansuetudo, temperantia: adversus ejusmodi non est Lex.

Qui autem Christi sunt carnem crucifixerunt cum affectibus et concupiscentiis.

Si vivimus Spiritu, etiam Spiritu ambulemus.

Ne sinms inanis gloriae cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

22. *De a Léleknek gyümölcse.*⁹⁸ A leírás korábbi részében az ember egész természetét elítélte, mint ami nem terem mást, csak gonosz és érdemtelen gyümölcsöket. Most arról tájékoztat minket, hogy minden erény, minden helyes és jól szabályozott érzelm a Lélektől,

⁹⁷ “En volant nier, et usant de tergiversation.” “Tagadni akarván azt és köntörfalazva.”

⁹⁸ „A *bűn* szolgálatában oly hatalmas a fáradság, hogy a nyereség azzal összehasonlítva semmi. Isten szolgálatában a nyereség oly hatalmas, hogy a munka azzal összehasonlítva semmi. Mikor a test uralkodik minden felett, a *munka* felülhaladja a *gyümölcsöt*. Itt ezért nevezi a Lélek *gyümölcse*nek anélkül, hogy a *munkát* egyáltalán megemlítené (lásd Ef5:9, 11).” – *Sanderson püspök*.

azaz Isten kegyelméből, valamint attól a megújult természettől származik, amit Krisztustól kapunk. Mintha azt mondta volna: „Semmi más nem származik az embertől, csak ami gonosz, és semmi más nem származik a Szentlélektől, csak ami jó”. Gyakorta látunk újjá nem született emberekben figyelemre méltó példáit a kedvességnek, a becsületességnek, a mértékletességnek és a nagylelkűségnek, de bizonyos, hogy ezek csupán tetszetős álöltözékek voltak. Curius és Fabrieus a bátorságukról voltak híresek, Cato a mértékletességéről, Scipio a kedvességéről és a nagylelkűségéről, Fabius a türelméről, de ez csak az emberek szemében volt így, s csak a polgári társadalom tagjaiként voltak így megkülönböztetve. Isten szemében semmi sem tiszta, csak az, ami minden tisztaság forrásából származik.

Az *öröm* itt, úgy vélem, nem „a Szent Lélek által való örömet” jelenti (Rm14:17), amiről másutt beszél, hanem azt a vidám viselkedést az embertársainkkal, ami a mogorvaság ellentéte. A *hit* igazságot jelent, s a ravaszsággal, a becsapással és a hamissággal állítja szembe, ahogyan a *békességet* a vitákkal és a civakodásokkal. A *hosszútűrés* az elme kedvessége, mely hajlamossá tesz minket arra, hogy mindennek a jó oldalát nézzük, és ne egykönnyen sértődjünk meg. A többi kifejezés nem igényel magyarázatot, mert az elme beállítottságára a külső viselkedésből kell következtetni.

Ha azonban a lelki embereket a cselekedeteikből lehet megismerni, miféle ítéletet kell alkotnunk a gonosz emberekről és a bálványimádókról, akik látványos hasonlóságot mutatnak minden erénnyel? Hisz a cselekedeteikből nyilvánvaló, hogy lelkiek. Erre azt mondom, hogy a test minden cselekedete nem mutatkozik meg nyíltan a testi emberben, hanem a testiségét az egyik, vagy a másik bűn leplezi le, ezért valamely erény nem jogosít fel minket arra a következtetésre, hogy az illető lelki. Néha más bűnök által válik nyilvánvalóvá, hogy a bűn uralkodik benne, s ezt a megfigyelést könnyű az általam felsorolt összes esetre vonatkoztatni.

23. *Az ilyenek ellen nincs törvény.* Egyesek úgy értelmezik ezeket a szavakat, mint amelyek egyszerűen csak azt jelentik, hogy a törvény nem irányul a jócselekedetek ellen, mert „a rosszulindulatból származnak a jó törvények”. Pál szavainak valódi jelentése azonban mélyebb és kevésbé nyilvánvaló: nevezetesen hogy ahol a Lélek uralkodik, ott a törvénynek többé nincs semmiféle birodalma. A szívünkbe töltve a saját igazság(osság)át az Úr megszabadít minket a törvény szigorúságától, így a Vele való kapcsolatunkat nem a törvény szövetsége szabályozza, s a lelkiismeretünket sem köti annak kárhóztató ítélete. A törvény azonban továbbra is tanít és buzdít, s így ellátja a saját hivatalát. A törvény iránti alávetettségünket azonban az örökbefogadás Lelke visszavonta. Pál így teszi nevetségessé a hamis apostolokat, akik miközben a törvény iránti alávetettséget erőltették, nem kevesebb buzgalommal igyekeztek megszabadulni annak igájától. Az egyetlen mód, mondja, ahogyan ez kivitelezhető, ha Isten Lelke veszi át az uralmat, ebből pedig arra kell következtetnünk, hogy a hamis apostolok nem igazán törődtek a lelki igazság(osság)gal.

24. *A kik pedig Krisztuséi.* Ezt azért teszi hozzá, hogy megmutassa: valamennyi keresztyén megtagadta a testet, ezért élvezik a szabadságot. S miközben ezt a kijelentést teszi, az apostol emlékezteti a galatákat arra, mi a valódi keresztyénség, ami ezt az életet illeti, és így óvja őket a keresztyénség hamis megváltásától. A *megfeszítették* kifejezést annak bemutatása végett használja, hogy a test megöklése Krisztus keresztyének a hatása. Ez a munka nem embertől való. Krisztus kegyelméből „lettünk vele eggyé az Ő halálának hasonlatossága szerint” (v. ö. Rm6:5), hogy többé ne magunknak éljünk. Ha a tényleges önmegtagadás és az óember megsemmisítése által Krisztussal együtt el lettünk temetve, akkor élvezzük az Isten fiainak kiváltságát. A test valóban nem semmisült meg teljes mértékben, de nincs joga uralmat gyakorolni, s engednie kell a Léleknek. A *test* és a *vágyai* pontosan ugyanolyan képes beszéd, mint a *fa* és a *gyümölcssei*. Maga a *test* a megromlott természet romlottsága, amiből a gonosz cselekedetek származnak (Mt15:19, Mk7:21). Ebből következik, hogy Krisztus tagjainak van okuk a panaszra, ha még a törvény fogságában vannak, amitől mindazok, akik újjászülettek az Ő Lelke által, megszabadultak.

25. *Ha Lélek szerint élünk.* Az ismert szokása szerint formál az apostol gyakorlati buzdítást a tanításából. A test halála a Lélek szerinti élet. Ha Isten Lelke él bennünk, akkor hadd kormányozza Ő a cselekedeteinket. Mindig is sokan lesznek, akik azzal merészelnék dicsekedni, hogy Lélek szerint élnek, de az apostol felszólítja őket ennek a ténynek a bizonyítására. Miután a lélek nem marad tétlen a testben, hanem minden tagját és részét mozgásba hozza, így Isten Lelke sem lakozhat bennünk anélkül, hogy a külső hatásokkal ezt ki ne mutatná. Az *élet* alatt itt a belső erőt érti, a *járás* alatt pedig a külső cselekedeteket. A *járás* szó gyakorta előforduló jelképes használata írja le a cselekedeteket, mint a lelki élet bizonyítékait.

26. *Ne legyünk hiú dicsőség kívánók.* A galatákhoz intézett speciális buzdítások nem voltak számukra szükségesebbek, mint amennyire ezek a mi korunkhoz is igazodnak. A társadalom egészében, konkrétan pedig az egyházban is létező sok gonoszságnak a becsvágy az anyja. Pál ezért int minket óvatosságra vele szemben, mert a *hiú dicsőség* (κενοδοξία), amiről beszél, nem más, mint a becsvágy, vagy a megtiszteltetésben részesülés iránti vágy, amiben mindenki vágyik felülmúlni a többieket. A pogány filozófusok nem ítélnék el minden dicsőség iránti vágyat, de a keresztyének között bárki vágyik a dicsőségre, eltávolodik az igazi dicsőségtől, ezért joggal vádolható üres és ostoba becsvággal. Számunkra nem törvényes ragyogni másként, csak Istenben. Minden más ragyogás tiszta hiábavalóság. Az *egymás ingerlése* és az *egymásra irigykedés* a becsvágy lányai. Aki a legnagyobb rangra vágyik, annak szükségszerűen irigykedni kell mindenki másra, aminek a tiszteletlen, maró, szúrós nyelvezet az elkerülhetetlen következménye.

6. fejezet

Gal6:1-5

1. Atyámfiaik, még ha előfogja is az embert valami bűn, ti lelkiek, igazítsátok útba az olyant szelídségnek lelkével, ügyelvén magadra, hogy meg ne kísértessél te magad is.

2. Egymás terhét hordozzátok, és úgy töltsétek be a Krisztus törvényét.

3. Mert ha valaki azt véli, hogy ő valami, holott semmi, önmagát csalja meg.

4. Minden ember pedig az ő maga cselekedetét vizsgálja meg, és akkor csakis önmagára nézve lesz dicsekedése és nem másra nézve.

5. Mert kiki a maga terhét hordozza.

Fratres, etiamsi praeoccupatus fuerit homo in aliquo lapsu, vos, qui spirituales estis, instaurete ejusmodi hominem spiritu lenitatis; considerans to ipsum, ne tu quoque tenteris.

Alii aliorum onera portate, et sic adimplete legem Christi.

Nam si quis putat se esse aliquid, quum nihil sit, se ipsum decipit.

Opus autem suum probet unusquisque; et tunc in se ipso solo gloriam habeat, non autem in alio.

Quisque enim proprium onus portabit.

1. *Atyámfiaik, még ha előfogja is az embert valami bűn.*⁹⁹ A becsvágy komoly, és riasztó gonoszság. De aligha kevesebb sérelmet okoz a nem időszerű és szélsőséges szigorúság, ami a buzgóság tetszetős megnevezése alatt sok esetben a gögből, valami a testvérek iránti ellenszenvből és megvetésből származik. A legtöbben úgy ragadják meg a felebarátaik hibáit, mint alkalmakat a sértegetésükre, s a feddő és kegyetlen nyelvezet használatára. Ha a feddésben lelt örömük azonos lenne a megjobbítás iránti vágyukkal, más módon cselekednének. A feddést, néha az éles és súlyos feddést a bűnözők felé kell irányítani. Mialatt azonban nem szabad visszariadnunk a bűnnel szembeni hűség és bizonyosságától, az olajat sem szabad vegyíteni az ecettel. Itt azt tanuljuk meg, hogy a felebarátaink hibáit gyengéd módon helyesbítsük, s ne tartsuk a feddések a vallásos és keresztyén jellem részének, melyek nem a szelídség lelkét lehelik. A céljának elérése végett magyarázza a jegyes feddés célját, ami nem más, mint *az elbukott útba igazítása*, hogy az illető visszakerüljön korábbi állapotába. Ezt a célt soha nem lehet erőszakkal, vagy hajlamossággal a vádaskodásra, illetve a viselkedés, vagy a nyelvezet heveségével elérni. Következésképpen mindig gyengés és szelíd lelkületet kell mutatnunk, ha gyógyítani akarjuk a testvérünket. S nehogy bárki meglegedjen a külsődleges forma felöltésével, megköveteli *a szelídség lelkét*, mert senki sem áll készen a testvére ostromozására, amíg nem sikerült neki eljutni a szelíd lélekhez.¹⁰⁰ A testvérek jó útra terelése során tanúsított szelídség melletti újabb érv rejlik a *még ha előfogja is az embert* szavakban. Ha valakit a megfontolás hiánya, vagy a csaló ravasz mesterkedése vitt tévútra, akkor kegyetlenség lenne nyersen bánni az illetővel. Azt pedig

⁹⁹ Az eredetiben: εν τινι παραπτωματι, *bármilyen hiba*. A kifejezés egyetemes, bár látszólag azokra a cselekedetekre utal, melyeket az előző fejezet 19. és azt követő verseiben említett. *Ha e hibák bármelyikében bárki elmerül* – az utolsó szó némi meglepetést fejez ki, mellyel az ember bűnbe rántható mindennemű előzetes szándékos terv, vagy szándék nélkül. Ilyesfajta bünt rendkívüli és hirtelen kísértés hatására szoktak elkövetni. Az igevers utolsó szavai, *hogy meg ne kísértessél te magad is*, látszólag világosan arra céloznak, hogy ez volt az apostol szavainak jelentése.” – *Chandler*.

¹⁰⁰ „Egyezést veszek észre a keresztyén viselkedés némileg sajátos, ebben a levélben megfogalmazott szabályában, valamint a második korinthusi levélben rá hozott példában. Ez nem ugyanannak az általános előírásnak a megismétlése, ami csekély értékű egybeesés lenne, hanem az általános előírás az egyik helyen, és ennek az előírásnak az alkalmazása egy konkrét esetre a másik helyen. (Lásd 1Kor2:6-8) Nem nagyon kételkedem abban, hogy ugyanaz a szándék diktálta mindkét igeszakaszt.” – *Paley's Horae Paulinae*.

tudjuk, hogy az ördög mindig lesben áll, és ezer módon képes minket félrevezetni. Mikor észrevesszük, hogy a testvérünk vétkezett, vegyük fontolóra, hogy a Sátán csapdájába esett, s induljunk könyörületre a megbocsátásra készítvén fel az elménket. Mindenesetre az efféle sérelmeket és bukásokat kétségtelenül meg kell különböztetnünk azoktól a mélyenszántó bűnöktől, melyeket az Isten tekintélyének szándékos és makacs semmibe vétele kísér. Efféle gonosz és romlott engedetlenséget látván nagyobb szigorúsággal kell fellépni, mert mi előny származna a gyengéd bánásmódból? A *még ha* (εαν και) kötőszó arra utal, hogy nemcsak a megkísértett gyengékkal, de azokkal szemben is türelmet fognak tanúsítani, akik engedtek a kísértésnek.

Ti lelkiek. Ezt nem ironikusan mondja, mert bármennyire lelkiek legyenek is, mégsem voltak teljesen betöltekezve a Szentlélekkel. Nekik illik felemelni az elbukottakat. Mi más célra lehetne alkalmazni az ő kiváló eredményeiket, mint a testvérek üdvösségének előmozdítására? Minél kiválóbban van megáldva valaki az isteni kegyellemmel, annál erőteljesebben köteles ügyelni a kevésbé megáldottak épülésére. Az ostobaságunk azonban oly hatalmas, hogy még a legjobb kötelezettségeinkben is hajlamosak vagyunk csődöt mondani, s ebből ered annak a figyelmeztetésnek a szükségessége, amellyel az apostol a testies nézetek elleni óvatosságra int minket.

Ügyelvén magadra. Nem ok nélkül tér át az apostol a többes számról az egyes számra. Súlyt ad az intésének, mikor mindenkire személyesen szól, s megparancsolja neki, hogy gondosan pillantson önmagába. „Te, aki felvállalod a mások megfeddésének feladatát, nézz magadra.” Semmi sem nehezebb, mint visszavezetni minket a saját gyengeségeink elismerésére. Bármekkora éleselméjűséggel vegyük is észre mások hibáit, nem látjuk, amint a közmondás mondja, „a hátunkon függő tarisznyát”,¹⁰¹ ezért hogy nagyobb elevenségre serkentsen, egyes számot használ.

Ezek a szavak kétféle értelmezést is megengednek. Miután elismerjük, hogy mi is felelősek vagyunk a bűnökért, szívesebben megadjuk azt a megbocsátást másoknak, amit viszonzásul mi is elvárunk. Egyesek ily módon értelmezik a szavakat: „Neked, aki bűnös vagy, és szükséged van a testvéreid könyörületére, nem kellene hevesnek és engesztelhetetlennek mutatkoznod mások iránt.”¹⁰² Én azonban inkább figyelmeztetésként magyarázom Pál részéről, mely szerint mások megjobbításakor nekünk magunknak nem szabad büntetést elkövetni. Van itt egy veszély, mely a legaprólékosabb figyelmet érdemli, s amelytől nehéz óvakodni, mert semmi sem könnyebb, mint átlépni a helyes határokat. A *kísértés* szót azonban ebben az igeszakaszban nagyon helyesen kiterjeszthetjük az egész életre. Valahol csak alkalmunk nyílik a rosszallásunkat kifejezni, kezdjük magunkkal, s a saját gyengeségünkről megemlékezve legyünk engedékenyek másokkal.

2. *Egymás terhét hordozzátok.* A bűneink gyengeségeit, melyek alatt nyögünk, nevezi terheknek. Ez a kifejezés kiváltképpen alkalmas a kedves viselkedésre buzdításhoz, mert a természet azt diktálja nekünk, hogy a teher alatt görnyedőkn könnyíteni kell. Pál a terhek *hordozását* parancsolja. Nem szabad elnézni azokat a bűnöket, vagy átsiklani felettük, melyek alatt a testvéreink görnyedeznek, de könnyíteniünk kell rajtuk – ezt pedig csak kedves és barátságos helyesbítéssel tehetjük meg. Van sok házasságtörő és tolvaj, sok gonosz és mindenféle lezüllött jellemű ember, akik szívesen bűnrészessé tennék Krisztust a vétkeikben. Mindannyian a hívőkre testálnák a terheik hordozásának feladatát. Mivel azonban az apostol közvetlenül ezt megelőzően a testvér *helyreállítására* buzdított, a módot, ahogyan a keresztyéneknek *hordozniuk kell egymás terhét*, nem lehet eltéveszteni.

¹⁰¹ Catullus.

¹⁰² „Még azokban is, akiknek nincs szükségük megbocsátásra, a legillendőbb nem más, mint a szívéllyesség, s én azt tartom a legjobbnak és a legfeddhetetlenebbnek, aki úgy megbocsát másoknak, mintha ő maga is naponta vétkezne, de úgy tartózkodik a büntől, mintha senki meg nem bocsátana neki.” – *Plinius*.

És úgy töltésétek be a Krisztus törvényét. A törvény, mikor itt Krisztusra vonatkoztatja, egy érv helyett szerepel. Hallgatólagos ellentét van Krisztus törvénye és Mózes törvénye között. „Ha nagyon vágytok egy törvény betartására, Krisztus parancsol nektek olyan törvényt, amit minden másiknál többre kell tartanotok, ez pedig a szívélyesség táplálása egymás iránt.” Annak, akinél ez nincs meg, nincs semmije. Másrészt azt mondja nekünk, hogy mikor mindenki könyörületesen támogatja a felebarátját, akkor *betölti* Krisztus törvényét, amivel arra utal, hogy minden dolog felesleges, ami nem szeretetből származik. A görög *αναπληρωσατε* szó összetétele ugyanis annak az elképzelését közvetíti, ami abszolút tökéletes. Miután azonban egyetlen ember sem teljesíti minden vonatkozásban azt, amit Pál követel, még mindig messze vagyunk a tökéletességtől. Még az is, aki a legközelebb jut hozzá másokkal összevetve, nagyon távol áll attól Istennel összevetve.

3. *Mert ha valaki azt véli, hogy ő valami.* Van némi kétértelműség a szerkezetben, de Pál szavainak jelentése világos. A *holott semmi* első ránézésre azt jelenti: „mikor bárki, aki valójában semmi, azt állítja, hogy ő valami”, mivel sok valójában semmit sem érő embert lelkesít fel önmaga ostoba bámulása. De a szavak jelentése általánosabb, s így fejezhető ki: „Mivel az összes ember semmi, az, aki valaminek akar látszani, s arról gyözködi magát, hogy ő valaki, becsapja magát.” Először is tehát azt jelenti ki, hogy semmik vagyunk, ami alatt azt érti, hogy semmivel sem rendelkezünk önmagunktól, amivel jogunk lenne dicsekedni, hanem minden jó dolognak híjával vagyunk, így minden dicsekvésünk csupán hiábavalóság. Másodszor arra céloz, hogy azok, akik a magukénak állítanak valamit, önmagukat csapják be. Mivel pedig semmi sem szítja fel jobban a sértődöttségünket, mint mikor mások becsapnak, az ostobaság csúcsát jelenti, ha szándékosan önmagunkat csapjuk be. Ez a megfontolás sokkal nyíltabbá tesz minket másokkal szemben. Honnan származik a heves sértegetés, vagy a gögös ridegség, mint onnan, hogy mindenki felmagasztalja önmagát és gögösen lenéz másokat? Távolítsuk el a gögöt, s a legnagyobb mértékletességet fogjuk megtapasztalni az egymással szembeni viselkedésünkben.

4. *Minden ember pedig az ő maga cselekedetét vizsgálja meg.* Pál már korábban erőteljes csapással ütötte le az ember gögjét. De gyakran megtörténik, hogy önmagunkat másokhoz hasonlítva, a róluk kialakított rossz vélemény vezet minket arra, hogy önmagunkról jó véleményt alkossunk. Pál kijelenti, hogy nem szabad efféle összehasonlítást tenni. Senki, mondja, ne mérje önmagát más mércéjével, vagy ne gyönyörködtesse magát azzal a gondolattal, hogy mások kevésbé érdemesek az elismerésre. Tegyen félre minden másokkal törődést, vizsgálja meg önmagát, és kutassa, mi a *saját cselekedete*. Ez nem az, ami másokat lebecsülve hódítunk el, hanem amivel mindenféle összehasonlítgatás nélkül rendelkezünk, s amit valódi elismerésre méltónak tekinthetünk.

Egyesek úgy vélik, Pál itt ironikusan beszél. „A mások hibáihoz hasonlítgatva hízelepsz magadnak, de ha fontolóra veszed, ki vagy te tulajdonképpen, akkor élvezed majd azt az elismerést, ami valóban kijár neked.” Más szóval, semmi dicséretben nem lesz részed, mert nincs ember, aki akár a legkisebb dicséretre is valóban méltó lenne. Ezzel a nézettel összhangban következnek a *kiki a maga terhét hordozza* szavak, amiről azt feltételezik: megszokott dolog, hogy mindenki a maga terhét hordozza. A szavak világos és nyílt jelentése azonban jobban összeegyezik az apostol érvelésével. „Csak önmagad vonatkozásában, s nem másokkal összehasonlítva lesz dicséreted.” Tudatában vagyok annak, hogy a következő mondatot, mely megsemmisíti az ember minden dicsőségét, az ironikus beszéd alátámasztásának fogták fel. De a dicsőség, melyről ezek az igeversék beszélnek, a jó lelkiismeret folyamányai, amelybe az Úr az egész népének engedi a belemerülést, s amelyről Pál máshol nagyon lelkes nyelvezettel beszél. „Mikor pedig a tanácsra vetette szemét Pál, monda: Atyámfia, férfiak, én teljes jó lelkiismerettel szolgáltam az Istennek mind e mai napig.” (Csel23:1) Ez nem több, mint az isteni kegyelem elismerése, ami semmiféle dicséretben nem részesíti az embert, hanem arra buzdítja, hogy Istennek adja a dicsőséget.

Efféle okot találnak az istenfélők önmagukban a dicsekedésre, s ezt nem a saját érdemeiknek, hanem Isten kegyelme gazdagságának tulajdonítják. „Mert a mi dicsekedésünk ez, lelkiismeretünk bizonyosága, hogy isteni őszinteséggel és tisztasággal, nem testi bölcseséggel, hanem Isten kegyelmével forgolódtunk a világon” (2Kor1:12). Maga a mi Urunk tanít minket: „Te pedig a mikor imádkozol, menj be a te belső szobádba, és ajtódát bezárva, imádkozzál a te Atyádhhoz, a ki titkon van; és a te Atyád, a ki titkon néz, megfizet néked nyilván.” (Mt6:6). Szigorúan szólva nem tesz kijelentést, hanem arra a végkövetkeztetésre vezet minket, hogy mikor azt embert a saját érdemeiért, és nem mások aljassága folytán becsülik meg, akkor a dicséret jogos és megalapozott. A kijelentés tehát feltételes, s azt jelenti, hogy senkit sem lehet jogosan jó embernek tekinteni, akik másokra való tekintet nélkül nem találhatnának annak.

5. *Mert kiki a maga terhét hordozza.* A tunyaság és a büszkeség megsemmisítése végett Isten ítéletét állítja elének, melyben minden ember önmagáért, másokkal való összehasonlítás nélkül fog számot adni az életéről. Ebben tévedünk meg. Ha ugyanis egy embert, akinek csak egyetlen szeme van, a vakok közé tesznek, tökéletesnek fogja tartani a látását, s a napbarnított ember is fehérnek véli önmagát a négerek között. Az apostol kijelenti, hogy a hamis következtetések, melyekre így jutunk, nem találnak majd helyet Isten ítéletében. Ott ugyanis mindenki a saját terhét hordozza majd, és senki sem kap felmentést másoktól amazok saját bűnei miatt. Ez a szavak valódi jelentése.

Gal6:6-10

6. A ki pedig az ígére taníttatik, közölje minden javát tanítójával.

7. Ne tévelyegjétek, Isten nem csúfoltatik meg; mert a mit vet az ember, azt aratándja is.

8. Mert a ki vet az ő testének, a testből arat veszedelmet; a ki pedig vet a léleknek, a lélekből arat örök életet.

9. A jótéteményben pedig meg ne restüljünk, mert a maga idejében aratunk, ha el nem lankadunk.

10. Annakokáért míg időnk van, cselekedjünk jót mindenekkel, kiváltképen pedig a mi hitünknek cselédeivel.

Coremunicet is, qui instituitur in sermone, cum doctore, in omnibus bonis.

Ne erretis: Deus non subsannatur; quod enim seminaverit homo, hoc etiam metet.

Nam qui seminat carni suae, ex carne metet corruptionem; qui autem seminat Spiritui, ex Spiritu metet vitam aeternam.

Bonum autem faciendo ne defatigemur; nam si non defecerimus, metemus opportuno tempore.

Ergo ubi tempus habemus, beneficiamus erga omnes, praesertim vero erga domesticos fidel.

6. *A ki pedig az ígére taníttatik, közölje.* Valószínű, hogy abban az időben elhanyagolták az Íge tanítóit és szolgálóit. Ez a legaljasabb hálátlanság jele volt. Mennyire szegényletes dolog megfosztani azokat a mulandó támogatástól, akik a lelkünket táplálják! Megtagadni a földi ellentételezést azoktól, akiktől a mennyei javakat kapjuk! De a világ beállítottsága olyan, s mindig is olyan volt, hogy a Sátán szolgálóra minden fényűzést szabadon ráruház, de a jó pásztorokat még a szükséges étellel is alig-alig látja el. Noha nem illendő nekünk túlon túl belemerülni a panaszkodásba, vagy túlon túl ragaszkodni a jogainkhoz, Pál mégis úgy érezte: buzdítania kell a galatákat e kötelességük ellátására. Annál is inkább készen állt erre, mivel nem volt személyes érdekeltsége a dologban, hanem az egyház egyetemes javát tartotta szem előtt a saját javának bármiféle figyelembe vétele nélkül. Látta, hogy az Íge szolgálóit elhanyagolták, mivel magát az Ígét is megvetették. Ha ugyanis valóban

megbecsülik, akkor a szolgálói mindig kedves és megtisztelő bánásmódban részesülnek. A Sátán egyik trükkje az, amikor megfosztja a kegyes szolgálókat a támogatástól, hogy az egyház is legyen megfosztva az ilyen szolgálóktól.¹⁰³ Az evangéliumi szolgálat megőrzésére irányuló komoly szándék vezette Pált arra, hogy a kellő figyelmet ajánlja fordítani a jó és hűséges pásztorokra.

Az *Ígét* itt kiváltképpen (κατ' ἐξοχήν) a kegyesség tanítása helyén szerepelteti. A támogatást azoknak ítéli jogosnak, akik *az Ígére tanítanak* minket. Ezzel a megjelöléssel támogatja a pápai rendszer a néma emberek és a heves vadállatok üres hasait, akiknek pedig semmi közük sincs Krisztus tanításához.

Minden javát. Nem azt javasolja, hogy nem szabad korlátokat szabni a világi örömeiknek, vagy felesleges bőségben kell vigadozniuk, hanem pusztán csak azt, hogy a létfenntartáshoz szükséges semmilyen támogatást se tartsanak vissza. A szolgálóknak meg kell elégedniük a szerény díjazással, s a veszély, ami a pompát és a fényűzést kíséri, elkerülendő. A valódi szükségleteik kielégítése végett a hívők jó szívvel szánják oda a vagyoniuk bármely részét, ami szükségessé válhat az odaszánt és szent tanítók szolgálatára. Miféle ellentételezésben részesülnek az örök élet felbecsülhetetlen kincséért, amit ezeknek az embereknek a prédikálásán keresztül jut el hozzájuk?

7. *Isten nem csúfoltatik meg.* Ennek a megfigyelésnek a célja azoknak a tisztességtelen kifogásoknak a megválaszolása, melyekkel gyakorta előhozakodnak. Valaki azt mondja, hogy a családját kell támogatnia, másvalaki pedig azt, hogy nincsen felesleges vagyona, amivel jótékonykodhatna, vagy amit pazarolhatna. Ennek következményeképpen ezek a tömegek visszatartják a segítséget, s azok a kevesek, akik teszi a kötelességüket, általában képtelenek megadni a szükséges támogatást. Ezeket a mentegetőzéseket Pál teljes mértékben elutasítja, mégpedig a világ által kevésbé megfontolt okból: ez ugyanis egy, az Istennel folytatott ügylet. Az ember testi szükségleteinek biztosítása nem az egyedüli kérdés, hanem benne foglaltatik a Krisztus és az evangéliuma iránti tiszteletünk is. Ez az igeszakasz annak bizonyítéka, hogy a hűséges szolgálók megvetéssel történő kezelésének szokása nem napjainkban kezdődött, de a gonosz gúnyolódások nem maradnak büntetlenül.

Mert a mit vet az ember. A nagylelkűségünket egyrészt az a feltételezés korlátozza, hogy bármi került át másvalaki kezébe, az nekünk veszteség, másrészt pedig a riadalom, amit a saját kilátásainkkal kapcsolatosan érzünk az életben. Pál ezekkel a nézetekkel a vetéstől kölcsönzött hasonlattal megy szembe, ami, mint mondja nekünk, jó kiábrázolása a nagylelkűségnek. Erről már volt alkalmunk beszélni a korinthusbelieknek írott második levélnél, ahol ugyanezt a hasonlatot használta. Milyen jó lenne, ha ez az igazság mélyen bevésődne az elménkbe! Milyen „nagy örömmel áldoznánk és esnénk áldozatul” (2Kor12:15) a felebarátaink javára, felbátorodván a jövő aratás ígértétől! Semmiféle műveletet nem végeznek szívesebben a földművesek, mint a mag elvetését a földbe. S képesek türelemmel várni az év kilenc hónapján keresztül a romlandó termés learatására, miközben az elméinket nem érinti meg kellően az áldott halhatatlanság reménysége!

8. *Mert a ki vet az ő testének.* Kimondván az általános kijelentést, most részekre osztja azt. A *testnek vetni* nem más, mint a jelen élet szükségleteire tekinteni, a jövő élettel semmit sem törődve. Azok, akik ezt teszik, az elvetett magnak megfelelő gyümölcsöket aratnak majd – azt, ami nyomorultul elpusztul majd. *Testben vetni* (*seminare in carne*) egyesek szerint a belemerülést jelenti a testi vágyakba, a veszedelem pedig pusztulást, de az előbbi magyarázat jobban összeegyeztethető a szövegkörnyezettel. Elszakadván a régi fordítástól és Erasmustól, nem jártam el elhamarkodottan. Az ο σπειρων εις την σαρκα εαυτου görög szavak szó szerinti jelentése: *aki a testébe vetett*. S mi mást jelent ez, mint oly teljesen

¹⁰³ “De tels serviteurs.” “Az ilyen szolgálóktól.”

odaszántnak lenni a testnek, amikor minden gondolatunk annak érdekeire, vagy kényelmére irányul?

A ki pedig vet a léleknek. A lélek alatt én a lelki életet értem, melynek az elmondottak szerint azok vetnek, akik tekintete inkább a menny, semmint a Föld felé irányul, s akiknek az életét az Isten országa elérésének a vágya szabályozza. A lelki foglalatosságaikból ugyanis romolhatatlan gyümölcsöt aratnak majd a mennyben. Ezeket a foglalatosságokat a végcéljuk alapján nevezik lelkieknek, bár bizonyos vonatkozásban külsődlegesek és a testhez kapcsolódnak, mint a pásztorok támogatásának mostani esetében is. Ha a pápisták a maguk szokásos módján megpróbálják ezekre a szavakra felépíteni, már megmutattuk, milyen könnyen leleplezhető a képtelenségeik. Jóllehet az örök élet jutalom, ebből sem az nem következik, hogy a cselekedetek által igazulunk meg, vagy, hogy a cselekedetek érdemlik is az üdvösséget. Isten meg nem érdemelt jósága megmutatkozik a számunkra az Ő kegyelme által elvégezhetővé tett cselekedetek megbecsülésének magában a cselekedetében, mellyel nem megérdemelt jutalmat ígér értük.

Teljesebb választ követelnek a kérdésre?

I. Nincsenek jócselekedeteink, melyeket Isten megjutalmaz, csak amelyek az Ő kegyelméből származnak.

II. A jócselekedetek, melyeket a Szentlélek vezetésével és irányításával végzünk, az örökbefogadás gyümölcsei, ami viszont az ingyenes kegyelem cselekedete.

III. Ezek nemcsak méltatlanok akár a legkisebb és legjelentéktelenebb jutalomra, de teljes kárhoztatást érdemelnek, mert mindig sok fogyatékosággal szennyezettek, s mi köze a mocsoknak Isten jelenlétéhez?

IV. Jóllehet a jutalom ezerszer is meg lett ígérve a cselekedetekhez, az mégsem jár, csak ha eleget teszünk a törvény tökéletes betöltése feltételének, márpedig milyen messze állunk mi attól a tökéletességtől!

Menjenek hát a pápisták, és erőltessék a mennybe vezető útjukat a cselekedetek érdemei által. Mi boldogan egyetértünk Pállal és az egész Bibliával, hogy semmit sem tehetünk, csakis Isten ingyenes kegyelme által, de az előnyök, melyek a cselekedeteinkből származnak, mégis a jutalom nevet kapják.

9. *A jótéteményben pedig meg ne restüljünk. A jótétemény (καλον) nem egyszerűen a kötelességeink ellátását jelenti, hanem a kegyesség cselekedeteinek megtételét, s az emberekre vonatkozik. Pál arra tanít, hogy meg ne restüljünk a felebarátaink segítségével, a jó szolgálatok ellátásában, és a nagylelkűség gyakorlásában. Ez a szabály nagyon szükséges, mert a természetünkénél fogva vonakodunk eleget tenni a testvéri szeretet kötelezettségeinek, s nagyon sok kellemetlen esemény következik be, melyek hajlamosak még a legjobb beállítottságú ember buzgalmát is lehűteni. Nagyon sok méltatlan és hálátlan emberrel találkozunk. Az ínséges esetek nagy száma elborít minket, s a könnyörgések, melyek minden oldalról ránk zúdulnak, kimerítik a türelmünket. A lelkesedésünket más emberek hűvössége csökkenti. Röviden, a világ megszámlálhatatlanul sok akadályt állít, melyek igyekeznek letéríteni minket a helyes útról. Pál tehát a leghelyesebben int minket arra, hogy ne lankadjunk el a fáradtság okából.*

Ha el nem lankadunk. Azaz, learatjuk majd az Isten által megígért gyümölcsöt, ha „mindvégig kitartunk” (Mt10:22). Azok, akik nem tartanak ki, a hanyag földművesekre hasonlítanak, akik miután szántottak és vetettek, befejezetlenül hagyják a munkát, és elmulasztják megtenni a szükséges intézkedéseket a magok védelme érdekében a madaraktól, a Nap hevétől, vagy a hideg pusztításától. Céltalan dolog elkezdni a jót, ha nem törekszünk a végcél felé.

*A maga idejében.*¹⁰⁴ Senki ne fossza meg magát a lelki aratástól ama kívánság miatt, hogy learassa annak gyümölcsseit még ebben az életben, vagy *időnek előtte*. A hívők vágyait a reménység és a türelem gyakorlásának támogatni és kordáiban tartani egyformán szükséges.

10. *Annakokáért míg időnk van.* Ugyanazt a hasonlatot követi továbbra is. Minden évszak nem alkalmas a szántásra és a vetésre. A serény és bölcs földművelők betartják a megfelelő évszakokat, s nem hagyják elhunyni, hogy haszontalanul múljon el. Mivel tehát Isten az egész jelenvaló életet a szántásra és a vetésre különítette el, éljünk az alkalommal, nehogy a nemtörődömségünk folytán kikerüljön a hatalmunkból. Kezdve az evangélium szolgálói iránti nagylelkűséggel Pál most kiterjeszti a tanítása hatókörét, és arra buzdít, hogy *cselekedjünk jót mindenekkel*, de különösen *a mi hitünknek cselédeit*, vagyis a hívőket ajánlja figyelmünkbe, mivel velünk együtt ők is egy családnak a tagjai. Ez a hasonlat arra kommunikációfajtaára hivatott serkenteni minket, amit egy család tagjai között kellene fenntartani. Vannak kötelességeink minden ember iránt, melyek a közös természetből fakadnak, de egy szentebb közösség kötelékei kötnek minket a hívőkhöz, melyet Maga Isten alapított.

Gal6:11-13

11. Látjátok, mekkora betűkkel írok néktek a saját kezemmel!

12. A kik testre szépek szeretnének lenni, azok kényszerítenek titeket a körülmetélkedésre; csak azért, hogy a Krisztus keresztjéért ne üldöztessenek.

13. Mert magok a körülmetélkedettek sem tartják meg a törvényt; hanem azért akarják, hogy ti körülmetélkedjétek, hogy a ti testetekkel dicsekedjenek.

Videtis, qualibus literis vobis scripserim mea manu.

Quicumque volunt placere juxta faciem in carne, hi cogunt vos circumcidi; tantum ut ne persequutionem sustineant cruce Christi.

Neque enim qui circumciduntur, ipsi Lege serviant; sed volunt vos circumcidi, ut in carne vestra gloriantur.

11. *Látjátok.* A görög ἴδετε ige jelentése annyiban kétséges, hogy vagy felszólító, vagy kijelentő módban kell fordítani, de az igeszakasz jelentését ez csak kevéssé, vagy egyáltalán sehogy sem befolyásolja. De hogy még jobban meggyőzze a galatákat a velük kapcsolatos aggodalmairól, valamint bebiztosítsa, hogy gondosan el is olvassák, megemlíti, hogy ezt a hosszú levelet saját kezűleg írta. Minél több fáradtsággal munkálkodott a hasznukra, annál nagyobb készletet éreztek az elolvasására, és pedig nem felszínesen, vagy a legnagyobb figyelemmel.

12. *A kik testre szépek szeretnének lenni.* Az efféle emberek nincsenek tekintettel az épülésre, hanem a nép tapsának megszerzésére irányuló becsvágyó kívánság hajtja őket. A görög εὐπροσωπησαι ige¹⁰⁵ nagyon kifejező, s jelöli azokat a kedves tekinteteket és megszólításokat, melyeket mások elbűvölése céljával vetettek be. A hamis apostolokat becsvággal vádolja. Mintha azt mondta volna: „Mikor ezek az emberek a körülmetélkedést

¹⁰⁴ „Ἐγενήσαν ἀμφοτεροὶ κατὰ τοὺς ἰδίους καιροὺς τυραννοὶ Συρακοῦων. Mindkettőt a maga idejében Szirakúza zsarnokai miatt.” – *Polybius*. Xenophón és más klasszikus szerzők az *en καιρῷ* kifejezést használják, az „alkalmas időben” általános jelentéssel, s néha nagyon ahhoz közeli jelentéssel, mint mikor az ἰδίος melléknevet hozzátesszük. Κυρ. Παῖδ. 8:5, 5. – *a szerk.*

¹⁰⁵ „A szó, amit a *testre szépek* kifejezéssel fordítunk, tulajdonképpen azt jelenti: jóképűnek és csinosnak lenni. Ezért mindannak a megjelölésére használták, ami a tetszetős megjelenésével ajánlja magát. (Például *ἀπολογία εὐπροσωπος*, Lucian.) S ez volt a helyzet ezekkel a judaizáló tanítókkal is. Nagy gondot fordítottak az üldöztetés elkerülésére, a tanításukat *εὐπροσωπησαι*-nak alakították, hogy *testre szép* legyen a zsidóknak, *en σαρκί*, testi eszközökkel, azaz nemcsak a saját körülmetélkedésükkel dicsekedve, hanem érdemszerző dologgá téve azt is, hogy a körülmetélkedés kötelezettségét erőltették másokra is.” – *Chandler*.

szükséges teherként teszik rátok, akarjátok tudni, miféle emberek ők, mi a tiszteletük, vagy törekvésük célja? Tévedtek, ha azt képzelték, hogy valamiféle istenfélő buzgalom hajtja őket. A szemük előtt lebegő cél az emberek kegyeinek megszerzése, vagy megtartása, mikor ezt a kenőpénzt kínálják”. Mivel zsidók voltak, ezért választották a saját nemzetük jóakarata megtartásának, vagy legalábbis a neheztelése csillapításának ezt a módját. Ez a becsvágyó emberek szokásos eljárása, mikor aljas módon hízelegnek azoknak, akik kegyeiből reménykednek előnyökhöz jutni, s befurakodva azokba, megkedveltetik magukat, így mikor a jobb embereket elmozdították, osztatlan hatalmat élvezhessenek. Gonosz céljaikat feltárja a galaták előtt, hogy óvatosságra ösztönözze őket.

Csak azért, hogy a Krisztus keresztiéért ne üldöztessenek. Az evangélium tiszta prédikálását Krisztus keresztiével jelzi. De ez egyben utalás a kedvelt sémájukra is, mikor Krisztust a kereszttel nélkül prédikálják. A halálos düh, melyre a zsidók lobbantak Pállal szemben abból fakadt, hogy nem voltak képesek a ceremóniák elhanyagolását elviselni. Az üldöztetések elkerülése érdekében ezek az emberek hízelegtek a zsidóknak. Mégis, ha ők maguk megtartották volna a törvényt, a viselkedésük tűrhető lett volna. Ám épp ellenkezőleg, az egész egyházat megzavarták a személyes könnyebbségük kedvéért, és semmiféle fenntartásuk sem volt, mikor zsarnoki igába fogták az emberek lelkiismeretét, hogy ők teljes mértékben mentesülhessenek a testi nehézségektől. A kereszttel fenyegetése arra indította őket, hogy megrontsák a kereszttel prédikálását.

13. *Mert azok sem, akik a körülméltetéssel tartják meg a törvényt.* A régi változat és Erasmus így fordítják: *a körülméltetéskedettek.* Nekem azonban úgy tűnik, hogy Pál csak a tanítókra utal, így inkább az „a körülméltetéssel tartják meg” kifejezéssel fordítom a szavakat, ami nem foglal magában minden körülméltet embert, s így elkerüli a kétértelműséget. A jelentése a következő: „Nem a törvényhez való erős ragaszkodásuk folytán kötnek meg benneteket a ceremóniák igájával, mert még a saját körülméltetésük ellenére sem tartják meg a törvényt. Kétségtelenül a törvény ürügyével követelik tőletek, hogy körülméltétkedjétek, de jóllehet ők maguk is körülméltétek, mégsem tartják be azt, amit másoknak parancsolnak.” Mikor valójában azt mondja, hogy *nem tartják meg a törvényt*, akkor kétséges, hogy vajon az egész törvényt, vagy a ceremóniákat érti alatta. Egyesek úgy értik a szavait, mintha azt mondaná, hogy a törvény elhordozhatatlan teher, s ezért nem tesznek eleget a követelményeinek. De inkább arra céloz, hogy nem őszinték, mert hacsak nincs a saját céljaik összhangban, szabadnak érzik magukat a törvény megvetésére.

Manapság is dühöng mindenütt ez a fertőző betegség. Látunk sokakat, akik a inkább a becsvágytól, mintsem a lelkiismerettől hajtottan védelmezik a pápai rendszer zsarnokságát. A talpnyaló apostolokról beszélek, akiket a konyha illatai vonzanak, s akik a tekintély látszatával hirdetik, hogy a szent katolikus egyház rendeleteit tisztelettel be kell tartani. S közben micsoda életvitelt folytatnak mindvégig! Nem törődnek többet a római szentszék rendeleteivel mind egy számár bölgésével, de gondosan ügyelnek a személyes kockázatok elkerülésére. Röviden, Pál ugyanezzel az ellentmondással szembesült ezeknél a csalóknál, mint manapság mi az evangélium képmutató professzorainál, akik a Krisztus és a pápa közötti szörnyűséges egységet mutogatják nekünk. Pál tehát kijelenti, hogy nem őszinte emberekként tevékenykednek, s nincs más céljuk a körülméltetés megparancsolásával, mint hogy dicsekedhessenek a zsidóknak az általuk összeszedett megtérőkkel. Ez a „hogy a ti testetekkel dicsekedjenek” szavak jelentése. „Diadalmenetet akarnak ülni felettetek, s ki akarják elégiteni a saját, a taps utáni vágyukat a megcsönkített testeitek, mint a békesség és a harmónia jeleinek felkínálásával a törvény hamis zelótáinak.”

Gal6:14-18

14. De Isten megtiltotta nékem, hogy másban legyen dicsekedésem,¹⁰⁶ hanem a mi Urunk Jézus Krisztus keresztyében, a ki által nékem megfeszítettett a világ, és én is a világnak.

15. Mert Krisztus Jézusban sem a körülmetélkedés, sem a körülmetéletlenség nem használ semmit, hanem az új teremtés.

16. És a kik e szabály szerint járnak,¹⁰⁷ békesség és irgalmasság azokon, és az Istennek Izráélén.

17. Ennekutána senki nékem bántásomra ne legyen; mert én az Úr Jézusnak bélyegeit hordozom az én testemben.

18. A mi Urunk Jézus Krisztusnak kegyelme legyen a ti lelketekkel atyámfiak! Ámen.

A galatáknak íratott Rómából.¹⁰⁸

Mihi antem absit gloriari, nisi in truce Domini nostri Iesu Christi, per quam mundus mihi crucifixus est, et ego mundo.

Nam in Christo neque circumcisio quicquam valet, neque praeputium; sed nova creatura.

Et quicumque hac regula ambulabunt, pax super eos et misericordia, et super Israelem Dei.

In reliquis nemo facessat mihi molestiam; ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto.

Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro, fratres. Amen.

Ad Galatas missa fuit e Roma.

14. *De Isten megtiltotta nékem, hogy másban legyen dicsekedésem.* A hamis apostolok céljait állítja itt szembe a saját őszinteségével. Mintha azt mondta volna: „Hogy elkerüljek a kereszttel hordozását, tagadják Krisztus keresztyét, a ti testeitekkel vásárolják meg az emberek tapsát, s végül diadalmaskodnak felettetek. Az én győzelmem és az én dicsekedésem azonban Isten Fiának a keresztyében van.” Ha a galaták nem lettek volna a végtelenségig megfosztva a józan észről, akkor vajon nem kellett volna utálattal viszonyulniuk azokhoz az emberekhez, akikről látták, hogy sportot űznek a veszélyes állapotukkal?

Dicsekedni Krisztus keresztyében annyi, mint dicsekedni a megfeszített Krisztusban. De ebben ennél több is rejlik. Abban a halálban – amely annyira szégyentelje és gyalázatos, és amit Isten Maga mondott átkozottnak, s az emberek is utálattal és botránkozással szemlélnék – abban a halálban fog dicsekedni, mert abban szerzi meg a tökéletes boldogságot. Ahol a legnagyobb jót találja meg az ember, ott van az ő dicsősége. De miért nem keresi Pál másol? Noha az üdvösség Krisztus keresztyében táru a szemünk elé, mit gondol a feltámadásáról? Erre azt válaszolom, hogy a keresztyében a megváltás minden része megtalálható, de Krisztus feltámadása nem vezet el minket a kereszttől. S figyeljük meg gondosan, hogy minden más dicsekedésfélét nem másként, mint hatalmas sértésként utasít el. „Isten óvjon minket efféle hatalmas csapástól!” Ez a Pál által állandóan használt „Isten megtiltotta” kifejezés jelentése.

Ami által nékem megfeszítettett a világ. Miután a görög *kereszt* szó (σταυρος) hímnemű, a viszonzó fordítható mind az *aki által*, mind az *ami által* kifejezéssel attól függően, hogy Krisztusra, vagy a keresztre vonatkoztatjuk. Véleményem szerint azonban helyesebb a keresztre vonatkoztatni, mert szigorúan véve a kereszttel által halunk meg a

¹⁰⁶ A Károli-fordítás szerint: *Nékem pedig ne legyen másban dicsekedésem – a ford.*

¹⁰⁷ Károlinál: *élnék – a ford.*

¹⁰⁸ Ez az utolsó mondat a Károli-fordításban nem szerepel. – *a ford.*

világnak. De mi a *világ* jelentése? Kétségtelenül az *új teremtéssel* van szembeállítva. Bármi is áll ellentétben Krisztus lelki királyságával, az a világ, mert az óemberhez tartozik, egyszóval tehát a *világ* az óember célja és törekvése.

A világ megfeszített nekem. Ez pontosan megegyezik azzal a nyelvezettel, amit más alkalommal használ: „De a melyek nékem egykor nyereségek valának, azokat a Krisztusért kárnak ítélem. Sőt annakfelette most is kárnak ítélek mindent az én Uram, Jézus Krisztus ismeretének gazdagsága miatt: a kiért mindent kárba veszni hagytam és szemétnak ítélek, hogy a Krisztust megnyerjem” (Fil3:7-8). Megfeszíteni a világot annyi, mint megvetéssel és lenézéssel kezelni.

Majd hozzáteszi: *és én is a világnak.* Ez alatt azt érti: méltatlannak tartotta önmagát arra, hogy számításba vegyék, mint valóban teljesen megsemmisítettet, mert olyan dolog volt ez, amihez a holt embernek nincsen semmi köze. Mindenesetre úgy érti, hogy az óember megöklésével megtagadta a világot. Egyesek szerint ez ezt jelenti: „Ha a világ gyűlöltként és kiközösíttként tekint rám, én kárhozottnak és átkozottnak tekintem a világot.” Ez nekem kissé túlfeszítettnek tűnik, de az olvasóimra bízom a dolog megítélését.

15. *Mert Krisztus Jézusban.* Annak oka, amiért megfeszítettet a világnak, és a világ is neki az, hogy Krisztusban, Akivel lelkileg egyesült, semmi más nem használ, csak az új teremtés. Minden másnak szerte kell foszlani és el kell pusztulni. Ezt azokra a dolgokra vonatkoztatom, amik gátolják a Lélek megújítását. „Azért ha valaki Krisztusban van”, mondja, „(legyen) új teremtés az” (2Kor5:17). Azaz, ha bárki Krisztus királyságához tartozónak akar számíttatni, legyen új teremtéssé Isten Lelke által. Többé ne éljen önmagának, vagy a világnak, hanem támadjon fel az „új életre” (Rm6:4). Annak okát pedig, amiért arra a következtetésre jut, hogy sem a körülmetélkedés, sem a körülmetéletlenség nem bír semmiféle jelentőséggel, már vizsgáltuk. Az evangélium igazsága elnyeli és semmivé teszi a törvény összes árnyképét.

16. *És a kik e szabály szerint járnak.* „Bárcsak bővelkednének és boldogok lennének!” Ez nem pusztán értük mondott imádság, hanem az elfogadás jele is egyben. A szavainak jelentése tehát az, hogy akik ezt a tanítást tanítják, méltók minden megbecsülésre és tisztességre, akik viszont nem, azok még meghallgatást sem érdemelnek. A *szabály* szó azt a szabályos és szokásos utat jelenti, amit az evangélium összes istenfélő szolgájának követnie kell. Az építészek is egy modellt követnek az épület felhúzása során, mely segítségükre van a helyes forma és megfelelő arányok betartásában. Efféle modellt (κανονα) ír elő az apostol az Íge szolgálóinak, akiknek az egyházat kell építeni, „a nekik mutatott minta szerint” (Zsid8:5). A hűséges és becsületes tanítóknak, valamint mindazoknak, akik engedik, hogy ez a szabály irányítsa őket, páratlan bátorítást kell meríteniük ebből az igeversből, melyben Isten Pál szájával mond rájuk áldást. Nekünk nincs okunk félni a pápa mennydörgéseitől, ha Isten a mennyből *békességet* és *irgalmasságot* ígér. A *járnak* szó vonatkozhat mind a szolgálóra, mind a népére, bár főként a szolgálóra vonatkozik. Az οσοι στοιχησουσιν ige jövő ideje (fognak élni) a kitartást akarja kifejezni.

*És az Istennek Izraelén.*¹⁰⁹ Ez a hamis apostolok dicsekedésének közvetett nevetségessé tétele, akik azzal kérkedtek, hogy testileg ők Ábrahám leszármazottai. Két embercsoport viseli ezt a nevet: a színlelt Izrael, akik az emberek szemében tűnnek ennek, valamint Isten Izraelje. A körülmetélkedés álruha volt az emberek előtt, az újjászületés viszont igazság Isten előtt. Egyszóval, azokra vonatkoztatja az *Isten Izraeljét*, akiket korábban Ábrahám gyermekeinek nevezett hit által (Gal3:29), s így kiterjeszti ezt minden hívőre, akár

¹⁰⁹ Ισραηλιτικον γαρ το αληθινον πνευματικον και Ιακωβ και Ισαακ και Αβρααμ του εν ακροβυστια επι τη πιστει μερτυρηθεντος υπο του Θεου και ευλογηθεντος και πατρος πολλων κληθεντος ημεις εσμεν, οι δια τουτου σταυρωθεντος Χιτου τω Θεω προσαχθωντες. „Mi, akik Istenhez vitettünk e megfeszített Krisztus által, vagyunk a valódi lelki Izrael, és Júda és Jákób és Izsák és Ábrahám magva, akinek a hite próbára tétetett, s akit Isten megáldott és sok nemzet atyjának nevezte, noha körül volt metélve.” – *Jusztinosz mártír*.

zsidóra, akár pogányra, akik egyetlen egyházban egyesültek. Épp ellenkezőleg: a leszármazás az egyetlen dicsekvése a testi Izraelnek, s ez vezette az apostolt arra, hogy a Róma levélben ezt állítsa: „nem mindnyájan izráeliták azok, kik Izráeltől valók. Sem nem mindnyájan fiak, kik az Ábrahám magvából valók” (Rm9:6-7).

17. *Senki nékem bántásomra ne legyen.* Most a tekintély hangjával szólal meg, az ellenségeinek visszaszorítása érdekében, és olyan nyelvezetet használ, melyre az ő magas rangja teljes mértékben felhatalmazza. „Hagyjanak fel akadályok gördítésével az én prédikálásom útjába”. Az egyház kedvéért készen állt arra, hogy szembeszálljon a nehézségekkel, de nem engedi, hogy vitákkal félbeszakítsák. *Senki nékem bántásomra ne legyen.* Senki emberfia ne akadályozza a munkám menetét.

Ami minden mást illet (του λοιπου¹¹⁰), azaz minden mást az új teremtést leszámítva. „Ez az egyetlen dolog elegendő nekem. Más dolgok nem fontosak és nem érdekelnek. Senki emberfia ne kérdezzen engem azokról.” Így helyezi magát mindenki fölé, és nem engedi át senkinek a szolgálata támadásának hatalmát. *Ami a minden mást, vagy a többit* illeti, a kifejezés szó szerint azt jelenti, amit Erasmus véleményem szerint helytelenül az időre vonatkoztat.

Mert én az Úr Jézusnak bélyegeit hordozom¹¹¹ az én testemben. Ez ad számot a bátor, tekintélyt parancsoló nyelvezetéről. S mik voltak ezek a jelek? Bebörtönzés, láncok, ostorozás, csapások, megkövezés, és mindenféle sértő bánásmód, amit elszenvedett az evangéliumról bizonyosságot téve. A földi harcnak is megvannak a maga kitüntetései, ami kiosztásával egy tábornok közszemlére teszi egy katona bátorságát. Így Krisztusnak, a mi Vezetőnknek is megvannak a maga bélyegei, melyeket bőségesen használ, egyes követőit nagy kitüntetésben részesítve azokkal. Ezek a bélyegek azonban egy jelentős vonatkozásban különböznek a többitől, nevezetesen hogy a keresztség természetének részesei, és a világ szemében szégyenletesek. Ezt sugallja a *bélyegeknék* fordított szó (στιγματα – stigmák), mert szó szerint azokat a jeleket jelenti, amelyekkel rendszerint a barbár rabszolgákat, a szökevényeket, vagy a gonosztevőket bélyegezték meg. Párról tehát aligha lehet mondani, hogy jelképeket használ, mikor azzal dicsekszik, hogy azokat a bélyegeket hordozza, melyekkel az Úr Jézus szokta megjelölni a legkiválóbb katonáit,¹¹² s amelyek a világ szemében a szégyen és a gyalázat tárgyát képezik, de Isten és az angyalok előtt felülmúlják a világ minden tisztességét.¹¹³

18. *A mi Urunk Jézus Krisztusnak kegyelme¹¹⁴ legyen a ti lelketekkel.* Nemcsak azért imádkozik, hogy Isten nagy kegyelemben részesítse őket, hanem hogy megfelelő érzések legyenek a szíveikben róla. Csak akkor élvezzük ugyanis, ha a *lelkükhöz* jut. Nekünk tehát azért kell könyörögnünk, hogy Isten készítse el a lelkünket a kegyelem lakóhelyének. Ámen,

¹¹⁰ Ezt a kifejezést fordítja Károli az *Ennekutána* szóval – a *ford.*

¹¹¹ Ουκ ειπε δε εχω αλλα βασιταζω ωσπερ τι τροπαιον η σημειον βασιλικον και τουτοις εναβρνομαι. „Nem azt mondja, hogy rendelkezem vele, hanem hogy hordom, mint valami királyi, vagy győzelmi jelet, s ékesítem maga velem.” – *Theophylactus.*

¹¹² „Nincs olyan fegyver, ουγε ουκ ιχνη εν εμαυτω φερω, amelynek a bélyegeit ne hordoznám magamon.” – *Arrian.*

¹¹³ „Oly messze állok attól, hogy elszakadjak az evangélium igazságától bármiféle feddés, vagy megpróbáltatás következtében, hogy a szégyen, melyet Krisztus kedvéért mértek rám, valamint a bebörtönzés, a megostorozás, a kötelek és a kövek, továbbá más megpróbáltatások, amiket Krisztus nevéért szenvedtem el, bárhová is megyek, eljönnek velem a testemben, mint az én Uram Jézus Krisztus bélyegei és jelei. Mindegyiket megannyi diadal jeleiként fogom mutogatni, és dicsőségemnek tartom, ha bármi módon méltó leszek utánozni Krisztus keresztségét, amit prédikálok.” – *Erasmus mondása.*

¹¹⁴ „Csekély a jelentősége, hogy a *kegyelem* szó alatt azt az ingyenes szeretetet és kegyet értjük, amivel Ő mindig is a szívében hordozza azokat, akik hisznek Benne, vagy mindazt a szívéllyességet – mennyei és lelki áldást – melynek közlésével kimutatja ezt a szeretetet és kegyet.” – *Brown.*